C. O. Rosenius.

De helllige Martyrer.

1,70

Mærkværdige Exempler

iblandt

De hellige Martyrer,

deres store Lidelser, seierrige Tro og Taalmodighed

i

De ti store Forfølgelser,

som gik over Kristenheden under den hedenske Øvrighed
i de tre første Aarhundreder.

Oprindelig samlet af Dr. Hagerup.

Nu bearbeidet og forøget med et Tillæg

Carl Olof

af

C. O. Rosenius.

Paa Dansk ved Chr. Møller.

Rønne 1878.

Expedition: „Budskab fra Naadens Rige".
Kommission: Hendriksens Boghandel, Adelgade 65
Kjøbenhavn.

NB. Om de mindre bekjendte Ord, Steder m. m. som forekomme i Bogen, gives korte Oplysninger i Registeret.

Trykt hos Fr. C. Kieffer.

Forord.

(Af Rosenius.)

Da alle Exempler, baade onde og gode, have den Art, at de virke kraftigere end Ord og dybere indprente i baade Minde og Følelse de Lærdomme, de have at give, og da al sand Historie har den Opgave og Kraft at belære og bevæge, saa maa dette i Særdeleshed gjælde om Martyrhistorien, hvor man kan ligesom med Øinene beskue Kristi Menigheds Kraftalder, disse første Tider efter Verdens Frelsers Forsoningsdød, den Helligaands underfulde Udgydelse og Apostlenes eget personlige Arbeide — kan ligesom med Øinene skue, hvad det Ord indeholder: G u d s R i g e b e s t a a e r i k k e i O r d, men i K r a f t.

„Næstefter Bibelen" — saaledes lyder derfor fra en troende Lærer et Vidnesbyrd, hvori mange retsindige Kristne have istemt, naar de have læst nogen sand Martyrhistorie — „næstefter Bibelen med dens mageløse Beretninger om Kristus, hans Lidelse og Død, veed jeg ingen Bog, der har gjort saadant Indtryk paa mit Hjerte som Beretningerne om de hellige Martyrer, deres uhørte Lidelser, Tro og Taalmodighed ind i Døden. — Af min Bibel og Luther, eller andre gode Tolkere, har jeg lært Omvendelse og Tro, af Martyrhistorien har jeg lært Alvor — Kristendommens Alvor — Livets Alvor."

Dette er en Sandhed. Man aander en besynderlig Luft, naar man gaaer ind i Kristi Menigheds Planteskole, ind i de første Kristnes og især de blodbestænkte Vidners, de hellige Martyrers Urtegaard — en besynderlig Duft, en frisk og opfriskende Morgenluft — Duften af de Tider, da „Kristi Blod endnu randt varmt og livligt i de Kristnes Aarer", som en gammel Lærer har sagt. — Man bliver alvorligere stemt end sædvanligt — man bliver baade opvakt, sønderknust, forydmyget og oplivet, naar man seer, i hvilken brændende Kjærlighed og uovervindelig Kraft disse første Kristne gik i deres

Herres Fodspor. Ja man seer her Alvoren og Betydningen af Kristi Efterfølgelse, og har man da smagt nogen Draabe af Kristi Kjærlighed, saa ønsker man sig selv den Naade at kunne lige saa helt afdø fra sig selv, lige saa helt opoffre sig til den Herre, som har bevist sig saa herlig og mægtig i de svage.

Saadan Kraft og Nytte af Martyrernes Exempler har visselig Paulus tilsigtet, naar han efter at have opregnet et langt Register over Martyrlidelser, udbryder: „Derfor lader og os, efterdi vi have en saadan Skare af Vidner omkring os, aflægge al Byrde og Synden, som lettelig forrasker os, og med Standhaftighed gjennemløbe den os anviste Bane" (Hbr. 12, 1.) og efterfølge deres Tro, idet vi betragte Udgangen af deres Vandel (13, 7.). Saadan Kraft og Nytte af Martyrernes Exempler, dels sete for Øinene af deres samtidige, dels siden fortalte, hørte og læste, ligger og udtalt i de bekjendte Ord af en gammel Lærer: „Martyrernes Blod var en Sæd til Guds Rige", og videre: „Apostlene plantede, og Martyrerne vandede."

Martyrhistorien er ogsaa et Slags Fortsættelse af Apostelgjerningernes Bog og besvarer de Spørgsmaal, som man saa gjerne gjør, naar man slutter den Bog, nemlig: Hvorledes gik det videre med Apostlene? Hvordan Død fik de? Og hvorledes gik det med Menigheden nærmest efter deres Død? Her faaer man at see Petri, Pauli og nogle flere af Apostlenes Endeligt samt nogle af de første og betydeligste af deres Efterfølgeres; her seer man, hvorledes det gik med Kristi Menighed i de første 300 Aar.

Men herved opstaaer nu hos tænkende og alvorlige Sjæle et vigtigt Spørgsmaal. I Særdeleshed hos dem, som vide, hvilken Uskik den pavelige Kirke saa længe har udøvet paa Martyrologien eller Læren om Martyrerne ved de utallige Opdigtelser, Tillæg og Legender, som de have indsneget deri, er det magtpaaliggende at spørge: Hvoraf veed man, at alle de Beretninger, som her meddeles, ere ægte og sande? Hvorfra har man faaet dem? Hvilke ere de historiske Kilder? osv. Herom maa nu i Korthed nævnes, hvad der vidtløftigere er anført i Fortalen til Dr. Hagerups Martyrhistorie, som herved oversættes.

Hvad Kilderne angaaer, saa ere de saavel til Martyrhistorien som til hele Kirkehistorien af tvende Slags, nemlig

1. Menighedens egne ældste Dokumenter, 2. hvad man finder hos verdslige, ja hedenske Historieskrivere angaaende Kristus og hans Folk. I Særdeleshed vare Martyrerne og de store almindelige Forfølgelser, som anstilledes imod dem, saa vigtige Tildragelser i de Lande og Tider, de tilhørte, at selve Hedningene ikke undlode at berette det vigtigste deraf, saasom en Corn. Tacitus, C. Plinius secundus og C. Svetonius, som hver paa sit Sted blive nævnte i denne Bog, naar deres Beretninger anføres. Ja en af disse, C. Plinius, en høi Øvrigshedsperson under Keiser Trajanus, var selv en Forfølger og har dog aflagt et herligt Vidnesbyrd om Martyrerne, deres Tro, Taalmodighed og Standhaftighed under Forfølgelsen samt om deres rene og ustraffelige Vandel. Saadanne Vidnesbyrd kan man idetmindste ikke mistænke for Partiskhed til de Kristnes Fordel.

Hvad dernæst Menighedens egne skriftlige Beretninger om Martyrerne angaaer, saa optegnedes disse paa forskjellige Maader: 1. af visse dertil særskilt bestilte Notarier eller Hurtigskrivere (Takygrafoi) som ved Martyrernes Forhør og Exekutioner optegnede de Spørgsmaal og Svar samt andre Omstændigheder, som derved forekom. Saadanne Optegnelser samledes under Navn af Gesta Martyrum eller Martyrernes Bedrifter og forvaredes siden af Menigheden. — 2. Ligeledes pleiede Menighederne selv, naar en Forfølgelse ophørte, at optegne og oversende i Cirkulærbreve til andre Menigheder Beretninger om de fornemste af deres marterede og dræbte Brødre. 3. have ogsaa visse Martyrer selv optegnet deres Erfaringer under Forfølgelsestiden, indtil Exekutionen skulde foregaa, og da overgivet deres Optegnelser til Brødrene, som siden kompletterede Beretningen med Tillæg om det, som Martyren talede og gjorde ved sin Død. Endeligen 4. have ogsaa visse af Kirkens ældste Historieskrivere foruden det, som de tilfældigvis have indført i Kirkens Historie om Martyrerne, ogsaa udgivet særskilte Bøger om disse. Saaledes udgav Eusebius, Biskop i Cæsarea i Palæstina, tvende saadanne Skrifter, hvoraf den ene: Archaion Martyron synagogæ, eller Samling af de ældre Tiders Martyrer, forlængesiden er bortkommen, til ubodelig Skade for Martyrologien, men den anden, som handler om Martyrerne i Palæstina (Peri ton en Palaistinæ martyræsanton) er endnu i Behold.

En særskilt Grund, hvorfor den ældste Menighed saa høit

vurderede og saa omsorgsfuldt opbevarede sine Martyrers Historie, var denne, at den havde anordnet visse Helligdage til Martyrernes Ihukommelse, paa hvilke man, især naar Forfølgelse foregik, kom tilsammen ved Martyrernes Grave for at holde Gudstjeneste og da til Opmuntring og Efterfølgelse lod sig forelæse nogen Martyrs Erfaringer og Bedrifter. Deraf kom da, at hver Menighed havde en særdeles Omsorg for Opbevarelsen af dens Martyrers Historie.

Paa denne Maade havde nu de første Kristne et tilstrækkeligt Antal af ægte og sande Beretninger om de hellige Martyrer; men dette Gode varede ikke længe; thi da nogle barbariske Nationer Tid efter anden indfaldt i det romerske Rige samt hærjede og plyndrede Landet vildt og voldsomt, saa kom de Kristnes Sager i stor Uorden, og deres Bøger og Skrifter hvoriblandt ogsaa Martyrernes Akter, bleve adspredte og for en Del helt ødelagte. Da nu Menigheden siden vilde have sine forrige Martyrberetninger igjen, og de ægte vare borte, saa lod man i deres Sted forfatte nogle nye, men derhos forfalskede og urigtige, saakaldte Calendaria og Martyrologia og da Vankundighed, Overtro og Helgendyrkelse allerede var i stor Tilvæxt, saa modtog det arme Folk altfor gjerne alle de Legender og Opdigtelser, som man forebragte, uden at kunne eller ville undersøge, om de vare ægte eller ikke. Nu tilvoxte idelig Antallet af Martyrer, af dels fornyede, dels helt nye „Sankter", som, udstyrede med deres besynderlige Mirakler eller Undergjerninger, undertiden ere baade ynkelige og latterlige at læse.

Denne Uorden og Vilderede i Martyrologien vedvarede og tiltog indtil Reformationstiden, da Gud endelig bød Lyset at skinne frem af Mørket. De Strider, som nu opstode imellem Katholiker og Protestanter, gave Anledning til en nøiagtigere Undersøgelse, af alt hvad der angik Religionen, og efterdi de første idelig paaberaabte sig de gamle Kirkefædres Skrifter, saa nødtes de sidste til desto grundigere at undersøge, hvorledes det forholdt sig med disse Skrifter, hvortil da og Martyrologien hørte. Nu udgaves af Mathias Flacius Illyricus og hans lærde Medhjælpere, de saakaldte Centuriæ Magdeburgenses, et fortræffeligt Arbeide, som viste, hvor vidt og bredt den romersk katholske Kirke var skilt fra den første kristne Kirke i Lære og Forfatning. I dette Skrift var nu meget, som angik Martyrologien. Men hertil kom nu videre,

at den romerske Kardinal Cæsar Baronius foretog sig at skrive sine Annales Ecclesiasticæ. Imod ham optraadte atter andre Lærde, endog af den katholske Kirkes egne Tilhængere, for at gjendrive hans Skrifter, og see, af disse vidtløftige Disputer hentede Kristi Menighed den Frugt, at saavel Kirkehistorien i Almindelighed som og den Del deraf, som handler om Martyrerne, blev mærkelig renset og bragt tilbage til sin sande Skikkelse. Katholikerne maatte nu give efter i mange Ting, og de lærdeste og oprigtigste iblandt dem tilstode, at Martyrhistorien var bleven meget fordærvet ved Opdigtelser og Tillæg, hvilket maatte tilskrives de mørke Tiders unægtelige Blindhed og Overtro.

Siden denne velsignede Tid er Martyrhistorien i den protestantiske Kirke ved lærde og nidkjære Mænds flittige Forskninger omsider bleven bragt dertil, at man nu i Almindelighed veed, hvad der er ægte og sande Martyr-Dokumenter, og kan adskille de forfalskede og opdigtede derfra. Derfor er i denne Bog heller ikke optaget nogen Martyrberetning, om hvis Ægthed man er uvis, men alle de Personer, som vi her antage for Martyrer, ere tilligemed alt, hvad der anføres om dem, kun saadanne, hvis Historie kan bevises med gamle ægte Skrifter, og hvilke Skrifter blive her anviste Læseren, hver paa sit Sted. Dette maa være nok til Svar paa Spørgsmaalet om Kilderne og Paalideligheden af disse mærkværdige Beretninger.

Altsaa fremstilles nu her for vore Øine „en stor Skare af Vidner". Visselig havde her kunnet tilføies endnu flere bevislige Martyrer, men da Hensigten med denne Bog ikke er at vise, hvormange ægte Martyr-Dokumenter der er i Behold, men kun at tjene til Kristnes Opbyggelse, saa anføres her kun de mærkeligste, af hvis Historie man da let kan dømme om den øvrige Hob. Nogen fuldstændig Martyrhistorie, d. e. en Historie, hvori alle de, som have kæmpet, lidt og ere døde for Jesu Navns Skyld, ere nævnte, en saadan findes dog ikke paa Jorden. Den fuldstændige Kirke- og Martyrhistorie hviler i hans høire Haand, som sidder paa Tronen i Himlen (Aab. 5, 1. Kap. 6, 9. Ps. 116, 15.).

Hvad nu særskilt angaaer denne Bearbeidelse af Dr. Hagerups Martyrhistorie, saa maa det bemærkes, at Bearbeidelsen gjælder — ikke selve Beretningerne eller Tildragelserne, som, naar de engang ere sandt meddelede, jo forblive uforanderlige ligesom al Sandhed — men kun visse Led eller

Vendingspunkter; altsaa ikke selve Sagen, Indholdet, men Stilen og Sproget, idet disse, nemlig Vendingspunkterne, Sproget og Stilen i den gamle Martyrhistorie ere noget langtrukne, stive og tunge, medens den samme Sag kan udtales med kortere og lettere Udtryk. Og da Bogen fornemmelig vil være en Opbyggelsesbog, og Læseren jo helst vil gaa lige til selve den mærkværdige Sag, saa troer Udgiveren*) at have gjort Bogen en Tjeneste ved det nævnte Foretagende. Og det andet — som bestaaer i Tillæg, 1. af en kort, men vigtig Indledning, 2. af nogle kort anmærkede Lærdomme, og 3. af et Tillæg, indeholdende nogle mærkværdige Martyrers Historie fra senere Tider — saa turde dette bedst retfærdiggjøre sig selv.

Hertil kommer, at vi neppe have nogen Martyrhistorie, der fortjener dette Navn saaledes som denne Dr. Hagerups. Det er og bliver i alle Fald en Bog, om hvis Indhold ingen Kristen burde være ukyndig, allerhelst i en Tid med saa megen Slaphed og Løshed som denne, da ogsaa vakte Sjæle let besmittes deraf og glemme, hvad et „retsindigt Væsen i Kristo Jesu" er. Det er visselig Tid til at fremdrage og betragte, hvad der findes om de første Kristnes Alvor, Aand og Kraft. „Seer jeg paa vore Forfædre", siger Pontoppidan, „saa synes mig, at de gjorde mere, end de vidste, men vi vide mere, end vi gjøre. De lignede en frugtbar Lea med svagt Syn, men vi ligne en ufrugtbar Rakel med deiligt Ansigt." Jo mere vi derfor kunde nærme os til den første kristne Kirke, desto bedre stod det til iblandt os.

Men maatte nu Jesus Kristus, „det tro og sandfærdige Vidne", hvis Sag gav Anledning til de hellige Martyrers store Lidelser, og hvis Kraft blev forherliget i deres Svaghed, ved deres seierrige Tro og Taalmodighed — maatte han selv lægge sin Velsignelse til dette Arbeide! Ham alene være Æren, ja ham tilligemed Faderen og den Helligaand være Lov og Pris nu og i al Evighed! Amen.

Stockholm i Januar 1855.

C. O. Rosenius.

---

*) Rosenius nemlig.

Indledning.

Martyrerne og deres Lidelser udgjøre et stort Emne i den hellige Skrift. Idet vi betragte de blodige Martyrsener, betragte vi Opfyldelsen af en stor Mængde af Bibelens Forudsigelser. Allerede paa Syndefaldets Dag sagde Herren til Slangen (Djævelen): **Jeg vil sætte Fjendskab imellem Dig og Kvinden og imellem Din Sæd og hendes Sæd; den skal sønderknuse Dit Hoved, men Du skal sønderknuse hans Hæl** (1 Mos. 3, 15). Med disse første Guds Ord om Forfølgelsen og dens Grund: **Djævelens Bitterhed imod Kristus,** stemmer det overens, hvad Kristus i Aab. 2, 10. sagde til Menigheden i Smyrna: **See, Djævelen skal kaste nogle af Eder i Fængsel** m. m., og i Apg. til Saulus: **Jeg er Jesus, som Du forfølger,** medens Saulus dog ikke havde seet Jesus, men forfulgte de Kristne. For den, som ret vil forstaa de ellers ubegribelige Tildragelser ved en alvorlig Forfølgelse mod Guds Folk, denne overordentlige Uretfærdighed og uforsonlige Bitterhed, som derved aabenbarer sig, for den er det en Hovedsag at betænke, at Striden og Fjendskabet ikke er menneskeligt, men er de uforanderlige Aandemagters evige Strid, det gamle, det evige Fjendskab, som Slangens Sæd har til Kvindens. Guds Ord kan ikke blive til intet. Alle Tider have bekræftet det.

Allerede **Adams** og **Evas** første Sønner bleve en bedrøvelig Bekræftelse paa Guds Udsagn. Abel blev

den første Martyr i Verden. **Kain var af den onde og myrdede sin Broder. Og hvorfor myrdede han ham? Fordi hans Gjerninger vare onde, men hans Broders retfærdige** (1 Joh. 3, 12.). Og alt siden, igjennem hele det gamle Testamente — hvem kan opregne alle Martyrer, alle Profeter og Hellige, som for Retfærdighedens Skyld, for Samvittighedens Skyld, ja for Kristi Skyld bleve martrede og dræbte? — Hvem kan udtale, hvad der ligger i disse Kristi Ord: **„alt det retfærdige Blod, som er udgydt paa Jorden, fra den retfærdige Abels Blod, indtil Sakarias, Barakias Søns Blod, hvilken I sloge ihjel imellem Templet og Alteret?“** (Math. 23, 35.) I Hbr. 11, 35—38. siger Apostelen: „Andre bleve udspilede til Pinsel og toge ikke imod Befrielse, at de maatte erholde en herligere Opstandelse. Andre provede Bespottelser og Hudstrygelser, tilmed Lænker og Fængsel; de bleve stenede, gjennemsaugede, fristede, henrettede med Sværd, gik omkring i Faare- og Gedeskind, lidende Mangel, betrængte, mishandlede — dem Verden ikke var værd — omvandrende i Ørkener og i Jordens Huler og Kløfter.“

Hvad nu særskilt angaaer Apostlene og deres nærmeste Efterfølgere, hvis Lidelse og Død vi i denne Bog skulle skue, saa havde Kristus udtrykkelig forudsagt dem: „See, jeg sender Eder som Faar midt iblandt Ulve — de skulle overantvorde Eder til Raadet og hudstryge Eder i deres Synagoger. I skulle og føres for Konger og Fyrster for min Skyld, dem og Hedningene til et Vidnesbyrd — Disciplen er ikke over sin Mester, ei heller Tjeneren over sin Herre. — Have de kaldet Husbonden Belsebul, hvor meget mere hans Husfolk? — I skulle ikke mene, at jeg er kommen at bringe Fred paa Jorden; jeg er ikke kommen at bringe Fred, men Sværd. Thi jeg er kommen at tvistiggjøre et Menneske

imod sin Fader og Datteren imod sin Moder og Sonnens Hustru imod hendes Mands Moder, og en Mands Husfolk skulle være hans Fjender." Men til saadanne bekymrende Forudsigelser føiede Herren ogsaa de allerlifligste Trøsteord samt de alvorligste Formaninger til Standhaftighed og sagde: „Frygter ikke for dem, som slaa Legemet ihjel, men kunne ikke ihjelslaa Sjælen; men frygter hellere for den, som kan fordærve baade Sjæl og Legeme i Helvede. Sælges ikke to Spurve for een Penning? og ikke en af dem falder til Jorden uden Eders Faders Villie. Ja endog alle Eders Hovedhaar ere talte. Frygter derfor ikke; I ere bedre end mange Spurve. Derfor, hvo, som vil bekjende mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene; men hvo som helst, der vil fornægte mig for Menneskene, den vil jeg og nægte for min Fader, som er i Himlene. Hvo, som finder (skaaner og beholder) sit Liv, skal miste det, og hvo, som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det." Ja i den første Prædiken af Kristi Mund, som Evangelisten har optegnet, raabte han: „Salige ere I, naar man bespotter og forfolger Eder og taler allehaande ondt imod Eder for min Skyld og lyver det. Glæder og fryder Eder; thi Eders Løn skal være megen i Himlene; thi saa have de forfulgt Profeterne, som vare for Eder."

Til disse Forudsigelser om de Forfølgelsesstorme, som forestode Kristi Kirke, høre ogsaa disse røde Billeder af Forfølgelsens blodtørstige Aand, som fremstilledes for Johannes i Synerne paa Øen Pathmos, og som læses i Aabenbaringens 6te og 12te Kap. Paa det første Sted saa han, hvorledes der næst efter den hvide Hest, hvorpaa selve Kongen sad, som „drog ud seirende og til Seier", fulgte en „rød Hest, og ham, som sad derpaa, blev givet at tage Fred fra Jorden, og at de skulde

slagte hverandre, og ham blev givet et stort Sværd" — altsammen et tydeligt Billede paa, at blodig Forfølgelse skulde følge i Kristi Evangeliums Fodspor. I 12te Kap. saa Johannes den med Solen beklædte Kvinde (Menigheden iført Kristus) stedt i Barnsnød, og see **„en stor ildrød Drage"** — „og Dragen stod for Kvinden, som skulde føde, at naar hun havde født sit Barn, den da kunde opsluge det." „Og Dragen forbittredes paa Kvinden og gik bort at føre Krig mod de øvrige af hendes Sæd, dem, som bevare Guds Befalinger og holde ved Jesu Kristi Vidnesbyrd."

Det er en Opfyldelse af saadanne Forudsigelser, vi nu skulle betragte i Historien om de ti store Forfølgelser, som Kristi Menighed maatte gjennemgaa under nogle hedenske Keisere af den romerske Vælde i de tre første Aarhundreder efter Kristus. Efter disse ti almindelige Forfølgelser deler Historien sig af sig selv i ti Kapitler, som nu følge.

Første Kapitel.

Om den første store almindelige Forfølgelse mod de Kristne under den romerske Keiser Nero fra Aar 63 til 68.

Den første af de romerske Keisere, som forgreb sig paa Guds Folk og lagde Hænder paa dem for at plage dem, var den for sit Tyranni og sine store Laster saa berygtede **Nero**, der, som Eusebius siger, ogsaa lagde dette til alt det øvrige af sit ugudelige og umenneskelige Levnet, at han **paabød en almindelig Forfølgelse imod de Kristne.** Dette skete Aar 63 omtrent midt i November Maaned, i Neros niende Regeringsaar, da Forfølgelsen tog sin Begyndelse. I Mangel af tilstrækkelig historisk Underretning er det ikke fuldt afgjort, om Keiseren paabød denne Forfølgelse ved noget offentligt Edikt, eller det kun skete ved mundtlig Befaling; men af et Sted hos Eusebius (Hist. Eccles. Libr. V. Cap. 21) finde vi, at Senatet i Rom havde allerede ved denne Tid fattet den almindelige Beslutning, at **„den, som engang blev overbevist om at være en Kristen, skulde have forbrudt sit Liv, om han ikke ophørte dermed".**

Men ihvorvel det er ubestemt, paa hvad Maade Forfølgelsen blev paabudt, saa er der dog ingen Uvished om selve Sagen. Flere troværdige Historieskrivere ogsaa iblandt Hedningene omtale den store og haarde Forfølgelse, som overgik de Kristne paa denne Tid, hvorledes de bleve bittert hadede baade af Keiseren og af Folket og ansete for de allerskadeligste Mennesker i Verden, som, hvor de end maatte træffes, skulde fængsles og aldeles udryddes (Corn. Tacitus Annal. Libr. XV.).

Foruden de almindelige Grundaarsager til al For-

følgelse imod Guds Folk, nemlig Slangens, Djævelens Bitterhed imod Kristus, de uomvendtes kjødelige Sind, som er Fiendskab imod Gud, samt først og sidst Guds underlige og alvise Raad, at han til visse Tider og Steder tillader Fiendskabet at **udbryde i vildt Raseri** — foruden disse almindelige Grundaarsager tilstødte ogsaa her nogle tilfældige Omstændigheder, nemlig for det første Keiser Neros egne og overordentlige Grusomhed og Umenneskelighed. Det er bekjendt saavel af hedenske som kristne Historieskrivere, at denne Nero blev en af de værste Tyranner, som nogensinde har plaget Verden, at han aabenbarede sig som en afsagt Fiende af alt godt, hos hvem det end fandtes. Intet Under da, at han rasede imod de Kristne! Disse kunde jo som et i Sandhed helligt Folk ei andet end være en Torn i Øiet paa denne Herre, som gik saa langt i Umenneskelighed, at han ikke blot uden ringeste given Aarsag og uden Forskjel lod tage en Hob uskyldige Mennesker af Dage, men ogsaa **lod myrde sin egen Moder**, som havde født ham til Verden, og ved hvis Foranstaltning han var kommen til Keisertronen.

Men for det andet omtale Historieskriverne ogsaa nogle særskilte Tildragelser, som havde forbittret Keiserens Sind imod de Kristne. Beretningen herom lyder saaledes: Evangeli Prædiken, som paa det kraftigste understøttedes af de ved Apostlene skete Mirakler, fik saa ønskelig Fremgang i Verden, at mange Mennesker saavel i Rom som i Provindserne bleve omvendte fra de stumme Afguder til at tjene den levende Gud. Saadant anstod ikke Keiser Nero, især da en af hans kjæreste Friller blev omvendt ved Pauli Prædiken (Cave, in vita S. Pauli p. m. 422). Denne Tildragelse skal have forbittret denne vellystige Herre overmaade, hvorfor han ogsaa fattede et uforsonligt Had saavel til de Kristne i Almindelighed som til St. Paulus i Særdeleshed.

Hertil kom endnu en Tildragelse, som ligeledes opbragte Keiseren imod de tvende Apostle Petrus og Paulus. Den navnkundige **Simon Magus** havde ved sine Trolddoms-Gjøglerier sat sig i stor Anseelse hos Keiser Nero, som var en Elsker af saadanne vederstyggelige Kunster. Denne Simon havde intet godt Øie til Apostelen Petrus

paa Grund af det, som Lukas omtaler i Apg. 8, 20—23., hvorfor han ogsaa gjorde sig al Umage for at imodstaa og forringe de Mirakler, som skete ved Apostelen. I den Hensigt tilbød han omsider at ville flyve op i Luften i Keiserens og fleres Paasyn, hvilket han ogsaa for en Del skal have udført; men da Apostlene Petrus og Paulus imidlertid bad andægtigt til Gud, at denne Troldkarl maatte blive tilskamme med sit Foretagende, saa skete det, at han faldt ned af Luften og sønderknuste sine Ben, samt af Harm over denne Beskæmmelse tog Livet af sig selv kort efter. Herover blev Nero meget ilde tilfreds, og da han ansaa Apostlene for at være Aarsag til denne beskæmmende Udgang, som hans Yndlings Foretagende fik, saa tænkte han nu alvorlig paa, hvorledes han kunde hævne sig saavel paa dem først som ogsaa paa de øvrige Kristne.

Og nu, ihvorvel det just ikke var Neros Skik at gaa frem efter Lov imod dem, som han vilde rydde af Veien, saa vilde han dog denne Gang*) ansees for at være retfærdig og ikke lade anstille en saa haard Exekution over de Kristne uden at have retmæssige og paatrængende Aarsager dertil. Disse Aarsager skulde da findes i de Kristnes egne forbryderske Gjerninger; men da der nu ikke var nogle saadanne Misgjerninger, og de dog vare nødvendige for Tyrannen, saa anstillede han omsider selv følgende grusomme Sørgespil: Han lod en Dag tilberede et stort Gjæstebud og bød dertil nogle af sine Venner, som vare ligesindede med ham; da nu disse vare blevne tilstrækkelig drukne, saa overtalte han dem til at stikke Ild paa Staden, idet han foregav, at han ønskede at see, hvorledes det gik til, da **Troja** lagdes i Aske. Disse liderlige Krabater vare strax beredvillige hertil; de toge Ild og allehaande brændbare Sager med sig, løb omkring i Staden dermed og viste

*) Thi nu gjaldt det at forfølge Kristus! og Kristus skal ikke blot lide, fængsles, hudstryges og korsfæstes, men ogsaa erklæres for at være skyldig, om det end skal skee paa den Maade, som Evangelisten angiver: „De Ypperstepræster og de Ældste og det ganske Raad søgte falsk Vidnesbyrd imod Jesus“ etc. (Math. 26, 59.) og saa blev han „regnet med Overtrædere“ (Mark. 15, 28.).

sig som galne og afsindige og fik saaledes Leilighed til hemmelig at lægge Ild under Husene paa adskillige Steder, hvoraf der antændtes en forfærdelig Ildebrand, som varede i sex Dage og syv Nætter, og hvorved den største og bedste Del af denne pragtfulde Stad lagdes i Aske. Medens Ilden rasede værst, stod Nero selv oppe i Mæcenatis Taarn, hvorfra han bekvemt kunde see over hele Staden og skal have forlystet sig meget over dette Skuespil. Man kan let forestille sig, hvilken Bevægelse, Skræk og Forbittrelse, som herved opstod i Staden, og at Indbyggerne vilde for alting vide, hvem der var Ophavsmand til denne græsselige Ildsvaade. Nero blev ogsaa selv mistænkt derfor (C. Tacitus, Annal. Libr. XV.) og Misfornøielsen hos Folket var saa stor, at den var nær ved at udbryde i et Oprør imod Keiseren. Men han vidste meget vel en Maade, hvorved han kunde paa engang baade redde sig selv af Faren og udføre den Hævn over de Kristne, hvormed han længe havde gaaet frugtsommelig. Han lod nemlig udsprede det Rygte, at de Kristne som Menneskeslægtens almindelige Fjender vare de, som havde sat Ild paa Staden; han lod derhos fængsle nogle af dem og ved pinligt Forhør tvinge dem til at tage Skylden paa sig. Ihvorvel Nero dog altid blev anseet for at være den rette Gjerningsmand, saa var man dog i Almindelighed helt tilfreds med, at Skylden lagdes paa de Kristne, som alle havde Had til, og som vare udraabte for at være et Folk, der holdt det for en Dyd at udøve de groveste Misgjerninger (Svetonius, in vita Neronis, p. m. 570.). Om Nero forøvrigt har misbrugt Petri Ord i hans 2det Br. 3 Kap. om Verdens Undergang ved Ild, til at sætte Farve paa hans Beskyldning imod de Kristne, hvilket en vis lærd Mand mener (Cave in vita S. Petri) det maa staa ved sit Værd.

Forfølgelsen gik altsaa for sig og det paa en saa heftig og voldsom Maade, som stemmede overens med Neros tyranniske Sind i Forening med overflødig Magt til at udøve sin Hævngjerrighed. De Kristne havde rigelig formeret sig saavel i Staden som i Provindserne, hvorfor der ogsaa overalt skete mange Henrettelser, og disse vare af en gruelig Art og Beskaffenhed og af

mange Slags; en troværdig Historieskriver (Corn. Tacitus Annal. Libr. XV. et ex. eo Sulp. Sever. Hist. S. Libr. II.) som ogsaa selv var en stor Fjende af de Kristne, beretter, hvorledes nogle bleve fremstillede til offentlig Forsmædelse og Spot for de forbigaaende, andre bleve indsvøbte i vilde Dyrs Skind og kastedes for glubske Hunde for at sønderrives; nogle bleve korsfæstede, andre levende brændte, og nogle af disse forvaredes til om Aftenen, da man satte Ild paa dem og lod dem brænde istedetfor Fakler hele Natten.

Om denne sidste Pine- og Dødsmaade giver Historien os følgende Beskrivelse: Man lod tillave et Slags Skjorter eller Overklæder af Papir, som oversmurtes med Vox, Beg, Harpix og deslige; i denne ulykkelige Klædning indsvøbtes Martyrerne og heftedes ved Pæle her og der paa Gaderne, hvorved de bleve fastbundne saaledes, at de ikke kunde røre et Lem. Ved Siden af dem lod man lægge Hobe af tørt Træ og andre brændbare Stoffer, som antændtes om Aftenen, hvorved Luen strax greb fat i de begede Skjorter. Paa denne Maade bleve Herrens Troende levende brændte, og det saa langsomt, at det kunde vedvare hele Natten, og Historien beretter, at hele Bække af de forbrændte Menneskers Fedt, som Ilden efterhaand havde udpresset, flød gjennem Sandet paa Gaderne.

Ja denne Medfart var saa gruelig og umenneskelig, at Hedningene selv ikke kunde glemme den saa snart. Nogle af dem skrive, at naar de siden vilde nævne eller true med nogen ret haard Straf, saa vidste de ingen værre end denne. Naar de saa Martyrernes ubeskrivelige Smerter ved denne Dødsmaade, saa ynkedes nogle af Fjenderne selv over dem. Keiser Nero selv blev alene ubevægelig derved; thi han kjørte om Natten igjennem Gaderne og forlystede sig meget ved at see paa disse Optrin og høre paa de arme Menneskers ynkelige Skrig og Jammer.

Tacitus skriver, at en stor Mængde Kristne omkom i denne Forfølgelse. Det kunde eiheller være andet, naar man betænker saavel Tyrannens bekjendte Grusomhed som hans og de øvrige Hedninges Hensigt dermed, som var aldeles at udrydde denne skadelige Superstition

(Overtro) som var det Navn, man da gav de Kristnes aller helligste Tro.

De betydeligste Personer af denne Tids Martyrskare skal have været de to store Apostle **St. Petrus** og **St. Paulus**, som begge fik Martyrkronen paa een Dag, nemlig den 29de Juni, ihvorvel det ikke er sikkert, om det just skete paa et og samme Aar. St. Petrus, som var Jøde og en af det romerske Folk foragtet Person, blev dømt til at **korsfæstes**, men St. Paulus derimod, som var en mere fornem Mand og romersk Borger, fik den Dom, at han skulde **henrettes med Sværd.**

Om begge disse store Mænds Kaldelse og Embede have vi Kundskab ved den hellige Skrift, derfor nævne vi her kun om deres sidste Fængsel og paafølgende Død. **Eusebius** beretter, at St. Petri Hustru fik Martyrkronen lidt førend hendes Mand, og at dette hellige Ægtepar, da de fik at vide, at deres Hedenfærd var nær, have trøstet hverandre med Guds Ord og opmuntret hverandre indbyrdes til Taalmodighed og Standhaftighed i den forestaaende Lidelse. Medens Apostlene sad i Fængsel, vare de ikke ledige, men anvendte Tiden saavel til Gudfrygtighedsøvelser for sig selv og Forberedelse til den forestaaende Martyrdød som ogsaa til de Fangers Oplysning og Omvendelse, som sad i Fængsel tilligemed dem, og St. Paulus skal ved sin kraftige Tale og store Taalmodighed, da han udførtes til Retterstedet, have omvendt to af de vagthavende Soldater, som gik med ham, hvilke ligeledes kort efter begge maatte lade deres Liv for Evangeli Skyld.

Endelig kom Forløsningens Dag. St. Petrus skulde først udstaa sin Straf. Han blev udført til det vatikanske Bjerg i Rom, ikke langt fra Tiberen, hvor han først blev hudstrøgen (ligesom i Apg. 5, 40.) og siden korsfæstet. Ved Exekutionen udbad Apostelen sig, at han ikke maatte blive korsfæstet paa den sædvanlige Maade, men saaledes at Hovedet vendte nedad og Fødderne opad, sigende, at han holdt sig uværdig til at lide og dø i samme Stilling som hans Herre og Mester. Dette blev gjerne bevilget, da hans Marter derved blev endnu større, og nu udstod han denne forsmædelige og pinlige Død for den Herres Jesu og Evangeliets Skyld med

saadan Frimodighed og Glæde, som passede sig for hans hellige Vandel og himmelske Sind. Saaledes opfyldtes den særskilte Forudsigelse, som Herren gav Petrus om hans Martyrdød: „Da Du var yngre, bandt Du selv op om Dig" m. m. (See Joh. 21, 18. 19.).

Derefter kom Turen til St. **Paulus**. Denne hellige Mand førtes til Aqvæ Silviæ, omtrent tre Mile fra Rom, hvor han ligeledes blev hudstrøgen og derefter halshuggen.

St. **Petri** Legeme skal være blevet balsameret paa jødisk Viis af hans Venner og derefter begravet i Vatikanet, ikke langt fra den saakaldte Via triumphalis i Rom; men St. Pauli Legeme blev jordet paa Via Ostiensis, hvor Constantinus Magnus siden lod bygge en Kirke. Saadant Endeligt fik disse tvende store Mænd, og saadanne Pillere mistede Guds Menighed i denne Forfølgelse.

St. **Petrus** var den ældste af Apostlene og et Dienvidne til alle vor Herres Jesu Kristi Mirakler. Uagtet hans bekjendte Fald, hvoraf han strax blev opreist, var han en udmærket tro Jesu Discipel og Efterfølger, som inderlig elskede sin Herre samt hans Faar og Lam (Joh. 21, 15—17.) ja han var et brændende og skinnende Lys i Guds Kirke, der i alle Ting beviste sig som en Guds Apostel og forblev saaledes sin Herre tro og lydig indtil Døden (v. 19.).

St. **Paulus** var en ikke mindre mærkværdig Mand end Petrus. Hans extraordinære Kaldelse til Apostelembedet, hans herlige Gaver, hans utrættelige Flid og uafbrudte Troskab i Evangeliets Forkyndelse viste noksom, at denne Mand var et udvalgt Redskab i hans Mesters Haand. Nogle af Kirkefædrene, og især den store **Chrysostomus**, have anvendt en god Del af deres Flid og Talekunst paa at skildre denne Mand tilbørligen og derved fremstille ham som det bedste Mønster paa en stor Lærer, af hvis himmelske Lærdom, Klogskab og Retsindighed Guds Naades overvættes Rigdomme kunde aabenbares, og hans Riges Sag drives og forfremmes, og man kan med al Billighed sige, at hele hans Liv lige fra hans Kaldelse til Apostelembedet og indtil hans Død, som indtraf i hans Alders 69de Aar og i det

35te Aar efter hans Omvendelse, bør ansees som et eneste uafbrudt Martyrskab (Cava in vita S. Paul).

Om enhver især af den øvrige store Martyrskare, som i denne Forfølgelsestid satte Livet til for Evangeli Skyld, har man ikke saa nøiagtig og tilforladelig Underretning, som man kunde ønske. Det var, saavidt vi vide, endnu ikke kommet i Brug, at visse Notarier eller Hurtigskrivere (saadanne, som nævntes i Forordet) skulde være tilstede ved Martyrernes Forhør, Domfældelse og Exekution for at optegne, hvad der taledes eller foregik. Men ihvorvel man endnu savnede saadanne Midler til Bevarelse af Martyrernes Minde, saa veed man dog saa meget om dem ogsaa fra denne Forfølgelsestid, at omendskjøndt deres Lidelser vare saa store, at ogsaa nogle af deres Fjender rørtes til Medlidenhed derved, saa har dog **hverken Forfølgelse eller Fare eller Sværd eller nogen anden Ting**, hvad Navn det end havde, formaaet at **skille dem fra Guds Kjærlighed i Kristo Jesu**, og deres Standhaftighed og Frimodighed har ikke alene sat deres Forfølgere i største Forundring, men ogsaa bevæget nogle af dem til Granskning og Undersøgelse af den kristelige Religion, hvorved de ogsaa ere komne til Sandhedens Kundskab.

Endelig ophørte denne blodige Forfølgelse ved Keiser Neros Død, som indtraf i hans fjortende Regeringsaar, da hans Ondskabs Maal var fuldt, og han selv var moden for Straffen. **Julius Vinder** og **Sulpitus Galba** gjorde Opror imod ham, Senatet erklærede ham for Fædrelandets Fjende, og alle forlode ham, hvorpaa han i største Forlegenhed og Bekymring flyede ud paa Landet til et Sted, som tilhørte en af hans frigivne Trælle, og hvor han, efter at han nogen Tid skal være bleven „**plaget af Spøgelser**" (men aller sikkrest af en ond Samvittigheds Skrækkebilleder) **tog Livet af sig selv** med sit eget Sværd (Svetonius in vita Neronis, Cap. 40. seqq.). Saadant Endeligt fik Tyranen, der var den første af de romerske Keisere, som misbrugte deres betroede Magt til at forfølge Guds Menighed. (Lactantius, de mortibus persecutorum, pag. 5. Edit. Oxoniens. Anno 1680.).

Andet Kapitel.

Om den anden store og offentlige Forfølgelse imod de Kristne under Keiser Domitianus i Aarene 95 og 96 efter Kristus.

Efter at Keiser Nero paa ovennævnte græsselige Maade var kommen af Dage, hvilket skete Aar 68, nød Kirken en helt langvarig Fred og Frihed, hvorunder Evangeli Sandhed fik Leilighed til at udbrede sig videre, og de Troendes Antal tilvoxte betydeligt. Neros tre nærmeste Efterfølgere i Regeringen, Keiser **Servius Sulpitius Galba, Markus Salvius Otho** og **Aulus Vitellius**, regerede saa kort Tid hver, at de ikke fik Leilighed til at tænke paa de Kristne og deres Sag. **Flavius Vespasianus** derimod og hans ældre Søn **Titus** vare af en særdeles mild Natur, saa at det ikke var saa let at opægge dem til nogen offentlig Forfølgelse imod de Kristne; desuden vare de sysselsatte med den jødiske Krig (Jerusalems Ødelæggelse) og kunde just ikke overkomme mere. Men endelig kom Vespasians yngre Søn, **Domitianus**, til Regeringen. Denne vanslægtede aldeles fra sin Faders og Broders bedre Egenskaber, og skjøndt han i Begyndelsen ikke var saa aldeles vild, saa blev han dog efterhaand en gruelig Tyran, ja ifølge **Tertulians** og fleres Vidnesbyrd blev han rentud en Arving til Neros Udyder; i Særdeleshed er han berygtet for sin Lastefuldhed, Utugt, Gjerrighed, Hovmod og Vrede.

I de første tretten Aar af hans Regering havde dog Kirken god Fred, men i det fjortende Aar (Aaret 95) udbrød Forfølgelsen, da Keiseren lod udgaa et skarpt Edikt (Forordning) af det Indhold, at **hvor som helst der fandtes nogle Kristne, skulde de gribes og straffes** (Eusebius in Chronico Num. MMCX. id. H. E. Cap. 15).

Sporger nu nogen efter Aarsagerne til dette strenge Edikt og denne haarde Forfølgelse, saa bemærkes atter, hvad før er sagt, at **Grundaarsagerne** egentlig altid ere de samme til alle Forfølgelser imod Kristi sande Lemmer, nemlig **den gamle Slanges Fjendskab til**

Kvindens Sæd (1 Mos. 3, 15.) samt det **kjødelige Sind, som er Fjendskab imod Gud** (Rom. 8, 7.). Da nu Gud tilstedte saadant Fjendskab at udbryde, saa hjalp det ikke, at det ellers stred imod Landets Skik at forfølge nogen for Religionens Skyld (det er nemlig bekjendt, at Romerne i Almindelighed ikke pleiede at antaste nogen for hans Religions Skyld), det hjalp ikke, at den kristelige Religion var saa nyttig for det borgerlige Samfund, idet de Kristne vare saa almindeligt bekjendte for deres Redelighed, Lydighed og Troskab mod Øvrigheden, at mange Kirkefædre, saasom **Origenes**, **Arnobius** og **Tertulianus**, forelagde Hedningene, om de kunde opvise en eneste Rebeller (Oprørsstifter) iblandt de Kristne eller overbevise nogen af dem om den allerringeste Ulydighed imod Øvrigheden, undtagen i de Tilfælde, da de for Samvittighedens Skyld nødtes til at adlyde Gud mere end Menneskene — ja da hjalp det ikke, at de Kristnes hele Vandel var saa ulastelig, saa exemplarisk og hellig, at Origenes ogsaa paaberaabte denne Vandel som Bevis for deres Religions Sandhed og Guddommelighed. Nei, her hjalp nu ingen Ting; Slangen skulde nu stikke Kvindens Sæd i Hælen. Dog gaaer han ikke gjerne nogen og sort til et saa vigtigt Foretagende, men omgiver sig altid med Skin af Grund og Retfærdighed, vigtige Aarsager og Anledninger. Disse søges da enten i Religionen selv eller i dens Bekjendere eller i begge Dele. Saaledes skete det ogsaa nu.

Grunden og Anledningerne til denne Forfølgelse bleve følgende: først at de Kristne fordømte Afgudsdyrkelsen og lærte, at der er kun **een** Gud og følgelig kun **een** Religion, nemlig den kristelige, som altsaa enhver, der vilde undfly den tilkommende Vrede, maatte af Hjertet antage, medens derimod de hedenske Romere holdt alle Religioner lige gode og derfor ansaa og erklærede de Kristne for at være et egensindigt og ubarmhjertigt Folk, som ikke vilde give andre end dem, der vare af deres eget „Parti" og Mening i Religionen, det mindste Haab om Salighed. Det er utvivlsomt ogsaa i denne Betydning, at en vis romersk Historieskriver i den Tid omtaler de Kristne som **Menneskehadere**, Fjender af Menneskeslægten i det hele (C. Tacitus,

Annal. Libr. XV. Cap. 35.). For det andet erklæredes de Kristne ogsaa for **Atheister**, eller saadanne, som **ingen** Gud dyrke; thi medens den hedenske Gudsdyrkelse havde mange Ceremonier, Altere, Templer, Billeder, Orakler, Ordener og Kollegier af Offerpræster, saa var derimod intet saadant at see ved de Kristnes Gudstjeneste, men alt var saa simpelt og uanseeligt for de udvortes Sandser, som det sømmede sig for en Gudsdyrkelse i Aand og Sandhed. Heraf sluttede nu Hedningene, at de, som ikke lod see nogen udvortes Pragt ved Gudstjenesten, heller ikke havde nogen Religion. Og **dette** skulde ogsaa **Hedningene** paatale!! — og det med saadan Alvor! — Desuden kunde de hedenske Afgudspræster let indsee, at om den kristelige Lære fik Overhaand, saa vilde **deres** Religion, Personer og Offertjeneste komme i Foragt, og deres Madkrog derved lide Afbræk, hvorfor de ogsaa ligesom Guldsmeden i Efesus (Apg. 19, 25.) gjorde stor Allarm allevegne for at forhindre saadant Indgreb og søgte ved alle Leiligheder at bringe baade Folk og Øvrighed i Harnisk mod de Kristne, hvorved de benyttede sig af ovennævnte Beskyldninger, at disse vare et slemt Folk, som fordømte alle, foragtede Guderne og vare slemme Atheister. Naar nogen Landeplage indtraf, saasom Krig, Hunger, Pest, Jordskjælv og deslige, saa vidste de mesterlig at fremstille de Kristne som Aarsag dertil, idet de ved en ny og vrang Lære havde forført en stor Del af Folket til Frafald fra deres gamle gode Religion og derved opvakt Guderne til Vrede og Hævn over det romerske Rige (Vid. Christ. Kortholdi Paganus obtrectator, Kilonii 1698, 4. hvor dette Emne grundigen afhandles). Paa disse og flere lignende Veie var det vist ikke saa vanskeligt at faa Øvrigheden ophidset imod et Folk, som afmaledes med saa slemme Farver, at de ikke alene selv vare overmaade onde, Guders og Menneskers Fjender, men ogsaa Aarsag til alle Ulykker, som indtraf. Det er næsten mere underligt, at de Kristne **nogensinde** havde Fred, at nogen Kristen blev i Live; men det havde de at takke **ham** for, som **sidder paa Tronen** og hedder **„alle Kongers Konge og alle Herrers Herre"**, og som forud havde sagt: **„Ikke en Spurv falder til**

Jorden uden Eders Faders Villie; ja endog alle Eders Hovedhaar ere talte" (Math. 10, 29.).

Hvad nu angaaer de særskilte Personer, hvis Tro og Taalmodighed sattes paa Prøve i denne Fristelsens Hede, saa maa man atter tilstaa det samme, som blev sagt med Hensyn til den forrige Forfølgelse, nemlig at man ikke har nogen tilforladelig Underretning om enhver af dem, men kun om nogle faa, og kun noget hel kort ogsaa om disse.

Den betydeligste iblandt den Herres Jesu Vidner og Bekjendere paa den Tid var hans egen kjæreste Discipel, **Apostelen St. Johannes**. Denne hellige Mand skal strax i Begyndelsen af Forfølgelsen være bleven greben og kastet i en stor Kjedel fuld af kogende Olie; men nu behagede det Gud at vise et Mirakel paa sin Tjener; Apostelen blev nemlig uskadt af den kogende Olie og befriedes derfra (Tertulianus Præscript. Cap. 36.) dog undgik han ikke dermed Tyrannens Voldsomhed, men blev nu fordreven i Landflygtighed til Øen **Pathmos** (nu kaldet Palmosa, beliggende i det ægæiske Hav), hvilken Straf regnedes hos Romerne lige med Dødsstraf. Paa denne Ø havde han sin himmelske Aabenbaring, som er Bibelens sidste Bog, og man vil endnu idag paavise den Grotte, hvor han opholdt sig. Her maatte Apostelen forblive til Domitians Død, da endelig Keiser Nerva gav Befaling til, at Apostelen tilligemed de øvrige, som under hans Forgængeres grusomme Regering vare blevne uskyldigt fordrevne, skulde sættes i Frihed. Nu kom den gamle Apostel atter til Lilleasien og til Efesus, hvor han i en høi Alderdom, nemlig i sit 98de, eller som andre mene, i sit 101 Levnetsaar, da han havde gjennemlevet det første Aarhundrede efter Kristus, døde en naturlig Død i Ro og Fred.*)

---

*) Omstændighederne ved hans Død berettes paa følgende Maade: Johannes havde holdt sin sidste Gudstjeneste med sine aandelige Børn ved Paaskehøitiden, og maatte da paa Grund af Alderdomssvaghed lade sig bære af sine Disciple i en Bærestol. Ved denne sin sidste Gudstjeneste har han ligesom taget Afsked med sin Menighed med de Ord: „Mine Børn, elsker hverandre indbyrdes!" Han har ikke sagt mere. Med korte Mellemrum har han atter gjentaget de samme Ord flere

Hvor grusom og forbittret paa de Kristne Keiser Domitianus har været, kan blandt andet sluttes deraf, at han ikke engang skaanede sine egne Slægtninge, naar nogen af dem blev en Kristen. Saaledes maatte f. Ex. hans eget Søskendebarn **Flavius Klemens**, en fornem Mand og romersk Raadsherre, lade sit Liv for Evangeli Bekjendelses Skyld, og **Flavia Domitilla**, en høifornem Frue, ligeledes af Keiserens Slægt og efter nogles Mening en Søsterdatter af nysnævnte Flavius Klemens, maatte for samme Jesu Vidnesbyrds Skyld gaa i Landflygtighed til Øen **Pontia** i det tyrenske Hav (Dovelli Dissert. Cyprianica XI. p. m. 60.). Ved denne Tid skal ogsaa **Antipas**, om hvis Troskab Jesus selv vidner i Aab. 2, 13. have faaet Martyrkronen. Ligeledes skal det have været ved denne Forfølgelse, at Evangelisten **Lukas** samt **Thimotheus**, Pauli Discipel og den første Biskop i Efesus, beseglede deres Tro med deres Blod (Sam. Banagi Annal. politico-ecclesiast. Tom. 1. pag. 804.).

Medens Forfølgelsen stod paa, havde Keiser Domitianus hørt tale om **Davids** Slægt, og at der fandtes nogle Kristne af hans Efterkommere, som vare i Slægtskab med **Jesus Kristus**, der var bleven erkjendt

---

Gange. Da hans Venner spurgte ham, hvorfor han ikke sagde noget mere, har han svaret: „Dette var min Herres sidste Bud, og naar I opfylde dette ene, er det nok.“ Siden har han ladet sig bære til en Grav, som var beredt for ham, fulgt af sine Venner. Da han var kommen derind, har han først afført sig sine Klæder og derpaa med opløftede Hænder anbefalet Gud den kristelige Menighed i en brændende Bøn, hvorpaa Folket har svaret Amen. Endelig, da han havde sagt til de nærværende: Fred være med Eder! skal han have lagt sig ligesom til at sove og paa denne Maade gaaet salig heden, hvorefter Menigheden i Efesus bitterlig sørgede over ham. Saaledes er den Mening falsk og urigtig, som Hippolytus, Biskop i Porto, samt Efrems, Patriark i Antiokien, have havt, nemlig at Johannes ikke døde, men foer levende til Himlen ligesom Enok og Elias; thi deres Mening grunder sig blot paa en urigtig Forklaring af Kristi Ord i Joh. 21, 21—23. Paa samme Maade er ogsaa i Augustins Tid den Fabel opkommen, at Johannes ikke døde i sin Grav, men ligger og sover, hvilket ogsaa skulde mærkes af en af Graven stadig opstigende Dunst, som man ansaa for at være Apostelens Aandedræt. See Joh. G. Starkes Bibelarbeide.

for at være Messias og en Konge m. m. Keiseren, der var meget mistænksom og ræd for alle, som han tænkte, der kunde tragte efter hans Trone eller paa anden Maade forringe hans Høihed, lod kalde nævnte Personer af Davids Slægt for sig, og disse vare Sønnesønner af Judas, Kristi Broder. Domitianus spurgte dem, om de vare af Davids Stamme, hvortil de svarede ja; videre spurgte han dem om deres Formue, om Gods og Penge samt om **Jesu Rige**, hvori det bestod, og naar det skulde komme, og da de nu havde forklaret, at de vare fattige Arbeidsfolk, som ingen Midler eiede, og hvad Kristi Rige angik, at det ikke var verdsligt, men aandeligt og himmelsk, saa mærkede Keiseren vel, at han ikke havde noget at frygte af disse fattige Mennesker, hvorfor han nu foragtede dem og lod dem gaa (Hist. Eccles. Libr. III. Cap. 17). Om Keiseren for øvrigt, som Eusebius skriver, har efter denne Samtale givet Befaling til, at man skulde ophøre med Forfølgelsen, det er just ikke saa bevisligt; det kan vel være, at de Kristne i Jødelandet ere fra denne Tid blevne noget mere skaanede end før.

Dog kunde dette Uveir ikke storme ret længe; thi Domitianus havde allerede for længe siden gjort sig forhadt hos alle Mennesker ved sin urimelige Stolthed og sit grusomme Tyranni, hvorfor hans egne Hofbetjente nu sammensvore sig imod ham og myrdede ham i hans eget Pallads. Dette skete den 18de September Aar 96, og Laktantius har anmærket (De mortibus Persecotutorum, p. 7.) at Domitianus regerede i Fred, indtil han vovede at reise sig mod Herren og hans retfærdige Folk; men da han gjorde dette, faldt han i sine Fjenders Hænder og maatte bøde med Livet.

Tredie Kapitel.

Om den tredie store og almindelige Forfølgelse, som overgik Kristi lille Hjord under Keiser Ulpius Trajanus fra Aar 98 til 117.

Efter Keiser Domitians Død havde Menigheden atter nogen Tids Ro ligesom efter Neros. Domitians Efterfølger, Coccejus Nerva, var en mere mild og retsindig Mand, hvorfor han ogsaa, som allerede er nævnt, tilbagekaldte dem, som vare blevne uskyldigt landsforviste af hans grusomme Forgænger, og iblandt disse den mærkværdige Apostel **Johannes**, som nu kom tilbage fra Øen Pathmos. Dette skete i Aaret 96. Men den alderstegne Nerva valgte snart Spanieren Ulpius Trajanus til sin Medregent og Efterfølger, og under ham udbrød Forfølgelsen, en gruelig Forfølgelse, — og dog var Trajanus i Almindelighed en af de mildeste og retfærdigste Regenter, som nogensinde har hersket over den romerske Verden. Dette er mærkværdigt, mindeværdigt, lærerigt. Historien melder om U. Trajanus, at han, saalangt hans Indsigt strakte sig, var en Ven og Beforderer af alle retsindige Folk og en Fjende af Bagtalere, at han gav Senatet den tilbørlige Ære og var saa mild og naadig imod det lavere Folk, ja imod de allerringeste, at hans Venner syntes, at han gik for langt heri; men dertil svarede Keiseren med stor Beskedenhed, at han vilde bemøde sine Undersaatter saaledes, som han selv ønskede at blive bemødt af Ovrigheden, om han var i deres Sted. Men uagtet al denne Mildhed og Retfærdighed, og uagtet han ved sin Tiltrædelse af Regeringen med Ed forpligtede sig til aldrig at tilstede, at nogen uskyldig Person skulde lide Uret eller Overlast under hans Regering — uagtet alt dette lod han dog den grueligste, blodigste Forfølgelse overgaa de uskyldigste Mennesker, som fandtes under hele hans Regimente, nemlig de Kristne (Eusebius, H. E. Libr. III. Cap. 32. Orosius, Libr. VII, Cap. 12.).

Og **Aarsagerne?** Jo, først er det altid en særskilt

Sag, saa snart det gjælder **Kristne**, at saadanne Sindelag og Love, som begunstige andre uskyldige Folk, gjælde ikke lige saa meget til de Kristnes Beskyttelse; denne Forskjel mærkes ogsaa i de s. k. kristelige Lande mellem de troende og vantro, hvortil Grundene før ere fremsatte. For det andet gik det med U. Trajanus aldeles ligesom det gik med Pilatus, som ogsaa vilde lade Kristus løs; men — **for at gjøre Folket Fyldest dømte han, at deres Begjæring skulde skee** (Mark. 15, 15. Luk. 23, 24.); thi Historien melder, at denne Forfølgelse opkom paa sine Steder ved Reisning af Folket (motu populari). Dette var ofte Tilfældet; saaledes bevidner f. Ex. **Dionysius Alexandrinus**, at den Forfølgelse, som i hans Tid overgik de Kristne i Alexandria, begyndte et helt Aar, førend Keiser Decius's Edikt udkom, ved Folkets Raseri imod dem. Derfor tiltaler ogsaa **Tertulianus** i sit Forsvarsskrift for de Kristne Øvrigheden saaledes: „Hvor ofte skeer det ikke, at den imod os saa hadefulde Almue overfalder os uden Eders Vidende og ødelægger mange af os ved Ild og Stene?" (In Apologetico, Cap. 37). Men ikke dermed nok, at saadan Uskik og ulovlig Overlast ofte skete uden Øvrighedens Vidende, eller at denne var ligegyldig for at standse det, naar det angik de Kristne; men det gik omsider saa vidt, at Øvrigheden paa Folkets Begjæring ogsaa selv tilstedte og paabød saadan Forfølgelse, som vi snart skulle vise af en Brevvexling mellem Trajanus og Guvernøren **Plinius**.

Men foruden Hedningenes eget Fjendskab imod de Kristne kom ogsaa dette til, at de tillige opæggedes imod dem af **Jøderne**. Disse vare de Kristnes argeste Fjender og forsømte ingen Leilighed til at bagtale, sværte og belyve dem hos Hedningene, og uagtet Jøderne, som vare almindelig bekjendte for deres Tilbøielighed til Oprør, ogsaa selv vare ildeslugtende for Romerne, saa bleve deres Beskyldninger dog nu modtagne med Begjærlighed, fordi de angik de Kristne. Desuden maa det bemærkes, at Romerne havde i lang Tid ikke noget klart Begreb om Forskjellen mellem Jøder og Kristne, men ofte sammenblandede dem, saa at de gave de Kristne Skylden for en og anden Udyd, som Jøderne havde gjort.

Dette og mere saadant gjorde, at de kjære Kristne bleve uden Skyld, uden nogen begaaet Forbrydelse, meget hadede og bittert anklagede, og det ynkeligste var, at medens alle andre anklagede, ja de største Forbrydere fik Frihed til at forsvare sig og anføre, hvad de kunde, til deres Undskyldning, saa blev dette sædvanligvis ikke indrømmet de Kristne; thi Hedningene holdt det for tilstrækkeligt baade til deres Anklagelse og Domfældelse, **at de vare Kristne**; naar de havde tilstaaet dette, mente de, „hvad have vi da mere Vidnesbyrd behov?" Saaledes fortæller Tertulianus Sagen og tillægger, at det var en almindelig Talemaade iblandt Hedningene: „Den og den er vel en god og ærlig Mand; men da han er en Kristen, er han dog ond" (Apologet Cap. 3.)

Her see vi nu Hovedgrunden til Forfølgelsen, og Historien viser tydeligt, at foruden denne Bitterhed hos Folket var der paa den Tid ingen anden Anledning til denne blodigste Forfølgelse end blot Keiserens og Statholdernes letsindige Ønske at ville gjøre sig behagelige for Folket, hvem de aldrig kunde berede større Fornøielse, end naar de fik see de Kristne at martres og aflives paa det grueligste, og det er denne utidige Behagesyge, som man har anseet for at have forledet den ellers billige og milde Keiser Trajanus til en saa grusom Adfærd imod de Kristne. I Antiokien f. Ex. indtraf ved denne Tid et heftigt Jordskjælv, som foraarsagede stor Forskrækkelse og Skade. Da nu Keiseren ankom til Stedet, indfandt strax de hedenske Offerpræster sig med Klager og Forestillinger om, at Keiserens altfor store Overbærenhed og Mildhed imod de Kristne, som de beskyldte for at være arge Atheister, havde fortørnet Guderne og bragt dem til at hævne sig ved denne store Landeplage. Trajanus, som var helt indtagen af den hedenske Overtro, laante Øre til deres Forestillinger, lod udfærdige en Befaling om Forfølgelse imod de Kristne og gjorde selv ved sin Nærværelse paa Stedet Begyndelsen dermed.

Ved denne Tid levede den bekjendte hedenske Historieskriver og Raadsherre **C. Plinius Secundus**. Denne billige og fornuftige Mand stod i stor Anseelse og megen Naade hos Keiseren, og da han under Forfølgelsens Tid var Statholder i Bithynien, hvor de

Kristne var mange og Forfølgelsen stor, saa har han ved Breve raadspurgt sig hos Keiseren om Sagen og modtaget dennes Svar derpaa; da nu disse Breve ere meget vigtige og oplysende om denne Forfølgelse, saa maa her meddeles et Uddrag af dem.

Først fremstiller Plinius i sit Brev, „hvorledes han altid pleiede at forelægge Keiseren alle tvivlsomme Sager, som forefaldt under hans Jurisdiktion, og derfor ogsaa nu benyttede sig af samme Frihed i Spørgsmaalet om de Kristne"; siden siger han, „at han vel aldrig selv havde været tilstede ved Inkvisitionen over dem og vidste derfor ikke saa bestemt, hvorledes det i alle Maader gik til dermed; dog vilde han gjerne have Underretning af Keiseren om den Fremgangsmaade, han burde anvende herved, nemlig om baade unge og gamle, og det af begge Kjøn, skulde straffes lige haardt, naar de befandtes at være Kristne — om det blotte Navn **Kristen** skulde medføre Straf, naar ellers ingen anden Misgjerning forefandtes, eller om man ikke meget mere burde tage Hensyn til de Laster og Forbrydelser, som kunde følge med Navnet. Med dem af de Kristne, som vare blevne bragte til ham, var han gaaet frem paa følgende Maade: han tilspurgte dem nogle Gange, om de vare Kristne; sagde de ja dertil, saa truede han dem først med Straf, og om de endda vedbleve at bekjende Kristus, lod han dem straffe paa Livet, idet han holdt for, at en saadan egensindig Haardnakkethed vel fortjente at blive straffet". Videre siger Plinius, „at der var indkommet en Angivelse uden Navns Underskrift, hvori nogle bleve beskyldte for at være Kristne, men befandtes ved nøiere Undersøgelse at være uskyldige, og til Bevis herpaa vare de strax villige til at paakalde Guderne, at gjøre Røgelse for Keiserens Billede og at forbande Kristus, **hvortil man ikke ved noget Tvangsmiddel kunde formaa dem, som vare rette Kristne.** Videre havde han ved pinligt Forhør bragt tvende Piger, som havde været i Tjeneste hos Kristne, til at bekjende, hvad de vidste om dem, og derved havde han fundet, at de Kristnes Vildfarelse bestod deri, at de pleiede at komme sammen paa en vis Dag tidlig om Morgenen og synge en Lovsang med hverandre, Kristus som en Gud til Ære. Derhos for-

pligtede de sig ligesom med en Ed til ikke at gjøre noget ondt og i Særdeleshed ikke begaa Tyveri, Hor, Mord eller deslige Misgjerninger. Derpaa gik de bort for at holde et uskyldigt Maaltid — saa at han fandt intet lastværdigt hos dem, men kun en umaadelig og slem Overtro, som nu havde taget storligen Overhaand og opfyldt alle Steder med en Mængde Kristne." Saalangt Plinius. Herpaa svarede Keiseren kortelig saaledes, „at man vel ikke skulde opsøge de Kristne for at anklage dem og meget mindre antage de Beskyldninger, som indkom imod dem uden Navns Underskrift; men naar nogen ved lovlig Fremgangsmaade og Undersøgelse blev overbevist om at være en Kristen og ikke vilde afstaa derfra, skulde en saadan straffes paa Livet" (C. Plinius, Libr. X, Epist. 97 et 98.).

Dette er altsaa Indholdet af disse mærkelige Breve, som ikke blot give os meget Lys om denne Forfølgelse, men ogsaa vidne om Kristendommens underfulde Tilvært paa den Tid, en Tid da ingen Alder og intet Kjøn blev skaanet. Ligeledes er man ved denne Brevvexling kommen til nærmere Kundskab om Aaret, da Forfølgelsen udbrød, hvorom der ellers har været delte Meninger. Nogen Forfatter har skrevet, at Forfølgelsen begyndte først i Trajans tiende Regeringsaar, men det er blevet klart bevist, at ovenstaaende Brev af Plinius var skrevet allerede i det femte Aar af Trajans Regering, og at altsaa Forfølgelsen allerede dengang var begyndt, idetmindste i **Bithynien.** Hvad ellers Brevenes Indhold angaaer, saa er det mærkeligt, at baade Keiseren og hans Statholder kjendte de Kristnes Uskyldighed og aflægge Vidnesbyrd derom og dog give Befaling om at straffe og aflive dem, blot fordi de ikke vilde affalde fra Kristus. Forordningen indeholdt kun, at man skulde gaa noget mere ordentligt frem med dem og ikke antage navnløse Angivelser, hvorved de dog vistnok kun erfarede ringe Lettelse, da der visselig ikke savnedes Anklagere, og de rette Kristne desuden aldrig søgte at undfly, naar de bleve angivne og efterspørede, men altid bekjendte Kristus, uagtet det kostede dem Ære, Liv og Gods, hvilken Omstændighed Eusebius meget vel har lagt Mærke til og

omtalt med Hensyn til Keiser Trajans ovenstaaende Forordning (H. E. Libr. III. Cap. 33.).

Hvad selve Forfølgelsen angaaer, saa var den meget haard og blodig, efterdi de Kristne havde formeret sig meget, og intet Kjøn eller Alder blev skaanet, som Plinius selv antyder. De hellige Martyrer fik tilstrækkelig Anledning til at aflægge Prøver paa deres Tro og Taalmodighed og deres Kjærlighed til den Herre Jesus, som beviste sig at være stærkere end al Fjendernes Magt, ja „stærkere end Døden". Iblandt saadanne Jesu Kristi Stridsmænd og Seiervindere under denne Forfølgelse maa især nævnes følgende:

Simon, Kleofas Søn, en af de 70 Disciple og af Jesu Kristi Blodsfrænder, som var bleven Biskop i Jerusalem efter Apostelen Jakob og havde forestaaet dette Embede med Hæder i samfulde 46 Aar. Denne ærværdige gamle Mand blev ført for Attikus, Guvernøren i Syrien, og af ham tilspurgt, om han var en Kristen; dette tilstod han med al Frimodighed, hvorpaa han nogle Dage i Rad blev pryglet og hudstrogen, hvilken haarde Medfart han udstod med saadan Taalmodighed, at Guvernøren selv faldt i stor Forundring derover. Endelig blev han efter lang og megen udstaaet Tortur, korsfæstet i sin Alders 120 Aar.

Den romerske Biskop **Klemens**, St. Petri og St. Pauli Discipel, som omtales i Filip. 4, 3. fik ogsaa Martyrkronen i denne Forfølgelse. Iblandt mange andre, som ved denne Lærers Undervisning og Flid vare komne til Sandhedens Kundskab, var ogsaa en fornem Kvinde ved Navn **Faustina** af Keiser Nervas Slægtninge. Herover blev Trajanus meget fortørnet, lod kalde Biskoppen for Retten og forelægge ham, om han vilde offre til Guderne og derved beholde sin Frihed, eller han fremdeles vilde være en Kristen og da gaa i Landflygtighed. Da nu samme Sind var i ham, som var i Kristo, saa betænkte han sig ikke længe, førend han valgte det sidste, hvorfor han ogsaa strax blev forbreven til Chersonesus i Tracien. Paa dette ubehagelige Sted fandt Biskoppen en ny Anledning til at fremme sin Herres Ære, idet han begyndte at arbeide paa de derværende Hedninges Omvendelse, hvorved han havde

saadan lykkelig og ønskelig Fremgang, at mange af disse blinde Mennesker bleve oplyste og bragte til Troens Lydighed. Men denne hans Flid og Troskab kom ham dyrt at staa; thi Keiseren blev paany opirret imod ham, lod ham gribe, binde til et Skibsanker og saaledes nedsænke i Havet.

Men af hele den Martyrskare, som blev kronet i denne Forfølgelse, er ingen bleven mere bekjendt og berømt for sin Tro, sit Kjærlighedsarbeide og sin Taalmodighed i Haabet end St. **Ignatius**, Biskop i Antiokien. Om denne hellige Mand har været det Barn, som Frelseren fremstiller i Math. 18, 1. 2. kan vel ikke siges med Vished, skjøndt en af Kirkefædrene for længe siden har sagt det (Nicephorus, Libr. II. Cap. 35) men det veed man med Vished, at han har været Apostelen **Johannes** Discipel samt æret sin guddommelige Frelser og opbygget hans Menighed ved Lærdom, Vandel og Martyrdød.

Da Keiser Trajanus paa sit Tog mod Partherne opholdt sig i Antiokien i Syrien, lod han kalde Ignatius for sig, som var de derværende Kristnes Biskop, og holdt da en Samtale med ham af følgende Indhold: Keiseren spurgte: „Hvor tør Du onde Aand være ulydig mod mine Befalinger og dertil overtale andre til at gjøre ligedan til deres egen Ulykke?“ Ignatius svarede: „Jeg bærer Gud i mit Hjerte; jeg er ingen ond Aand, som I kalder mig; jeg erkjender Kristus som min Konge, og ved hans Kraft og Bistand maa de onde Aander vige fra alle hans Tjenere.“ Keiseren: „Hvad er det at være Theophorus?“ (en, som bærer Gud). Ignatius: „Det er en, som har Kristus i sit Hjerte.“ Keiseren: „Mener Du ikke, at ogsaa vi have Guderne i vore Hjerter lige saa vel som Du, da vi betjene os af dem til Forsvar imod vore Fjender?“ Ignatius: „I tage feil deri, at I kalde de hedenske Afguder for Guder; thi der er kun een Gud, som har gjort Himlen og Jorden og Havet og alt, hvad der er i, og der er en Jesus Kristus, som er Guds enbaarne Søn, hvis Riges Undersaat jeg af Hjertet begjærer at være.“ Keiseren: „Taler Du om ham, som blev korsfæstet under Pontius Pilatus?“ Ignatius: „Ja, det er om ham, jeg taler, som er bleven

korsfæstet for mine Synders Skyld." Keiseren: „Bærer Du da denne Korsfæstede i Dit Hjerte?" Ignatius: „Ja; thi der staaer skrevet: **jeg vil bo i dem og vandre i dem.**"

Da denne Samtale var tilende, afsagde Keiseren Dommen, som indeholdt, at **Ignatius skulde bindes med Lænker og forvares i Fængsel for at sendes til Rom og der kastes for de vilde Dyr** (Acta Martyri S. Ignati apud Ittigium, pag. 358.). Da Biskoppen hørte Dommen, udbrød han i en høitidelig og offentlig Lov og Taksigelse til Gud, som havde værdiget ham den Naade, at han ligesom Herrens Apostel Paulus skulde bindes med Lænker og føres til Rom for at lide for Evangeli Skyld. Han blev ogsaa betagen saavel af Glæde som af en hellig Længsel efter den Dag, paa hvilken han kunde komme til at kæmpe den gode Kamp og fuldbyrde Løbet. Hans eneste Frygt og Bekymring var, at de Helliges Forbønner hos Gud skulde denne Gang hindre ham i at faa Martyrkronen; derfor anholdt han hos Menigheden om, at den dog ikke vilde bede for hans Liv, men lade ham uforhindret ære sin Frelser ved denne Dødsmaade og fuldende sit Løb med Glæde.

I Antiokien blev han bunden med Jernlænker og overleveret til nogle Krigsknægte (hvilke Martyren lignede ved Leoparder, som ved al den Venlighed, han beviste dem, kun bleve værre og værre) de skulde bringe ham til Rom, en Vei af næsten 400 Miles Længde. Reisen gik baade tillands og tilsøes, og da Vagten ikke havde ringeste Medlidenhed med den fangne gamle Mand, saa kan man deraf let slutte, hvor stor Besværlighed han maatte udstaa, hvorom han ogsaa selv vidner i sine Sendebreve. Under alt dette viste han dog ikke det aller mindste Tegn paa Utaalmodighed, men ventede med hellig Længsel paa Fredens og Forløsningens Dag. Hvor han kom og traf nogle Kristne, søgte han ved „Paamindelser at opvække deres oprigtige Sind" og formanede dem til stedse at forblive i Guds Naade. Da han var kommen saa langt paa Veien, at han fik see Puteolos, hvor den fangne Paulus gik i Land for at føres til Rom (Apg. 28, 13.) blev hans Sind meget trøstet og opmuntret, idet han erindrede sig denne store

Apostels Exempel, som havde havt lige Skjæbne med ham. Han vilde gjerne steget i Land her for at komme til Staden ad samme Vei som den store Apostel forhen; men da Vinden var til Hinder for dette, blev han stille og fornøiet med Herrens Villie og kom saa til Rom Dagen efter (Acta Martyri S. Ignati, pag. 364.).

Brødrene bleve i Førstningen meget glade over Biskoppens uventede Ankomst; men da de erfarede Aarsagen dertil, blev Glæden forandret til Sorg. Men Ignatius selv var glad og frimodig og bad Brødrene at være ligesaa, idet han forsikkrede dem, at han frydede sig meget over den forestaaende Strid, som han meget vel vidste, at den skulde falde ud til hans bedste og i Særdeleshed tjene til at fremme hans høitlovede Frelsers Ære.

Da Biskoppen havde hilset paa Brødrene og holdt en kort Samtale med dem, faldt de samtligen paa Knæ og bade, og da istemte Ignatius en herlig og inderlig Bøn til Guds Søn, at han vilde i Naade antage sig sin Menighed, dæmpe Forfølgelsen og opholde sine Troende i indbyrdes Kjærlighed. Derpaa tog han en kjærlig Afsked med dem og blev strax ført bort til Amfitheatret, hvor Keiseren og en stor Mængde Tilskuere vare forsamlede for at forlyste sig ved Synet af Exekutionen. Biskoppen var nu som før fuld af Tro og Kraft og gik Døden imøde med en saa hellig Frimodighed, som stemte overens med det Udødelighedshaab, der opfyldte hans Sjæl. To Løver bleve nu slupne løs paa ham, som strax sønderrev og fortærede hans Legeme, saa at intet andet blev tilovers end de største Ben, hvilke Brødrene siden hemmelig opsamlede, indsvøbte dem i rent Linned og oversendte dem til Antiokien, hvor de bleve hæderlig begravne (Acta Martyri S. Ignati, pag. 366.). Denne Exekution skete den 20de December Aar 108.

Saadant Endeligt fik denne store Lærer, der baade i Liv og Død beviste sig som et brændende og skinnende Lys, og hans store Tro og Taalmodighed er endnu et velsignet Minde i Guds Menighed. Om hans Dødsmaade og Forhold derved gjør Chrysostomus følgende skjønne Anmærkning: „Ignatius", siger han, „blev ikke dømt til at miste Livet i en Vraa, saasom i Fængselet eller udenfor Staden, men paa en offentlig Skueplads,

hvor en stor Mængde Mennesker sad og saa derpaa. Saaledes har han i alles Paasyn gaaet i Kamp med Djævelen og faaet overhaand; og det skete ikke tvungent, men frivilligt, ikke alene tappert, men ogsaa med Glæde; thi han betragtede med stort Behag de vilde Bæster, som skulde angribe ham, ikke som om han ved dem skulde miste sit Liv, men meget mere kaldes til det aller herligste og ypperligste Liv" m. m. (Homilia XLII. in S. Ignatium). Hvad Dødsstraffen angaaer, som Ignatius maatte udstaa, saa var denne meget sædvanlig og blev meget ofte anvendt mod de Kristne næsten i alle Forfølgelser, og Aarsagen hertil var, at denne Straf ligesom Korsfæstelsen var ifølge de romerske Love bestemt for de aller ringeste og uværdigste Misgjerningsmænd, og da Hedningene havde den dybeste Foragt for de Kristne, saa var det ikke underligt, at de ofte lod dem aflive paa denne Maade (Vid. Kortholtium, de calumnis Paganorum in veteres Christianos, Libr. III. Cap. 13.). Og det er med Hensyn hertil, Tertulianus skriver: „Saa ofte der skeer nogen Ulykke, saasom at Nilstrømmen gaaer over sine Bredder, eller Hungersnød, Jordskjælv eller smitsomme Sygdomme indtræffe, saa hedder det strax: **Lad de Kristne blive kastede for Løverne!**" (Apologet. Cap. 40).

Man maa ellers forundres over, at St. Ignatius ikke udstod sin Dødsstraf i Antiokien, hvor hans Dom var fældet, og hvor han da efter Lovene burde dø. Det er troligt, at Aarsagen hertil har paa Keiserens Side været en Slags Frygt for, at om Exekutionen var skeet i Antiokien, saa kunde der have opstaaet noget Oprør iblandt Folket i Staden, som i hobetal var blevet omvendt til Kristus og derfor havde største Høiagtelse og Kjærlighed til den fortræffelige Mand. Men i Særdeleshed kan man være helt forsikret om, at Gud selv har havt sine visse Aarsager, hvorfor denne hans tro Tjener og Vidne skulde føres saa lang Vei, nemlig uden Tvivl ogsaa derfor, at han allevegne saavel under Reisen som i Rom skulde styrke de Troende med Taler og Sendebreve og ved sit store Taalmodigheds-Exempel opvække mange flere til Efterfølgelse i Kjærlighed til Sandheden.

At den store Frimodighed og Standhaftighed, som

Ignatius udviste under alle disse Lidelser, ikke har været nogen Stivsindethed eller stoisk Følesløshed og Sløvhed og endnu meget mindre en Virkning af Troldomskunster — som Hedningene, der vel saa Virkningen, men ikke kjendte Aarsagen, undertiden indbildte sig — men at den helt har været Guds mægtige Krafts Virkning i hans Sjæl, det udviser hans Forhold og hans egen Bekjendelse, som han aflægger her og der i sine Sendebreve, hvor han tilfældigvis handler om sin forestaaende Martyrdød. I Brevet til de Kristne i Rom udtaler han sig iblandt andet saaledes: „Jeg haaber snart at see Eder; men hindrer mig ikke ved Eders Forbønner fra at komme til Gud, da jeg maaskee ikke faaer saa god Leilighed dertil en anden Gang som nu. I kunne ikke gjøre mig nogen større Tjeneste herved end den, at I blive helt stille. Anvend meget hellere Eders Flid derpaa, at jeg nu kan blive et Offer for Gud; thi Alteret er allerede færdigt. Det har behaget Gud at kalde mig fra Østerlandet saa langt bort i Vesten for at blive et Vidne om hans Søns Lidelse og derpaa tage min Afsked fra Verden og komme til Gud. Beder for mig, at jeg maa være stærk, og at der ikke blot maa findes Ord hos mig, men ogsaa Villie, at jeg ikke blot maa **kaldes** en Kristen, men befindes at være det i Gjerning og Sandhed. Og naar jeg da befindes at være en Kristen i Sandhed, saa kan det være mig ligemeget, enten Verden holder mig derfor eller ikke; thi hvo, som hades af Verden, bliver desto mere elsket af Gud. Lad mig kun blive de vilde Dyr til Føde, og maa man give Bæsterne gode og venlige Ord, at de ville grave min Grav, saa at intet af mit Legeme maa blive tilbage, og jeg saaledes efter min Død ikke maa være nogen til Besvær. Da bliver jeg ret i Sandhed en Jesu Discipel, naar Verden ikke mere seer mit Legeme. Endnu er jeg kun en **Tjener**, men da bliver jeg Jesu Kristi **Frigivne**. Ak, at jeg dog ret maatte glæde mig over de vilde Dyr, som ere beredte til min Tjeneste! Ville de være bange for mig, som de undertiden pleie, saa vil jeg selv lokke dem til mig, ja jeg vil om muligt med Vold tvinge dem dertil; thi intet hverken det synlige eller usynlige skal kunne hindre mig fra at **komme til Kristus**. Hele Verden og dens Riger

kunne jo dog ikke gavne mig; det er mig langt bedre at dø for Jesu Skyld end at kunne herske over hele Verden. Til Gud staaer min Længsel; Jesus Kristus, den sande Guds Søn, er den, jeg søger; thi **han er død og opstanden for mig.** Tillader mig, at jeg ved Lidelse maa blive Jesu Kristi Efterfølger; thi jeg har en inderlig Attraa efter at dø for hans Skyld" m. m. (Epistola S. Ignati ad Romanus, qvæ apud Ittigum est ordine VII. p. 83.).

Af disse og mange lignende bevægelige Talemaader, som forekomme overalt i Ignatius Breve, kan man noksom forstaa, hvilken Aand, han blev dreven af, og i hvilken Sindstilstand han var. Saadant Sind var der i Kristus, og saaledes ere alle de sindede, i hvis Hjerter hans Kjærlighed er udgydt ved den Helligaand, som bringer Lys og Kraft ind i Sjælen, giver Udødelighedens Haab og en Tro, som seirer over Verden.

Til denne Tids Martyrer regnes videre **Onesimus,** Biskop i Efesus, Pauli Discipel, som omtales i Kol. 4, 9. 10. Han blev ogsaa i denne Forfølgelse greben og ført til Rom, hvor han aflagde en frimodig Bekjendelse om sin Tro paa den Herre Jesus Kristus, og fik derpaa sin Dom, at han skulde stenes tildøde, hvilket ogsaa skete.

Flavia Domitilla, en fornem romersk Dame, som var bleven landsforviist af Keiser Domitianus for Evangeli Skyld, men fik Lov at komme tilbage under Keiser Nerva, blev nu paany anklaget og agtet værdig til at lide Døden for Jesu Navns Skyld. Tilligemed hende aflivedes ogsaa **Euphrosyne, Theodora, Nereus, Achilleus, Eutyches, Victorinus, Maro** og deres Husfolk, som allesammen bleve indebrændte i deres Sovekamre. Medens Forfølgelsen saaledes rasede og ombragte mange uskyldige Mennesker, var der ved Keiserens Hof en fornem Kavaler ved Navn **Romulus,** som, da han saa den Voldsomhed, der saa aabenbarligen udøvedes mod de Kristne, understod sig i Keiserens Nærværelse at dadle saadan ubillig Fremgangsmaade. Men denne Dristighed blev ham dyr nok; Keiseren blev saa fortørnet derover, at han først lod hudstryge og siden halshugge ham.

Ved denne Tid skal Keiser Trajanus ogsaa have mønstret sin Krigshær og fundet 11,000 Kristne iblandt

Soldaterne. Disse lod han fraskille fra de øvrige og befalede dem at offre til Guderne; men da de bestemt nægtede at gjøre dette, kasserede han dem som uværdige til Krigstjenesten og drev dem i Landflygtighed til Armenien i den Formodning, at de ved denne Beskæmmelse skulde komme paa andre Tanker og vende tilbage igjen til den gamle hedenske Religion. Men da de, som Apostelen siger, beviste sig at være Jesu Kristi Tjenere og trofaste Vidner igjennem baade Ære og Forsmædelse og paa ingen Maade vilde lade sig tvinge til Frafald, saa lod Keiseren aflive dem alle, hvilken Skjæbne de modtoge med Glæde, fuldt forvissede om, at **den, som ved saadanne Leiligheder vil frelse sit Liv, han skal miste det, men den, som mister sit Liv for Kristi og hans Evangeliums Skyld, han skal beholde det** (Mark. 8, 35.). Saadanne Exempler paa en sand og levende Tro og dens Frugter i Taalmodighed og Bestandighed vare ingenlunde sjeldne iblandt Krigsmænd i den første kristelige Kirke, hvorom Kirkefædrene vidne paa adskillige Steder (Eusebius, H. E. Libr. VI. Cap. 11.) til Bevis paa, at ingen lovlig Stand kan i og for sig selv hindre noget Menneske fra en sand Kristendoms Øvelse i Tro og Kjærlighed, omendskjøndt hver Stand har sine egne Fristelser, dog den ene mere end den anden og efter alt Udseende Krigerstanden allermest. Ikke desto mindre har Gud ogsaa iblandt disse til alle Tider havt sine rette Tilbedere, som have bevaret Troens Hemmelighed i en ren Samvittighed. Saadanne vare nu de nys nævnte troende Soldater i Keiser Trajanus Krigshær, og i de følgende Tider fandtes flere saadanne. Og man mærker, at Forfølgerne ofte have gjort Begyndelsen med at anfalde de kristelige **Soldater** i den Formodning, at naar først disse bleve bragte til Frafald, skulde de andre gjøre ligesaa.

De Personer, hvis Tro og Bekjendelse, Lidelse og Død vi hidindtil have anført, udgjøre kun den mindste Del af den store Hob Vidner, som i denne haarde Forfølgelse have lidt Trængsel for Jesu Navns Skyld, ikke blot indtil Baand og Lænker, men ogsaa indtil Blodet, og de faa anførte Exempler vidne ikke alene om dem, som de egentlig angaa, men ogsaa om deres Brødre,

som vare under samme Fristelses Hede, havde samme Sind og vandt Seier over Lidelsen og Døden for det samme Lams Blod og Vidnesbyrds Skyld.

Imidlertid opnaaede Satan ikke det Maal, som han tilsigtede med disse blodige Forfølgelser; thi omendskjøndt en stor Mængde Hellige maatte sætte Livet til, saa blev dog Martyrernes Blod og Aske en velsignet og frugtbærende Sæd til Kirkens Forfremmelse og Udvidelse; thi det skete ofte, at naar Hedningene saa de Kristnes beundringsværdige Taalmodighed og Standhaftighed, bleve de saa bevægede og ligesom overvundne, at de i hobetal gik over til Menigheden og begjærede at blive optagne i dens Skjød.

Endelig døde Keiser Trajanus Aar 117 i sin Regerings 20de Aar, hvorved Forfølgelsen i nogen Maade stilledes.

Fjerde Kapitel.

Om den fjerde store Forfølgelse under Keiser Hadrianus fra Aar 117 til 138.

Efter Trajanus tiltraadtes Regeringen Aar 117 af hans antagne Søn, Aelius Hadrianus, som Sulpitius Severus tilskriver den fjerde store Forfølgelse imod de Kristne (Hist. S. Libr. II.). Denne Hadrianus var en lærd Herre, og ifølge Spartians Vidnesbyrd var han tillige gavmild, men derhos af et haardt og ustadigt Sind; han gjorde baade ondt og godt i Regeringen og bliver derfor i Historien baade priset og lastet i næsten lige høi Grad.

Som noget eget ved Keiser Hadrianus beretter Historien, at han engang havde faaet isinde at optage Kristus iblandt Afgudernes Antal og lade bygge ham et Tempel, men at han blev forhindret heri af Raadet, som mente, at om Keiseren udførte dette, saa vilde alle hans Undersaatter inden kort Tid antage Kristendommen. Ved saadan Forestilling lod han sig overtale til at afstaa fra sit Forsæt.

Ellers finder man just ikke i Historien, at denne Keiser har paabudt nogen ny Forfølgelse mod de Kristne ved noget offentligt Edikt; men da han ikke har tilbagekaldt de forhen udstedte Befalinger herom, saa er Forfølgelsen vedvaret under hans Regering, især i de Provindser, hvor Guvernørerne fandt Fornøielse i at plage de Kristne; thi man har mange Exempler paa, at det somoftest beroede meget paa disse Øvrighedspersoners Sindelag imod dem.

Men at en virkelig Forfølgelse ogsaa er foregaaet under Hadrianus, det er vel kjendt saavel af Historiens tydelige Vidnesbyrd derom og af navngivne Martyrer, der lede i denne Tid, som ogsaa af **Kvadratus** og **Aristides** Forsvarsskrifter for de Kristne, som bleve forfattede i Anledning af denne Forfølgelse og overleverede til Keiser Hadrianus.

En Hovedaarsag til Forfølgelsen, hvad Keiseren selv angaaer, var dette, at de Kristne, som tilbørligt var, havde en stor Afsky for de saakaldte **magiske Kunster** og derfor ved alle Leiligheder advarede Folk mod disse, og da nu **Hadrianus var en stor Elsker af saadan Troldom**, saa var det en let Sag for hans Læremestre at bringe ham i Harnisk mod de Kristne som et Folk, der af al Magt søgte at undertrykke denne deres ædle Kunst og dens Fremgang.

Men foruden denne særskilte Aarsag, som angik Hadrianus selv, forekom der endnu andre og langt betydeligere Omstændigheder med Hensyn til den Ondskab, som i denne Tid begyndte at yttre sig imod de Kristne og foraarsagede dem de aller største Besværligheder. Man kan sige, at ved denne Tid begyndte en ny Periode af Lidelser for dem med Hensyn til den **Maade, man nu brugte** for at anklage dem og opvække Had og Forfølgelse imod dem.

Forskjellen var denne: De Kristne vare hidtil blevne forfulgte næsten alene for Navnets Skyld, eller fordi de bleve ansete for egensindige og overtroiske Mennesker, som vilde indføre en ny Religion, hvilken man saa meget mindre kunde taale eller finde sig i, som den var egnet til aldeles at modsige og forkaste hele Systemet af den gamle hedenske Gudsdyrkelse og ikke gav mindste Haab

om Salighed for andre end dem, der troede Evangelium og levede efter Kristi Ord. Dette var Summen af de Beskyldninger, som indtil denne Tid vare gjorte imod Guds Folk. Man da nu dette alene ikke længere vilde forslaa, saa var Satan betænkt paa at bruge en ny Maade; han vovede nemlig fra denne Tid at gaa mere frit og aabenlyst frem og **sammensætte de aller groveste Opdigtelser og Beskyldninger** imod de Kristne, deres Lære og Levnet. Til at udføre dette betjente Løgnaanden sig af ret bekvemme Redskaber, nemlig de hedenske saakaldte **Filosofer**, som i offentlige Skrifter angreb ikke alene den kristelige Religions Læresætninger, men ogsaa dens Tilhængere, hvilke de beskyldte ikke blot for at være et ondt og skadeligt Folk i Almindelighed, men saadanne, som begik saa uhørt grove Misgjerninger, at naar saadant blev troet om dem, kunde de ikke vente sig andet end den aller haardeste Medfart.

De stygge Misgjerninger, som Sofisterne ikke skammede sig ved at tillægge de Kristne, vare tvende af den groveste Slags, nemlig **Barnemord** og **Blodskam**! og man kan ikke andet end falde i Forundring over Fjendens mere end skamløse Frækhed, som paa en Tid, da de Kristnes hele Levnet og Forhold endnu var saa exemplarisk, at det helt svarede til deres hellige Lære og Bekjendelse, dog traadte offentlig frem med saa grove Beskyldninger imod dem.

At de nævnte Beskyldninger virkelig bleve fremsatte imod de Kristne, det kan bevises saavel af de hedenske Filosofers egne Skrifter, som havde opdigtet dem og fremsat dem i en Slags Orden, som ogsaa af de Kristnes Forsvarsskrifter, hvor disse skammelige Beskyldninger anføres og grundigt gjendrives. Selve Beskyldningen var som sagt dobbelt, nemlig om **Barnemord** og **Blodskam**, og den hedenske Filosof **Cæcilius Natalis** har fremsat den paa følgende Maade: „**Naar nogen**", siger han, „**skal optages i de Kristnes Samfund, bliver der præsenteret for ham et levende Barn, bedækket med Mel; dette Barn stikke de ihjel, skjære det siden i Stykker og dele Stykkerne indbyrdes imellem sig for at spise dem; ligeledes drikke de Barnets Blod,**

og paa denne vederstyggelige Maade forpligte de sig indbyrdes til Taushed."

Fremdeles fortsætter bemeldte Sofist Beskyldningen saaledes:

„De Kristne have den Skik at komme tilsammen paa en bestemt Dag for at æde og drikke. Forsamlingen bestaaer af begge Kjøn, iblandt hvilke der ogsaa findes Søskende og Slægtninge. Naar de have ædet og drukket godt i dette deres Lag, saa kaste de et Stykke Kjød til en Hund, som er bunden til en Lysestage, hvorpaa Hunden løber efter Kjødet og vælter Lysestagen omkuld med Lyset, og naar der saaledes er blevet ganske mørkt, bedrives der Utugt og Blodskam."

Den uhyggelige Løgn og Ondskab, som ligger i disse Beskyldninger, behøver ikke at omtales; den er tilstrækkelig bevist af de Kristne selv saavel ved deres hellige og ustraffelige Vandel som ved de grundige Forsvarsskrifter, de indgav til Øvrigheden for at lægge deres Uskyldighed for Dagen.

Imidlertid maa man vel spørge, hvad der kunde være Oprindelsen og Anledningen til disse skjændige Opdigtelser. Vel er det sandt, at den Aand, som er Løgnens Fader, ikke spørger saa nøie efter Grund og Anledning, naar han søger at sværte og forsmæde Guds Folk; thi Løgnen er hans eget og rette Element; dog maatte han være, hvad han undertiden med urette kaldes, en dum Djævel, om han ikke søgte at skjule sin Løgn under Skin af Rimelighed og at give sine løgnagtige Beskyldninger noget Udseende af Sandhed. Saaledes gik det ogsaa her. De hedenske Filosofer vare Kristendommens bittreste Fjender, som med Begjærlighed hørte og betjente sig af alt det onde, som nogens Letsindighed og snakkesyge Mund kunde opdigte og udsprede om Guds Folk, og anvendte med al Fornøielse deres falskeligen saakaldte Lærdom til dermed at angribe den kristelige Religion og sætte en Slags Sminke paa de løgnagtige Beskyldninger, som bleve gjorte imod dens Tilhængere.

Hvad den første Beskyldning angaaer, nemlig at de Kristne **slagtede et Barn i deres Forsamlinger** m. m. saa seer det ud, som Anledningen til denne urimelige

Opdigtelse var tagen af de Kristnes Lære om den hellige Nadver og dens Nydelse; thi næsten hvert Ord i Cæcili Fremstilling sigter øiensynlig dertil.

Først siger den grove Bagvasker, at **de Kristne myrdede et Barn** i deres Forsamlinger. Nu er det bekjendt, at de første Kristne pleiede at kalde vor Frelser med dette Navn (Justinus Mart. Dialog. pag. 35.) ligesom han ogsaa nævnes saaledes i den hellige Skrift (Es. 9, 6. Apg. 4, 27.). I Særdeleshed skulle de første Kristne i den Bøn, som de oplæste før Nadverens Nydelse, have kaldet Jesus „**Guds hellige Barn**". Videre sagdes, at de Kristne **myrdede** dette Barn, hvormed der ikke utydelig sigtes til Jesu Kristi Død, som blev høitidelig forkyndt ved den hellige Nadver. At dette Barn skulde være „**bedækket med Mel**", har sin Anledning i de Kristnes Lære om **Jesu Kristi Legems Samfund med det velsignede Brød.** Videre hedder det, at de Kristne **skære Barnet i Stykker og siden dele Stykkerne indbyrdes imellem sig.** Dette synes at være hentet af den Maade, som de første Kristne brugte ved Nadveren, nemlig at et eneste Brød blev frembaaret, brudt i mange Stykker og saaledes uddelt mellem Nadvergjæsterne. At de beskyldtes for at **drikke Blodet**, det er øiensynlig taget af Kalkens og Jesu Kristi Blods Nydelse i Nadveren.

Men nu bliver Spørgsmaalet, hvorledes Hedningene kunde komme til at blande dette saaledes sammen, og hvorfor de ikke havde anden eller bedre Underretning herom. For at kunne forstaa den rette Sammenhæng hermed maa man mærke følgende Omstændigheder: De første Kristne holdt den hellige Nadver ved Nattetid til Ihukommelse af Nadverens første Indstiftelse, som skete den Nat, da Jesus blev forraadt; og det skete i deres private Sammenkomster, da de endnu ikke havde eller maatte have offentlige Forsamlingshuse, samt indenfor lukkede Døre, hvor ingen Hedning kunde komme ind. Da nu Hedningene havde en særdeles Afsky for alle hemmelige Sammenkomster, efterdi de farligste Oprørsplaner ofte ere blevne smedede paa denne Maade (T. Livius, Hist. Rom. Libr. XXXVIII.) saa opvakte dette hos dem dels en Mistanke om, at der blev foretaget og

bedrevet noget uanstændigt og farligt i disse hemmelige Forsamlinger, hvor ingen uden de Kristne selv kunde have Frihed til at komme ind, dels ogsaa en Nysgjerrighed efter at vide, hvad der kunde passere. Da der nu iblandt de Kristnes Tjenestefolk ogsaa fandtes Hedninge, saa foretog man sig at formaa disse ved Trusler eller Løfter til at sige, hvad de kunde have seet eller hørt af de Kristnes Forehavende i deres Forsamlinger. Disse, som bleve tvungne, undertiden ved pinligt Forhør, til at sige, hvad de vidste, sagde da ogsaa, enten hvad de vidste, eller rettere, hvad de vilde synes at vide, nemlig at de havde hørt, hvorledes de Kristne talede om **et Barn, som var slagtet,** og hvis **Legeme og Blod skulde ædes og drikkes.** Dette var nu alt, hvad Tjenerne kunde vide at sige; thi selv havde de aldrig seet Nadveren at uddeles; men hvor lidet og utilstrækkeligt dette end var, saa var det dog nok for de hadske og mistænksomme Hedninge til at faa den vanskabte Historie om **Barnemordet** sammensat og deraf gjøre en saa gruelig Beskyldning imod den.

Den anden grove og skændige Beskyldning, som førtes imod de Kristne, var den, at de bedreve **Utugt og Blodskam** i deres Sammenkomster. Anledningen hertil har efter al Sandsynlighed været denne: De Kristne havde, som før sagt, ingen offentlige Forsamlingshuse, og om de end havde havt saadanne, saa vare de dog i Forfølgelsernes Tid blevne dem fratagne og nedrevne. De maatte altsaa holde private Sammenkomster for at udøve deres Gudsdyrkelse og dette som oftest ved Nattetid for ikke at have Ubehageligheder af deres Fjender, som ikke engang tillod dem at komme sammen paa denne Maade. Disse Forsamlinger, hvor uskyldige de end vare, gave dengang saavelsom i vore Tider ondskabsfulde, uforstandige og ildesindede Mennesker Anledning til Mistanke, Bespottelse og Bagtalelse, og det maatte strax hedde, at der blev bedrevet uanstændige og skjændige Ting i disse Sammenkomster. Men hvoraf vidste de, at det just var **Utugt** og **Blodskam,** de Kristne bedrev? Jo, de kaldte hverandre **Brødre** og **Søstre,** og efter at den hellige Nadver var holdt, pleiede de at **kysse hverandre** samt at holde et Maaltid, som de selv

kaldte Agape, det er Kjærlighed eller Kjærlighedsmaaltid. Da nu dette virkelig forholdt sig saaledes, saa sluttede Hedningene deraf, at Benævnelsen Brødre og Søstre betegnede kjødeligt Slægtskab; Kysset og Kjærligheds-maaltidet udtydede de ligeledes efter deres eget urene Sind og Anskuelse som et Tegn paa Ukydskheds Udøvelse, og da der var Søskende med i Forsamlingen, hvem vilde da tvivle om, at der jo ogsaa bedreves Blodskam?*)

Hvor urimelige og ugrundede disse Beskyldninger end vare, og med hvor stor Grundighed de end bleve besvarede og gjendrevne af de Kristne i de Forsvars-skrifter, som de lode komme for Dagen for at bevise deres Uskyldighed, saa troede dog Hedningene dem og betjente sig af dem for at gjøre de Kristne forhadte og vederstyggelige og paaføre dem alle de Gjenvordigheder, som deres fjendtlige Hjerte kunde drive dem til.

Men for nu at komme fra Aarsagen til Virkningen, nemlig den Forfølgelse, hvorom her egentlig handles, saa begyndte denne mere derved, at Keiseren **tilstedte** den end paa nogen særskilt Befaling af ham, og Historien vidner, at en stor Mængde Kristne bleve fængslede paa denne Tid og martrede paa mangfoldige Maader; de bleve udstrakte paa Pinebænke, opbrændte, halshugne, pidskede tildøde og ellers paa andre voldsomme Maader ynkeligen tagne af Dage. Iblandt disse nævnes især følgende: **Marius**, en Offiser, **Evaristus** og **Alexander**, begge Biskopper i Rom, dog paa hver sin Tid, hvoraf den sidstnævnte efter lang udstaaet Marter blev pidsket ihjel. **Eventius** og **Theodolus**, tvende Præster i Rom, bleve efter langvarigt Fængsel først kastede paa Ilden og siden, da de vare halvt forbrændte, atter udtagne af Ilden og halshugne. **Evstachius** var ligeledes en for-nem Offiser, som tilligemed sin Hustru **Theophista** og tvende Sønner, **Agapius** og **Theophistus**, blev kastet for vilde Dyr; men da disse ikke vilde røre dem, bleve de kastede i en gloende Ovn og der opbrændte, og de udstode det onde med stor Standhaftighed og Taal-

*) Chr. Wormi Dissertatio, de veris causis cur delectos humanis carnibus & promiscuo concubitu Christianos, calumniati sint Ethnici, Hafniæ 1695.

modighed for Evangeli Sandheds Skyld. **Sabina** var en romersk Raadsherres Frue, som efter sin Mands Død kom i Bekjendtskab med en kristelig Jomfru ved Navn **Saphira**, ved hvis Omgang og Veiledning hun kom til Sandheden og antog Kristendommen. Herfor blev Sabina anklaget for Dommeren Berillus, som lod kalde hende for Retten og befalede hende at offre til Afguderne; men da hun ikke alene nægtede at gjøre dette, men ogsaa aflagde en herlig Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus, blev hun dømt til at halshugges.

Endelig døde Keiser Hadrianus Aar 138 i sin Alders 63de og sin Regerings 21de Aar. Hans Efterfølger var **Arrius Antonius Pius**, under hvis Regering Forfølgelsen i visse Maader vedvarede, endskjøndt denne Keiser heller ikke udstedte nogen særskilt Befaling derom. Hadrianus selv syntes ogsaa efterhaanden at have fattet bedre Tanker om de Kristne og nogenlunde indseet deres Uskyldighed. Derimod fattede han et uforsonligt Had til den jødiske Nation, som i hans Regeringstid maatte udstaa den ubarmhjertigste Behandling.

De Forsvarsskrifter, som endel kristelige Skribenter forfattede og indgave til Hadrianus, bidroge meget til den Eftertanke og Billighed, han omsider begyndte at vise de Kristne. I disse Apologier bleve de grove og haarde Beskyldninger, som vare opdigtede imod dem, besvarede med stor Kraft og deres Uskyldighed lagt for Dagen. **Qvadratus**, Biskop i Athen, en Mand, som havde været Apostlenes Discipel, var den første, som paatog sig at forsvare de Kristne i et offentligt Skrift. En anden lærd Mand ved Navn **Aristides** har ligeledes udgivet et Forsvarsskrift for sine Brødre. Og hvad disse Forsvarsskrifter ikke havde kunnet bevirke hos Hadrianus, det udrettede en Skrivelse fra **Serenius Granianus**, Statholder i Asien, til Keiseren, hvori han besværede sig over den ubillige Rettergangsmaade, som brugtes imod de Kristne. Denne Forestilling kunde ikke andet end ansees for upartisk, da den blev udgiven af en hedensk Øvrighedsperson, og havde derfor den Virkning hos Keiseren, at han lod tilstille Granians Efterfølger, Minucius Fundanus, den Forskrift, at de Kristne skulde efter den Tid ikke forfølges eller straffes for andet

end beviislige Misgjerninger. (Dette Reskript kan læses i Banagi Annal. Tom. 2, pag. 59.). Nu blev det vel noget bedre end før for en Del af de Kristne, men dog ikke rigtig godt, da saa mange af Guvernørerne, som vare de Kristnes personlige Fjender og desuden ikke havde faaet denne keiserlige Forskrift, betjente sig af de forhen udstedte Befalinger og derfor vedbleve at plage disse uskyldige Mennesker.

Under Keiser Antonius Pius udgav den dygtige **Justinus**, som siden fik Martyrkronen under Keiser Markus Aurelius og er almindelig bekjendt under Navnet **Justinus Martyr**, sit første Forsvarsskrift for de Kristne. I dette Skrift besværer Justinus sig iblandt meget andet over, at de Kristne ikke engang vederfaredes den Ret, som ellers aldrig nægtes nogen, ikke engang de groveste Misdædere, nemlig at **forsvare** sig imod de Beskyldninger, som føres imod dem, men at de derimod bleve overgivne til Døden alene af Had og Uvillie, medens de dog i Sandhed vare et uskyldigt Folk og deres Religion den allerhelligste og bedste af alle, ja den eneste sande.

Om de Kristnes Forhold i Taalmodighed og Standhaftighed under de aller haardeste Lidelser udtaler han sig saaledes: **„Det er bekjendt for hele Verden, at vi, som tro paa Kristus, ikke lade os gjøre forsagte af nogen Ting; thi omendskjøndt vi blive myrdede, korsfæstede, kastede for glubende vilde Dyr, plagede med Fængsel, Ild og allehaande Marter, saa blive vi dog urokkelige ved vor Bekjendelse; ja jo mere vore Fjender rase og storme imod os, desto mere forøges vi dagligen, saa at vi med al Billighed kunde lignes ved Vintræet, som, jo mere det beskæres, desto bedre voxer det og bærer Frugt. Sandelig, de Troendes Menighed er et af Gud og vor Frelser plantet Vintræ“** m. m.

Keiseren lod sig forelæse Justinus's Apologi og blev deraf saa overbevist om den ubillige Fremgangsmaade, som indtil den Tid var bleven brugt imod de Kristne, at han strax lod udfærdige Befalinger til Folket i Asien om, at ingen Kristen skulde efter den Tid forfølges eller dømmes til Døden, uden det kunde over-

bevises ham, at han var en Fjende af det romerske Rige. Ved saadan Foranstaltning ophørte Forfølgelsen for denne Gang, og Kirken kom atter til nogen Ro. Heraf kan det ogsaa sees, at den, som skriver passende Forsvarsskrifter for forfulgte Kristne, kan udrette meget godt dermed.

Femte Kapitel.

Om den femte store Forfølgelse under Keiser Markus Aurelius Antonius Filosofus fra Aar 167 til 180.

Keiser Antonius Pius døde Aar 161, og hans Broder **Markus Aurelius Antonius**, sædvanlig kaldet **Filosofus**, efterfulgte ham i Regeringen. Denne M. Aurelius var en af de aller mildeste og billigste Regenter, som nogen Tid har hersket over det romerske Monarki, og man kunde derfor billigvis have formodet, at Kirken nu, om ellers nogensinde under en hedensk Keiser, skulde have beholdt Fred og Rolighed under hans Regimente. Men det gik langt anderledes; Historien viser, at de Kristne maatte udstaa en meget haard og blodig Forfølgelse under denne Keisers Regering.

Aarsagerne til dette Uveir vare adskillige. De forrige Beskyldninger om **Barnemord** og **Blodskam** bleve nu med al Alvor gjentagne, i Særdeleshed i **Lyon** og **Vienne** i **Galien**, hvor de Kristnes hedenske Tjenestefolk lode sig formaa til under Navn og Form af **Bekjendelse** at sige saadanne skammelige Ting om dem, som bleve anførte i forrige Kapitel, og derved paa det heftigste ophidse Almuen imod dem. Og da Rygtet om disse vederstyggelige Beskyldninger udbredte sig mere og mere, saa fulgte og Virkningen allevegne med, nemlig en almindelig Forbittrelse og Opreisning imod de Kristne.

Desuden indtraf i denne Keisers Tid heftige Jordskjælv i Asien, hvorved adskillige større og mindre Stæder bleve ødelagte. De Kristne maatte ikke alene som sæd-

vanlig bære Skylden for denne store Landeplage, men deres Fjender paastode tillige, at de fortørnede Guder ikke kunde tilfredsstilles ved noget andet Middel end de Kristnes Blod. De havde ligeledes dette imod de Kristne, at de nægtede at **sværge ved Keiserens Skytsengel og Lykke**; dette blev udtydet og anseet som en Halsstarighed, en Foragt og Opsætsighed mod den høie Øvrighed. Beviser og Exempler herpaa forekomme i **Polykarps** Martyrium, hvorved **Herodes** og **Nicetas** gjorde sig saa megen Umage for at redde den gamle ærværdige Mand og derfor gave ham det Raad, at han skulde lade sig bekvemme til at sværge ved Keiserens Skytsengel for derved at frelse sit Liv, da der efter deres Tanke ikke just kunde være noget ondt i, at man sagde: **Herre Keiser** (Martyrium S. Polycarpi apud Ittigium, pag. 400.). Ved bemeldte Polykarps Henrettelse erfaredes det ogsaa, at den jødiske Nations Had havde bidraget ikke saa lidet til Forfølgelsen; thi Jøderne, som ikke kjendte deres Besøgelsestid, overgik endog selve Hedningene i Had og Bitterhed imod deres Frelser og hans Navns Bekjendere.

Til de allerede nævnte Aarsager kom ogsaa følgende Omstændighed: Keiser Antonius var den stoiske Filosofi i høieste Grad hengiven, imod hvis Forfængelighed de kristelige Lærere prædikede og gjorde Paamindelser ved alle Leiligheder. Deraf fulgte, at de stoiske Filosofer vare de Kristnes Hovedfjender, og da de stadig omgikkes ved Keiserens Hof, hvor de stode i stor Anseelse, saa var det dem meget let at afvende Keiserens Sind alt mere og mere fra de Kristne og endelig at bringe det til en offentlig Forfølgelse imod dem, saa meget mere som de desuden beskyldtes for at begaa de aller groveste Misgjerninger, og af Keiser Antoni eget Skrift (Peri seavtu praas seavton, Libr. XI, § 3, hvor han kalder de Kristnes Taalmodighed en blot Haardnakkethed eller Opsætsighed) kan man forstaa, at han ikke har havt nogen rigtig Kundskab om de Kristne og altsaa heller ikke nogle fordelagtige Tanker om deres himmelske Lære og hellige Levnet; thi deres Beredvillighed til at gaa i Døden for Jesu Skyld ansaa han som en Mangel paa Forstand, og deres store Taalmodighed i de haardeste Lidelser som en Haardnakkethed og Egensindighed.

Da nu denne Herres Sind saaledes var indtaget og forblindet af Fordomme imod de Kristne, lod han sig ogsaa desto lettere forlede til dels at stadfæste de under de forrige Forfølgelser allerede udstedte Reskripter imod dem, dels ogsaa at udfærdige et nyt Edikt, hvorved Forfølgelsen ret for Alvor gik for sig (Melito, Episcopus Sard. apud Eusebium Libr. IV, Cap. 23). Dette skete Aar 167 i Antoni 7de Regeringsaar (Dodvell. Dissert. Cypr. XI. § 36.).

Forfølgelsen var i Begyndelsen fornemmelig anstillet imod de Kristne i **Vienne** og **Lyon** i **Gallien**, da de i Særdeleshed der bleve beskyldte for og efter de forblindedes Mening overbeviste om at have begaaet **Barnemord** og **Blodskam**. Fra Gallien udbredte den sig videre til **Grækenland** og **Asien**. De offentlige hedenske Lege, som just ved denne Tid skulde holdes i Lyon, gave Anledning til et stort Sammenløb af Mennesker, og dette gav atter Anledning til desto ivrigere at opsøge de Kristne samt pine og plage dem til Tilskuernes Fornøielse.

Hvor haardt og umenneskeligt de Kristne i Lyon og Vienne bleve medhandlede, kan bedst sees af den Beretning, som Menighederne paa disse Steder meddelte deres Brødre, de Kristne i Asien og Phrygien, derom, hvor det iblandt andet hedder: „Man kan ikke med Ord beskrive denne Forfølgelses Grusomhed eller Hedningenes Forbittrelse imod de Kristne og de mangfoldige Pinsler, som de Hellige maatte udstaa. Man lod paa det nøieste og skarpeste efterspørge og opsøge dem; man forbød dem ikke alene Huse, Badstuer og Torve, men de havde ikke engang Frihed til at lade sig see paa noget Sted. Det var da saaledes med de Kristne, skrives der videre, at Frelserens Ord til Disciplene: **Den Tid skal komme, at den, som ihjelslaaer Eder, skal mene, at han gjør Gud en Tjeneste dermed** — passede sig meget vel paa deres Tilstand. Og skjøndt nogle af Frygt for de gruelige Pinsler faldt fra i Fristelsens Stund, saa have dog de fleste af dem holdt ud med største Taalmodighed under de haardeste Lidelser samt med Frimodighed og Glæde bekjendt Kristi Navn og tillige midt i Dødens Stund opmuntret hverandre med Apostelens Ord, at **denne**

Tids Lidelser ere ikke at agte mod den Herlighed, som skal aabenbares paa os" m. m. (Apud Eusebium, Hist. eccles. Libr. V. Cap. 1.).

Iblandt den Hob af Vidner, der bleve udmærkede i denne haarde Strid saavel ved de smerteligste Lidelser som ved en seirende Tro og Taalmodighed, vare især følgende:

Pothinus, Biskoppen i Lyon. Denne gamle Mand blev strax eftersøgt og fremført for Øvrigheden, hvor han blev bespottet med det Spørgsmaal: **hvem de Kristnes Gud var?** hvortil han svarede: **Om I vare det værd, saa fik I det vel at vide.** Dommeren befalede derpaa, at man skulde tilføie ham al mulig og optænkelig Smerte, hvortil enhver af Hedningene var saa meget mere rede og villig, som de indbildte sig, at jo mere ondt de kunde udøve mod de Kristne, desto behageligere Tjeneste gjorde de deres egne Guder. Efter at Biskoppen var bleven forhaanet og udmattet ved utallige Pinsler, blev han saa godt som halvdød henslæbt i et vederstyggeligt Fængsel, hvor han den følgende Dag opgav sin Aand i sin Alders 96de Aar.

Vettius Epagathus, en Yngling, som efter Eusebius Vidnesbyrd aflagde saadanne Prøver paa Tro og Kjærlighed i hele sin Vandel, at man ikke tog i Betænkning at give ham samme Vidnesbyrd, som Guds Aand tillægger Sakarias i Luk. 1, 6. at han **„vandrede ustraffelig i alle Herrens Bud og Anordninger".** I Særdeleshed berømmes han for den Flid og Iver, som han beviste til Næstens Tjeneste. Og i denne Tid fik han Leilighed til at aflægge en ny Prøve paa en saadan i Kjærlighed virkende Tro; thi da han erfarede, hvor ubilligt, ja umenneskeligt de Kristne bleve behandlede, traadte han frem for Dommeren og bad om Tilladelse til at tale for de Kristne og lægge deres Uskyldighed for Dagen. Hans Begjæring blev ham nægtet, og han blev selv spurgt af Dommeren, **om han ogsaa var en Kristen.** Da han nu frit bekjendte dette, blev han uden videre Beskyldning eller Forhør greben, martret og henrettet for Evangeli Skyld. De øvrige Kristne, som vare tilstede og saa Enden paa hans Løbebane, fik af denne

hans Troes Prøve en kraftig Opmuntring til Standhaftighed i deres foreſtaaende Lidelſer.

Ikke mindre priſeligt er det Exempel, ſom Martyrinden **Blandina** har efterladt ſig. Denne unge Kvinde havde en ſærdeles ſvag Helbred, ſaa at hun, da Forfølgelſen begyndte, frygtede meget for, at hun ikke ſkulde kunne udholde de Plager, ſom kunde falde i hendes Lod, om Turen ſkulde komme til hende. Men Udgangen viſte noget helt andet; thi Gud beviſte ved hendes Exempel, at „**han har udvalgt det for Verden ſkrøbelige for at beſkæmme det ſtærke.**“ Hedningene, ſom ſaa, hvilke forfærdelige Marter hun led, faldt i ſtørſte Forundring derover og kunde ikke begribe, hvorledes et ſaa ſvageligt Menneſke, ſom hun var, kunde holde ud den ene Dag efter den anden med ſtørſte Frimodighed og Styrke under ſaa mange og mangehaande Plager. Forfølgerne martrede hende paa alle optænkelige Maader, men hun gik til hver Tortur ſom til et Gjæſtebud, og hun bekjendte, at for hver Gang hun under Pinslerne maatte udtale ſin Bekjendelſe om Jeſus Kriſtus, fik hun derved ny Kraft til Striden, og det ſyntes, ſom hun ikke følte det onde, hun led. Nogle af Hedningene udraabte hendes Taalmodighed ſom en Haardnakkethed, hvis Grund de ikke kunde begribe. Henimod Aftenen, da hele hendes Legeme var paa det grueligſte og ynkeligſte mishandlet ved utallige Plager, lod man ſlæbe hende tilligemed tvende andre medſtridende Vidner, nemlig **Attalus** og **Sanctus**, hen i et Fængſel for ſiden at udføres til ny Tortur og Mishandling. Hun blev da atter fremført paa Pladſen og der bunden ved et Træ i Form af et Kors, hvorpaa nogle vilde Bæſter bleve ſlupne løs for at fare paa hende. I denne Stilling og Tilſtand blev hun ikke alene ved ſin forrige Bekjendelſe, men lovede og priſede tillige høilydt ſin Frelſer, ſom havde kjøbt hende fra Jorden med ſit Blod og agtet hende værdig til at lide denne Pine og Beſpottelſe for hans Navns Skyld. Da hun nu havde ſtaaet nogen Tid paa denne Maade ſom et Spektakel for de raſende Hedninge, og de vilde Dyr imidlertid ikke havde rørt ved hende, ſaa blev hun atter nedtagen af Træet, forvaret i Fængſelet og ſiden paany fremført, indviklet i et Næt og kaſtet for

en gal og opirret Tyr, som med sine Horn kastede hende fra det ene Sted paa Pladsen til det andet, saa at ingen af Tilskuerne kunde tænke andet, end at hun var død for længe siden; men til alles store Forundring fandtes hun endnu levende og stod i samme Troes og Taalmodigheds Øvelse som før. Ved hver Omskiftelse af ny Tortur blev hende tilbudt Liv og Frihed paa den Betingelse, at hun skulde fornægte Kristus og offre til Afguderne; men hun foragtede altid Tilbudet; thi hun vidste, paa hvem hun troede, og var forsikkret om, at ingen fik Kronen af hans Haand uden den, som blev trofast ind i Døden. Endelig bleve hendes Plageaander trætte førend hun, saa at de bekjendte rent ud, at de nu ikke vidste flere Maader at martre hende paa, hvorpaa der blev givet Befaling, at hun skulde henrettes med Sværd, hvilket ogsaa skete. Saaledes blev vor Frelsers Navn priset og hans Naades Kraft fuldkomment i dette svage kvindelige Kar, som ved Troen tilstoppede Løvers Mund, blev kraftigt i Svagheden, fik Styrke i Striden og vandt en herlig Seier. O, hendes Tro og Taalmodighed var stor, og hendes Naadeløn er visselig ogsaa stor i Himlen!

Sanctus, som var født i Vienne, men nu Diakon ved Menigheden i Lyon, blev fremført paa Skuepladsen paa samme Tid som Blandina for at lide Kval og Forsmædelse for den Herres Jesu Skyld og om muligt bringes til Frafald. Da nu Bøddelen begyndte med Torturen, tilbød man efter Sædvane Sanctus Frihed, om han vilde forbande Kristus og offre til Afguderne; men hverken Løfter, Trusler eller Smerte kunde formaa ham dertil. Naar han blev adspurgt om sit Navn, Fædreland og Herkomst svarede han intet andet hertil end dette: **Jeg er en Kristen.** Bøddelen blev kjed af hans uovervindelige Taalmodighed, men tillige saa forbittret, at han gik bort og tog smeltet Metal og kogende Beg og overstænkede Martyrens Legeme dermed i den Tanke, at en saa bitter Smerte vel skulde bringe ham til Utaalmodighed og Frafald Men Sanctus blev styrket med Kraft fra det Høie, hvorved han stod imod paa den onde Dag og blev bestandig. Den følgende Dag gjentoges og forøgedes Torturen; men intet af alt, hvad man

vidste at nævne af Pine og Forsmædelse, formaaede at stille denne Helt ved Jesu Kristi Kjærlighed. Endelig blev han kastet for vilde Dyr, og da disse ikke gjorde ham noget ondt, blev han nedsat i en gløende Jernstol og i denne Stilling henrettet med Sværd.

En Mand ved Navn **Attalus** har ligeledes paa denne Tid efterladt sig et herligt Exempel paa Tro og Taalmodighed. Denne Attalus var en fornem Mand og romersk Borger. Han blev paa Pøbelens indstændige Begjæring fremført paa Skuepladsen og gik den forestaaende Lidelse imøde med en ret kristelig og mandig Frimodighed. Da han blev fremslæbt paa Pladsen, lod man en Tavle eller et Brædt bære foran ham, hvorpaa hans Forbrydelse var skreven til alles Efterretning med disse to latinske Ord: Attalus Christianus, det er: **Attalus er en Kristen.** Da Pøbelen saa denne Paaskrift, blev den saa forbittret, at den strax vilde overfalde ham; men da Dommeren erfarede, at han var en romersk Borger, vovede han ikke at overgive ham saa aldeles i deres Vold, men lod ham sætte i Forvaring og henskjød imidlertid Sagen til Keiseren for at indhente hans Beslutning om, hvad her videre var at gjøre. Dette skete, og Keiseren skrev til Svar, at alle de, som bekjendte Kristus og ikke vilde afstaa derfra, skulde straffes paa Livet, hvem de end maatte være. Da dette Paabud var ankommet, blev Attalus fremført af Fængselet og kastet for vilde Dyr, men da disse ikke tilføiede ham mindste Skade, blev han ligesom forhen Sanctus, nedsat i en gløende Jernstol og der halshuggen. Da han var sat i denne Stol og begyndte at fornemme Lugten af sit forbrændte Legeme, sagde han med stor Sindrighed til de omkringstaaende Hedninge: „See, dette, som I nu gjøre, kan med rette kaldes at æde Mennesker; men vi æde ikke Mennesker, eiheller begaa vi nogen anden Misgjerning". Med denne Bebreidelse sigtede Martyren til den før omtalte Beskyldning for **Barnemord**, som Hedningene paa saa uforskammet Maade førte imod de Kristne.

Angaaende Tavlen med Inskriptionen: Attalus Christianus, som blev baaren foran ham paa Skuepladsen, saa var dette en meget brugelig Skik hos Romerne ved Exekutionerne af deres Misdædere, idet disse fik et

Brædt enten heftet paa sig eller baaret dels foran, dels bagefter sig, naar de bleve udførte til Retterstedet (Svetonius, in vita Caligulæ, Cap. 32.). Og den evangeliske Historie vidner, at dette blev iagttaget med vor aller helligste Frelser selv, idet Pilatus skrev Titelen: **Jesus af Nazaret, Jødernes Konge**, og satte den over Korset (Joh. 19, 19.). Heraf kan man forstaa, at Attalus's hele Forbrydelse bestod i det blotte Navn: en **Kristen**, uden at han kunde overbevises om nogen anden Misgjerning; og dette Navn var saa forhadt hos de blinde Hedninge, at det var helt tilstrækkeligt til at gjøre dem, som bare det, skyldige til den pinligste og skammeligste Død, som kunde optænkes og anvendes mod nogen Misdæder. Saaledes opfyldtes den Herres Jesu Ord, naar han siger: **Salige ere I, naar Menneskene hade Eder, og naar de udstøde Eder og bespotte og forskyde Eders Navn som ondt for Menneskenes Søns Skyld** (Luk. 6, 22.).

Ponticus var en Yngling paa 15 Aar, som dog i denne ellers umodne Alder var voxen til Striden og moden til at indhøstes i Guds Rige. Han blev greben og martret tildøde for Evangeli Skyld, og ihvorvel de romerske Love sædvanlig paabød, at alle Straffe skulde bestemmes ikke alene efter den anklagedes Forseelse, men ogsaa efter hans Alder, og dette Bud ved alle andre Leiligheder blev nøie iagttaget, saa blev det dog nu aldeles tilsidesat, da det gjaldt de Kristne, imod hvem de ophidsede Hedninge ikke vilde vise den allermindste Billighed, men saa alene paa, at deres Marter og Pine kunde blive saa stor som muligt. Men ihvorvel denne unge Martyr ikke nød godt af den nævnte Bestemmelse, saa nød han desto mere Naade hos den store „Lovgiver" (Jak. 4, 12.) jeg mener hans guddommelige Frelser, som antog ham til Stridsmand og iførte ham sin fulde Rustning, ved hvilken han udslukkede alle den ondes gloende Pile og ved en uovervindelig Taalmodighed, en Virkning af den Tro, som var i ham, kæmpede sig frem til alle Tilskueres Forundring igjennem den aller smerteligste Lidelse til det Klenodie, som hører til Guds Kald her oven fra i Kristo Jesu.

Lige Skjæbne med denne og flere andre Jesu Kristi

Stridsmænd havde ogsaa en ved Navn **Alexander**, en Læge fra Phrygien, som i mange Aar havde opholdt sig i Gallien og var bleven meget bekjendt der ved sin fromme, exemplariske Vandel. Da han saa, hvorledes de Kristne i Hobetal bleve slæbte for Retten, vinkede han til dem og opmuntrede dem, at de ikke skulde blive forsagte, men forblive urokkelige ved Evangeli Haab og Bekjendelse. Pøbelen mærkede dette og saa tillige den Virkning, som hans Opmuntring og Tiltale gjorde, nemlig at mange af de Kristne, som af Skræk for de forestaaende Pinsler vare nær ved at falde fra Troen, fik Mod igjen og rettede de afmægtige Hænder og de trætte Knæer, hvorfor han ogsaa blev anklaget for Dommeren som den, der bestyrkede de Kristne i deres Egensindighed. Han blev altsaa fremkaldt for Dommeren og spurgt, hvem han var, hvortil han med største Frimodighed svarede, at han var **en Kristen.** Dette var nok, og han blev uden videre Forhør og Rettergang kastet for vilde Dyr, med hvilke han kæmpede længe og ikke alene forblev ved sin sædvanlige Standhaftighed og Taalmodighed, men ogsaa midt under denne Strid bad til Gud paa en saa andægtig og bevægelig Maade, som stemte overens med det Sind, han var i. Da han saaledes længe havde stridt med Bæsterne, og disse dog ikke ganske havde taget Livet af ham, lod man endelig halshugge ham.

Nu skulde man tænke, at Hedningene havde ladet sig nøie dermed, at de havde tilføiet de Hellige allehaande ondt, medens de levede, da Menneskers Had jo sædvanlig pleier at ophøre med deres Fjenders Død, ja stundom forandres til Anger og Medlidenhed; men her gik det ikke saaledes til; thi de udøvede Voldsomhed og Bitterhed ogsaa imod Martyrernes døde Legemer. De Kristnes Legemer, som vare døde i Fængslerne, kastedes for Hunde, og man lod holde Vagt Dag og Nat, for at ingen af de overlevende Kristne skulde faa Leilighed til at begrave deres aflivede Brødres Legemer; og ihvorvel baade de romerske Love tillode, at endog de groveste Misdædere maatte jordes, og de Kristne desuden bøde Penge for at nyde denne Frihed for deres Døde, saa kunde de dog slet intet udrette dermed, hvilket er et

øiensynligt og uimodsigeligt Bevis paa, at det Had, som Slangen og dens Sæd bærer til Gud og hans troende Folk, er aldeles uforsonligt og er langt dybere og bittrere end det Had, som det ene ugudelige Menneske kan have til det andet.

Martyrernes døde Legemer, som laa her og der paa Retterstederne, og hvoraf nogle vare revne i Stykker af vilde Dyr eller mishandlede af Bødlernes Instrumenter eller saa forbrændte, at der kun var nogle Ben tilovers, maatte ligeledes blive liggende ubegravne, indtil de kunde brændes til Aske af Böddelknægtene og Asken siden kastes i Ronefloden, hvoraf Hedningene gjorde Spot og Haan, sigende, at **de Kristne, som havde snakket saa meget om Legemernes Opstandelse og gjort sig et saa stort Haab derom, skulde vel komme til at erfare, at det blev der intet af; thi hvorledes skulde det være muligt, at menneskelige Legemer skulde kunne opstaa igjen af denne forbrændte, adspredte og af Vandet bortskyllede Aske?** Desuden aflagde de ogsaa offentlige og høitidelige Taksigelser til deres Afguder for den Hævn, som de ved deres Hjælp og Bistand havde faaet over de Kristne, med hvis hellige Lære, Tro og Tillid de drev Spot og spurgte, **hvor deres Gud nu var, og hvorfor han ikke reddede sine Tilbedere.**

Videre beretter Eusebius (Hist. Eccles. Libr. V. Cap. I) efter Menighedens Indberetning fra Lyon, at i Begyndelsen af denne Forfølgelse, da man var i Begreb med at opsøge og fængsle de Kristne, var der nogle af dem, som af Frygt for den kommende Marter og i Haab om at redde Livet faldt fra Troen og fornægtede Kristus, som de forhen havde bekjendt. Men disse fik deres fortjente Løn; thi Hedningene lod dem dog forblive i Fængslerne en Tid og behandlede dem desuden med den yderste Foragt og Forsmædelse, og det var, skrev de Kristne videre, ret ynkeligt at see disse frafaldne; thi naar Martyrerne udstode de aller haardeste Pinemaader ikke blot med Taalmodighed, men med Glæde formedelst det Salighedshaab, som oplivede dem, saa at man paa deres Ansigter kunde see en Majestæt, som vidnede om deres indvortes lykkelige Tilstand, saa bleve derimod disse arme Sjæle, som havde fornægtet Kristus, plagede

af en ond Samvittighed og gik og hængte med Hovedet, saa at man paa deres Aasyn kunde læse den Fortvivlelse, som var en Virkning af deres Frafald. Dette var saa kjendeligt, at enhver kunde see, hvilke de frafaldne vare, og de troende bleve ikke lidet opmuntrede til Standhaftighed, naar de saa baade den Forskrækkelse og kvælende Tvivl, som yttrede sig hos de faldne, og den overflødige Trøst og Glæde, hvormed de lidende Martyrer bleve understøttede, som gik saa vidt, at de midt i den haardeste Strid vare ligesom **fremmede for deres Legemer**, idet de syntes at være uden Følelse for alt det onde, som deres Plageaander tilføiede dem.

Det er ikke usædvanligt at træffe saadanne Exempler i de hellige Martyrers Historie, som vidne om, at mange af dem have ei alene ikke følt nogen synderlig Smerte under den skrækkeligste Behandling, men ogsaa at Smerten endog er bleven helt forvandlet til en ubeskrivelig Glæde, hvoraf de bleve saa aldeles betagne, at ogsaa deres udvortes Gebærder tilkjendegave den overvættes Fred og Glæde, som opfyldte deres Hjerter. Saaledes gik det med **Sanctus**, **Blandina**, **Perpetua** og mange flere, som følte hos sig selv saadanne Prøver paa Guds Naades overvættes Storhed og **vældige Krafts Virkning hos de troende** (Dodvelli Dissert. Cypr. XII. de Martyrum fortitudine, § XLIV. p. 105).

Dette maa nu være nok som Bevis paa de Kristnes Skjæbne og Forhold i **Gallien**. Gaa vi nu længere frem i Historien og see efter, hvorledes Forfølgelsen greb videre om sig og kom til de Kristne i **Grækenland** og **Asien**, saa skulle vi ikke savne Beviser paa samme Grusomhed paa Hedningenes Side og Prøver paa samme Tro og Taalmodighed paa de Kristnes Side, som forhen er forekommet ved den galliske Forfølgelse.

Iblandt de asiatiske Martyrer maa med Grund først nævnes den gamle og i Sandhed ærværdige **Polykarpus**, Biskop i Smyrna, en apostolisk Mand og **Evangelisten Johannes' Discipel**. Da denne hellige Mand havde med stor Troskab i mange Aar forestaaet Menigheden i Smyrna som Biskop, blev han efter Herrens Villie fremkaldt til at kæmpe for den Tro, som er de Hellige overantvordet, og ved Martyrdøden aflægge

Prøve paa sin uskrømtede Kjærlighed til den Herre Jesus.

Menigheden i Smyrna har til almindelig Opbyggelse og taknemmelig Erindring om denne sin exemplariske Lærer optegnet de vigtigste Tildragelser ved hans Martyrlidelse og indført disse i et Cirkulærbrev, hvoraf det vigtigste er følgende: Da Forfølgelsen var kommen til Smyrna, og Hedningene saa de Kristnes store og uovervindelige Taalmodighed, bleve de derved endmere forbittrede og satte sig nu for om muligt at udrydde dem aldeles. De raabte overlydt med deres sædvanlige Løsen: haire tus atheus! det er: **Bort med de gudløse!** og ved dette deres Raseri lod de fornemmelig eftersøge Polykarpus som Biskop og Hovedmand for de Kristne der paa Stedet. Da Polykarpus fik dette deres grusomme Forsæt og Forehavende at vide, lod han sig ikke afskrække deraf, men besluttede at blive i Staden og tage imod den Kalk, som hans Frelser vilde iskjænke for ham. Men da hans Venner og Tilhørere trængte haardt ind paa ham, at han dog i det mindste skulde begive sig bort fra Staden, saa føiede han dem endelig heri og begav sig et Stykke ud paa Landet, hvor han forblev i nogen Tid under stadig Bøn og Forbøn for Menighedens Velfærd. Endelig havde Forfølgerne faaet at vide, hvor han opholdt sig, og sendte derfor nogle Soldater derhen for at hente ham. Da Biskoppen erfarede deres Ankomst, kunde han lettelig have flyet fra dem, men sagde høit: **Skee Herrens Villie!** Derpaa gik han Soldaterne imøde, modtog dem med stor Venlighed, lod efter Leilighed tilberede et Maaltid for dem og bad dem, at de vilde spise og tillade, at han imidlertid maatte bede til Gud. Dette blev ham tilstedet, hvorpaa han begyndte at bede og det med saadan Andagt, at de nærværende bleve meget rørte derved og havde gjerne seet, at den værdige Mand var bleven forskaanet. Da nu den Bønnestund, som var bleven ham forundt, var forbi, indfandt Vagten sig for at føre ham til Staden. Underveis mødte han to fornemme Mænd, Herodes og Nicetes, som beviste ham den Høflighed at tage ham hos sig i deres Vogn og raadede ham, at han dog for at frelse sit Liv skulde lade be-

kvemme sig til at **sværge ved Keiserens Lykke** og **offre til Afguderne**, som de mente, at han vel kunde gjøre uden at tage det i Betænkning. I Begyndelsen svarede Polykarpus slet intet hertil, men da de idelig gjentoge det, lod han dem forstaa, at han hverken vilde eller kunde samtykke i deres Forslag. Derover bleve disse gode Herrer saa fortørnede, at de ei alene tiltalte Biskoppen med haarde Ord, men ogsaa stødte ham ned af Vognen, hvorved hans ene Fod blev brudt af Led, men desuagtet hastede han for at komme til Retterstedet. Ved sin Ankomst blev han spurgt af Guvernøren, om han var Polykarpus; da han svarede ja hertil, gav Guvernøren ham det Raad, at han skulde nægte det for at skaane sin høie Alder. Dette gjentog Statholderen nogle Gange og vilde med det gode formaa Martyren til at **sværge ved Keiserens Skytsengel** og **forbande Kristus** for at frelse sit Liv. Da Polykarpus hørte alt dette, saa han op mod Himlen og raabte overlydt: **„Jeg har nu i samfulde 86 Aar tjent den Herre Kristus, og han har i al denne Tid bevist mig alt godt; hvorledes skulde jeg da kunne forbande min Konge, som har frelst mig?“** Og da Guvernøren endnu engang fordrede det samme, vendte han sig til ham og sagde: **„I ville rentud have den forfængelige Ære, at jeg skal gjøre Eder til Villie og sværge ved Keiserens Lykke, og I anstille Eder, som om I ikke kjendte mig; derfor siger jeg Eder rentud, at jeg er en Kristen, og om I ønske at vide, hvori den kristelige Religion bestaaer, da vær saa gode at give mig en Dags Tid dertil, saa skal jeg give Eder nøiere Kundskab derom“.** Guvernøren svarede: „See til, at Du kan overtale den menige Almue til at give Dig saadan Frihed“. Polykarpus sagde: „Jeg taler med Eder og har i den Del aldeles intet med den menige Hob at gjøre; thi vi, som ere Kristne, have lært at give Øvrigheden sin tilbørlige Hæder som den, der er forordnet af Gud“. Guvernøren: „Om Du ikke betænker Dig, saa vid, at jeg har vilde Dyr tilrede, som skulle sønderrive Dig“. Polykarpus: „Lad dem komme; **vi Kristne pleie ikke at forandre vort Sind fra det gode til det onde, men tvertimod fra det onde til**

det gode". Guvernøren: „Foragter Du de vilde Dyr, saa vil jeg lade Dig straffe med Baal og Brand, dersom Du ikke omvender Dig". Polykarpus: „I truer mig med en timelig Ild, som kun brænder en Stund og saa slukkes; men I have ingen Kundskab om den **evige** Ild, som i den tilkommende Dom er beredt til Straf for de ugudelige. Og nu, hvi tøver I længere, førend I opfylder Eders Trusel?"

Dette med mere deslige talede Martyren i alles Paahør, og det med sund Eftertanke og uden mindste Tegn til Frygt, Forvirring eller Vaklen i Sindet. Guvernøren, som mærkede, at han intet udrettede hverken med det onde eller gode, blev da helt fortørnet, lod sin Herold træde frem paa Pladsen og der udraabe tre Gange: **Polykarpus har tilstaaet, at han er en Kristen.** Saasnart dette var udtalt, begyndte hele Massen baade af Jøder og Hedninge, som vare forsamlede i stor Mængde, at raabe og skrige med største Heftighed, den ene over den anden: **Denne er den Læremester her i Asien, en Fader og Formand for de Kristne, som foragter vore Guder og lærer andre at gjøre det samme!** I denne Tummult løb de bort til Filippus og bade ham at slippe en Løve løs paa Polykarpus; men da Filippus sagde dem, at dette ikke lod sig gjøre, da Tiden til at slippe de vilde Dyr løs allerede var forbi, saa bleve de enige om at begjære, at han skulde brændes levende. Da nu denne deres morderiske Begjæring vandt Bifald, bleve de hjertelig fornøiede og begyndte at fare omkring paa alle Steder især i Badstuerne for at slæbe Ris og andre tørre, brændbare Ting sammen og deraf tilberede et Baal, og herved viste Jøderne en særdeles Iver. Da Baalet var færdigt, lod man frembære de Instrumenter, som skulde bruges ved Exekutionen, ved hvis Beskuelse Polykarpus ikke lod sig bevæge det ringeste, men afførte sig selv frivilligt sine Klæder, og da Bøddelknægtene vilde binde ham fast ved en Pæl bag Baalet, sagde han til dem, at dette var unødvendigt; thi han, som havde agtet ham værdig til at lide for sit Navns Skyld, skulde visselig tillige forlene ham den Naade, at han kunde holde sig stille i Ilden uden at være bunden. Heri føiede man ham

saavidt, at man nøiedes med blot at binde hans Hænder paa Ryggen og sætte ham paa Baalet i denne Skikkelse. Da han saaledes var tilberedt til at offres, oploftede han sine Øine mod Himlen og bad med tydelig Stemme følgende Bøn til Gud: „**Herre, almægtige Gud! Du, som er Din elskelige og høitlovede Søns Jesu Kristi Fader, ved hvem vi have faaet Kundskab om Dig; Du, som er alle Engles og Magters Gud, en Gud for alle skabte Ting og for alle retfærdige, som leve for Dig! Jeg priser Dig, at Du har agtet mig værdig til at opleve denne Dag og Stund, paa hvilken jeg kan faa Lod med Dine andre hellige Martyrer og Del i Din Søns Jesu Kristi Kalk til Livets Opstandelse for Sjæl og Legeme ved den Helligaands Kraft! Lad mig da idag, min Gud, komme for Dit Ansigt som et velbehageligt Offer! Jeg takker, lover, priser og ophøier Dig for alt det gode, Du har bevist mig, og jeg priser Dig for Din evige og elskelige Søn, ved hvem Du og den Helligaand være Ære og Lov i alle Evigheder! Amen.**“ Saasnart han havde endt sin Bøn, blev Baalet antændt, men til alle Tilskuernes store Forundring rørte Ilden ham ikke, men stod omkring ham som en Hvælving eller Bue. Da hans Forfølgere mærkede dette, sendte de en, som stak ham igjennem med et Jagtspyd, hvorved Martyrens Blod flød strømmevis ud og dæmpede Ilden, hvorover ikke blot de tilstedeværende troende, men ogsaa Hedningene faldt i største Forundring. Saadant Endeligt fik denne store Lærer, som var meget agtet for sin alvorlige og exemplariske Vandel, ogsaa af sine Fjender, men aller mest af de troendes Hob, som han trolig opbyggede ved Lære, Levnet og Martyrdød. De Kristne, som vare tilstede, vilde tage hans døde Legeme for at lade ham hæderlig begrave; men da Jøderne begyndte at larme derover og indbildte Hedningene, at dersom de Kristne fik hans Legeme at raade for, saa vilde de bevise ham guddommelig Ære, saa kom Forfølgerne imellem, toge Legemet og lode det opbrænde. Siden opsamlede Menigheden de overblevne Ben og lod dem begrave, og denne hellige Martyrs Grav skal endnu være at see i Smyrna (Doct. Chr. Kortbolt, de Perce-

cut. V. pag. 169.). St. Polykarpus har ogsaa efterladt sig et Brev til de Filippenser, som er meget opbyggeligt og bærer Vidnesbyrd om den apostoliske Aand, som var raadende hos den hellige Mand. (Ecclesiæ Smyrnensis de Martyrio S. Polycarpi Epistola circularis, apud Ittigium in Bibliotheca Patr. Apostol. p. 392. seq.).

Førend Polykarpus blev greben og aflivet, fik mange andre Kristne der paa Stedet Martyrkronen, og Eusebius vidner, at intet Menneske kunde, uden at se det, forestille sig den umenneskelige Behandling, som de Kristne led paa denne Tid, da de ei alene toges af Dage paa mange voldsomme Maader, men ogsaa bleve slagne og hudstrøgne, førend de fik Lov at dø; Kjødet blev ved visse dertil indrettede Bøddelinstrumenter revet dem fra Benene, saa at man kunde se dem ligesom ind i Indvoldene. Man lod dem ikke gjerne dræbe, førend de ved adskillige Torturer vare saa ilde tilredte, at de havde næsten ingen Følelse mere. Saadan gruelig Mishandling udstod de Hellige med ubeskrivelig Taalmodighed og Standhaftighed, ja ogsaa med Glæde og Fryd, fordi de agtedes værdige til at lide Pine og Forsmædelse efter deres høitlovede Frelsers Exempel og for hans Riges gode Sags Skyld.

Iblandt de mange, som saaledes led Evangeli Bedrøvelse efter Guds Kraft regnes i Særdeleshed følgende: **Germanicus**, en Yngling af fornem Herkomst. Denne unge Jesu Discipel blev fremstillet for Guvernøren, som tiltalede ham venligt og raadede ham til at forlade Kristendommen for at redde sit Liv, hvilket jo maatte være ham saa meget mere magtpaaliggende, som han var i sin mest blomstrende Alder og kunde have Haab om at gjøre stor Lykke i Verden. Men da Germanicus kun tragtede efter at behage sin Herre, som havde antaget ham til Stridsmand, saa lod han sig ikke indtage af disse smigrende Ord, men blev fast i sin Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus og underkastede sig med Frimodighed og Glæde Udførelsen af sin Dødsdom, som var, at han skulde **kastes for vilde Dyr.** — **Pionius** blev ligeledes greben og efter utallige udstandne Pinsler og Beviser paa Taalmodighed levende brændt. Samme Skjæbne havde ogsaa **Methrodorus** og mange

flere, som alle vare Mennesker, der vovede deres Liv for den Herres Jesu Navn, og da de bleve trofaste indtil Døden, saa have de og faaet Livsens Krone.

I **Pergamus** i Asien bleve ogsaa ved denne Tid adskillige Personer henrettede for Evangeli Skyld, saasom **Carpus**, **Paphylus**, **Agathonica** og flere, der ogsaa ligesom deres øvrige Brødre i Verden forholdt sig mandelig og lod deres Lys skinne for andre baade i Liv og Død til deres himmelske Faders Lov og Pris.

Ptolomæus og **Lucius** vare ogsaa to berømmelige Sandhedsvidner, som høre til Forfølgelsen. Da Ptolomæus havde faaet sin Dødsdom af Urbicius, traadte Lucius frem og tiltalte Dommeren saaledes: „Hvorfor have I saaledes fordømt og plaget dette Menneske, som dog ikke har bedrevet hverken Hor, Mord, Vold eller nogen anden saadan Misgjerning, som i mindste Maade kunde være imod Ret og Billighed? Eders uretfærdige Dom kan ikke behage hverken vor fromme Keiser eller hans Søn eller Raadet“. Hertil svarede Urbicius ingenting, men spurgte blot: Er Du ogsaa en Kristen? Da nu Lucius med al Frimodighed tilstod dette, maatte han undergaa samme Skjæbne som Ptolomæus, hvis Sag og Uskyldighed han af Kjærlighed til Sandheden havde paataget sig at forsvare. Da han fik sin Dødsdom at høre, traadte han frem og takkede Dommeren, som ved denne sin ellers saa uretfærdige Dom havde givet ham Anledning til at slippe ud af denne usle Verden til sin himmelske Faders Rige (Eusebius, H. E. Libr. IV. Cap. 17.).

En troende Kvinde ved Navn **Felicitas** fik ogsaa Martyrkronen tilligemed sine syv Sønner. Historien beretter saaledes: Felicitas og hendes syv Sønner bleve anklagede, fordi de havde antaget den kristelige Religion og bleve dømte til at miste Livet, om de ikke vilde fornægte Kristus. Moderen beviste herved saa stor Frimodighed og Standhaftighed, at hun ei alene afslog alle efter Keiserens Befaling fremsatte Forslag om Frafald, men ogsaa opmuntrede sine Sønner til Taalmodighed og Standhaftighed i det gode og brugte derved iblandt andre Ord følgende: „Jeg lader mig hverken fange ved lokkende Ord eller afskrække ved Trusler til at

vige fra Jesu Kristi Bekjendelse; jeg er ved Guds Aands Kraft villig og beredt til at lide og opoffres for min Troes Bekjendelse. Og I, mine kjære Sønner! bliver standhaftige ved Eders Bekjendelse om Jesus Kristus; thi han venter Eder med alle sine Helgene. Strider mandelig for Eders Sjæle og beviser Eders Troskab mod Eders Frelser". Dette hendes Forhold og Ord havde den ønskeligste Virkning; thi de fattede alle den Beslutning, at de vilde gaa i Døden for Evangeli Sandheds Skyld. Exekutionen gik saaledes for sig, og Felicitas maatte først staa og see paa, at alle hendes syv Sønner bleve ynkeligen aflivede, den ene efter den anden, hvorefter Turen endelig kom til hende selv.

Den fortræffelige Lærer **Justinus**, som sædvanlig nævnes med Tilnavnet **Martyr**, maatte ogsaa denne Gang opoffre sit Liv for den erkjendte Sandhed. Han var født i Neapolis i Syrien og viste lige fra sin Ungdom en stor Lyst til at prøve alle Ting for derved at udfinde den rette Sandhed. I denne Hensigt havde han gjennemgaaet næsten alle filosofiske Sekter, men bekjender, at han ikke hos nogen af dem fandt den Skat, han søgte efter. Han besluttede derfor at undersøge de Kristnes Lære nøiere, for om han maaskee der kunde faa sit Ønske opfyldt. Det skete; han fik Syn paa Sandheden og fandt sig saa vel ved det Bytte, han gjorde, da han ombyttede sine forrige tomme og tørre filosofiske Griller imod Evangeliets oplysende og vederkvægende Sandhed, at han offentlig bekjendte sig til den kristelige Religion samt prydede og forsvarede den med Levnet, Skrifter og Martyrdød. Iblandt andet, som efter hans eget Udsagn (Apologia II. pag. 50. apud. Wormium) gav ham Anledning til at fatte høie Tanker om de Kristne, var dette, at omendskjøndt han hørte tales meget om deres hemmelige Ugudelighed, da han endnu havde Omgang med de platoniske Filosofer, saa mærkede han dog intet saadant i deres udvortes Forhold, men blev meget mere ret bevæget og sat i Forundring, naar han saa paa den store Frimodighed, hvormed Martyrerne gik i Døden for deres Religions Sandhed. Herved kom han paa de Tanker, at om de hemmelig vare saa onde og ugudelige, som de bleve udraabte for at være, saa var det ikke muligt, at

de, som da nødvendigt maatte have en ond Samvittighed, kunde udstaa de forfærdeligste Pinsler med saadan Frimodighed og lide den haanligste og smerteligste Død med saadan Glæde.

Men for at komme til hans Martyrium, saa var Anledningen dertil denne: der levede paa den Tid en Filosof ved Navn **Crescens** af den cyniske Sekt, et liderligt Menneske og derfor ret tjenlig til at være, hvad han gav sig ud for, nemlig Kristendommens afsvorne Fjende. Med denne disputerede Justinus, hvorved han ved velgrundede Argumenter bragte ham saaledes ud af Fatning, at han ikke kunde klare for sig. Dette ansaa Crescens for en Beskæmmelse og blev saa forbittret herover, at han for Alvor tænkte paa at hævne sig paa Justinus og i den Hensigt angav ham for Keiseren som den, der med sin nye og farlige Lære forførte Folket og forstyrrede den gamle Religion. Paa denne Anklage blev nu Justinus greben og dømt til at halshugges med Øxe, hvilken Dødsstraf han med stor Frimodighed underkastede sig og med lige saa stor Frimodighed udstod.

Nogle Historieskrivere have villet paastaa, at Keiser Antonius aldeles ophævede Forfølgelsen ved en særskilt Forordning, og det i Anledning af et Mirakel, som skulde være skeet ved de kristne Soldater i hans Krigshær. Historien om denne meget omtvistede Tildragelse lyder i Korthed saaledes: Da Keiseren laa i Krig mod Kvaderne, blev hans Krigshær engang saaledes indesluttet, at han ikke kunde komme nogen Vei og stod i Fare for at gaa aldeles under af Hede og Tørst. Paa samme Tid var der ved Armeen en stor Mængde Kristne, som i denne Nød bad inderlig til Gud, der ogsaa bønhørte dem og for deres Skyld lod falde en rigelig Regn, hvorved hele Krigshæren blev vederkvæget. Keiseren, som blev bevæget ved dette Mirakel, skrev til Raadet i Rom, og af Erkjendelse for den Hjælp, han havde faaet ved de Kristnes Forbønner, ophævede han Forfølgelsen aldeles.

Andre drage dog denne Beretning noget i Tvivl og sige, at om det foregivne Mirakel end kan være sandt, saa havde Keiseren dog vist ikke tilskrevet de Kristnes

Gud denne Hjælp og følgelig heller ikke af den Grund ladet ophæve Forfølgelsen (Moshemi Instit. Hist. Christ. Tom. 1, pag. 142.).

Det maa nu være hermed, hvorledes det vil, men saa meget er aldeles sikkert, at Forfølgelsen blev i det mindste forsaavidt ophævet, at Keiseren satte Straf for de Kristnes hadske og ubillige Anklagere. Aarsagen hertil har vel fornemmelig været Keiserens egen Billighed, som fik Anledning til at yttre sig imod dette betrængte Folk ved de Forsvarsskrifter, som Athenagoras og andre lærde og dygtige Folk iblandt de Kristne forfattede og indgave til ham ved denne Tid. Herved fik han bedre Kundskab om de Kristne og deres Uskyldighed og lod dem derfor vederfares samme Ret med Hensyn til Rettergangsmaaden som hans øvrige Undersaatter.

Endelig døde Keiser M. Aurelius Antonius Aar 180 og fik til Efterfølger i Regeringen sin Søn **Lucius Commodus**, som aldeles vanslægtede fra sin Faders bedre Egenskaber og blev en gruelig Tyran. Dog havde Menigheden nogenlunde Fred i hans Regeringstid. Nogen almindelig Forfølgelse indtraf ikke førend under **Septimus Severus**, hvorom nu følger.

Sjette Kapitel.

Om den sjette store Forfølgelse under Keiser Septimus Severus fra Aar 202 til 211.

Da Keiser Commodus var omkommen Aar 192, kom **Aulus Helvidius Pertinax** til Regeringen, men forestod den ikke længere end 89 Dage. Hans Efterfølger **Didius Julianus** regerede heller ikke mere end nogle faa Dage. Endelig blev **Septimus Severus** romersk Keiser, i hvis Regerings tiende Aar, som var 202 efter Kristi Fødsel, den sjette store Forfølgelse begyndte mod Kristenheden.

De fornemste ydre Aarsager til denne haarde Forfølgelse siges at have været følgende: **Jødernes Oprør**

og Frafald (Dodwell, Dissert. Cypr. XI. § 41.). Heri havde de Kristne ikke den aller mindste Del, men maatte dog nu som saa ofte ellers bære Skylden med. Man sammenblandede Jøder og Kristne og holdt dem lige skyldige i de Oprør, som dog Jøderne alene gjorde. Hertil kan ogsaa føies den Beskyldning, som fornemmelig i denne Tid blev ført imod de Kristne, at **de ikke gave den høie Øvrighed sin tilbørlige Hæder.** Med denne Beskyldning forholdt det sig saaledes: Naar Hedningene holdt offentlige Høitider og især Keiserens Fødselsdag, saa skete dette med den største Yppighed og Liderlighed, med afgudiske Ceremonier og Optog. Denne vilde og udsvævende Levemaade skulde da, som det ofte endnu skeer, være et Bevis paa Ærbødighed og Nidkjærhed for den høie Øvrigheds Ære og Velgaaende. Paa denne Maade kunde nu ikke de Kristne ære Øvrigheden, da det var aabenbart stridende imod deres Samvittighed og Troesbekjendelse. Heraf betjente nu Hedningene sig til at udraabe de Kristne som et Folk, der ikke havde den tilbørlige Høiagtelse for Øvrigheden og følgelig vare Keiserens og det romerske Riges Fjender (Tertulianus ad Scapulam.). Denne og lignende Beskyldninger gav **Tertulianus** Anledning til at skrive sit fortræffelige Forsvarsskrift for de Kristne, hvori han dybsindigt viser, hvor usande og ugrundede saadanne Beskyldninger vare; thi de Kristne vare fremfor andre Mennesker aller mest baade skikkede og villige til at ære og adlyde den høie Øvrighed, hvilket kunde tydelig skjønnes allerede deraf, at der aldrig fandtes iblandt dem noget Exempel paa noget Oprør eller Ulydighed imod Øvrigheden, hvilket Hedningene selv maatte tilstaa, om de vilde sige Sandheden, og desuden gjorde de Kristne offentlige Forbønner for Keiseren og det af dette Indhold, „at Gud vilde give ham et langt Liv, en sikker Regering, en varig Familie, en tapper Krigshær, et trofast Raad, gode Undersaatter, offentlig Fred og for øvrigt alt, hvad en Keiser og et Menneske kunde ønske sig". Og hvad det angaaer, at de Kristne udraabtes for Efterladenhed i at ære Øvrigheden, fordi de ved slige Høitideligheder ikke viste de samme Glædestegn som Hedningene, saa svares, at de Kristne feirede Keiserens Fødselsfest med rene

Samvittigheder og ikke i Overdaadighed og Vellyst. Skulde det, siger Tertulianus videre, kunne være et Bevis paa Ærbødighed og Troskab imod Keiseren, at man væltede sig i Fraadseri og Drukkenskab og ham til Ære bedrev utallige Vederstyggeligheder? Burde ikke en saadan Æresbevisning med rette bære Navn af en offentlig Skam? Er det ikke en vakker Ære, at man ved slig Høitidelighed gjør sit Hus til en liderlig Kro? Vi Kristne, siger han videre, komme tilsammen for at feire Keiserens Fødselsfest saaledes, at vi ikke derved tilsidesætte Tugt og Ærbarhed (Tertulianus in Apoleget.).

Endelig anføres ogsaa **Ulpianus'** Had til de Kristne som en af Hovedaarsagerne til denne Forfølgelse. Denne Ulpianus var en navnkundig hedensk Jurist, som intet godt Øie havde til de Kristne, baade fordi de vare Kristne, og især fordi de søgte at stifte Fred imellem de stridende Parter, hvilket ikke behagede denne lovkyndige, som syntes, at han ikke havde nogen synderlig Fordel af disse Forlig. De Kristne havde nu ikke blot formeret sig meget i det romerske Rige, men deres Biskopper havde ogsaa erhvervet sig saa stor Anseelse hos Hedningene, som dog vare deres Fjender, at disse undertiden tog sin Tilflugt til dem i tvivlsomme Sager og betjente sig af deres Raad til at forlige og bilægge adskillige farlige og vidtløftige Processer. Dette forbittrede høilig Ulpianus, og han søgte derfor af al Magt at gjøre dem forhadte hos Øvrigheden, hvilket var ham en let Sag formedelst den Anseelse og Myndighed, han havde erhvervet sig ved Hoffet.

Keiser Severus var i Begyndelsen de Kristne meget bevaagen og taalte dem ei alene ved sit Hof, men tog dem ogsaa ofte i Forsvar mod den rasende Pøbel. Men de nu anførte Omstændigheder forandrede aldeles hans Sind imod dem, hvilket saa meget lettere kunde ske, som han var meget hastig til Vrede og lod sig forlede af ganske ringe Aarsager til at begaa baade Vold og Mord.

Saaledes blev da udstedt en Befaling til offentlig og almindelig Forfølgelse imod de Kristne, og den gik for sig med saadan Heftighed, at mange mente, at Antikristens Tid nu var kommen. Dette onde tog sin Begyndelse i **Antiokien** og udbredte sig efterhaanden

videre i det romerske Rige, især i **Afrika**, hvor mange Mennesker maatte sætte Livet til for Evangeli Skyld, hvilket gav den før nævnte **Tertulianus** Anledning til iblandt andet ogsaa at skrive sin Bog til **Martyrerne om Taalmodighed**, hvori han paa den aller bevægeligste Maade trøster og opmuntrer dem til Bestandighed i deres Tro og Bekjendelse i denne haarde Forfølgelses Hede, som de nu efter Guds Villie befandt sig i.

Keiseren selv var ved denne Tid paa sit Krigstog imod Partherne; dog gik Forfølgelsen alligevel for sig her og der i Provindserne, kun med den Forskjel, at den var mere eller mindre heftig, eftersom Guvernørerne vare de Kristne mere eller mindre bevaagne. Til Exempel og Bevis herpaa tjener den Underretning, som Historien giver om **Saturninus**' og **Scapulas** tyranniske Fremgangsmaade. Disse Herrer vare efter hverandre Guvernører i Afrika, og ved deres store Bitterhed imod de Kristne gjorde de deres Provinds til en Skueplads for de aller forfærdeligste Exekutioner. Til den sidste af disse skrev **Tertulianus** en Advarsel, som, hvor grundig og bevægelig den end var, dog ingen Virkning gjorde.

Som en Prøve paa Forfølgelsesmaaden i Afrika læses hos **Baronius** følgende Historie: I Hovedstaden **Karthago** lod Guvernøren, Saturninus, kalde **Speratus**, **Nazalus**, **Cittinus**, **Donata**, **Sekunda** og **Vestina** for sig og tiltalede dem saaledes: „Dersom I frivilligt atter ville omvende Eder til vore Guder, saa kunne I erholde Naade og Pardon hos vor Keiser". **Speratus** svarede: „Vi have intet ondt gjort; vi have ikke udskjældt eller ønsket ondt over nogen, men tvertimod, naar I have bevist os meget ondt, have vi endog takket Eder derfor. For øvrigt tilbede vi ingen uden den eneste sande Gud og Konge". Saturninus: „Vi ere heller ikke ugudelige Folk, men opføre os med Sædelighed og Sagtmodighed; vi sværge ved vor Herre Keiserens Skytsengel, og vi bede for hans Velfærd, hvilket I ogsaa burde gjøre". Speratus: „Om I vil have Taalmodighed og høre til, saa vil jeg nøiere undervise Eder om det, I kalder Sagtmodighed, og dens rette Beskaffenhed". Saturninus: „Jeg vil, at Du skal sværge ved Keiserens Skytsengel".

Speratus: „Jeg veed aldeles ikke af nogen jordisk Konges Skytsengel eller Aand, men jeg tilbeder min Gud, som er i Himlen, og som ingen kan see. Jeg har intet stjaalet, men hvad jeg med rette kan forhverve, deraf betaler jeg Skat til Keiseren, efterdi jeg erkjender ham for min Herre; men jeg tilbeder ingen uden min Herre i Himlen alene, som er Konge over alle Konger og Herre over alle Herrer". Saturninus: „Lad saadan Snak fare; træd strax frem og offre til Guderne!" Men Speratus lod ligesaa lidet nu som før bevæge sig dertil. Da nu Guvernøren fornam, at al hans Bestræbelse med Speratus var aldeles forgjæves, vendte han sig til hans Medbrødre og sagde: „Gjører Eder ikke delagtige i dette Menneskes Ubetænksomhed og Daarskab, men frygter for vor Herre Keiseren og adlyder hans Befaling". **Cittinus** traadte da frem og svarede: „Vi have ingen anden at frygte for end vor Gud i Himlen". Af dette Svar mærkede Guvernøren vel, at de vare alle af samme Sind og ikke nu lode sig bevæge fra deres Bestandighed; derfor befalede han, at de alle skulde forvares til næste Morgen. Dette skete, og Dagen efter bleve Fangerne atter fremførte for Saturninus, som da vilde gjøre Forsøg paa, hvad han med Tillokkelser eller Trusler kunde udrette hos de Kvinder, som vare iblandt dem, og sagde derfor til disse: „Beviser I vor Keiser Ære og offrer til Guderne!" **Donata** svarede: „Vi ære Keiseren som Keiser, men Gud ære vi paa den Maade, at vi tillige tilbede ham". **Vestina**, som stod hos, sagde: „Jeg er ogsaa en Kristen". **Sekunda** sagde: „Jeg troer ogsaa paa Gud og ønsker at høre ham til; men Eders Afguder tjener og tilbeder jeg ikke". — Efter en saa frimodigt aflagt Bekjendelse lod Guvernøren dem atter bringe i Fængsel, vendte sig derpaa til Mandspersonerne igjen og tiltalede Speratus saaledes: „Har Du nu betænkt Dig, eller vedbliver Du endnu at være en Kristen?" Speratus svarede: „Ja, jeg vedbliver at være det. Hører til, alle I, som ere tilstede: **jeg er en Kristen**". De øvrige Medfanger, som hørte denne hans frimodige Bekjendelse, fik derved nyt Mod og raabte alle med en Mund: **„Vi ere Kristne!"** Saturninus sagde til dem: „Ønske I ikke at komme paa fri Fod?" Speratus

svarede: „I en retmæssig Krig begjærer vel ingen at frigives. Gjør med os, som Eder godt synes; thi vi gaa med Glæde i Døden for vor Herres Jesu Kristi Skyld". Saturninus: „Hvad er det for Bøger, som I læse og gjøre saa meget Væsen af?" Speratus: „Det er de fire Evangelier om vor Herre Jesus Kristus, Apostelen Pauli Sendebreve og de øvrige guddommelige Skrifter". Saturninus: „Jeg giver Eder endnu tre Dages Tid til at betænke Eder". Speratus svarede: „Jeg er en Kristen; det ere ogsaa de andre, som ere med mig; vi vige aldeles ikke fra Troen paa vor kjære Herre Jesus Kristus, hvad I saa end ville gjøre ved os". Nu saa Guvernøren, at alt Haab om deres Frafald var forgjæves, hvorfor han ogsaa uden at indlade sig i videre Samtale med dem skred til at forfatte og afsige Dommen, som lød saaledes:

„Efterdi Speratus, Nazales, Cittinus, Veturius, Felix, Acyllinus, Lætantius, Januaria, Generosa, Vestina, Donata og Sekunda alle have bekjendt, at de ere Kristne, og have nægtet Keiseren sin tilbørlige Ære og Værdighed, saa kjendes for Ret og Skjel, at de alle skulle henrettes med Sværd".

See nu her et Exempel paa Kristi Fjenders Argelist. Naar man i Hast og uden Prøvelse gjennemlæser denne Dom, kunde man let synes, at den var helt retfærdig, og at Martyrerne derved fik, hvad deres Gjerninger havde fortjent; thi om det var sandt, at de virkelig havde nægtet Keiseren sin tilbørlige Ære, saa havde de jo uimodsigelig fortjent Straf. Nu have vi ogsaa seet, at de virkelig nægtede Keiseren den Ære, som sædvanlig bevistes ham; for da at indsee deres Uskyldighed maa man forstaa og betænke, at den Ære, som sædvanlig blev ham bevist, egentlig var en **Forgudelse**, som kun Hedningene i deres Mørke kunde yde ham, men som for en Kristen var at fornægte sin aller helligste Tro. Som før er sagt, beviste altid de første Kristne deres Øvrighed al sand Ærbødighed og Troskab, og naar Hedningene beskyldte dem for Ringeagt og Ulydighed imod Øvrigheden, saa bestod dette i, at de Kristne ikke vilde eller kunde tvertimod Guds Ord og deres Samvittighed give Keiseren nogen **guddommelig Dyrkelse**

og Ære, som Hedningene gjorde. Og her maa det erindres, at naar de Kristne vægrede sig ved at sige: **Herre Keiser**, saa betegnedes ved Ordet „Herre“ noget langt mere og høiere, end det ellers pleier at betyde, naar denne Titel bruges om Mennesker. Det betegnede efter Hedningenes Mening en guddommelig Værdighed, som de paa en smigrende og afgudisk Maade tillagde deres Keiser, og dette var just Aarsagen, hvorfor nogle Keisere vare saa fornuftige, at de ikke vilde kaldes eller æres med dette Navn af deres Undersaatter. Saaledes læses om Keiser **Augustus**, at han ved et offentligt Edikt forbød sine Undersaatter at kalde ham **Herre**, nemlig naar Ordet betegnede det samme som Gud (Svetonius, in Augusto Cap. 53.). Det samme berettes ogsaa om **Alexander Severus** (Lampridius, in Alex. Severv, Cap. 4.). Heraf er det da klart, at lige saa lidt som de Kristne nægtede Keiseren den borgerlige Ære, som ham tilkom, lige saa lidt kunde de kalde ham Herre i den Mening, som Ordet da blev taget, og derfor var det, at de hellere vilde kaldes ulydige mod Øvrigheden og miste Livet derfor, end de ved slig vederstyggelig Smiger vilde forholde den sande Gud hans Ære.

Men for nu at komme til Martyrerne igjen, saa fortælles om dem, at de bleve overmaade glade ved denne saa haarde og uretfærdige Doms Forkyndelse og begyndte at prise Gud med høi Røst, sigende: „**Vi takke vor kjære Herre og Frelser af Hjertet, fordi han har agtet os værdige til idag at komme som Martyrer i Himlen**“.

De bleve da førte til Retterstedet, og da de vare komne der, begyndte de atter hver for sig at aflægge deres Taksigelse til den Herre Jesus Kristus for al den Naade han havde bevist dem, men i Særdeleshed for den, som vederfaredes dem paa denne Dag, hvorpaa de med et saadant himmelsk Sind gik Døden imøde med Glæde og Frimodighed for Evangeli Skyld.

Men dette kan ei ansees for andet end en Begyndelse og som et Forspil til den rette Forfølgelse, som først gik for sig for fuld Alvor, da Scapula blev Guvernør. Denne Mand kjendte ingen Grændser for sin Grusomhed imod de Kristne, men betjente sig af al den Magt,

han havde, til at udøve sit bittre Had mod disse uskyldige Mennesker ved enhver Leilighed. De Kristne bleve nu eftersøgte paa alle Steder og førte for Domstolen for at dømmes, og en utallig Mængde af dem bleve aflivede paa mange ynkelige Maader. I **Ægypten** og **Tebaide** skal det især have gaaet overmaade haardt til.

Iblandt de ægyptiske Martyrer regnes i Særdeleshed Leonidas, den berømte **Origenes'** Fader. Origenes selv var endnu ganske ung, men havde dog en heftig Længsel efter Martyrkronen; thi da han fik at vide, at hans Fader var greben, vilde han med al Magt være med. Da hans Moder erfarede dette, bad hun ham med grædende Taarer, at han dog vilde skaane sig selv, da han derved kunde gavne Guds Menighed langt mere, end om han angav sig selv og satte sit Liv i Fare. Men hun udrettede intet med al sin Forestilling; men da hun gjerne vilde see ham bevaret ilive, greb hun til et andet Middel; hun passede nemlig paa og borttog alle hans Klæder, medens han sov, og skjulte disse saa godt, at han ikke kunde finde dem igjen. Herved blev den unge Origenes nødsaget til at skjule sig og undgik saaledes Forfølgelsen. Imidlertid skrev han et Brev til sin Fader, som sad i Fængsel, hvori han trøster ham og beder ham ikke at tabe Modet, men holde ud i Tro og Taalmodighed for at faa Livsens Krone. Saa ung som Origenes dengang var, forestod han dog allerede den berømte kateketiske Skole i Alexandrien og det med saadan Flid og Dygtighed, at han fik et stort Tilløb af Disciple, og disse bleve ved hans grundige Undervisning saa overbeviste om Sandheden, at mange af dem, allerede førend de opnaaede at blive døbte, gik med stor Frimodighed i Døden for Evangeli Skyld (Eusebius, H. E. Libr. VI. Cap. 1—3.).

Eusebius beretter om en kristelig Jomfru ved Navn **Potamiæna**, som tilligemed sin Moder **Marcella** led Forsmædelse, Marter og Død ved denne Tid for Evangeli Skyld. Hun blev ynkelig martret en hel Dag, for at hun derved skulde tabe Modet og fornægte Kristus; men da det befandtes, at hun forblev urokkelig ved Evangeli Sandhed, blev hun dømt til Døden og overleveret til en fornem hedensk Offiser ved Navn **Basilides**, som

skulde føre hende til Retterstedet. Paa Veien derhen blev hun overfalden af Pøbelen med mange haanlige Ord og Bespottelser; men da Basilides erfarede dette, tog han hende i Forsvar og forhindrede Folket i at tilføie hende videre Overlast. Over denne uventede Medlidenhed blev Martyrinden meget rørt og lovede at bede Gud om hans Oplysning og Omvendelse, hvilket hun ogsaa gjorde. Da hun kom til Retterstedet, blev hendes Legeme overgydt med kogende Beg, hvoraf hun strax døde. Men mærk nu, hvad her fulgte paa. Eusebius fortæller videre, at kort efter hendes Martyrdød bekjendte Basilides sig til den kristelige Religion. Dette kom til Øvrighedens Kundskab, hvorfor ogsaa han nu blev greben, dømt til Døden for Evangeli Skyld og henrettet med Sværd.

Perpetua og **Felicitas** vare tvende fornemme Kvinder, som ere blevne navnkundige iblandt denne Tids Martyrer, og da vi ere saa lykkelige, at vi endnu have Dokumenterne om deres Martyrlidelse i Behold (Passio Sanctarum Martyrum Perpetuæ & Filicitatis, ad calcem Lactanti de mortibus Persecutorum) hvilket er en rar Levning fra Oldtiden, saa ere vi desto bedre istand til at give tilbørlig Underretning om deres Tro og Taalmodighed, Kamp og Seier. Historien er fortelig denne: **Ubia Perpetua** var en meget fornem ung Dame, som havde faaet god Undervisning i Evangelium og var bleven saa overbevist og overvunden af Sandheden, at hun med Frimodighed bekjendte sig til den kristelige Religion. I denne Forfølgelse blev hun tilligemed nogle flere Kristne greben og kastet i Fængsel. Da hun nu kom til dette mørke, stinkende Sted, blev hun i Begyndelsen, som hun selv skriver, helt forskrækket, men samlede snart sine Tanker igjen og underkastede sig Guds Villie, hvorved hun blev saa tilfreds med dette ellers saa stygge Fængsel, at intet Sted, havde været hende mere behageligt end dette. Hun havde just i den Tid et Diebarn, som hun lod hente til sig i Fængslet, hvilket ogsaa lindrede hendes Smerte noget. Hendes Fader, som endnu var Hedning, gjorde sin største Flid for at bringe hende til Frafald. I den Hensigt indfandt han sig ofte hos hende i Fængslet og søgte med grædende Taarer og

mange bevægelige Ord og Gebærder at afvende hendes Sind fra Kristi Tro og Bekjendelse. Han forestillede hende, at om hun paa denne Maade vilde fremkalde sin Død, vilde ogsaa hendes spæde Barn drages med i Ødelæggelsen, og han som hendes Fader og deres øvrige Venner kunde eiheller leve med nogen Anseelse mere. Det er let at slutte sig til, hvor ømtaaligt det maa have været for hende i den Tilstand, hvori hun var, at see sin gamle Fader og sit diende Barn at bede hende om Frafald. Hun bekjender selv, at dette gjorde et stærkt Indtryk paa hendes Sind; dog siger hun, at intet græmmede hende mere, end at hendes kjære Fader endnu vandrede i sin hedenske Blindhed og var fremmed for Livet i Gud. Saa ofte Faderen indfandt sig hos hende med Forsøg og Bøn om Frafald, svarede hun ham med saadan Beskedenhed og Ærbødighed, som anstod en Datter imod sin Fader; men derhos erklærede hun med stor Standhaftighed, at det var hende umuligt, at hun for hans eller noget Menneskes Skyld skulde kunne fornægte sin Frelser, som havde igjenløst hende med sit Blod, og ved hvis store og uforskyldte Naade hun var bleven en Arving til Haabet om det evige Liv.

Efter nogen Tid blev hun tilligemed de øvrige Fanger fremført for Domstolen for at forhøres og dømmes. Der indfandt atter hendes Fader sig og havde taget hendes lille Søn med sig for desto bedre at opnaa sin Hensigt. Al hans Bestræbelse gik nu som før ud paa at bringe hende paa andre Tanker. Dommeren gjorde sig ogsaa megen Møie for at overtale hende til at fornægte Kristus og bad hende, at hun dog vilde skaane sin Faders graa Haar og tænke paa sit diende Barn, og om hun blot vilde **offre** for Keiserens Velfærd, skulde hun strax være løs og fri. Men alle disse Fristelser, hvor store de end vare, kunde ikke skille hende fra Jesu Kristi Kjærlighed, som hos hende var stærkere end baade Livet og Døden, saa at hun uforladelig bekjendte, at hun var og vilde være en sand Kristen og altsaa ikke kunde eller vilde fornægte den Herre, som havde kjøbt hende. Derpaa faldt hendes Dom, at **hun skulde kastes for vilde Dyr.**

Den anden berømmelige Martyrinde var **Felicitas,**

som ligeledes levede i Ægtestand og just var frugtsommelig i denne Tid. Hun fik sin Dødsdom tilligemed **Perpetua** og nogle flere medstridende Kristne, men efterdi hun befandtes at være frugtsommelig, maatte hendes Henrettelse opsættes, indtil hun havde født sit Barn. Saa tilfreds som hun nu ellers var med denne Dødsdom, følte hun dog en vis Nedslagenhed ved den Tanke, at Fødselsstunden kunde udeblive saa længe, at hun ikke kunde følge sine aandelige Søskende paa deres forestaaende Strids- og Forløsningsdag, som nu var nær forhaanden. De bade da i Fængslet med forenet Andagt, at Gud, om det var ham behageligt, vilde tilstede, at de alle maatte følges ad til den forestaaende Kamp. Og Herren opfyldte ogsaa paa dem sit Løfte, at hvad to eller tre komme overens om paa Jorden, og de bede, saa skal det gives dem (Math. 18, 19.) thi medens de endnu bade, fik Felicitas Fødselsveer og fødte en Datter, som en af hendes efterlevende kristne Søster tog til sig for at opføde hende. Og Historien omtaler, at da Felicitas, som havde en haard Fødsel, derved skreg saa høit, at det hørtes udenfor Fængslet, sagde en af de vagthavende, som hørte dette, til hende: „Naar Du idag vaander Dig saa høit, hvorledes vil det da gaa imorgen, naar Du skal kastes for vilde Dyr?" Felicitas svarede: „Hvad jeg lider idag, det er min egen Lidelse og hører til Naturens Orden; men imorgen lider ikke jeg, men Kristus i mig; thi jeg lider da for hans Sag, og han skal styrke og opholde mig" (Acta pass. Perpetuæ & Felicitatis, pag. 27.). Følgende Dag bleve Fangerne udførte til Amfitheatret, hvor de skulde udstaa deres Dødsstraf og dermed forlyste Tilskuerne. **Perpetua** og **Felicitas**, saavelsom de øvrige Medfanger, gik syngende til Retterstedet med saa frimodige og glade Ansigter, som stemmede overens med den seierrige Tro og det Udødelighedshaab, som vederkvægede deres Hjerter. Da de kom til Skuepladsen, hvor Exekutionen skulde gaa for sig, stode Jægerne, som havde Opsigt over de vilde Dyr, posterede ved Indgangen, og Martyrerne skulde gaa forbi dem helt nøgne. Da Tilskuerne bleve dem vaer, raabte de til Jægerdrengene, at de skulde slaa dem med deres Pidske. Dette skete, og Martyrerne modtog denne haanlige

og smertefulde Behandling med stor Taalmodighed og erindrede til deres Trøst, at deres høitlovede Frelser ogsaa tillod sine Fjender at vanære hans eget velsignede Legeme paa samme Maade. Ved denne Leilighed maatte de ogsaa gaa forbi Dommeren **Hilarius**, til hvem de sagde: „Du har dømt os, men Gud vil dømme Dig igjen". Perpetua og Felicitas bleve indviklede i Næt og saaledes kastede for de vilde Bæster, som handlede meget ilde med dem, men dog ikke ganske tog Livet af dem, hvorfor de atter bleve udførte og aflivede af Bøddelen.

Saturus blev ogsaa paa samme Tid kastet for en Leopard, som strax tilredte ham saaledes, at Blodet i et Dieblik flød over hele hans Legeme. Da han fornam, at Saaret var dødeligt, tog han Ringen af Fingeren paa en nærstaaende Soldat ved Navn **Pudens**, dyppede den i Blodet, som flød af hans Saar, satte den igjen paa Soldatens Finger og sagde: „**Farvel, og forglem ikke min Tro; lad heller ikke min Lidelse forarge, men styrke Dig**". Og da han endnu var ilive, blev han tilligemed de nævnte Kvinder ført ud for at henrettes med Sværd. Førend Martyrerne skiltes ad paa Skuepladsen, toge de en kjærlig og rørende Afsked med hverandre og gik saa hver for sig til Døden med største Frimodighed. Underveis mødte Perpetua en Katekumen, det er en af de Kristnes Disciple, som endnu ikke var døbt, og tiltalte ham med disse Ord: „**Staaer fast i Troen, haver indbyrdes Kjærlighed til hverandre, og forarges ikke over vor Lidelse**". Endelig døde Keiser Septimus Severus Aar 211, og ved hans Død ophørte Forfølgelsen for denne Gang.

Syvende Kapitel.

Om den syvende Forfølgelse under Keiser Julius Maximinus, fra Aar 235 til 238.

Efter Keiser Septimus Severus' Død havde Kirken Fred i nogle Aar for udvortes Fjender, da de næst-

følgende Keisere, **Caracalla, Macrinus** og **Heliogabalus** ikke bekymrede sig synderligt om de Kristne og deres Sager, og Keiser **Alexander Severus** havde saa stor Godhed for dem, at han ei alene ikke tilstedte nogen Forfølgelse imod dem, men ogsaa befordrede mange af dem til anseelige Embeder saavel ved sit Hof som ellers i Riget. Men da denne berømmelige Regent afgik ved Døden Aar 235, og **C. Julius Maximinus** blev ophøiet til Keiser i hans Sted, saa var det forbi med Menighedens Fred.

Maximinus var neppe kommen til denne Værdighed, forend han viste Prøver paa sit haarde Sindelag, idet han udstedte en offentlig Befaling om at forfølge og aflive de Kristne (Dodvelli Dissert. Cyprian, XI. § 51.). Dog sigtede han derved fornemmelig til Lærerne, da man ikke finder, at nogle andre ere blevne Martyrer paa denne Tid end nogle af Lærerstanden. Det er troligt, at Forfølgelsen har været almindelig over hele Riget, men da det nu som saa ofte kom meget an paa de Øvrighedspersoner, som styrede i Provindserne, saa udmærkede især Vitalianus, som var ansat i Rom, sig derved, at han lod opsøge, dømme og aflive en Mængde af Lærerstanden.

Keiser Maximinus var af et saa haardt og vildt Sindelag, at ingen, som kjender dette, kan forundre sig over, at de Kristne bleve forfulgte under hans Regering; dog troer man, at den fornemste Aarsag til Forfølgelsen var det uforsonlige Had, som han bar til sin Forgængers, Alexander Severus' Person og Familie. Sagen var denne: Keiser Alexander var i mange Henseender en prisværdig Regent og i Særdeleshed deri, at han lod de Kristne saavelsom hans øvrige Undersaatter nyde den Ret og den Beskyttelse, som de kunde vente under en retfærdig og billig Regering. Hans prisværdige Maade at opføre sig paa samt Grunden dertil kan iblandt andet sluttes deraf, at det store Sprog: **„Alt, hvad I ville, at Menneskene skulle gjøre mod Eder, det gjører og I mod dem“**, var ham saa behageligt, at han ei alene lod det offentlig udraabe ved sin Herold, saa ofte nogen Forbryder skulde straffes, men lod det ogsaa opslaa paa

sit Pallads og andre offentlige Steder (Lampridius, i Alexandro Severo Cap. 51.).

Af dette og mere saadant, som berettes om denne Keiser, have nogle villet gjøre den Slutning, at han virkelig var en Kristen; men denne Mening er uden Grund; thi vel er det troligt, at han har hørt dette Sprog af de Kristne samt elsket og brugt det, forsaavidt det har sin Grund i Naturens Lov, men deraf følger ikke, at han har været en Kristen, da Historien tvertimod vidner om, at han ikke har havt nogen rigtig Kundskab om Kristus, hvis Billede han vel lod sætte i sit Kabinet, men ved Siden af Orphæus, Apollos, Thanæus og deslige hedenske Heltes og lærdes Billeder. Men omendskjøndt han ikke var nogen Kristen, havde han dog stor Yndest for de Kristne, dels fordi han kjendte deres Uskyldighed og vidste, at de vare gode og redelige Undersaatter, dels og især af Kjærlighed til sin Moder Mammæa, som havde megen Kjærlighed til dem ifølge den Kundskab og Indsigt, hun havde faaet i den kristelige Religions Hovedsandheder ved Samtaler og Omgang med den bekjendte Origenes. Da nu Keiseren havde megen Høiagtelse for sin Moder, saa var det for hende en let Sag at bevise de Kristne al tilbørlig Billighed og Velvillie. Dette bevirkede ikke blot, at mange af Keiserens Hofbetjente vare Kristne, men ogsaa at mange, ja de fleste af hans egen Slægt havde antaget den kristelige Religion. Da nu Maximinus kom til Regeringen som en uberettiget Person og var af et helt andet Sind end hans Forgænger, saa foretog han sig at udøve al Bitterhed og Voldsomhed ikke alene imod Alexanders efterladte Slægt, men ogsaa imod alle dem, som hans Forgænger havde viist Bevaagenhed, og iblandt disse vare ogsaa de Kristne, hvorfor de ligeledes maatte udstaa denne Tyrans Had og Hævngjerrighed.

Imidlertid gik dette Uveir dog snart over, da denne strenge Herre kun havde en kort Tid at regere; thi da han øvede megen Strenghed imod Soldaterne, ved hvis Hjælp han var kommen til Regeringen, saa blev han snart forhadt hos dem, og endelig, da han var i Begreb med at beleire Akvileja, omkom han ynkelig tilligemed

sin Søn, hvorved Menigheden atter kom til nogen Rolighed. Dette skete Aar 238.

Ottende Kapitel.

Om den ottende store og almindelige Forfølgelse imod de Kristne under Keiser Decius fra Aar 250 til 253.

Keiser Julius Maximinus omkom som sagt Aar 238, fra hvilken Tid Kirken havde Fred indtil Aar 250, da **Decius Augustus** besteg Tronen. Denne Decius bliver af de hedenske Forfattere berømt for sine store Egenskaber, men Kristi Kirke havde ingen Aarsag til at berømme ham; thi han blev en af dens heftigste og grueligste Forfølgere, i hvis korte Regeringstid en næsten utrolig Mængde Hellige bleve ynkelig martrede og aflivede (Lactantius, de mortibus Persecutorum Cap. IV.).

Det aller første, denne Herre foretog sig i Regeringen, var at udfærdige Befalinger til alle Guvernørerne i Provindserne, at de skulde lade **opsøge, fængsle** og **henrette** de Kristne, og Historien vidner ikke blot, at Forordningerne selv vare affattede i de aller haardeste og bittreste Udtryk, men ogsaa at Keiseren truede Guvernørerne med Dødsstraf om de lode mærke den aller ringeste Efterladenhed i Udførelsen af hans Paabud, som var, at de Kristne skulde enten omvende sig til deres forrige Afgudsdyrkelse eller aldeles udryddes.

Keiser Decius skal have paabudt denne Forfølgelse dels af Had til Filippus Arabs, som var hans nærmeste Forgænger i Regeringen og skal have havt nogen Godhed for de Kristne, dels ogsaa af Fortrydelse over, at Forfædrenes gamle Religion kom mere og mere i Foragt baade i Rom og overalt i Riget. Dette formentlige onde vilde Decius standse og derved forøge **sin Tids Lyksalighed.** Dette var de fornemste tilfældige Anledninger, man har opgivet til denne Forfølgelsesstorm; men derpaa ligger aldrig stor Magt; Hovedsagen er, at

Slangens Fjendskab imod Kvindens Sæd udbryder altid i Forfølgelse, saa snart Herren tilsteder det. Det visse er, at Gud selv har havt sine hellige og vigtige Aarsager hvorfor han har tilladt denne haarde Forfølgelse imod sin Kirke; thi hvem tør sige, at den skete uden Herrens Tilladelse? Disse Aarsager, mener **St. Cyprianus** (Epistola VIII, ad Clerum & Plebem.) laa i Kristendommens allerede dengang saa mærkelig forfaldne Tilstand, som han beskriver med ret bevægende og rørende Ord og vidner, at mange baade af Lærere og Tilhørere vare skjændigen henfaldne til Gjerrighed, Hovmod, Uenighed og andre vederstyggelige Laster. „Vi bør give Agt paa Sandheden“, siger denne berømmelige Biskop og Martyr; „thi omendskjøndt Forfølgelsens Mørke er over os, bør dog ikke vort Sind og vor Eftertanke formørkes saaledes, at vi ikke skulde kunne see og kjende Guds Villie. Men kjende vi først Aarsagen til det onde, saa skulle vi ogsaa lettelig finde Lægedom derimod. Herren vil sætte sit Folk paa Prøve, og efterdi den af Gud saa alvorlig anbefalede **Kirketugt** er saa meget forfalden, saa vil denne fra Gud skikkede Tugtelse atter opreise den liggende — jeg havde saa nær sagt den sovende Tro. Og skjøndt vi med vore Synder have fortjent at plages endnu længere og haardere, saa har dog Gud af sin store Godhed føiet det saaledes, at hvad der indtil denne Tid er os vederfaret, synes snarere at være en **Prøvelse** og **Bevarelse** end en virkelig **Forfølgelse**“.

„Enhver“, skriver han videre, „bekymrede sig om at forøge sit Gods; man glemte, hvorledes de Troendes Forhold var i Apostlenes Tider, og hvorledes de Kristne stedste burde være; man tragtede med en umættelig Hunger efter Gods og Rigdom; hos en Del af Præsterne var ingen Andagt mere at finde; i de Kristnes Forhold var ingen Barmhjertighed og i deres Sæder ingen Tugt. Mændene klippede og kæmmede deres Skjæg, og Kvinderne prydede sig med falske Farver. De Øine, som Gud havde givet dem til ordentlig Brug, misbrugte de til at beskue forgængelig Vellyst. Man indgik Ægteskab med de vantro og gjorde Kristi Lemmer til Skjøgelemmer; man vanærede ikke blot Guds Navn ved Sværgen og Banden, men gjorde vel ogsaa undertiden Mened;

man var stolt og foragtede sine Forstandere; den ene ønskede ondt over den anden. Mange af Biskopperne, som skulde foregaa de andre med godt Exempel og give dem tjenlige Formaninger, forsømte deres guddommelige Kald og indviklede sig i verdslig Haandtering; de forlode deres Prædikestole og Menigheder og reiste omkring i fremmede Lande, dreve Handel og vare gjerrige. De kom ikke deres nødlidende Troesbrødre til Hjælp, men vare umættelige og havde et Hjerte, som var gjennemtrængt af Gjerrighed; og hvad Straf og Hjemsøgelse have vi da ikke fortjent med vore Synder? saa meget mere som den guddommelige Retfærdighed længe forud har advaret os og sagt: „**Dersom hans Børn forlade min Lov, og de vandre ikke i mine Befalinger, dersom de vanhellige mine Skikke og ikke holde mine Bud, da vil jeg hjemsøge deres Overtrædelse med Ris og deres Misgjerning med Plager**“ (Pf. 89, 31.). Alt saadant er os jo for længesiden forkyndt, men vi have forglemt denne Lov og med vore Synder foraarsaget, at Gud maa tugte os desto haardere og sætte vor Tro paa Prøve“. Til menig Mand skriver denne nidkjære Lærer blandt andet saaledes: „Vi maa bekjende, at den Bedrøvelse og Forfølgelse, som har ødelagt og vedbliver at ødelægge den bedste Del af vor Hjord, er en Frugt af vore Synder; thi vi have ikke bevaret Herrens Veie eller holdt de Bud, som ere os givne til vort bedste. Vor Herre Jesus har gjort sin Faders Villie, men vi derimod søge efter Rigdom og timelige Fordele; vi ere stolte, stride og trætte med hverandre, vi overgive Troens Renhed og Enfoldighed, vi affige os Verden med Munden, men ikke af Hjertet og i Sandhed“. Saalangt Cyprianus. Man kan ikke nægte, at dette Klagemaal er haardt og ynkeligt; men hvad vilde vel denne nidkjære og retsindige Mand have sagt, om han havde oplevet vore Tider og seet de Kristnes nuværende Tilstand og Forhold paa de fleste Steder?

Men for at komme til Forfølgelsen igjen, saa gik den for sig med største Heftighed og Voldsomhed. Guvernørerne vidste af Erfaring fra forrige Tider, at de lidende Kristnes Taalmodighed og Standhaftighed vare

næsten uovervindelige, og at **Døden** idetmindste ikke var det, som egentlig kunde rokke deres Standhaftighed og bringe dem til Frafald. Man maatte altsaa være betænkt paa nye og langvarige Pinemaader, da de forrige havde udrettet lidt nok og ganske sjelden naaet deres tilsigtede Maal og Virkning. Derfor skete det nu, at man ei alene truede de Kristne med sædvanlige Plager, saasom **Sværd, Ild, vilde Dyr, Pinebænke, glødende Jernstole** og deslige, men man opfandt ogsaa aldeles nye Bøddelinstrumenter, alt i den Hensigt, at denne Fristelsestid maatte blive skrækkeligere og mægtigere end de forrige. Til Bevis herpaa beretter Hieronymus, at da en vis Person havde holdt ud under adskillige Torturer, saa fandt Forfølgerne paa at lade hele hans Legeme overstryge med Honning, bandt hans Hænder paa Ryggen og kastede ham i Solskinnet for at plages og stikkes tildøde af Fluer. En anden ung Person blev angreben paa følgende Maade for om muligt at bringes til Synd: man lod føre ham ind i en lystig Have og der lægge ham i en blød Seng, saa lod man en Skjøge af usædvanlig Skjønhed komme til ham og bruge alle sine Kunster for at forlede ham til Ukydskhed. For at overvinde denne Fristelse greb Martyren til det Middel, at han bed et Stykke af sin Tunge og spyttede Skjøgen det i Ansigtet, og ved Smerten heraf saavelsom fornemmelig ved Guds Aands Bistand vandt han Seir over Fristelsen (In vita Pauli, apud Banagium, ad Ann. 250.).

Naziagenus skriver, at Keiser Decius foer frem med den allerstørste Grumhed i denne Forfølgelse og satte sig for at overgaa alle sine Forgængere i Haardhed og om muligt udrydde Kristendommen aldeles. Gregorius Nyssenus beretter ligeledes om denne Forfølgelse, at den var langt grueligere, end nogen kunde forestille sig; thi ingen Alder, intet Kjøn, ingen Stand skaanedes; Faderen angav Sønnen og Sønnen Faderen. Husene stode dels øde, dels vare de indrettede til Fængsler for de Kristne, som alle Steder bleve eftertragtede, opsøgte og fængslede. Ørkenerne vare opfyldte med Flygtninge, som havde begivet sig derud fra den almindelige Fare og Forskrækkelse. Disse og lignende Vidnesbyrd, som ofte forekomme hos

denne Tids Skribenter, vise klarligen den forvirrede og ynkelige Tilstand, hvori Guds Kirke befandt sig.

Forfølgelsen tog sin Begyndelse i Rom i Keiserens egen Overværelse. **Moyses, Maximus** og **Celerinus** bleve strax grebne og bragte under pinligt Forhør, og denne Egns Biskop **Fabianus** blev den første Martyr (Dodwelli Dissert. Cyprian. XI. § 53.). Keiser Decius synes ligesom forhen Maximinus fornemmelig at have havt sit Øie rettet paa Lærerne, naturligvis i den Tanke, at naar disse først som Hyrder bleve tagne af Dage eller faldt fra Troen, saa skulde ogsaa Hjorden eller de øvrige Kristne desto lettere adspredes og udryddes.

Saa snart det keiserlige Reskript ankom til Øvrigheden i Provindserne, blev der strax føiet Anstalter til dets Udførelse. De fleste af Guvernørerne bare et bittert Had til de Kristne og betjente sig derfor med desto større Fornøielse af denne Leilighed til at udøve deres Bitterhed imod dem; andre derimod, som maaskee vare noget billigere i deres Sind, kunde og vovede ikke at vise nogen Skaansel imod dem, da Keiserens Befaling var saa streng og bestemt, at de selv stode i Fare, om de viste den aller mindste Eftergivenhed i dens Udførelse, og dette er Aarsagen til, at man i alle Provindser uden Undtagelse seer de aller skrækkeligste Exempler paa Voldsomhed og Myrderi.

I **Alexandria** i Ægypten skal dette Stormveir have raset paa det forskrækkeligste. Iblandt en utallig Mængde af Jesu Kristi Stridsmænd, som her efter mangehaande Plager vandt Seier og fik Kronen, nævnes især følgende: **Julianus, Cronion, Macar, Epimakus, Heron, Ater, Isidorus** og **Alexander.** Disse bleve flere Dage i Rad ynkeligen martrede, og ved hver fornyet Tortur blev dem tilbudt Befrielse paa det Vilkaar, at de skulde fornægte Kristus og Kristendommen; men da de ikke ved nogen Spot, Pine og Bedrøvelse lode sig skille fra den Guds Kjærlighed, som er i Kristo Jesu vor Herre, saa bleve deres Forfølgere trætte af at martre dem længere og gave derfor Befaling til først at pidske dem og siden kaste dem levende paa Ilden.

Tilligemed **Heron** blev en ung Person paa 15 Aar ved Navn **Dioscorus** fremført for Retten, hvor han med Frimodighed bekjendte Kristus. Dommeren gjorde

ham først store Løfter om timelig Ære og Fordel, om han vilde vende tilbage til den gamle Religion; og da Dioscorus ei lod sig bevæge derved, blev han lagt paa en Pinebænk og ynkeligen martret. Men da han endnu ligesom før blev ved sin Bekjendelse om Kristus, sattes Dommeren derved i største Forundring og lod denne frimodige **Bekjender** slippe fri for denne Gang.

Om en anden Kristen berettes, at da han stod for Retten og skulde aflægge sin Bekjendelse om Kristus, begyndte han at svigte i Troen og var nær ved at falde fra og fornægte ham. Men hvad skete? Jo, Soldaterne Ammon, Zeno, Ptolomæus, Ingenus og Theofilus, som stode Vagt ved Domhuset og mærkede dette, vinkede til den vaklende Bekjender og sendte ham et skarpt Blik, som udtrykte deres Fortrydelse over hans Ustadighed samt opmuntrede ham til at tage Mod til sig igjen og ikke saa skjændigen fornægte sin Frelser af Frygt for paafølgende Lidelse og saaledes tage Skade paa sin Sjæl. Idet de saaledes søgte at opmuntre og styrke den vaklende Mand, løb de alle frem til Domstolen og erklærede, at de ogsaa vare Kristne og villige til at lide og dø for den Herres Jesu Kristi Skyld. Dommeren blev saa forskrækket over dette uventede Optrin, denne optændte Tro og Frimodighed hos Soldaterne, at han ikke vovede at tilføie disse Helte noget ondt, men lod dem alle gaa (Banagius ad ann. 250. pag. 349).

Ischyrion var en Træl, som med stor Myndighed blev befalet af sin Herre, der var en blind og ivrig Hedning, strax at forbande Kristus og offre til Guderne. Men da denne Jesu Kristi frigivne paa ingen Maade lod bevæge sig dertil, blev han af sin ugudelige Herre ynkelig taget af Dage.

Metras var en Præst i Alexandria, som blev overfalden i denne Storm og truet med Marter og Død, om han ikke vilde fornægte Kristus. Men da han istedetfor at bespotte, bekjendte og velsignede sin Herre og Frelser, overfaldt den rasende Pøbel ham, slog og rev hans Ansigt og Øine med spidse Rør og slæbte ham endelig udenfor Staden og stenede ham ihjel.

I samme Tummult bleve ogsaa adskillige Kvinder henrettede for Evangeli Skyld, saasom **Ammonarion,**

en Jomfru, **Merkuria**, en gammel fornem Frue, **Dionysia**, ligeledes en fornem Kvinde, som levede i Ægteskab og havde mange Børn. Plageaanderne gjorde sig den Tanke, at disse svage kvindelige Væsener skulde let blive skræmmede og falde fra Troen, men de maatte tvertimod erfare, at de aller pinligste Torturer ikke kunde tvinge dem dertil, da de holdt sig fast ved den Usynlige, og til deres umenneskelige Forfølgeres største Forundring og Forbittrelse hellere udvalgte den forsmædeligste og smerteligste Død end at fornægte den Herre, som dem kjøbte.

En gudfrygtig Matrone ved Navn **Kvinta** blev ogsaa greben paa samme Tid og bortslæbt til et Afguds-tempel, hvor hun truedes med Døden, om hun ikke vilde bevise deres Guder den tilbørlige Dyrkelse. Da nu Martyrinden paa ingen Maade kunde bringes dertil, bandt Forfølgerne hendes Fødder sammen og slæbte hende saaledes gjennem de stenlagte Gader i Alexandria, indtil hendes Hoved blev knust mod en Møllesten, og hun op-gav Aanden.

I samme Opløb stormede Hedningene ind i en Kristens Hus, brød ind gjennem Vinduer og Døre, bortrøvede de bedste Eiendele, og hvad de ikke kunde tage med sig, kastede de i en Hob paa Gaden og satte Ild derpaa. De Kristne tænkte da paa Apostelens Ord: „**I skikkede Eder med Glæde deri, at man røvede Eders Gods, vidende, at I have i Eder selv et bedre og blivende Gods i Himlen**“ (Hbr. 10, 34.).

Paa andre Steder i det romerske Rige erfaredes ligeledes bedrøvelige Virkninger af Keiserens strenge Be-faling og Hedningenes Forbittrelse imod de Kristne. **Alexander**, Biskoppen i Jerusalem, blev fængslet og ført til Cæsarea, hvor han blev fremført for Dommeren og tilspurgt, om det var sandt, at han var en Biskop og Formand for de Kristne. Dette tilstod han med Fri-modighed og Beskedenhed, hvorpaa Dommeren strax be-sluttede at dømme ham fra Livet, dog saaledes, at han først vilde forlyste sig selv og de øvrige Tilskuere ved, at Biskoppen tilføiedes al den Marter og Forsmædelse, som muligen kunde optænkes. Han blev da ynkelig pint og plaget den ene Dag efter den anden, og naar For-

følgerne frygtede at han skulde dø under Torturen, lod de ham føre i Fængslet for at hente nye Kræfter, at han kunde blive istand til at lide endnu flere Plager. Ved alt dette udrettede Fjenderne intet andet, end at de gave hans Tro desto mere Anledning til at bevise sin seierrige Kraft. Endelig undgik han sine ugudelige Plageres videre Voldsomhed, idet Gud lod ham saligen hensove i Fængslet.

Babylas, Biskoppen i Antiokien blev for Evangeli Skyld belagt med store Jernlænker og kastet i Fængsel. Af denne voldsomme Behandling blev han syg, og da han mærkede, at Sygdommen var til Døden, ønskede han, at han maatte blive begraven med Lænkerne paa, hvilket og skete, og Crysostomus beretter, at Lænkerne endnu vare at see i hans Tid (Ad Gentiles de morte Babylæ).

De Kristne i **Kartago** følte ogsaa Virkningerne af denne Forfølgelses Hede; thi foruden de mange **Bekjendere***), som bleve drevne i Landflygtighed for Evangeli Skyld, opregnes ogsaa en Mængde egentlige Martyrer, som idet de opoffrede deres timelige Liv for Jesu Kristi Skyld, fik et bedre Liv. Iblandt disse vare **Basus**, **Mappalicus**, **Victorinus**, **Donatus**, **Firmus**, **Venustus**, **Martialis**, **Aristo**, **Credula**, **Julia**, **Fortuna**, **Herena** med flere, af hvilke nogle døde paa Pinebænken, andre bleve sultede ihjel, og nogle aflivede paa andre ynkelige Maader.

Ikke blidere Skjæbne havde de Kristne paa Cicilien i denne Tid. Iblandt Martyrerne paa dette Sted nævnes i Særdeleshed en kristelig Jomfru ved Navn **Agatha**. Denne lod Dommeren Qvinctilianus fængsle og dømme til Døden; dog undte han hende ikke at dø strax, men lod først strække hende paa Pinebænken og siden slæbe nøgen over skarpe Stene, ja man afskar Huden under hendes Fødder og lod hende saa vandre frem og tilbage paa et med Glasskaar og skarpe Smaastene bestrøet Gulv. Endelig gik man til den umenneskelige Grusomhed at afskære begge hendes Bryster, hvorpaa hun atter blev

---

*) Confessores. Bekjendere kaldtes alle de, som i Forfølgelsens Tider bekjendte Kristus med Frimodighed og maatte lide derfor, men dog uformodet undslap med Livet.

indsat i Fængslet. Der skal hun om Natten være bleven underfuldt lægt. Ved alle disse bittre Lidelser blev Martyrinden saa understøttet med Kraft fra det Høie, at hun istedetfor at klage over det onde, hun led, sang sin Frelser Lovsange midt under Torturen, og under saadan Gudfrygtighed og hellige Glædesyttringer opgav hun sin Aand.

I **Gallien** havde Jesus ligeledes sine trofaste Vidner, som i Gjerning og Virkelighed beviste, at de ikke agtede deres Liv dyrt for hans Navns Skyld. Til Bevis herpaa behøve vi blot at nævne **Saturninus**, Biskoppen i Toulouse, hvis Historie korteligen er denne: Da Saturninus engang gik hen for at holde den offentlige Gudstjeneste, blev Pøbelen ham vaer og begyndte at raabe overlydt: „See, denne er den Mand, som er vor Religions afsagte Fjende og prædiker, at vore Templer skulle nedrives! Kommer, lader os hævne den Uret, han har tilføiet os og vore Guder!“ I dette Opløb grebe de ham og førte ham bort med sig til deres Afgudshus, hvor de vilde tvinge ham til at offre. Dertil svarede Biskoppen med høi og tydelig Stemme: „Jeg kjender og erkjender kun en eneste sand Gud; ham alene offrer jeg Lov- og Takoffer, men til Eders Guder offrer jeg ikke.“ Hedningene havde just en Oxe tilrede, som var bestemt til Offer for deres Afgud Jupiter; denne toge de nu og bandt den ved et Reb, hvis anden Ende de bandt om Biskoppens Fod, hvorpaa de begyndte at tirre og støde Oxen, saa at den ophidset og vildt løb sin Vei med Martyren, hvis Hoved og Lemmer snart bleve saa knuste, at han opgav Aanden (Sidon. Apellinar-Libr. VI. Epist. 16).

I Rom var en kristelig Jomfru ved Navn **Viktoria**, som havde været forlovet nogen Tid med en ung hedensk Person Engenius, med hvem hun dog ikke vilde indgaa Ægteskab, om han ikke blev en Kristen; men dette vilde han ikke. I Forfølgelsens Tid blev det Jomfruen paalagt at offre til Guderne, og da hun ikke vilde dette, blev hun efter hendes Trolovedes egen Begjæring stukken gjennem Hjertet med et Sværd.

Calocerinus var en fornem Tjener ved Keiserindens Hof, og **Parthenius** en høi Embedsmand, som begge

aflagde en frivillig Bekjendelse om Kristus, hvilken de og siden bekræftede med deres Blod.

Sekundianus, **Marcellianus** og **Verianus** bleve først pryglede og hudstrøgne og derefter ophængte paa en Pæl, hvor deres Lemmer bleve ynkelig udstrakte, og Kjødet revet af deres Legemer med visse dertil indrettede skarpe Jerninstrumenter. Efter denne gruelige Mishandling bleve de atter nedtagne og stegte en Tid ved en sagte Ild, hvorefter de endelig bleve halshugne.

Timoteus og **Maura** bleve først længe martrede og siden med Reb ophængte paa et Kors, hvor de hængte levende indtil den niende Dag, da de i en frimodig Tro og Bekjendelse opgav deres Aand. Man kunde her see et Under af den Taalmodighed, Fred og Kraft, Gud skjænkede de Hellige; thi i hele den lange Tid disse to hængte paa Korset i denne ynkelige Skikkelse, hørte man ikke et eneste utaalmodigt Ord af dem hverken imod deres umenneskelige Plagere eller over den store Pine og Forsmædelse, de udstode, men tvertimod lovede og prisede de deres Gud og Frelser, hvis gode Sag gav den Anledning til denne Lidelse, og hvis Kraft fuldkommedes i deres Svaghed. Ligeledes anvendte de Tiden til at opmuntre hverandre til Taalmodighed og Standhaftighed i denne haarde Kamp, indtil Herren lod deres Forløsningsstund komme.

Hippolytus var Biskop i Ostia i Italien. Denne Mand lod Keiser Decius (maaskee for Navnets Skyld; thi Hippolytus betyder slidt af en Hest) binde med en Fod til hver af to vilde modige Heste. Da Biskoppen paa denne Maade var bunden til Hestene, istemmede den omkringstaaende Pøbel et høit Skrig, hvorved Hestene fore afsted og i en Hast sled Martyrens Legeme i tvende Dele, hvorefter de løb igjennem Gaderne med hver sit Stykke af Legemet, og det var ynkeligt at see, hvorledes et Stykke blev liggende her et andet der, hvilke Stykker siden bleve opsamlede og begravne af de Kristne. Denne Martyrs sidste Ord vare disse: **„Lad disse Heste slide mit Legeme i Stykker; men tag Du, o Herre Kriste, min Sjæl til Dig!“** (Prudentius).

Det var især i denne Tid, at mange af de Kristne forlode deres Hus og Eiendom og begave sig bort i

Jordhuler og Ørkener for at undgaa den skrækkelige Ødelæggelse. Nogle af disse Flygtninge, saasom **Dionysius**, **Alexandrinus**, **Gregorius**, **Thaumaturgus** og **Cyprianus** kom siden efter Decius' Død tilbage til deres Menigheder igjen. Mange af dem forbleve derimod for bestandig i deres Ørken, og iblandt disse nævnes især en ung Mand ved Navn **Paulus**, som aldrig mere kom tilbage, men forblev i sin Hule indtil sin Død, som først indtraf i hans Alders 113de Aar. Mange andre fulgte siden hans Exempel, hvorved denne Paulus blev en Fader og Stifter for de saakaldte Eremiter eller Eneboere.

Saa haard og voldsom denne Forfølgelse end var, saa lidet udrettede den dog til Keiserens Tilfredsstillelse; thi de Kristne, som altid ved saadanne Leiligheder aflagde de herligste Prøver paa Tro og Taalmodighed, udviste i Særdeleshed denne Gang en saa overordentlig og almindelig Standhaftighed, at jo mere Forfølgerne tiltoge i Grusomhed, desto mere villige og ivrige bleve de Kristne til at gaa dem imøde og ikke agte Ære, Liv eller Gods kjært, naar de ved at forsage disse Ting kunde ære deres guddommelige Frelser og fremme hans Riges gode Sag.

Endelig maatte Keiser Decius selv dø, efter at han i kun et Aar havde ført sin blodige Regering. „Han kom hastig til denne Værdighed", siger Laktantius, „men idet han tog sig for at rase imod Herren og hans Folk, blev han ogsaa desto hastigere nedstødt derfra". Anledningen til hans Død var denne: Gotherne havde allerede passeret Donaufloden og huserede slemt i det romerske Rige; for nu at hindre deres videre Fremtrængen begav Keiseren sig paa et Felttog imod dem, hvorved han først havde den Ulykke at miste sin Søn, og kort efter gjaldt det ham selv, idet han sank ned i et dybt Morads, hvor hans Legeme ikke engang fandtes mere. Dette skete Aar 251.

Forfølgelsen ophørte dog ikke ganske ved Keiser Decius' Død; thi hans Efterfølger **Vibius Gallus** fortsatte den ogsaa i nogen Maade; men da denne strenge Herres Regering ligeledes blev meget kort, saa kom Menigheden endelig til Ro igjen.

Niende Kapitel.

Om den niende store Forfølgelse under Keiser Valerianus fra Aar 257 til 262.

Keiser **Vibius Gallus Hostilianus** efterfulgte Decius baade i Regeringen og i Forfølgelsen imod de Kristne, som allerede er sagt, og ihvorvel denne Forfølgelse ikke var saa haard som under Decius, saa var den dog haard og grusom nok, da den førtes imod et uskyldigt og retfærdigt Folk.

Denne Gallus regerede kun i to Aar, og hans Efterfølger var **Aemilianus**, som ganske ophævede Forfølgelsen. Men da denne Keiser ikke regerede længere end tre Maaneder, saa kunde Menigheden ikke ansee den Fred, han gav den, for andet end en Stillestand, som snart skulde faa Ende, hvilket ogsaa skete, da Aemilians Efterfølger Licinius Valerianus lod anstille en ny Forfølgelse Aar 257.

Keiser **Valerianus** var en Herre af fornem Herkomst og berømmes for store Dyder, forsaavidt som de kunne tillægges en Hedning. Fra Begyndelsen havde han saa stor Godhed for de Kristne, at ikke blot mange af dem beklædte anseelige Embeder i Riget, men ogsaa hans eget Hof var saa opfyldt af troende Sjæle, at det efter Dionysius Alexanders Vidnesbyrd „kunde ansees som en Guds Menighed“ (Apud Eusebium, H. E. Libr. VII).

Denne gode Sindsstemning imod de Kristne beholdt Keiseren dog kun til hans fjerde Regeringsaar, som var Aar 257, da han i Begyndelsen af August udstedte et Reskript af det Indhold, at „de Kristnes Biskopper, Præster og Kirketjenere skulde straffes paa Livet, at Raadsherrer, romerske Riddere og andre anseelige Mænd, som befandtes at være Kristne, skulde først miste deres Gods og Værdighed, og om de endda vedbleve at være Kristne, skulde de have forbrudt deres Liv. De kristne Matroner skulde miste deres Eiendom og forvises i Landflygtighed (Cyprianus Epist. LXXXII. apud Dodwellum.).

Den fornemste Aarsag til en saa stor og hastig Forandring i Keiserens Sindelag imod de Kristne ansees for at have været den fortrolige Omgang, han havde med en ægyptisk Magus eller Mester i sorte Kunster. Denne, som var de Kristnes uforsonlige Fjende, har visselig taget Leiligheden iagt og betjent sig af den Tillid, han nød hos Keiseren, til at afmale de Kristne med de værste Farver og saaledes vende Keiserens Sind imod dem. Desuden havde de Kristne ogsaa en bitter Fjende i Macrianus, en anseelig Statsmand, som stod i stor Yndest hos Keiseren og skal have bidraget ikke saa lidet til denne Forfølgelse.

Reskriptet blev da udstedt, som sagt er, og Forfølgelsen tog sin Begyndelse i Rom i Keiserens og hans Søns Galienus' Overværelse. De Kristnes Anklagere fik først Løfte om Halvdelen af de anklagedes Eiendom og siden om det hele. Den første, som maatte erfare Virkningen heraf, var Biskoppen i Rom, **Stefanus**. Just som han stod i Menighedens offentlige Forsamling for at udføre Gudstjenesten, blev han greben og kort derefter halshuggen (Platina in vita S. Stefani).

Ikke længe derefter kom Turen til Stefans Efterfølger **Sixtus** eller Xystus, den anden af dette Navn. Denne fortræffelige Mand var en Græker af Fødsel, en fredelig og billig Mand, som i den korte Tid, han forestod Biskopembedet i Rom, viste adskillige Prøver paa baade Indsigt og Retsindighed. Da Forfølgerne satte efter ham, gik han dem med Frimodighed imøde, aflagde en herlig Bekjendelse om Kristus og underkastede sig med fuldkommen Hengivenhed Exekutionen af Dommen, som var, at han skulde halshugges (Cypriani Epist. LXXXII).

En anden Kristen ved Navn **Kvartus** fik sin Martyrkrone paa samme Tid som Biskop Sixtus.

Tredie Dag efter, at Sixtus var bleven aflivet, blev **Laurentius**, Diakon i Rom, fremkaldt til at bekjende den Herre Kristus og offres for hans Navn. Historien herom er følgende: Da Biskop Sixtus udførtes til Retterstedet, fulgte Laurentius med og beklagede med grædende Taare, at han ikke holdtes værdig til at faa Martyrkronen tilligemed sin Biskop. Sixtus trøstede

ham med den Forsikkring, at en haard Kamp forestod ham, og at han paa den Maade skulde følge efter inden faa Dage. Laurentius gav sig tilfreds dermed, og tredie Dag derefter kom ogsaa hans Stund. Aarsagen, hvorfor han maatte vente noget længere end hans Biskop, var denne: Laurentius var den fornemste Diakon i Rom og havde derfor under sin Opsigt og Forvaring Menighedens Midler, hvoraf dens fattige nøde Underhold. Dette vidste Guvernøren og vilde derfor ikke forhaste sig med hans Arrestering og Henrettelse, da han havde Haab om, at Laurentius skulde lade sig lokke eller true til at udlevere Menighedens Gods til ham. Da Laurentius blev underrettet om denne Hensigt, lod han samle alle de fattige, som bleve underholdte paa Menighedens Bekostning, stillede dem op i Orden og sagde saa til Guvernøren: „See, disse ere Menighedens Skatkammer; thi de leve i Kristi Tro, og Kristus lever i dem". Guvernøren, som nu saa sig skuffet i sit Haab, blev høilig fortørnet og fældte strax den Dom, at **Laurentius skulde steges paa en Rist.** Dette skete, og Martyren udstod denne pinlige Dødsmaade med en ubeskrivelig Taalmodighed. Da han havde ligget paa Risten i nogen Tid, sagde han med stor Mildhed og fuld af Guds Fred og Kraft: „Nu er jeg stegt paa den ene Side; vend mig nu om paa den anden"; derpaa bad han til Gud og opgav Aanden (Ambrosius, de officiis, Libr. II Cap. 28).

Fra Rom spredte Forfølgelsen sig videre ud til Provindserne, hvor den blev dreven med stor Heftighed og megen Blodsudgydelse.

Cyprianus, Biskoppen i Kartago, fortjener særskilt Opmærksomhed. Historien om hans Martyrlidelse er denne: Da han hørte Rygtet om det Uveir, som var opstaaet i Rom, sendte han strax Bud dertil for at faa nøiere Kundskab om det keiserlige Reskripts Indhold med Hensyn til Forfølgelsen (Dodwelli Dissert. Cypr. XI § 50). Hans Sendebud vare neppe komne tilbage med den søgte Underretning, førend selve Reskriptet ankom til Guvernøren i Afrika. De Kristnes Sager der kom da i stor Forvirring, men Cyprianus selv blev meget vel tilmode ved denne Underretning; thi da han

hørte, at Biskop Sixtus i Rom allerede var offret, blev han saa opfyldt af Lyst og Længsel efter Martyrkronen, at han ønskede, han maatte overfaldes af Forfølgerne midt under Gudstjenesten, medens han endnu stod og prædikede Kristus, om det var saaledes Herrens Villie.

Det varede heller ikke længe, førend denne store Lærer blev eftersøgt og fremkaldt til at lide. Men førend vi beskrive dette, maa vi først nævne noget om hans Herkomst og Erfaringer. **Tascius Cæcilius Cyprianus** var født i Kartago i Afrika af hedenske Forældre. Allerede i hans tidlige Ungdom mærkedes hos ham en overordentlig Lyst og Dygtighed til Studeringer, hvorfor han ogsaa i nogen Tid blev underviist med megen Flid i boglige Kunster især Veltalenhedskunsten, for hvilken han ogsaa siden blev navnkundig. Han kom efterhaanden i stor Anseelse, forhvervede sig stor Rigdom og mange Venner. Endelig lykkedes det Gud at aabenbare sin Søn for ham, til hvilken store Gjerning Herren betjente sig af en Lærer i Kartago, som hed Cæcilius, hvis Navn Cyprianus antog efter sin Omvendelse. Ved denne salige Forandring bleve hans herlige Naturgaver helligede, og han blev et udvalgt Redskab i Herrens Haand. Han solgte nu sine anseelige Eiendomme, og Værdien uddelte han til de fattige. Efter nogen Tids Forløb blev han Præst i Kartago, hvilket Embede han forestod med stor Flid, Forstand og Retsindighed. Efter Biskop Donatus' Død blev han ikke blot enstemmig valgt ved Afstemning, men tillige saa godt som med Magt tvungen til at antage Biskopembedet i denne Hovedstad. Dette Embede bestyrede han med megen Visdom og Troskab. Under de forrige store Forfølgelser drog han sig bort fra Kartago i nogen Tid, ikke af Frygt, men for at føie Menigheden, som ønskede at beholde sin fortræffelige Biskop længere til Opbyggelse. Han kom snart tilbage igjen til Menigheden og blev nu under denne Forfølgelse fremkaldt for Guvernøren. Med stor Frimodighed og Troskab bekjendte han nu Kristus for Dommeren og blev derfor dømt til at gaa i Landflygtighed til **Curubim**. Dette haarde Vilkaar modtog han med Glæde og udstod det med Taalmodighed. Kort efter sin Ankomst til dette Sted blev han ved en særskilt Aabenbarelse underrettet om, at han

paa samme Dag i næste Aar skulde faa Martyrkronen, hvilket ogsaa nøiagtig blev opfyldt. Mod Slutningen af Aaret sendte Guvernøren Galerius Maximus nogle af sine Tjenere til Cyprianus med den Befaling, at han strax skulde begive sig fra Curubim til hans Landsted ved Kartago og forblive der indtil nærmere Ordre. Biskoppen kunde nu forstaa, at hans Forløsning stundede til, og i Forvisning derom begav han sig med Glæde paa Reisen. Ved hans Ankomst til Kartago var Guvernøren selv ikke tilstede, men var reist til Utika for at pleie sin Helbred, og derhen kaldte han nu Cyprianus for at staa for Retten. Men Biskoppen reiste ikke derhen, han undveg til en Tid og holdt sig skjult, indtil Guvernøren var kommen tilbage til Kartago. Imidlertid udsendte han en Skrivelse til Præsterne og Menigheden, hvori han forklarede Aarsagen til sin Undvigelse og sagde, at „det sømmede sig ikke, at han skulde lide sin Martyrdød paa andet Sted end hos sin Menighed, hvor alle hans Tilhørere kunde være Vidner til hans sidste Bekjendelse og opbygges af den Frimodighed og Standhaftighed, som han sikkert haabede, at Herren skulde give ham Naade til paa Stridens Dag“.

Kort efter kom Guvernøren tilbage til Sixtus' Landsted nær ved Kartago, hvor han lod føre Cyprianus for sig og holdt da en Samtale med ham af følgende Indhold:

Guvernøren spurgte: „Er Du Tascius Cyprianus?“ hvortil han svarede: „ja“. Guvernøren: „Er Du den, som er en Biskop og Formand for de gudløse?“ *) Cyprianus: „Ja“. Guvernøren: „Keiseren lader befale Dig, at Du skal tilbede vore Guder“. Cyprianus: „Det gjør jeg ikke“. Guvernøren: „Betænkt Dit eget bedste!“ Cyprianus: „Gjør, hvad Eder er befalet; i en retfærdig Sag behøver man jo ikke at betænke sig længe. Min Herre Jesus, som jeg uafladelig begjærer at tjene, han er min Styrke og Salighed“. Guvernøren: „Jeg har Medlidenhed med Dig og saa gjerne, at Du betænkte Din egen Velfærd“. Cyprianus: „Jeg begjærer intet

*) Gudløse, Atheister, saaledes betragtedes og kaldtes de Kristne, fordi de ikke dyrkede Hedningenes Guder.

andet eller bedre, end at jeg maa tilbede min Gud og snart komme til ham".

Herover blev Guvernøren ilde tilmode, vendte sig til de Personer, som sad i Retten tilligemed ham, og efter nogen Samtale med dem vendte han sig til Cyprianus igjen og sagde: „Du har længe nok fortsat Dit gudsbespottelige Væsen og gjort mange Mennesker oprørske og frafaldne tilligemed Dig; Du har opført Dig som en Fjende af de romerske Guder og Love. Vor naadige og helligede Keiser Valerianus og hans Sønner Gallienus og Valerianus have ikke kunnet faa Dig til at gaa tilbage til deres Gudsdyrkelse. Og efterdi Du er befunden at være en Ophavsmand til de slemmeste Laster, saa skal Du ogsaa blive et Exempel for de Mennesker, som Du har forført og gjort delagtige med Dig i Dine Misgjerninger. Med **Dit** Blod skal Afstraffelsen begynde".

Da han havde sagt dette, fremtog han en Tavle og oplæste Dommen, som lød saaledes: „**Det er kjendt for retfærdigt, at Tascius Cyprianus skal henrettes med Sværd**".

Istedetfor at blive forskrækket eller bedrøvet over denne uretfærdige Bloddom tilkjendegav Cyprianus en inderlig Glæde derover og begyndte med tydelig og frydefuld Røst at prise Gud, som havde ladet ham komme til denne Dag, og som værdigede ham at blive et Offer for hans Søns Evangelium.

Da Cyprianus blev afhentet til Guvernøren, fulgte mange af hans Menighed med ham, og da de hørte hans Dødsdom forkyndes, raabte de overlydt: „**Vi ville gjerne dø med vor hellige Biskop!**"

Saasnart Dommen var fældet, blev Martyren udført paa Sixtus' Ager, hvor Henrettelsen skulde gaa for sig, og hvorhen han ogsaa ledsagedes af sin Menighed. Da han kom til Retterstedet, forfærdedes han ikke, men afførte sig selv sine Klæder, faldt derefter paa Knæ og udtalede en andægtig og inderlig Taksigelse og Bøn til Gud, forærede Skarpretteren 25 myntede Guldstykker, tillukkede sine Øine og gik saaledes med en troende, velbetænkt og mandig Frimodighed uden mindste Frygt eller Forvirring Døden imøde for Jesu Navns og Vid-

nesbyrds Skyld. Dette skete den 14de September Aar 285 (Dodwelli Dissert. Cypr. XI. § 59. 60.).

Mange af Cyprians Disciple, hvoraf nogle beklædte offentlige Embeder i Menigheden, have ligeledes vovet og opoffret deres Liv for Jesu Navns Skyld. Af disse nævnes i Særdeleshed **Lucius**, **Montanus**, **Flavianus**, **Julianus** og **Viktorinus**. Disse havde Dommeren Solon først besluttet at kaste levende paa Baalet, men forandrede sin Beslutning og lod dem sætte i Fængsel og der plage dem paa mange Maader især med Hunger og Tørst, hvilken haarde og ubillige Behandling disse hellige Bekjendere udstode med stor Taalmodighed. Endelig erfarede Dommeren, at de ikke kunde udholde mere Pine, og at han derfor ikke længere kunde have den Fornøielse at martre dem; han lod dem derfor allesammen henrette med Sværd.

Foruden disse skal ogsaa 300 andre Kristne have faaet Martyrkronen paa en Gang og det paa følgende Maade: Guvernøren lod indrette en stor Ovn og fylde den med ulæsket Kalk samt lægge Røgelse ved Siden af Ovnen. Da nu denne Tilberedelse var færdig, lod han opstille de nævnte 300 Kristne ved Ovnen og befalede, at de strax skulde enten gribe til Røgelsen og offre til Afguderne eller ogsaa springe i den gloende Ovn. Martyrerne vare alle af et Sind, og deres Sind var efter Kristus, hvorfor de heller ikke raadspurgte sig med Kjød og Blod, men fulde af Udødelighedshaab og en hellig Frimodighed hengave de deres Legemer til Ilden for Jesu Vidnesbyrds Skyld.*)

Theogenes, Biskop i Hippo i Afrika, samt adskillige andre Biskopper, Præster og andre Kristne i Numidien høre ogsaa til den store Hob af Vidner, som i denne Forfølgelse have fuldbyrdet Løbet, bevaret Troen og faaet Retfærdighedens Krone. Og hvad her forud er blevet omtalt, nemlig at de Kristnes mildere eller haardere Behandling beroede meget paa Guvernørernes Sindelag

---

*) Det er disse Martyrer, som i Kirkens Historie ere bekjendte under Navnet „Massa candida“, den lysende Deig, den gløde, glindsende Masse.

imod dem, derpaa havde man atter Exempler i denne Forfølgelse.

Aemilianus, Guvernøren i Alexandria, var en Mand af et særdeles haardt Sindelag og desuden en bitter Fjende af de Kristne. Det keiserlige Reskript om Forfølgelsen var neppe ankommet, førend Tyranen lod kalde Stedets Biskop **Dionysius** for sig tilligemed nogle af Menighedens ringere Tjenere saasom **Maximus, Faustus** og **Eusebius**. Han befalede nu, at de strax skulde overgive Kristus og atter begynde at dyrke de Guder, som over hele Jordens Kreds erkjendtes for Guder. Dionysius svarede, at der er kun en eneste sand Gud, som de Kristne bekjendte og dyrkede, og fra hvis Bekjendelse og Dyrkelse han aldrig vilde lade afvende sig, hvad han saa end skulde lide. Guvernøren blev ved sin Paastand og tillagde, at Dionysius og hans Kammerater burde erkjende det som en stor Naade af Keiseren, at han havde givet dem Frihed til at affige sig deres Overtro og vende om til Guderne igjen, da han ellers havde Magt og Ret til at straffe dem paa Livet uden at give dem noget Valg. Dionysius svarede paa egne og sine Medbrødres Vegne, at ihvorvel han var baade skyldig og villig til at ære Keiseren som en af Gud beskikket Øvrighed, saa var han dog skyldig at lyde Gud mere end Keiseren eller noget Menneske, og vilde derfor blive fast og urokkelig ved Jesu Kristi Bekjendelse, hvad der end skulde følge paa. Da nu Guvernøren fornam, at hans Tale og Trusler intet udrettede, gav han Befaling til, at Dionysius og de øvrige Menighedstjenere strax skulde drives i Landflygtighed til Cefro i Lybien, som var et meget fjernt og ubehageligt Sted. Og endskjøndt Dionysius i den Tid var meget sygelig, fik han dog ikke en Dags Hviletid, men maatte strax afsted, og dette var anden Gang, han blev dreven i Landflygtighed for Evangeli Skyld.

Men see nu, hvorledes Herren vender Fjendernes Anslag til det bedste. Da Dionysius og hans Medbrødre vare ankomne til Cefro, var der nogle Kristne, som hemmelig havde begivet sig derhen fra Ægypten. De bleve nu snart bekjendte med hverandre, efterdi de vare af et Sind indbyrdes og havde en fælles Sag, og

begyndte derfor at samle sig til fælles Opbyggelse, Trøst og Opmuntring og holdt offentlig Gudstjeneste, skjøndt ikke uden stor Hindring og Uro af Hedningene, som ofte overfaldt, forjagede, ja stundom stenede dem. Desuagtet fik dog Guds Ord en herlig Fremgang paa dette Sted; thi mange af Hedningene bleve overvundne af Sandheden, naar de hørte Evangeli Prædiken og saa de Kristnes hellige Omgængelse, de bøiede sig da under Troens Lydighed og bleve delagtige i de Helliges Arvedel i Lyset. Men det varede ikke længe, førend Aemilianus fik Kundskab herom, og da han intet mindre kunde taale, end at de Kristne holdt Sammenkomster og derved styrkede og forøgede sig, saa føiede han strax Anstalter til at adsprede de Kristne i Cefro og gav især Befaling om, at Dionysius og de øvrige Kirketjenere, som befandt sig der, skulde bindes og under Bevogtning bortføres til Kullutio, som var et endnu værre Sted end det første. Dette skete, men ogsaa her fandtes nogle skjulte Kristne, som ved Dionysius og hans Medbrødres Ankomst bleve ophjulpne til større Frimodighed i Kristi Bekjendelse og Efterfølgelse.

Paa dette Sted døde nogle af de forfulgte og efterlod sig et herligt Troes- og Taalmodighedsexempel til Opmuntring og Efterfølgelse for Brødrene. Nogle beholdt dog Livet og deriblandt Dionysius selv, som endnu efter denne Landflygtighed og Fangenskab kom tilbage til sin Menighed og sit Embede igjen og har efterladt sig en skriftlig Beretning om sin egen og sine Medkristnes Fortrykkelse og Lidelse under denne Prøvelsestid.

Medens Dionysius og hans Medbrødre befandt sig i Landflygtighed, var Aemilianus ikke ledig, men foer frem med saadan Voldsomhed imod de Kristne, at han gik langt ud over Grændserne af den Forskrift, Keiseren havde givet ham (Dodwelli Dissert. sæpins laudata § 61.). Han anstillede et forfærdeligt Blodbad og lod dræbe en stor Mængde baade af Mænd og Kvinder, gamle og unge, høie og lave, hvoraf nogle bleve dræbte ved giftige Slanger, andre derimod paa anden lige saa pinlig Maade, og Dionysius skriver, at det ikke engang var ham muligt at opregne alle de Mennesker, som paa denne Tid bleve aflivede for Evangeli Skyld blot i

Egypten, eiheller at beskrive alle de Pinemaader, som de Hellige her udstode med den største Taalmodighed og Standhaftighed.

I Spanien sporedes ogsaa Forfølgernes Grusomhed samt Kristi Blodvidners seirrige Tro og Taalmodighed. **Fruktuosus**, Biskoppen i Tarrakon, blev tilligemed sine to Diakoner, **Augurius** og **Evlogius**, anklaget for Evangeli Skyld, greben og ført for Guvernøren paa Stedet, hvor de med stor Frimodighed aflagde deres Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus. Guvernøren foreholdt dem Keiserens Forordning, at de enten skulde offre til Guderne eller have deres Liv forbrudt. Martyrerne havde samme Sind som Moses „**og valgte hellere at lide ondt med Guds Folk end have Syndens timelige Nydelse**". Deres Dom blev, at **de skulde brændes levende**, og Historien beretter, at da de vare kastede paa Baalet, og Luerne havde fortæret de Reb, hvormed deres Hænder vare bundne, opløftede de deres Hænder midt i Ilden og frembar en inderlig Bøn til deres Forløser, hvis gode Sag gav dem Anledning til denne Strid og Seier, og i denne Skikkelse opgav de deres Aand.

Endelig havde dette Prøvelsens Uveir naaet sit Maal; Kristi lille Hob havde undergaaet den Luttring, som var den bestemt, og Herren stod op og truede Havet og Stormen. Kort efter at Reskriptet om Forfølgelsen var udstedt, blev Keiseren indviklet i en Krig med Perserne; da han nogen Tid havde ligget i Felten mod dem, lod Gud ham falde i Fjendens, den persiske Konges Haand. Seierviinderen, Kong **Sapor**, skaanede vel den fangne Keisers Liv, men ikke i anden Hensigt end for at haane og plage ham desto mere; thi i den lange Tid, da han holdt ham fangen, lod han tilføie ham mangfoldig Forhaanelse og Forsmædelse; naar han f. Ex. vilde stige til Hest, lod han den fangne Valerianus falde paa Knæ for sig og betjente sig af ham som en Stigbøile for at komme op paa Hesten. Tilsidst — og see her atter en Kristi Fjendes og Forfølgers Endeligt! — tilsidst lod Kong Sapor flaa ham levende og siden bestrø ham med Salt; Huden lod han farve rød og ophænge i et Afgudstempel til stedsevarende Erindring om sin Seier over de Romere. Saadan Gjengjældelse fik Keiser

Valerianus af Herren, hvis Folk han uden mindste Aarsag eller Retfærdighed havde ladet forfølge paa det grusomste (Lactantius de mortibus Persecutorem.)

Aemilianus, Guvernøren i Ægypten, som udviste saa stor Bitterhed imod de Kristne, fik ogsaa en saadan Ende, som Forfølgere ofte fik, og som stemte overens med hans Gjerninger; thi da han hørte, at Valerianus var tagen tilfange, opkastede han sig til Keiser, men blev kort derefter greben af Theodotus og sendt til Gallienus, som gav ham hans fortjente Løn (Dodwell. J. c.).

Gallienus var en Søn af Valerian og efterfulgte sin Fader i Regeringen. Denne Herre var i mange Henseender en slet Regent, hvilket iblandt andet ogsaa kan sluttes deraf, at han aldeles ikke bekymrede sig om sin Faders ynkelige Tilstand. Dog fortjener han Berømmelse deri, at han beviste langt større Retfærdighed imod de Kristne end hans Fader, idet han ikke alene tilbagekaldte de udstedte Forfølgelsesreskripter, men ogsaa lod gjenopbygge deres Oratorier eller Kirker, og saaledes fik Menigheden atter Hvile og Ro en Tid. Dette skete Aar 262.

Tiende Kapitel.

Om den tiende og sidste store Forfølgelse mod de Kristne under Keiser Diokletianus og hans Medregenter fra Aar 303 til 313.

Den Fred, som Menigheden fik for udvortes Fjender ved Valerians Fangenskab, beholdt den i meget lang Tid og fik saaledes Leilighed til nogenlunde at oprette sine forfaldne Sager og at udbrede Evangeli Sandheds Lys videre.

Aaret 275 syntes vel at ville blive et vanskeligt Aar for Menigheden igjen, idet Keiser Aurelianus, som i Begyndelsen yndede de Kristne meget, nu kom paa andre Tanker og fik isinde at forfølge dem samt lod i den Hensigt forfatte et meget bittert Reskript imod dem.

Men Herren tilstedte det ikke; han tog ham bort fra Jorden, saa at hans blodige Forsæt blev kvalt i Fødselen. Freden vedvarede altsaa bestandig indtil Aar 303, da **den tiende store Forfølgelse** begyndte, som baade i Grusomhed og Langvarighed overgik alle de foregaaende. Satan havde nu kun en kort Tid at rase i (nemlig med Hensyn til den store Forandring for Menigheden ved Keiser Constantins Omvendelse) men det er tillige vist, at han havde en stor Vrede imod Guds Folk, og disse derimod en endnu langt større Kraft af det Høie, hvorved de stode imod indtil Blodet og overvandt alle disse Bedrøvelser ved **ham**, som dem elskede. Det fornemste Redskab, som Satan betjente sig af til denne græsselige Forfølgelse, var **Valerius Diokletianus**, som kom til Regeringen Aar 284. Denne Herre havde ved personlige Fortjenester udmærket sig saaledes, at han efter Keiser Numerians Død blev udvalgt til romersk Keiser. Han regerede i mange Aar uden at forurolige de Kristne, men tilsidst blev han deres bittreste Fjende og Forfølger.

Det er da et Spørgsmaal, hvorved de Kristne nu mere end før fortjente hans Ugunst og Vrede. Man finder i al Historie fra denne Tid slet intet, hvorved de Kristne gave Anledning til Forfølgelsen; de vare nu som altid de troeste, redeligste og fredeligste Undersaatter i Riget og prydede i alle Ting deres Mesters Lære: „Giver Keiseren det, som Keiserens er, og Gud det, Guds er". Om dette deres prisværdige Forhold vidner ikke blot Tertulianus og andre Skribenter paa den Tid, men ogsaa selv de Kristnes Fjender have imod deres Villie maattet tilstaa denne Sandhed. De rette Kristne have til alle Tider bevist sig at være saadanne fredelige og retsindige Undersaatter, og det vare de ogsaa under Diokletians Regering. Men, kunde man da atter spørge, hvad kunde da være Aarsag til Forfølgelsen? Som forhen er sagt, kan man aldrig forstaa disse Forhold, uden man bestandig erindrer sig Guds høie Forklaring: „**Jeg vil sætte Fjendskab mellem Slangens og Kvindens Sæd**", og dernæst Apostelens Ord om de „mangehaande Trængsler". Her er Grunden. Tilfældige Omstændigheder have mindre Betydning; dog kunne nogle saadanne ogsaa anføres her. Ihvorvel Diokletian

lod de Kristne beholde Fred nogen Tid, saa havde han dog som en Hedning aldrig nogen videre Kjærlighed til dem og lod sig derfor lettelig bevæge til at fatte Mistanke til dem og siden lade denne Mistanke, som blev understøttet af Bagtalelse og Frygt for de Kristnes Magt, bryde ud i en offentlig Forfølgelse. Saaledes gik det i Sandhed denne Gang; thi Galerius Maximus, som var hans Medregent og de Kristnes bittreste Fjende, vidste at ophidse ham saaledes imod dem ved idelig Bagtalelse. at han endelig samtykkede i hans Forslag om Forfølgelsen. Galerius selv var bleven ophidset imod dem af sin Moder, som skal have været en meget ondskabsfuld og overtroisk Kvinde samt en meget ivrig Afgudsdyrkerske.

Hertil kom ogsaa, at den hedenske Filosof Hierokles, som var Guvernør i Ægypten, bar et bittert Had til de Kristne og derfor arbeidede ivrigt ved Skrifter, Raad og Daad for at opvække Forfølgelse imod dem.

Diokletian blev saaledes opbragt imod de Kristne, hvorfor begge Keisere nu kom overens om at iværksætte Forfølgelsen. I Begyndelsen turde de ikke gaa saa dristigt og aabenlyst frem af Frygt for Modstand hos de Kristne, da disse vare saa mange; de gjorde derfor Begyndelsen med Ordre til de kristelige Krigsfolk om, at de skulde offre til Guderne, og om nogen vægrede sig herved, skulde han pidskes og forvises fra Tjenesten. Da nu Keiseren mærkede, at de Kristne ikke mere nu end før gjorde Modstand eller betjente sig af Magten til deres Forsvar, saa aflagde de al Forstillelse, gik dristigt til Værket og lode i Nikomedia bekjendtgjøre to særskilte Reskripter imod de Kristne det ene skarpere end det andet, og hvis Indhold, som læses hos Lactantius og Eusebius, var, at „alle de, som bekjendte sig til den kristelige Religion, skulde miste Ære og Embede, Gods og Liv uden ringeste Forskjel paa Alder, Kjøn, Stand eller Vilkaar. De Kristnes Oratorier eller Kirker skulde nedrives, og deres Bøger (den hellige Skrift) skulde opsøges og brændes" (Apud Dodwellum in Dissert. sæpius laudata, § 71.). I Nikomedia, hvor Keiserne residerede, gik man nu for Alvor til Værket; Forsamlingshusene bleve nedrevne, den hellige Skrifts Bøger i hobetal samlede og brændte og alle Fængsler opfyldte med Kristne,

især Lærere, hvilke Forfølgerne som sædvanlig mest efterstræbte. Denne Fremgangsmaade blev nu ogsaa et Exempel for de øvrige Provindser i Riget, hvorhen dette keiserlige Reskript blev sendt. Her blev nu en saadan Elendighed i Menigheden, som der aldrig før havde været, og da Diokletian nedlagde Regeringen Aar 304, og alt gik efter Galerius' Hoved, saa kan enhver, som af Historien kjender dennes blodgjerrige og tyranniske Sindelag, letteligen slutte sig til, at Forfølgelsen nu om nogensinde var ret voldsom og blodig. Eusebius, som selv levede paa samme Tid, skriver, at Martyrernes Antal var saa stort, at de umulig kunde tælles, ja at der omkom langt flere Kristne i denne Forfølgelse end alle de Mennesker, der faldt i de Krige, som førtes af disse Keisere. Lige saa umuligt vilde det være at beskrive fuldstændigt alle de Maader og Instrumenter, som man nu optænkte og anvendte til de Kristnes Marter og Pine. Hele Bøger ere skrevne derom, og den blotte Navngivelse og Beskrivelse deraf har Skræk og Rædsel med sig. Bøddelknægtene bleve trætte af idelige Exekutioner, og deres Bøddelinstrumenter vare sløve af uophørlig Brug, saa at denne Tids Lidelse og Bedrøvelse var uden Maal og Lige (Gasp. Sagittarius, og især Ant. Gallonius de cruciatibus Martyrum er værd at læse herom.)

Da det keiserlige Reskript om Forfølgelsen blev offentlig opslaget i Nikomedia, indfandt sig en fornem Mand af Staden, som i hellig Iver modsagde og nedrev dette ugudelige Skrift, og ihvorvel baade Diokletian og Galerius vare nærværende i Staden til samme Tid, saa lod han dog ikke skræmme sig, men tilstod Gjerningen, tilkjendegav Aarsagen og gik med Frimodighed Døden imøde for Jesu og hans Bekjendelses Skyld (Euseb. H. E. Lib. 8. Cap. 5.)

Ved Keisernes egne Hoffer fandtes mange Kristne og deriblandt ret anseelige Mænd, paa hvilke Forfølgerne især rettede deres Opmærksomhed i den Formodning, at disses Frafald skulde drage mange flere efter sig. Og da de nævnte Kristne, som sagt vare af stor Anseelse og havde megen timelig Velstand, saa var og denne Fristelsestid saa meget haardere for dem. Men da de

ikke stode i deres egen, men i Herrens Kraft, saa agtede de Kristi Forsmædelse for større Rigdom end deres eget og hele Verdens Gods, og i dette Sind besluttede de hellere at lide allehaande Marter og selve Døden end fornægte den Herre, som dem kjøbte. Iblandt disse kristelige Hoffolk var især en ved Navn **Petrus**. Denne fornemme Mand blev udført paa Pladsen og befalet at offre til Guderne, og da han ikke vilde lade sig formaa til denne Vederstyggelighed, blev han afklædt nøgen og pidsket over hele Legemet, idet Forfølgerne tænkte, at han derved skulde bringes til Frafald. Da Martyren endnu som før bekjendte sin Frelser, lod man øse Edikke over hele hans hudstrøgne Legeme og bestrøg det med Salt og siden lægge paa en Rist at steges ved sagte Ild, indtil han endelig opgav Aanden. Foruden denne Petrus nævner Eusebius ogsaa en **Dorotheus, Gorgonius** og andre fornemme Hoftjenere, som alle med Frimodighed bekjendte Kristus under de haardeste Lidelser og taalmodig lede Døden for hans Navns Skyld.

Biskoppen i Nikomedia, **Anthimius**, fik ogsaa sin Martyrkrone i Keiserens Nærværelse.

Da Forfølgelsen havde varet nogen Tid, hændte det, at der opstod en skrækkelig Ildebrand i det keiserlige Pallads i Nikomedia. De Kristne maatte ogsaa denne Gang bære baade Skylden og Straffen derfor, hvor uskyldige de end vare. Keiserne, som lignede Nero saavel i Løgn og Argelist som i Grusomhed, befalede i deres Raseri, at alle Kristne, hvor de fandtes, skulde uden Forskjel gribes og dræbes uden videre Forhør. Hele det romerske Rige, undtagen Gallien, blev da en Skueplads for de aller forfærdeligste Exekutioner, saa at Lactantius vidner, at om han havde 1000 Tunger og dertil al den Veltalenhed, som kunde findes, var det ham dog umuligt tilfulde at beskrive al den forskjellige Marter og Tortur, som de Kristne i den Tid maatte udstaa (De mortibus Persecutorum, Cap. 16.). Forfølgerne lode sig ikke nøie med, at fare frem paa den aller grusomste Maade imod de Kristne, som levede, men de udøvede ogsaa deres Voldsomhed mod de forhen aflivede Martyrers Legemer, som de lode opgrave af Jorden og brænde til Aske. Forfølgelsen greb da om sig i **Syrien, Tebaide, Egypten** og

Mauritanien og førtes alle Steder med uhørt Voldsomhed, hvorved Guds Hellige dog overalt gave Beviser paa deres seierrige og uovervindelige Tro og Standhaftighed.

Eusebius, som fortæller dette, fortsætter med at beskrive Forfølgelsens videre Gang og den Heftighed, hvormed den førtes, især i Tyrus og Fønicien, hvor han selv for en Del var Øienvidne til de Kristnes Kamp og Seier. Han beretter, hvorledes de Kristne maatte kæmpe med Leoparder, Bjørne og andre glubende Dyr, og hvorledes Gud til alle Tilskuernes store Forundring ofte afholdt Bæsterne fra at angribe dem, ihvorvel de ellers altid vare overmaade glubske, saa at de endog anfaldt Tilskuerne, som dog stode udenfor Skrankerne. Undertiden foer vel Dyrene imod Martyrerne, som stode nøgne paa Pladsen, men naar de kom saa nær, at de skulde bide til, bleve de ligesom stødte tilbage i det samme og vendte om uden at tilføie Martyrerne mindste Skade. I Særdeleshed beretter Eusebius om en Yngling paa tyve Aars Alder, som blev nøgen fremført paa Pladsen, hvor nogle Løver og Leoparder bleve slupne løs imod ham; men uagtet Martyren saa de vilde Dyr komme farende imod sig, blev han dog staaende aldeles stille, opløftede sine Hænder og bad inderlig til Gud uden at vise mindste Tegn paa Frygt eller Forvirring.

Da Hedningene mærkede, at de vilde Dyr undertiden ikke vilde røre ved de Kristne, som bleve kastede for dem, saa indbildte de sig i Begyndelsen, at dette skete af en Hændelse, og gjorde derfor nye Forsøg ved at slippe andre endnu mere glubske Dyr imod dem; men da disse ligesom de forrige ofte ved Herrens underfulde Magt bleve ligesom betagne af Frygt og Blusel for de Kristne, saa bleve Hedningene endnu mere forbittrede og lode Martyrerne, som efter Apostelens Ord **„tilstoppede Løvers Mund"**, ynkeligen aflive ved Sværd eller paa andre voldsomme Maader.

Om de besynderlige Opfindelser og forskjellige Pinemethoder, som under denne Forfølgelse bleve anvendte til at martre de Hellige, skriver Eusebius saaledes: „Nogle af Martyrerne bleve levende flaaede, nogle udstrakte paa Pinebænke, saa at deres Ledemod og Lemmer bleve skilte

fra hverandre; nogle bleve hudflængede, nogle brændte, andre druknede; mange korsfæstede, nogle bleve ophængte ved Fødderne og bleve hængende i denne Stilling, indtil de døde af Hunger. Nogle bleve fastbundne med en Fod til hvert af to i Toppen sammenbøiede stærke Træer, hvorpaa man slap de sammenbundne Træer, saa at de arme Mennesker søndersledes i to Stykker, hvoraf et blev hængende ved hvert Træ. Endel Kvinder bleve under Torturen fremstillede til Beskuelse paa en saadan Maade, at Blufærdigheden forbyder at beskrive det (Hist. Eccles. Libr. VI. Cap. 7. 8. 9.). Men ligesom Kristi Lidelse kom overflødig over hans Hellige, saa var ogsaa deres Trøst og seierrige Taalmodighed lige saa overflødig i Kristus, hvorom Eusebius ved alle Leiligheder aflægger de herligste Vidnesbyrd. Og i en noget senere Tid har en anden Skribent anmærket, at de Kristne under denne Forfølgelse tragtede efter Martyrkronen med større Begjærlighed, end endel af Lærestanden i hans Tid af utidig Æresyge tragtede efter Bispembedet (Sulpit. Severus Hist. S. Libr. I.).

Videre anmærker Eusebius, at de Kristne, hvis Tro og Taalmodighed han berømte, vare ikke blot nogle ringe fattige Mennesker i saa trykkende timelige Omstændigheder, at de intet havde at tabe i Verden og derfor heller ikke kunde have stor Fristelse til at fornægte Kristus, men at der ogsaa var mange adelige, rige og anseelige Personer iblandt dem, som havde meget af denne Verdens Herlighed, der vel kunde lokke dem til Frafald. Der fandtes ogsaa iblandt Martyrerne mange lærde, kloge og veltalende Mænd, som stode i stor Anseelse i Verden, og som Forfølgerne gjorde sig megen Umage for at bringe til Frafald og anvendte dertil de mest lokkende Forestillinger om Ære, Gunst og Rigdom; men efterdi de Hellige saa „ikke efter de Ting, som synes, men efter de, som ikke synes" saa holdt de ogsaa ingen Ting i Verden ikke engang deres Liv kjært, men offrede det alt til deres Frelsers Ære. Som Exempel paa saadanne anføres **Filoromus**, en fornem Øvrighedsperson i Alexandria, som eiede meget Gods og var høit agtet af hver Mand; men nu, da Gud lod sætte ham paa Prøve i denne Forfølgelse, lod han baade Ære, Rigdom og Liv

i Stikken, da han intet af dette kunde beholde, uden han skulde fornægte Kristus. Saadant virker altid vor Herres Jesu Kristi Evangelium, naar det bliver ret kjendt og annammet, naar et Menneske ret indseer, hvad det er, at Guds Søn er bleven Menneske og vor Broder, **født under Loven**, har lidt og gjort, hvad vi burde gjøre og lide, og at vi for hans Skyld have en evig Naade og en fuldkommen Retfærdighed for Gud og Vished om det evige Liv, saa er denne Tro mægtigere end alt i Verden; den, som er gjennemtrængt af denne Lære, kan gjøre og lide alting. **Vor Tro er den Seier, som overvinder Verden. Ved Troen have de lidt Spot, Forsmædelse, Død.** See Hebr. 11 Kap.

Fileas, Biskop i Thumita, efterlod sig et lige saa berømmeligt Exempel som Filoxomus. Denne redelige Mand blev greben og kastet i Fængsel for Evangeli Skyld. Guvernøren vilde dog ikke lade ham aflive, men søgte ved idelig gjentagne, dels Trusler dels Tillokkelser at bringe ham, som var en anseelig Lærer, til Frafald; men han forblev sin Frelser tro indtil Døden og fik saaledes Livsens Krone. Han udsendte en Skrivelse fra Fængslet til Menigheden i Thumita, hvori han beskriver de Kristnes haarde Lidelser samt deres store Taalmodighed og Standhaftighed (Eusebius, Hist. Eccles. Libr. VIII. Cap. 10.)

Romanus var en Mand af fornem Slægt i Palæstina og tjente som Diakon ved Menigheden i Cæsarea. Han var af en vis Aarsag reist til Antiokien, og medens han opholdt sig der, brød Forfølgelsen ud over de Kristne. Han fik da Leilighed til at see den haarde og umenneskelige Behandling, som de Kristne led, hvilket gik ham saaledes til Hjerte, at han ikke kunde afholde sig fra at gaa til dem og trøste dem i deres Bedrøvelse samt opmuntre dem til Taalmodighed og Standhaftighed i den Kamp, som forestod. Medens Forfølgelsen saaledes gik for sig, lod Guvernøren, Asclepiades, udstede Befaling til nogle Soldater, at de skulde gaae hen til et af de Kristnes Oratorier eller Forsamlingshus, hvor Menigheden just da var samlet, og der gribe og fængsle dem allesammen samt nedbryde Huset. Romanus, som fik dette at vide, gik ogsaa der-

hen, og opmuntrede ved en udmærket Tale den betrængte Menighed til at staa fast i Herrens Kraft paa den **onde Dag**, som nu stundede til. Hans Tale havde den ønskeligste Virkning; thi hele Forsamlingen, som bestod af begge Kjøn af forskjellig Alder og Stand, besluttede allesammen at staa fast alle som en Mand og hellere lide den forsmædeligste Død end fornægte den Herre, som dem kjøbte. En af Soldaterne, som stod Vagt ved Døren og hørte dette, løb bort til Guvernøren og fortalte ham, hvorledes Romanus var en Anfører for de Kristne og havde ved sin Tale bragt det derhen, at de hellere vilde lide Døden end offre til Guderne. Romanus blev altsaa greben og ført for Retten. Han gik villig og frimodig derhen, og aflagde sin Bekjendelse, og da Bøddelen nu fik Befaling til at slide hans Legeme i Stykker med visse dertil indrettede Instrumenter, blottede han selv Legemet og fremstillede det samt udstod denne forfærdelige Behandling med saadan Taalmodighed, at Dommeren faldt i Forundring og blev helt bleg og stum. Endelig kom han til sig selv igjen, begyndte at tale og sige til Martyren: „Efterdi Du er den, som har forført Folket til saadan Opsætsighed og Haardnakkethed, at de hellere ville dø end lyde, saa skal Du som Ophavsmand til en saa strafværdig Opførsel blive straffet til et advarende Exempel". Romanus svarede: „Jeg lider ret gjerne dette og unddrager mig ikke fra at blive et Offer for Folket. Jeg er rede og villig til at udstaae alt, hvad Eders Grusomhed kan opfinde og udøve imod mig. Det sømmede sig jo ikke, at Afgudsdyrkerne gik ind i vore Forsamlingshuse og vanhelligede dem. Jeg har den Tillid til den Helligaand, at han aldrig skal tilstede Eder at komme ind paa de hellige Steder, uden I omvende Eder og saaledes komme i vor Menighed, hvortil Gud forlene Eder sin Naade!" Istedetfor at lade sig bevæge til Maadeholdenhed ved denne Tale blev Guvernøren end mere ophidset imod Martyren og gav Befaling til at strække ham paa Pinebænken. Dette skulde nu gaae for sig; men da nogle af de omkringstaaende raabte til Guvernøren, at Romanus var en fornem Mand af en gammel, høit anset Familie, saa betænkte Tyrannen sig, og istedetfor

at lægge ham paa Pinebænken lod han slaa ham over hele Legemet med et Slags Pidske, hvori Blystykker vare fastknyttede i Remme, for at de skulde skære dybere ind i Kjødet og sønderflænge Legemet. Midt under denne gruelige og pinlige Mishandling sang Martyren Gud en Lovsang og sagde derpaa til sine Plagere, at „de behøvede ikke at skaane ham paa Grund af hans høie Herkomst; thi han satte ikke sit Adelskab deri, men i sin Kristendom, efterdi denne Religion gjorde sine sande Bekjendere rigtig høiadelige". Siden foreholdt han Guvernøren og de øvrige omkringstaaende Hedninge Urimeligheden og Vederstyggeligheden i deres Afguderi og berømte derimod den sande Guds Kundskab og Dyrkelse. Han bevidnede for dem, at omendskjøndt hans Legeme var saaledes tilredt ved mangfoldig Tortur, at der saaes kun bare Sener og Ben, saa var dog Guds Kjærlighed saa overflødig udgydt i hans Hjerte, at han ikke følte nogen synderlig Pine, og at intet gjorde ham mere ondt under alt dette, end at hans Forfølgere endnu sad fast i hedensk Blindhed og derved førte sig selv og mange andre i evig Fordærvelse. Han tiltalede de omkringstaaende iblandt andet saaledes: „Hører til, alle I, som ere tilstede! jeg opløfter min Røst til Eder paa dette Sted; **Kristus**, som er sin Faders Herligheds Glands, han er den sande Gud og alle Tings almægtige Skaber, som og er bleven delagtig i vor Natur og har lovet alle dem, som elske ham, en evig og over al Maade stor Herlighed. Den, som er Kristi Efterfølger, han gaaer ind i Faderens Herlighed, men den, som falder fra ham, han fordømmes til Helvede. Derfor spørger jeg ikke om, at mine Lemmer pines og ødelægges; thi efter Naturens Lov er jeg skyldig at dø engang". Derpaa vendte han sig til Guvernøren og sagde: „Far kun fort og gjør Eders yderste Flid for at plage og martre mig, paa det at min Sjæl maa jo før desto heller slippe ud af Legemet og komme til det Sted, hvor intet ondt skal naa mig". Sig selv tiltalede han saaledes: „Vær klog, o Menneske! agt ikke paa dette nærværende; forglem Dit Legeme; thi det hører Graven og Forraadnelsen til; see alene paa den tilkommende Herlighed, skynd Dig at komme til Gud; betænk, hvem Du er, og see til, at Du kan

beholde Seier over Verden!" Neppe havde Romanus udtalt disse Ord, førend Guvernøren befalede, at Bøddelen skulde slaa alle Tænderne ud af hans Mund og sønderflænge hans Ansigt med alle optænkelige Pineinstrumenter. Dette blev efterkommet, og Martyren var nu saa ilde tilredt, at hans Ansigt ikke mere havde nogen menneskelig Skikkelse. I dette ynkelige Udseende sagde han til Dommeren: „Jeg takker Eder, at idet I have givet mig saa mange Saar i mit Ansigt, have I derved givet mig saa mange Munde, hvormed jeg desto bedre kan bekjende min kjære Herre Kristus og love ham; thi hvert Saar i mit Ansigt er en Mund, hvormed jeg priser Gud". Over denne underfulde Frimodighed, dette himmelske Mod, blev dog Tyrannen noget forskrækket og befalede at holde op med Torturen indtil videre, men truede dog med, at han skulde lade Romanus kaste paa Baalet, om han ikke vilde offre til Guderne, og sagde iblandt andet i en spottende Tone, at Kristus kun havde været en kort Tid. Romanus beviste nu med en vidtløftig og grundig Tale, at **Kristus var Guds Søn** og har tilligemed Faderen været af Evighed, men at han for at igjenløse den menneskelige Slægt var kommen fra Himlen ned paa Jorden, var bleven et Menneske, havde lidt for os og var død og opstanden. I denne Tale beraabte han sig ogsaa paa de unge Børns Vidnesbyrd og sagde, at om man vilde spørge saadanne, **hvilket der var det retteste og bedste enten at erkjende og tjene en eller mange Guder**, saa skulde man faa Sandheden at høre af dem. Dette gav Anledning til et nyt Sørgespil. Guvernøren lod hente et af de Kristnes Børn, 7 Aar gammelt. Barnet kom, og Romanus spurgte det, hvilket det syntes at være rettest enten at dyrke **en** Kristus og i ham Faderen, eller at tilbede mange Guder. Barnet smilede og sagde: „Det er jo ikke muligt, at der kan være flere Guder end en, og en saadan er Kristus. Tyrannen studsede herved og spurgte Drengen, hvem der havde lært ham saadant, og fik det Svar, at det havde han lært af sin Moder, men hun havde lært det af Gud. Guvernøren satte sig strax for, at han vilde hævne sig paa dette lille Barn, men lod først hente Moderen i den Hensigt, at hun ved at see sit Barns Marter og Død

skulde desto alvorligere angre sin Daarskab og begræde, at hun havde undervist sit Barn saa ilde. Moderen kom, og Exekutionen gik for sig. Barnet blev da først pryglet, siden afklædt nøgent og saa ilde tilredt af Ris og Pidske over hele Legemet, at der var intet helt at see, men Blodet flød strømmevis ved hvert Pidskeslag. Mange ogsaa af de hedenske Tilskuere bleve saa rørte af dette ynkelige Syn, at de ikke kunde tilbageholde deres Taarer. Men omendskjøndt Moderen følte sit Barns Nød med større Omhed end nogen anden, blev hun dog iklædt saadan Kraft af det Høie, at hun med mange bevægelige Ord og Fagter opmuntrede den lille Martyr til at lide alt dette med Taalmodighed for sin velsignede Frelsers Skyld. Under Torturen blev Barnet overfaldt af en heftig Tørst og raabte, at man dog vilde give det noget at lædske sig paa. Moderen mente, at Barnet opfandt dette for at undgaa Torturen; hun tiltalte derfor Drengen ømt og alvorligt og bad ham at „holde ud endnu en Stund, saa skulde Jesus, den levende Vandkilde vederkvæge ham; thi han skulde nu snart skue ham i Herlighed og blive lædsket, saa at han ikke skulde tørste mere evindelig. Imidlertid skulde han nu drikke den Kalk, som de mange bethlehemske Børn havde maattet drikke for Jesu Skyld". Medens Moderen saaledes talede til sin Søn, kom Bøddelen og drog Haar og Hud af Barnets Hoved, ved hvilket skrækkelige Syn hun dog ved Herrens kraftige Bistand beholdt sin Taalmodighed og vedblev at formane Barnet til at **„blive trofast indtil Enden, saa skulde hans Hoved, som nu var saa ilde tilredt, blive prydet med Livsens Krone"**. Derpaa blev Barnets Tunge skaaren ud af Halsen, og Moderen trøstede og formanede ham til at staa imod indtil Blodet og for Jesu Skyld ikke agte sit Liv kjært. Hendes inderlige Ord havde den ønskeligste Virkning; thi dette lille Barn udviste under alle sine Smerter en saa stor og mandig Taalmodighed, at selve Bødlerne rørtes derved, dels til Forundring, dels til Medlidenhed. Guvernøren lod da bringe Barnet i Forvaring indtil videre, men Romanus, som han beskyldte for at være Aarsag til alt dette, lod han atter hente fra Fængslet; men da han paany skulde martres, befandtes hans Legeme at være saa tilredt og

udmattet af de forrige Torturer, at det syntes forgjæves at ville plage det mere. Man besluttede da at kaste ham paa Baalet, men just da dette blev antændt, faldt en stærk Plaskregn, som slukkede Ilden, hvor megen Olie man end hældte derpaa. Romanus blev altsaa tagen ned af Baalet og ført tilbage til Fængslet, hvor han nu blev kvalt med et Reb. Saa snart han var aflivet, blev ogsaa det omtalte Barn udført for at henrettes med Sværd. Da Moderen hørte Dommen, tog hun sin Søn paa Armene og bar ham selv til Retterstedet, hvor hun kyssede ham til Afsked og overgav ham til Bøddelen, hvor kjær han end var hende. Da Barnets Hoved var afhugget, tog hun det, saa blodigt det var, trykkede det til sit Hjerte og takkede Gud i hellig Glæde med en Lovsang af Davids Ord: **„Det er kosteligt for Herrens Øine, naar hans Hellige dø".**

En anden ung Person ved Navn **Apphianus** fra Lycia, neppe tyve Aar gammel, fandt ogsaa ved denne Tid Leilighed til at aflægge Prøve paa den Tro, som boede i ham. Han var født af rige Forældre, som havde ladet ham studere. Medens han sysselsatte sig dermed, erfarede han stedse, hvorledes Guds saliggjørende Naadetugt arbeidede paa hans Hjerte for at opvække ham og lære ham at forsage det ugudelige Væsen og de verdslige Lyster, hvortil han ellers ved mange Anledninger blev fristet. Da han paa Grund af sine Studier havde opholdt sig nogen Tid i Berytus, forlod han dette Sted og begav sig hjem til sine Forældre; men ogsaa her fandt han kun ringe Fornøielse; thi han fandt sine Venners Levemaade saa ugudelig og aldeles stridende imod det hellige Bud, som han havde annammet. For nu at undfly denne Forførelse begav han sig til Cæsarea. Kort før hans Ankomst til dette Sted var et keiserligt Reskript blevet offentliggjort af det Indhold, at alle Mennesker skulde offre til Guderne eller miste Livet. Da Guvernøren i Palæstina, Urbanus, var ifærd med at offre til sine Guder, var just Apphianus tilstede og blev saa optændt af hellig Iver ved at see denne Vederstyggelighed, at han traadte frem og greb Guvernørens Haand for at afholde ham fra denne skjændige Gjerning, idet han foreholdt ham, hvor stor en Synd det var at overgive

den evige, sande Gud og offre til Djævlene. For dette blev han nu strax overfalden af Guvernørens Folk, slagen og kastet i Fængsel. Efter nogen Tid blev han atter fremført af Fængslet og først ilde tilredt med Hug og Slag overalt, men især i Ansigtet; derefter tog man Linned, dyppet i Olie, svøbte det om hans Fødder og satte Ild derpaa. Efter denne gruelige Behandling blev han næsten halvdød bortslæbt til Fængslet, men strax atter bort derfra for at druknes. Martyren mere end seirede i alle disse Ting ved ham, som os elskede; thi han var ikke blot taalmodig, men ogsaa glad over, at han agtedes værdig til at lide for den Herres Jesu Skyld.

En ung Person fra Tyrus ved Navn **Ulpianus** blev ligeledes hudflænget for Evangeli Skyld og derpaa indsvøbt i en Oxehud og tilligemed Apphianus kastet i Havet. En ung Jomfru ved Navn **Theodosia**, ligeledes fra Tyrus, gik for at hilse paa de fangne Kristne i Cæsarea, og da hun ved sine Besøg tillige opmuntrede dem til Bestandighed i Troen, blev hun angiven hos Dommeren, som uden videre Forhør lod ynkeligen martre og aflive hende.

En stor Mængde Kristne fra Tebaide, bestaaende af Mænd, Kvinder og Børn, bleve førte for Firmilianus, Guvernør i Palæstina. Denne fandt for godt ikke at aflive dem, men lod gjennembore deres venstre Fod med et gloende Jern og udstikke det høire Øie paa enhver af dem, og siden sendte han dem til Metalgruberne for at gaa i Arbeide.

Til denne Tids Martyrer hører ogsaa en ung Jomfru ved Navn **Agnes**, som er blevet meget navnkundig. Dommeren gjorde sig stor Umage baade med Trusler og Tillokkelser for at bringe denne unge Kvinde til Frafald; men da han mærkede, at al hans Møie var spildt, lod han de Ord falde, at om hun ikke lod sig bevæge til at fornægte Kristus, skulde han lade krænke hendes Ære. Jomfruen svarede, at hun havde den Tillid til sin guddommelige Frelser, at om han end tilstedte Dommeren at dømme hende fra Livet, skulde han dog aldrig tillade, at hendes Ære blev krænket. Dommeren mente anderledes og gav Befaling til at afklæde hende og stille hende nøgen paa Gaden, paa det at hvem der

vilde, kunde bedrive Utugt med hende. Der indfandt sig ogsaa en liderlig Person, som havde isinde at efterkomme Dommerens Villie; men hvad skete? Til alles store Forundring blev han ligesom Sodomiterne i 1 Mos. 19, 11. slagen med Blindhed og faldt til Jorden. Denne mærkelige Tildragelse skræmmede de øvrige ligesindede fra at vove noget videre mod Jomfruen, men hun blev strax derefter dømt til at henrettes med Sværd. Herover blev Martyrinden betagen af en stor uudsigelig Glæde, og saa ræd som hun før var, for at hendes Ære skulde blive beskæmmet, saa frimodig og fornøiet gik hun nu Døden imøde og opoffrede sit Liv for sin himmelske Brudgoms Ære, efterat hun i andægtig Bøn og Lovprisning havde anbefalet sin Sjæl i sin Skabers Haand. (Prudentius, peri stephan. Hym. XIV. de St. Agnete.)

En anden Jomfru ved Navn **Evlalia**, af lige Alder og Sind som den forrige, fandt ogsaa i denne Tid Anledning til at lade sin Troes og Taalmodigheds Lys skinne for Menneskene til hendes himmelske Faders Pris og Ære. Da denne unge Martyrinde erfarede, hvorledes man overalt vilde tvinge de Kristne til at offre til Afguderne, skyndte hun sig bort til Dommeren og sagde med stor Frimodighed: „Hvad er det dog for en Afsindighed, som har betaget Eder, at I handle saa voldsomt mod de Kristne og ville tvinge dem til at fornægte den sande Gud? Søge I efter Kristne, saa er jeg ogsaa en af dem og har den største Afsky for Eders Afgudsdyrkelse; jeg træder Eders Guder under Fødder og bekjender mig med Hjerte og Mund til den eneste sande Gud. Isis, Apollo, Venus og alle Eders øvrige Afguder ere intet; thi de ere gjorte med Hænder. Keiser Maximianus er og selv intet, saalænge han dyrker slige Guder, som ere dannede af Menneskehænder, og er det ikke en ynkelig Sag, at Keiseren lader behandle uskyldige Mennesker saaledes for at tvinge dem fra deres Troesbekjendelse? Velan, lad Bøddelen fordærve mit Legeme og mine Lemmer, lad ham pine og martre dem; al den Smerte, jeg derved føler, skal dog aldrig forandre mit Sind eller skille mit Hjerte fra min Frelsers Jesu Kristi Kjærlighed!" Martyrindens Frimodighed gjorde Dommeren yderst forbittret; han befalede Bøddelknægtene at

slæbe hende bort og martre hende saaledes, at „hun fuldelig kunde fornemme, hvad deres Guder, som hun havde foragtet, havde at betyde, og at Keiserens Vrede ikke var at skjemte med". Bøddelen havde Lyst til Haandværket og efterkom med største Iver og Fornøielse, hvad der var ham befalet; men han udrettede intet andet dermed, end at han gav Martyrinden desto større Leilighed til at lade see nye og større Prøver paa den seierrige Tro, som boede i hende. Da Bøddelen nu ikke vidste flere Maader at plage hende paa, saa gjorde han efter Dommerens Befaling et Baal og kastede hende paa Ilden, hvor hun i Tro og Herrens Paakaldelse opgav sin Aand.

Gordius, en Borger i Cæsarea, blev betagen af en inderlig Længsel efter Martyrkronen og ønskede, at han, om det saa var Herrens Villie, maatte blive fremkaldt til at bekjende Kristus og lide for hans Navns Skyld. Dette skete ogsaa, og i hvilket Sind han var, kan sluttes af hans egne Ord, da han sagde til Forfølgerne: „Hvorfor tøve I saalænge? gjerne maa I tilføie mit Legeme og Lemmer al den Smerte, I kunne; men misund mig ikke Opfyldelsen af det Livsens Haab, som jeg bærer! See, om I end martre vore Legemer og vanære dem med utallige Saar og Skrammer, saa skulle de dog atter faa den herligste Skikkelse paa Opstandelsens Dag; da skulle de bære Kroner og Palmer istedetfor den Vanære, som I tilføie dem, og istedetfor de Lænker, hvormed I omgive dem, og de stygge Fængsler, de sættes i, skulle de vandre i Guds Paradis og nyde hans Ansigts Beskuelse". Hans Dom blev, at han skulde **brændes levende**, hvilken Dødsmaade han udstod med største Taalmodighed.

Vincentius, en Spanier, født i Saragossa, blev befalet at offre og tilbede Guderne; men da han aldeles nægtede at gjøre dette, lod Dommeren Datianus ynkelig martre ham, især lod han sønderslide hele hans Legeme med Jernkroge, saa at man kunde see hans Indvolde. Efter denne Behandling blev han indsat i et slemt stinkende Fængsel, men efter nogen Tids Forløb atter udtagen og slæbt nøgen over skarpe Stene. Men han glemte al denne Smerte over den Glæde, at han agtedes værdig til at lide for den Herres Jesu og hans Evangeliums Skyld. Forfølgerne vilde endnu ikke lade ham

dø, men lod føre ham tilbage til Fængslet for endnu oftere at forlyste sig ved hans Marter. Men Gud tilstedte dem ikke dette, men lod Vederkvægelsens Tid komme over ham; thi da han var kommen i Fængslet og vilde lægge sit saarede Legeme til Hvile, opgav han sin Aand.

Den romerske Biskop **Marcillinus** skal i denne Tid være falden fra Troen og have gjort Røgelse for Afguderne for at frelse sit Liv. Men Gud gav ham Naade til Omvendelse, saa at han ei alene begræd sit Fald, men ogsaa for desto mere at borttage den givne Forargelse og vise Oprigtigheden af sin Omvendelse traadte frem for Keiseren, bestraffede ham for hans Ugudelighed og tilbød sig frivilligt at lide for den Herres Jesu Navn, som han før havde saa skammelig fornægtet. Marcillinus havde ogsaa en Broder, som ved samme Tid blev greben for Evangeli Skyld, og da de begge paa engang bleve strakte paa Pinebænken, udstode de ikke blot denne pinlige Mishandling med stor Taalmodighed, men ogsaa med Glæde og opmuntrede hverandre til Bestandighed. Og til Bevis paa den Fred og Tilfredshed, hvormed de bare deres Lidelser, omtaler Historien, at Brødrene, glade over, at de kunde følges ad i Lidelsen, tiltalede hverandre midt under Torturen med Davids Ord: **See, hvor godt og lifligt det er, at Brødre bo endrægtelig tilsammen!** Efter denne Tortur bleve de paa Keiserens Befaling begge aflivede.

Kvirinus, Biskop i Siscia, en meget retsindig og af Guds Menighed fortjent Mand, kom ogsaa i samme Fristelses Hede som hans øvrige Medkristne paa denne Tid. Keiser Galerius lod ham gribe og dømte ham til at **bindes ved en Møllesten og kastes i Havet.** Dette foregik ikke langt fra Strandbredden, og da Martyren saa mange af hans Menighed staaende paa Stranden for at see og begræde deres Biskops Endeligt, saa benyttede han sig ogsaa af denne sidste Leilighed til at befordre sine Tilhøreres Opbyggelse, idet han ved en inderlig Tale formanede og opmuntrede dem til at blive faste i Naaden og ikke forarge sig over hans Lidelse eller lade sig skræmme af de onde Ting, som de daglig saa og hørte og for endel selv erfarede, og ikke falde fra deres Troesbekjendelse, men blive bestandige indtil Enden.

Medens Martyren talede saaledes, blev han styrtet i Havet.

Irenæus, Bisskop i Sirmium, hører ogsaa til den Hob af Vidner, som i denne Forfølgelsestid ikke agtede deres Liv kjært for den Herres Jesu og hans Evangeliums Skyld. Han var vel en ung Mand, men dog kommen saaledes til Kristi Fyldes voxne Alder, at han kunde staa imod paa den onde Dag og bestaa efter at have overvundet alt. Han blev anklaget og fremført for Probus, Guvernør i Pannonien, som tiltalte ham saaledes: „Vor naadige Keiser befaler Dig, at Du skal offre til Guderne eller ogsaa miste Dit Liv". Irenæus svarede: „**Guds Ord** befaler mig hellere at lade mit Liv end fornægte Gud og offre til Djævlene". Probus: „Jeg befaler Dig at offre, og om Du ikke strax gjør det, skal jeg lade martre Dig". Irenæus: „Jeg modtager med Glæde Opfyldelsen af Eders Trusel; thi derved bliver jeg delagtig i min Herres Jesu Kristi Lidelse". Derpaa blev Bisskoppen strakt paa Pinebænken, og under Torturen spurgte Guvernøren, om han „endnu ikke vilde offre", hvortil han svarede: „Ved den gode Bekjendelse, som jeg nu aflægger, offrer jeg til min Gud, til hvem jeg stedse har offret". Medens Irenæus saaledes var under Forhør og Tortur, kom hans Fader og hans smaa Børn til ham; Børnene kastede sig ned, omfavnede hans Fødder og bad: „**Fader, kjære Fader, hav dog Medlidenhed med Dig selv og os!**" Hans Hustru kom ogsaa og søgte ligeledes med Bønner og Taarer at bevæge ham til at falde fra Kristus for at frelse sit Liv. Men da Martyren ikke svarede nogen af dem et eneste Ord, sagde Guvernøren til ham: „Du, har jo en Hustru". Irenæus svarede: „Ja jeg har; men min Herre Jesus har sagt: **hvo, som elsker Fader eller Moder eller Hustru eller Børn eller Brødre mere end mig, han er mig ikke værd**". Guvernøren: „Unge Mand, jeg raader Dig, at Du skaaner Dig selv; thi ellers maa jeg opoffre Dig". Irenæus: „Gjør, hvad Eder er befalet, saa skulle I see, hvor stor Taalmodighed min kjære Frelser Jesus Kristus skal forlene mig til at udstaa alt det onde, som I kunne tilføie mig". Derpaa blev Dommen afsagt, at Irenæus skulde **styrtes i en Flod** for sin Ulydighed

imod Keiserens Befaling. Martyren var ikke vel tilfreds med denne Dom, men udbad sig, at han maatte blive **henrettet med Sværd**, paa det at Guvernøren og de øvrige Tilskuere kunde se Herrens Herlighed i den Frimodighed, som den Herre Kristus skjænker sine troende, naar de gaa i Døden for Evangeli Skyld. Guvernøren føiede Martyren heri og forandrede Dommen saaledes, at han skulde **halshugges** istedetfor at **druknes**. Herover blev Martyren inderlig glad og udbrød i Lov og Taksigelse til den Herre Jesus, som havde styrket ham med Kraft af det Høie og ladet ham komme til denne Dag. Da han var kommen til Retterstedet og havde afført sig sine Klæder, opløftede han sine Hænder mod Himlen og sagde: „Herre Jesu Kriste! Du, som ikke har forsmaaet at lide for al Verdens Frelse, lad Dine Himle staa aabne for mig og Dine Engle modtage Din Tjeners Sjæl! Du veed, Herre, at jeg lider alt dette for Dit Navns og Din Menigheds Skyld. Jeg beder Dig ydmygelig, at Du i Din store Barmhjertighed vil komme mig ihu til det bedste og naadelig annamme mig til Dig! Ligeledes beder jeg Dig, at Du vil være tilstede med Kraft i Din Menighed og styrke og opholde den i en sand Tro!" Derpaa blev Dommen udført og Martyrens døde Legeme kastet i Savifloden. (Sam. Banagi Annal. Tom. II. p. m. 594.)

Evplius var en Diakon ved Menigheden i Katana paa Sicilien. Han blev greben af Forfølgerne og fremstillet for Guvernøren, Calvisianus, hvor han ikke alene aflagde en frimodig Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus, men bevidnede ogsaa for Guvernøren, at han gjerne vilde bekræfte den aflagte Bekjendelse med sit Blod, om det var saa Guds Villie. Da han blev greben, havde han just det nye Testamentes Skrifter hos sig. Dette mærkede en af Guvernørens Betjente og sagde, at det var imod Keiserens Befaling at have saadanne Skrifter hos sig. Guvernøren, som fik dette at vide, befalede ham da at oplæse et Stykke af disse Skrifter, hvorpaa Martyren opslog Mathæi 5 Kap. og læste høit disse Jesu Ord: „**Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld; thi Himmeriges Rige er deres**". Dette ansaa Guvernøren som en Bebreidelse,

og istedetfor at lade sig bevæge til Medlidenhed gav han Befaling til at strække Martyren paa Pinebænken, og da han der var udspændt paa det aller værste, spurgte Guvernøren ham, hvad Tanker han nu havde, og om han endnu vilde blive ved sin forrige Bekjendelse. Evplius svarede: „Hvad jeg før har bekjendt, det bekræfter jeg endnu; **jeg er en Kristen og læser de hellige Skrifter**". Guvernøren: „Hvorfor har Du understaaet Dig at beholde disse Bøger hos Dig og ikke udleveret dem efter Keiserens Befaling?" Evplius: „Fordi jeg er en Kristen, derfor vilde og kunde jeg ikke forraade og udlevere dem. I disse Skrifter finder man det evige Liv, og den, som forraader dem, han mister det evige Liv". Ved denne Martyrens store Standhaftighed blev Guvernøren end mere forbittret og befalede, at Torturen skulde forhøies; dette skete, men Martyren bevarede nu som før sin Sjæl i Taalmodighed, og da Smerterne vare paa det aller forskrækkeligste, udbrød han i følgende Ord: „Jeg takker Dig, min Frelser, at Du har agtet mig værdig til at lide dette for Dit Navns Skyld, og jeg beder Dig inderlig af Hjertet, at Du vil komme mig ihu i denne Nød og styrke mig med Kraft af det Høie!" Guvernøren: „Vil Du offre til Guderne, saa skal jeg slippe Dig løs". Evplius: „Jeg offrer jo mig selv til Gud, og mere har jeg ikke at offre". Derpaa blev Torturen endnu mere forøget, i den Formodning, at Martyren dog engang skulde overvindes af Smerterne og fornægte Kristus; men Herren var med ham og styrkede ham, saa at „ligesom hans Lidelse var stor, blev ogsaa hans Husvalelse megen i Kristus". Da nu Plageaanderne forstod, at de intet udrettede med al deres Flid, og at Martyren nu ikke mere følte nogen synderlig Virkning af Torturen, idet alle hans Kræfter vare svækkede og næsten aldeles udtømte, saa blev følgende Dom afsagt: „Efterdi Evplius er en Kristen, foragter Keiserens Befaling, bespotter Guderne og ikke vil lade sig føre tilrette, saa kjendes for Ret, at han skal henrettes med Sværd". Derpaa blev alting gjort i Orden til Exekutionen, og da Martyren skulde føres ud til Retterstedet, lod man hænge den hellige Skrift om hans Hals. Ved Ankomsten til

Retterstedet red en Herold frem og udraabte høit: „Denne Evplius er en Kristen, vore Guders og Keiserens affagte Fjende!" Evplius faldt paa Knæ, bad inderlig og andægtig til Gud og fremrakte da i Frimodighed og glædeligt Haab sin Hals til Bøddelen, idet han anbefalede sin Sjæl i sin Skabers Haand. Hans Legeme blev siden optaget af de efterlevende Kristne, balsameret og begravet.

Theodorus var en kristelig Militær fra Amasea og blev for sin Tro og Gudsfrygts Skyld greben og ført for Dommeren. Denne spurgte ham strax, hvor han turde understaa sig at nægte Guderne deres tilbørlige Ære og Dyrkelse. Svaret blev, at det var, fordi han ikke kjendte eller erkjendte nogen anden Gud end den eneste sande Gud, Jesus Kristus. Dommeren gav ham nogle Dages Betænkningstid, som Martyren ogsaa anvendte, ikke til at forandre sin Mening, men til at befæste sit Hjerte med Naaden. Det var Forfølgerne meget magtpaaliggende at vinde denne høitagtede Person for siden ved hans Exempel at vinde desto flere andre, hvorfor de ogsaa gjorde ham store og anseelige Tilbud, om han vilde fornægte Kristus. Men Martyren foragtede alt dette og forblev urokkelig ved det Haab, som er i Evangelium. Bødlerne lagde ham da paa Pinebænken, hvor han under de smerteligste Lidelser høit sang disse Davids Ord: **„Jeg vil takke Herren altid; hans Lov skal altid være i min Mund"**. Da hans Legeme under Torturen var mishandlet paa det ynkeligste, lod man ham bringe i Fængsel. Ved Midnatstid hørte Vagten en behagelig Lyd som af en liflig Sang og saa en Mængde Lys at brænde i Fængslet. De ilede forbausede derind, men baade Lys og Sang vare nu forsvundne, og de saa slet intet uden Theodorus og de øvrige Fanger, som alle sov i god Ro. Endelig dømtes Martyren til Baalet, hvor han fuld af Udødelighedshaab indsov i Herren (Banagius, ex Gregorio Nyffeno.).

Appolonius, en gudfrygtig Lærer, udviste under denne Forfølgelsestid en stor Omhu og Iver for de Kristne, som sad i Fængsel her og der for Evangeli Skyld og bleve tvungne til at fornægte Kristus; han

reiste omkring allevegne og besøgte saadanne for at meddele dem nogen aandelig Naadegave til deres Bestyrkelse. Hans gudelige Iver havde ogsaa den ønskeligste Virkning til de Helliges Opmuntring og Stadfæstelse i Troen. Men endelig kom Turen til ham selv; han blev greben og sat i Fængsel. Da dette blev bekjendt, indfandt Hedningene sig i Hobetal hos ham i Fængslet og bespottede og plagede den fromme Mand med mange forsmædelige Ord og Fagter. Iblandt disse befandt sig ogsaa en ilde berygtet, men af Bøddelen meget afholdt Gjøgler ved Navn Filemon, som Appolonius kjendte og tiltalte ham med megen Venlighed saaledes: „Herren forbarme sig over Dig, min Søn, og tilregne Dig ikke Dine Misgjerninger!" Disse Ord traf Hjertet, saa at Filemon gik i sig selv og fik Naade til Omvendelse, hvis Oprigtighed han ogsaa beviste ved den Bekjendelse, han aflagde om Kristus og ved sin Død beseglede med sit Blod; thi han blev tilligemed Appolonius dømt til Ilden, hvis Kraft de begge overvandt ved Troen og fik Livsens Krone.

Gordius var en fornem Offiser i Cæsarea i Cappadocien. Da Forfølgelsen begyndte i hans Fødeby, nedlagde han sit Embede og Værdighed i Krigstjenesten og begav sig i frivillig Landflygtighed. Hans Sjæl var dog endnu indhyllet i et tykt Mørke af Tvivl og Vantro; men medens han her i Ensomhed øvede sig i Bøn og Guds Ords Betragtning, fik han endelig fuld Forvisning i sit Sind om den kristelige Religions Sandhed i Almindelighed og om sin egen Naadestand i Særdeleshed. Da hans Hjerte var blevet fuldt husvalet af Naaden og stadfæstet i Sandheden, vendte han tilbage til Cæsarea, hvor han nu aabenbart bekjendte Kristus. Dette gjorde strax Opsigt, Gordius blev greben og stillet til Forhør hos Dommeren, hvor han med stor Frimodighed gjentog sin Bekjendelse om Kristus. Under Torturen sang han adskillige Sprog af Davids Psalmer og især disse Ord: „**Herren er min Hjælper; hvad kunne Menneskene gjøre mig!**" Da Dommeren saa, at han intet udrettede med det onde mod denne seierrige Jesu Kristi Stridsmand, saa forsøgte han at opnaa sin Hensigt ved Smiger og Løfter og gjorde ham i denne

Hensigt anseelige Tilbud om stor Rigdom og høi Rang i Krigsmagten. Da nu dette Forsøg udrettede lige saa lidet som det forrige, blev Dommeren forbittret, drog sit Sværd ud og befalede Bøddelen at være tilstede for at udføre Exekutionen, om Gordius ikke strax omvendte sig. Til samme Tid indfandt sig nogle af hans Venner og Familie, som gave ham det velmente, men underfundige og farlige Raad, at han skulde fornægte Kristus med Munden for at frelse sit Liv, og siden, naar Faren var forbi, kunde han atter frit bekjende ham. Martyren svarede: „En saadan **Troløshed** være langt fra mig! Gud har givet mig Munden, og med den vil jeg bekjende min Frelsers Navn, hvad det end skal koste mig". Medens han sagde dette, blev han henrettet med Sværd. See nu her, hvorledes den sande Troskab beviser sig! See, hvorledes det Raad er, som mange i vore Dage følge, nemlig: „Vi kunne jo være Kristne uden just at vise det for Verden; Gud er jo en Aand og vil tilbedes i Aanden; hvortil skal denne Bekjendelse for Mennesker?" See, om Martyrerne havde fulgt et saadant Raad, havde ingen af dem behøvet at blive Martyrer! Kristus siger: **„Hvo som helst der vil nægte mig for Menneskene, den vil jeg og nægte for min Fader og hans Engle"** (Math. 10, 32. 33. Luk. 12, 8. 9.). Kristus har kjøbt baade Legeme og Sjæl med sit Blod og vil have begge i sin Tjeneste. Maa enhver betænke dette!

Julitta var en kristelig Kvinde fra Cæsarea i Cappadocien. En fornem Mand af Hedningene der paa Stedet skyldte hende en Sum Penge, og da han efter gjentagne Anmodninger ikke vilde betale, og hun var i stor Trang for Pengene, nødtes hun til at indkalde ham for Retten. Skyldneren mødte, men for at komme fra Sagen betjente han sig af den Udflugt, at Julitta ikke kunde søge ham efter Loven, hvis Beskyttelse hun ikke burde nyde, **da hun var en Kristen, som foragtede Guderne.** Denne Snuhed behagede Dommeren fortræffeligt, hvorfor han lod frembære Ild og Røgelse og erklærede, at om Julitta vilde offre til Guderne, skulde det være hende tilladt at føre Sag efter Loven mod sin Skyldner, men i modsat Fald skulde hun have sin Ret forbrudt. Da dette uretfærdige Vilkaar blev hende fore-

lagt, svarede hun med stor Frimodighed, at førend hun i mindste Maade vilde samtykke i at vanære og fornægte sin Gud og Frelser, vilde hun lade alt i Stikken, baade Gods, Liv og Legeme. Og da hun til samme Tid aflagde en herlig Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus, saa fik hun istedetfor Ret over sin uretfærdige Skyldner den Dom, at hun skulde **brændes levende.** Denne Blodbom hørte hun med Glæde og gik den imøde med Frimodighed.

Julianus var født i Tarsus i Cilicien og var saaledes St. Pauli Landsmand. Denne Herrens Tjener fik i sin Lod at falde i Hænderne paa en meget grusom og bitter Dommer. Denne undte ham vel ikke at leve, hvilket Udgangen viste, men han undte ham lige saa lidt at dø strax, da det var hans Forsæt at gjøre ham Livet bittrere end selve Døden. Efter at han havde ladet fængsle Julianus, førte han ham med sig igjennem Landet og lod tilføie ham al den Forsmædelse og Pine, som et ugudeligt Hjerte nogensinde kunde udtænke. Julianus udstod alt dette med en ubeskrivelig Taalmodighed og brugte iblandt andet Apostelens Ord: „**Gud være Tak, som lader os altid bære Seier i Kristus og udbreder sin Kundskabs Vellugt ved os paa ethvert Sted**" (2 Kor. 2, 14.). Da han nu et helt Aar igjennem var bleven ført saaledes omkring som et Vidunder, fandt Dommeren endelig for godt at lade ham aflive paa følgende Maade: først maatte Bødbelen rive og slide Martyrens hele Legeme med adskillige dertil indrettede Instrumenter, saaledes at det næsten ingen menneskelig Skikkelse havde mere; siden blev hans sønderrevne Legeme stoppet i en Sæk med giftige Slanger, Øgler og Skorpioner og derpaa nedsænket i Havet.

En fornem Offiser ved Navn **Julius** blev angiven for Dommeren Maximus, at han var en Kristen. Dette tilstod Julius helt frivilligt, hvorpaa Dommeren gav ham det Raad, at han blot en eneste Gang skulde offre til Guderne for at redde sit Liv, og tilføiede, at da han mod sin Villie blev tvungen dertil af Guvernøren, saa skulde hans Gud, Kristus, vel holde ham undskyldt. Man maa tilstaa, at dersom Julius ikke havde havt bedre Grund i sin Kristendom end de fleste i vore Tider, som

vel kaldes med dette gode Navn, men til Vanære for deres Troesbekjendelse søge tusinde Udflugter for deres Verdslighed, Dobbelthed og deraf kommende onde Samvittighed, saa havde han vel betjent sig af dette Forslag; men et saadant svigefuldt Forhold var langt fra hans Sind, derfor gjentog han ikke blot sin Bekjendelse om den Herre Jesus Kristus og sin Tro paa ham, men sagde desuden, at da han aldrig havde viist nogen Svig eller Troløshed i sin Krigstjeneste eller de Forretninger, som vare blevne ham betroede, saa kunde og burde han meget mindre gjøre det nu, da han var bleven en Kristen og var sin Frelser, som havde gjenløst ham med sit Blod, saa megen Troskab og Lydighed skyldig. Guvernøren gjorde da et nyt Forsøg, idet han tilbød ham en anseelig Sum Penge, om han vilde offre til Guderne, og tilføiede, at naar han blot en Gang havde gjort dette, skulde han faa Lov til at gaa hjem til sit Hus og der i Stilhed øve sin Religion, uden at nogen skulde hindre ham deri. Men Julius bekymrede sig blot om, hvorledes han skulde tækkes **ham**, som havde antaget ham til Stridsmand, hvorfor han med en kristelig og mandig Frimodighed forkastede alle Tilbud, og gik villigt i Døden for Jesu Vidnesbyrds Skyld.

Nicander og **Marcianus** vare ligeledes tvende kristelige Offiserer, som bleve førte for Dommeren og spurgte, om de ikke vidste, at Keiseren havde befalet dem at offre til Guderne. Martyrerne svarede, at de vel vidste dette, men at de vare Kristne, som ikke ved noget Menneskes Befaling lode sig tvinge til at vanære den eneste sande Gud. Idet de talede saaledes, fremtraadte **Daria**, Nicanders Hustru, og sagde til sin Mand: „Min Ven! tag Dig vel ivare, at Du ikke gjør, hvad Dommeren forlanger af Dig; vogt Dig, at Du ikke fornægter vor Herre Jesus Kristus; see op til Himlen og kom ihu, at Jesus er der, og at Du maa bevare Troen og en god Samvittighed". Daria blev derpaa ført i Fængsel, og hendes Mand blev tilbudt nogle Dages Betænkningstid; men Martyren benyttede sig ikke deraf, idet han forsikkrede, at han allerede havde vel betænkt sig og besluttet at leve og dø i Kristi Tro og Bekjendelse. Dommeren vendte sig nu til Marcianus og spurgte, af hvad

Mening han var. Han svarede, at han havde samme Sind som hans Medstrider Nicander; han var en Kristen og vilde leve og dø som en saadan. Efter denne frimodige Bekjendelse og Standhaftighed fik de begge deres Dødsdom, som de hørte med Taksigelse og underkastede sig med Frimodighed, efter at de paa Retterstedet havde taget en meget kjærlig og rørende Afsked med hverandre.

Da Galerius i nogle Aar havde fornøiet sit blodtørstige Sind med at pine og aflive utallige Kristne, blev han selv omsider moden for Straffen. Han faldt da i en styg Sygdom af samme Art som den, hvormed Guds hævnende Retfærdighed hjemsøgte Herodes (Apg. 12, 23.) nemlig at forraadne levende og opædes af Orme, dog med den Forskjel, at Galerius maatte holde ud under Guds tugtende Haand saalænge, indtil han blev et stinkende Spektakel for alle, som saa ham eller kom ham nær. I denne Tilstand gjorde hans Samvittighed ham saa stærke Bebreidelser over den Grusomhed, han saa længe havde udøvet mod de Kristne, at han ved et offentligt Reskript, som blev opslaaet i Nikomedia d. 30. April Aar 311, lod ophæve Forfølgelsen og gav de Kristne Tilladelse til at blive ved deres Bekjendelse samt uden Hinder samles til Gudstjeneste.*) Men da Tyrannen kun levede nogle faa Dage derefter, og Medregenterne Maximinus og Maxentius ikke engang kunde bringes til Besindelse ved hans forskrækkelige Endeligt, saa havde Menigheden ikke meget Gavn af dette Reskript. Endelig naaede ogsaa Maximinus' og Maxentius' Raseri sin Ende; thi efter at de i lang Tid paa det aller grusomste havde forfulgt og plaget de Kristne i de Provindser af Riget, hvor de hver især regerede, blev Maxentius overvunden af Constantinus Magnus i et Slag ved Tiberfloden, hvorved han selv tilligemed den største Del af hans Krigshær omkom. Maximinus begav sig derimod paa Flugten, efter at hans Magt var bleven knust af Licinius, men kom imidlertid i saadan Fortvivlelse, at han tog Gift. Men da denne ikke strax gjorde fuld Virkning, blev Tyrannen afsindig, og i denne skrækkelige

*) Dette Reskript findes fuldstændigt hos Lactantius: de mortibus Persecutorem, Cap. 34.

Tilstand holdt han ud i nogle Dage, indtil han endelig opgav Aanden (Lactantius, de mortibus Persecutorem, Cap. 49.).

Da det store romerske Rige paa denne Tid var delt mellem flere Regenter, og disse ofte omvexlede, saa følger deraf, at de Kristnes Skjæbne var ikke altid lige haard paa alle Steder i Riget til samme Tid, men beroede meget paa hver enkelt Regents Sindelag, om det var mere eller mindre voldsomt eller billigt. Naar den ene Provinds blev ligesom overskyllet af Martyrers Blod, saa var deres Brødres Stilling ofte noget taaleligere paa andre Steder, saasom i Gallien, hvor Constantius Chlorus regerede, som ikke synderlig foruroligede de Kristne, uagtet han bestandig blev opfordret og ægget dertil af Galerius Maximianus.

Da denne haarde Forfølgelse havde vedvaret i mange Aar med en ubeskrivelig Grusomhed og Heftighed, og en utrolig Skare af hellige, gudfrygtige Mennesker vare blevne aflivede af Hedningene som Slagtefaar, saa behagede det Herren at gjøre en stor Forandring i sin Menighed ved **Constantinus Magnus**' Omvendelse. Denne Herre, som var en Søn af Constantius Chlorus og udnævnt af ham til Medregent, havde faaet Smag paa Evangeli Sandhed, og da Gud havde givet ham Seier over sine Fjender og i mange Stykker ret underlig bevist ham sin Magt og Trofasthed, skjænkede han derfor Kirken en almindelig Fred og fuldkommen Frihed ved et Reskript, som han tilligemed sin Medregent Licinius lod bekjendtgjøre i Meilan Aar 313*) da Forfølgelsen efter Lactantius' Beregning havde varet i 10 Aar og 4 Maaneder.

Licinius reiste sig vel siden op imod Constantinus og begyndte at plage de Kristne; men det varede ikke længe; thi han blev overvunden af Constantinus, og Menigheden fik Fred igjen. Herover blev nu en stor Glæde iblandt de Kristne, som ikke forglemte at prise Gud ved offentlige og høitidelige Lovsange for denne

*) De mortib. Persecutorem, Cap. 48, hvor Reskriptet kan læses Ord for Ord.

herlige Befrielse, da Forfølgelsen ei alene ophørte aldeles, de fangne fik deres Frihed og de berøvede deres Eiendom igjen, men den kristne Menighed fik ogsaa de allerherligste Privilegier. Guds Folk blev beskyttet og æret, medens Hedenskabet blev mere og mere svækket og foragtet. Hvorledes dette gode siden blev misbrugt af de utaknemmelige Kristne til kjødelig Sikkerhed, Partiskhed, Lunkenhed og Forsømmelse af deres Pligter, det er mere almindelig bekjendt af Historien.

En saa forunderlig Skjæbne havde Guds Kirke i de tre første Aarhundreder efter Kristi Fødsel, da en saa stor Mængde af troende gik ind i Guds Rige igjennem saa store Trængsler. Den, som læser disse Tildragelser med tilbørlig Opmærksomhed, vil visselig finde stor Anledning til at forundre sig saavel over Hedningenes umenneskelige Grusomhed som over de Kristnes store Taalmodighed og Standhaftighed. Havde det været de mest raa og barbariske Nationer, som havde udøvet en saadan Voldsomhed imod de Kristne, saa havde det ikke endda været saa underligt; men det var de dannede, artige, fornuftige, videnskabelige og polerede Romere, som berømte sig af Retfærdighed, Billighed og Menneskekjærlighed. Desuden bør man erindre, at **de Kristne endnu vare, hvad de gave sig ud for**, nemlig **Kristne i Sandhed**, fulde af Tro og gode Gjerninger, skinnende som himmelske Lys iblandt den vanartige Slægt, og følgelig ikke gav den mindste Anledning til den haarde Behandling, som blev dem til Del. Men denne Forundring ophører, naar man betænker, at et **kjødeligt Sind er Fjendskab mod Gud og hans Kristus** ogsaa da, naar det synes at være mest fint, og at de vantroende som saadanne **altid bære Had til de sande troende** og lade dette udbryde saa vidt og saa meget, som Tid og Omstændigheder tillade dem. Sandelig, om endel af vore Tiders stærke Aander havde saadan Evne og Leilighed som Villie til at udøve deres Bitterhed imod de Kristne, saa skulde vel disse ogsaa nu snart komme til at føle Virkningerne deraf, om de ellers maaskee ikke vilde ligesom fordum Julianus Apostata **misunde dem at blive Martyrer** og derfor efter hans

Exempel nøies med at vise dem **Haan** og **Foragt** (Socrates, Hist. Eccles. Libr. III. Cap. 12.).

Betragte vi derimod de Kristnes Forhold under alle de Forfølgelser, som Gud lod komme over dem, saa fortjener dette ikke mindre Beundring. Vel hændte det undertiden, skjøndt sjelden, at en og anden, som ikke var bleven ret rodfæstet i Kristus, men hvis Aandelighed ifølge Kristi Ord lignede **Sæden paa Stengrund, som ikke havde Rod** (Math. 13, 5. 6. 20. 21.), vaklede og faldt fra i Fristelsens Stund; men disse vare faa i Sammenligning med den store og næsten utallige Mængde i alle Aldere, Stænder og Kjøn, som holdt ud under de mest forfærdelige og langvarige Pinsler uden at lade et eneste utaalmodigt Ord falde enten over Smerterne, de led, eller imod deres ubarmhjertige Forfølgere. Deres Standhaftighed var saa uovervindelig, at en hedensk Ovrighedsperson tilstaaer, at de, som vare rette Kristne, lode sig ikke paa nogen Maade tvinge til Frafald (Plinius, Libr. Epist. 97.). Og deres Taalmodighed i de haardeste Lidelser var saa overmaade stor og bestandig, at Hedningene, som saa dens underfulde Virkninger, men ikke kjendte Grunden dertil, vidste ingen anden Udvei end at beskylde dem for, at de ved **Troldomskunst kunde gjøre sig følesløse for det onde.** De Kristnes Taalmodighed og Bestandighed var heller ikke nogen filosofisk Halsstarrighed eller selvgjort Følesløshed og Trodsighed mod det onde, som kan reise sig enten af Stolthed, Vrede eller af et falskt Begreb om en uvilkaarlig Nødvendighed, som ikke kunde undgaaes; men den var ledsaget af en saadan Beskedenhed, Mildhed og sund Sands, som aldeles udelukkede al Mistanke om nogen Overilelse i deres Sind. Man bør heller ikke forglemme, at deres Taalmodighed var ikke tvungen, men frivillig; thi de havde frit Valg og kunde vælge, enten de vilde lide Døden for den Herres Jesu Skyld, eller de vilde fornægte ham og derved beholde Livet og for en Tid have deres Lyst i Synden.

Saaledes have disse hellige Bekjendere ikke skammet sig ved vor Herres Jesu Kristi Evangelium og Vidnesbyrd, men hellere lidt Skade paa Ære, Gods og Liv

end svigtet i Troskaben mod deres Frelser, som de vidste havde kjøbt dem af Jorden med sit Blod og udvalgt dem af Verden.

Men af al denne store Troskab og Standhaftighed bør vi ikke tilskrive Martyrerne selv det aller ringeste. De havde ikke havt den mindste Kraft paa deres Stridsdag, om ikke deres store Forgænger, Jesus Kristus, selv havde **„iført dem Guds fulde Rustning, lært deres Hænder at stride og været med dem paa den onde Dag"**. Det samme, som St. Paulus bekjender om sig da han blev ført for Keiser Nero: **„Herren stod med mig og styrkede mig"** (2 Tim. 4, 17.) det gjælder ogsaa om alle de Hellige, der bleve kaldte til samme Strid og Seier som han. De have vissélig **„overvundet ved Lammets Blod og ved Ordet, de vidnede, idet de ikke elskede deres Liv indtil Døden"** (Aab. 12, 11.). Om ikke samme Sind, som var i Kristus, havde været hos dem, og om ikke deres Frelser havde styrket dem i deres Hjerter med sin guddommelige Nærværelse, saa havde de ikke staaet imod indtil Blodet, men vare løbne af Striden for at frelse Livet. Den, som skal lide Evangeli Trængsel, han maa gjøre det i **Guds Kraft.**

Hvor fjernt mange af denne Tids lunkne Kristne ere fra disse første Bekjenderes Sind og Omgængelse, Tro og Taalmodighed — det maa enhver vel betænke! For ikke at tale om den store Hob af Navnkristne, som just ere de, der foragte, bespotte og forfølge de troende, saa er her tillige meget at betænke for en Del vakte Sjæle, som gjerne ville være Kristne og følge Kristus, saalænge det ikke medfører nogen Ubehagelighed, saalænge de kunne beholde Ære, Fred og Fornøielse, beholde **„Verdens Venskab"**; men saa snart de mærke, at Verden kaster skarpe Øine paa dem, begynder at sige noget ondt om dem, at berøve dem nogen Fordel, forfølge og forurette dem, da drage de sig strax tilbage og gjøre Verden til Behag for dog først og fremmest at beholde dens Yndest. De ville vist ikke **udtale** det, at de ville vige fra Sandhedens smalle Vei; nei, de kunne vel med Kraft og inderlig Rørelse forsikkre, hvorledes de ville følge Jesus i alle deres Levedage; men — i **Gjerningen**

nægte de det; de gaa ikke lige tilbage til Verden; de vælge blot en Middelvei, en „visere“ og „forsigtigere“ Vei, det er, en saadan Maade at være, tale og omgaaes paa, at Verden bliver tilfreds, rolig og stille. De see vel, at Kristi Ord, Kristi Exempel og Medmenneskers evige Vel fordrer noget andet af dem; men — for at nyde Fred, Ro og Velvære her i Tiden vælge de denne mod Ordet og Samvittigheden stridende Middelvei og forsvare den med at foregive Visdom, Forsigtighed, Slangesnildhed, kristelig Frihed, Guds Tilbedelse i Aanden osv. som alt skal forsvare en saadan Maade at være paa, at **Verden ikke forarger sig.** — Tænk: om de første Kristne havde gjort saaledes, saa havde de ikke behøvet at blive Martyrer! — Visdom, Slangesnildhed, Guds Tilbedelse i Aanden — Disse Stykker kunde ogsaa Kristus og hans Apostle øve, men aldrig paa den Maade, at Verden kunde være tilfreds med dem, aller mindst elske og prise dem! Hvormegen Troskab mod Herren og hans Veie kan jeg bevise, uden at Verden skal forbittres? Jeg maa stille mig Verden aldeles lig, om den skal være mig bevaagen! Troskab — Troskab mod Herren, mod hans Sag og mod de udødelige Sjæle, virkelig Troskab, dette er, hvad der nødvendigt paadrager mig Strid og Ondskab af Slangens Sæd! Eller har nu Slangens Sæd ophørt med at have Fjendskab mod Kvindens Sæd? Ere Kristus og Belial nu forligte? Maatte enhver være oprigtig imod sig selv! ellers skal han engang for sent og med evig Skade erfare, at „**den, som vil være Verdens Ven, han bliver Guds Fjende**“. Her er i Sandhed ingen Middelvei; „**Verdens Venskab er Guds Fjendskab**“, siger Skriften (Jak. 4, 4.). Mærk: Verdens Venskab **er allerede i sig selv Guds Fjendskab**, saa afgjort er det, at „alle de, som ville leve gudeligen i Kristo Jesu, skulle forfølges —“ om end ikke altid med **blodig** Forfølgelse, saaledes som vi her have læst om den, saa dog idetmindste en saadan, som Kristus taler om i Math. 5, 11. og Luk. 6, 22: de skulle bespotte og forfølge Eder og tale allehaande ondt om Eder for min Skyld og lyve det. De, som have savnet dette vor Herres Jesu Kristi **Tegn**, skulle en Dag staa med Blusel

for ham, naar han spørger: Hvor have I Tegnene paa, at I have været mine Efterfølgere? Paulus siger om sig: **„Jeg bærer den Herres Jesu Mærketegn paa mit Legeme“** (Gal. 6, 17.). Disse Tegn bestod i Arrene efter Hudflængning og Stening, som Apostelen saa ofte havde udstaaet, og om vi end ikke have saadanne Ar, maa dog enhver Kristen have de Tegn, som hedde **Bespottelse** og **Forsmædelse**. Tænk, naar det store, tro **„Vidne“**, **Jesus Kristus**, spørger som Dommer: Hvor have I Tegnene paa, at I have efterfulgt mig? hvor er Eders Torne, Kors og Spiger? Har Du været en Daare for Verden for min Skyld, et „Udskud og hver Mands Skovisk“, eller har Du havt Venskab og Agtelse af min Forfølgerske? **Mig** kaldte den **Belsebul**, mig korsfæstede den! Har Du havt Venskab med mine Fjender, saa har Du ei været mig tro osv. Troskab, Troskab vil Herren finde. See, de første Kristne vare, hvad de gave sig ud for, nemlig rette Jesu Venner, som hadede deres Liv i Verden, paa det de maatte faa et evigt Liv, og „beviste sig selv i alting som Guds Tjenere, med stor Taalmodighed i Trængsler, Nød og Angester, under Slag, i Fængsler, i Oprør, i Arbeider, i Nattevaagen i Fasten, ved Renhed, ved Kundskab, ved Langmodighed, ved Velvillighed, ved den hellige Aand, ved uskrømtet Kjærlighed, ved Sandheds Ord ved Guds Kraft, ved Retfærdigheds Vaaben baade til Angreb og Forsvar, under Ære og Vanære, under ondt Rygte og godt Rygte — — som de, der have intet og dog besidde alt“ (2 Kor. 6, 4—10.). Men i vore Tider skamme mange sig ved ham, som elskede dem og kjøbte dem med sit Blod. — Men iblandt den store Hob har dog vor kjære Frelser sine sande Efterfølgere, som bevare Troens Hemmelighed i en god Samvittighed; saadanne formaner Herrens Aand til at holde fast ved det, de have, saa at de ikke lade sig bortrive ved Filosofi og forfængeligt Bedrageri efter Verdens Vis, efter Menneskers Skikke og ikke efter Kristum, eiheller mistrøste og forarges over denne Tids onde Tegn og Forventningen af det, som maa komme, men bevare deres Sjæle i Taalmodighed og blive tro indtil Enden, saa skulle de faa Livsens

Krone. Og da vi i de hellige Martyrer „**have en saadan Skare af Vidner omkring os, saa lader os** efter deres Exempel **aflægge al Byrde og Synden, som lettelig forrasker os, og med Standhaftighed gjennemløbe den os anviste Bane, idet vi see hen til Troens Begynder og Fuldkommer Jesum, hvilken istedetfor den Glæde, han havde for sig, led taalmodeligen Korset, idet han foragtede Forhaanelsen og sidder nu ved høire Side af Guds Trone**". Ham tilligemed Faderen og den Helligaand være Ære og Pris i hele hans Menighed altid og evindelig! Amen.

Tillæg.

Nogle mærkelige Martyrer i senere Tider.

Der er en stor og mærkelig Forskjel mellem de Forfølgelser, vi hidtil have betragtet, og de, vi nu ville betragte, nemlig denne, at medens vi forhen have betragtet, hvorledes **Hedninge** have raset imod de Kristne, skulle vi derimod nu see, hvorledes saakaldte **Kristne** have raset imod Kristne, hvorledes den saakaldte almindelige (katholske) Kirke har forfulgt, martret og dræbt de levende Guds Børn. See da her engang for alle et stort og uimodsigeligt Bevis paa, at det Fjendskab, som Slangens Sæd har imod Kvindens, ikke ophører paa Grund af nogle ydre Forhold eller i nogle Tider eller Lande, men er og bliver det samme i deres Bryst, der kaldes Kristne, som i vilde Hedninges, saalænge de kristnede ikke ere blevne levende og sande Kristne. — See ogsaa her, hvorledes det gaaer, naar Kristi Tjenere, som fik dette Bud af deres Herre: „**I skulle ikke lade Eder kalde Herre, Rabbi, Mester, Fader**“ (Math. 23, 8—11.) og videre: „**Stik Dit Sværd i Skeden**“ m. m., derimod begynde at være store i denne Verden, have Magt og føre det verdslige Sværd, eller i det hele: naar „Kirken“ har mistet sit sande Liv i Kristus og af hans Helligaand og nu blot regerer og bevæger sig i Former og Institutioner! — Og endelig, see her, hvad det betyder, som Johannes saa og optegnede i det 13. Kap. i sin Aabenbaring — det „**Dyr**“, som „**havde to Horn**

lige med Lammet, men talede som Dragen", og som fik Magt til at gjøre, at hvilke som helst, der ikke vilde tilbede Dyrets Billede, skulde ihjelslaaes (v. 11—15.). Den, som har blot det ringeste Kjendskab til Verdensbegivenhederne, behøver ingen Fortolkning for at gjenkjende den **romerske Antikrist** i dette Dyr og ham alene; han skal i hele Verdenshistorien aldrig finde noget, som svarer til den profetiske Beskrivelse, om ikke i den nævnte Kirke. Her i Pavedømmets ynkelige Efterabelse af Lammets Regering, dets dybe, udstuderede Hykleri og uhyggeligt blodige Raseri imod de Hellige, som ikke have villet tage dets Mærke eller tilbede dets Billede i Rom — her see alle, som læse det nævnte Kapitel tilligemed flere Steder om samme Sag, det mest beundringsværdigt haandgribelige Modbillede til den profetiske Tegning — det herligste Bevis for, at Johannes' Aabenbaring var ham given af den alvidende Gud.

Vi anføre her kun nogle faa Exempler af disse blodige Forfølgelser. Der er dog ingen, som kan opregne og beskrive alle de mange tusinde troende Sjæle, som ere blevne pinte og dræbte af den pavelige Kirke — f. Ex. ved de troende Valdensers Optræden, af hvilke 400 Mødre, der med deres Børn flyede for Forfølgelsen, bleve tagne af Dage ved en stor Ild i en eneste Bjerghule i Italiens Bjergegne — for ikke at forsøge at opregne de mange, som jagedes, fængsledes og brændtes i Frankrige, da Pave Innocents d. 3die havde ladet forkynde, at enhver, som vilde drage ud for at opsøge og dræbe „Kjætterne", skulde have Syndernes Forladelse. Hvem kan fortælle om de mange tusinde, som ved den forskrækkelige Inkvisitions-Domstol, der oprettedes 1229, bleve grebne, martrede paa den uhyggeligste Maade og dræbte i Spanien, Nederlandene med flere Steder. Valdenserne i Italiens Dale, Piphles i Flandern, Tiserands og Hugenotterne i Frankrige, Katharerne i Tydskland, med flere Navne, de troende have havt — hvor utallige Mange Offre for „den hellige Stols", Pavemagtens Overtro og Raseri imod Kristus! Det Antal har kun Herren tegnet i sin Bog. Vi ville blot som Exempel paa, hvorledes det gik til, naar Kristne forfulgte og martrede Kristne, omtale nogle faa mere

mærkelige Martyrer i denne Tid, og begynde med den navnkundige:

1. Johan Huß.

Hvad **Johan Wiklef** var i England mellem 1370 og 1381, det var **Johan Huß** i Bøhmen fra Aar 1403 til 1415, nemlig en „raabende Røst i Ørkenen", den Ørken af Ødelæggelse og Vederstyggelighed, hvori Kristenheden nu laa nedsænket, grovt Hykleri, Menneskesætninger og Menneskegjerninger, ligesom da Johannes den Døber optraadte i den jødiske Kirke. — Johan Huß var født d. 6 Juli 1373 af fattige Forældre i den sydlige Del af Bøhmen, i Flækken Hussinecks, hvoraf han havde sit Navn. Skjøndt han var fattig, blev han dog paa Grund af sine store Evner holdt til Studeringer og gik først i Skole i Prachatiz, siden ved Universitetet. Her nødtes han formedelst sin Fattigdom til at tage Tjeneste hos en Proffessor, som derfor laante ham Bøger og gav ham Bistand. Han studerede allerede flittigt Bibelen og Kirkefæderne, og især læste og betragtede han med Forkjærlighed den første kristne Kirkes Martyrhistorie. Erland Dryselius yttrer i sin Kirkehistorie: „Salig Dr. Luther beretter om Johan Huß, at han var en meget lærd, gudfrygtig og veltalende Mand, og da han i sin Ungdom var Tjener hos en Professor i Prag, sad han engang ved Kakkelovnen og læste den første kristelige Menigheds Martyrers Levnet, og da han læste, hvorledes den hellige Martyr Polykarp*) var bleven levende brændt paa et Baal, tog han nogle glødende Kul ud af Kakkelovnen og holdt dem i sin Haand for at forsøge, om han kunde taale en saa stor Smerte som Polykarp, og da han fandt sig for svag hertil, begræd han med bittre Taarer sin Skrøbelighed og ønskede sig at blive med Tiden velsignet af Gud med saa stor Standhaftighed, som de hellige Martyrer havde". — I sine Studeringer gjorde Huß raske Fremskridt; 1396

*) En anden nævner Laurentius som den, hvis Historie Huß læste. Polykarp, som blev brændt paa Baal, og Laurentius, som blev stegt paa en Rist, ere begge beskrevne her foran.

blev han Magister, 1398 Professor og allerede 1401 Dekanus i det filosofiske Fakeltet. 1402 blev han Prædikant ved Bethlehemskirken, som var stiftet af tvende fromme Mænd i den Hensigt, at der skulde prædikes i den paa et Sprog, som Folket forstod, nemlig bømisk. Han blev tillige Dronning Sofias Skriftefader og var nidkjær, alvorlig og kraftig i alt samt en streng Prædikant. Men hvad der endnu fattedes ham i den evangeliske Sandhed, det vandt han ved Wiklefs Skrifter, som udkom i Prag 1403. Af disse Skrifter blev han saa gjennemtrængt og optændt i sin Aand, at uagtet Wiklefs Skrifter bleve anfaldne paa det bittreste og heftigste, kunde han dog ikke undlade aabent at bekjende sig til samme Tro; i sine Prædikener kaldte han Wiklef en retskaffen og hellig Mand og sagde, han „ønskede engang at komme der, hvor hans Sjæl var".

Fra denne Tid begyndte nu Huß paa det kraftigste at prædike ikke blot i Almindelighed den Omvendelse, som er til Gud, og den Tro, som er til vor Herre Jesus Kristus, men angreb ogsaa de pavelige Vildfarelser og Misbrug med samme Kraft og Iver. Alt dette oprørte nu Satans Rige. Han blev anklaget for Paven af de geistlige og særskilt af Erkebiskoppen i Prag som en Kjætter og Urostifter. Derfor blev han ogsaa snart indkaldt til Rom for at forklare sig, og da han ikke personlig vilde indfinde sig der, men sendte en anden i sit Sted for at klare Sagen, saa blev denne sat i Fængsel i Rom og Huß tilligemed alle hans Venner bandlyst af Paven. Tillige blev Prag og ethvert Sted, hvor Huß opholdt sig, belagt med Interdikt (det er Forbud imod at holde Gudstjeneste, da ingen Kirke maatte aabnes og ingen Klokke lyde — en Maade, som Paven ofte med stor Fordel har betjent sig af for at oprøre en hel Stad imod en enkelt Mand eller tugte en Stad eller Menighed; thi det bliver dog ogsaa for den ugudelige Verden ængsteligt og trykkende nok, naar ingen offentlig Gudstjeneste mere maa holdes!). Ved Kongemagtens Mellemkomst blev dog denne Dom i Førstningen kraftesløs. Pavens Bandlysningsbulle tilligemed en Hob andre pavelige Forordninger bleve opbrændte af Huß' Venner, hvoriblandt

hans fortroligste Ven, Adelsmanden Hieronymus, samt en Flok Studenter.

Huß vedblev altsaa at prædike og virke. Naar han ikke kunde virke i Prag, drog han til Hussinecs. Han prædikede med Kraft. Paa alle Tiltaler og Opfordringer af de geistlige om at tilbagekalde sine Kjætterier svarede han, at han inderlig gjerne vilde gjøre dette, dersom han blot kunde overbevises med den hellige Skrift, at han havde lært uret; men saalænge han i Skriften fandt mere og mere Grund for sin Lære, saa kunde han for Guds og sin Samvittigheds Skyld ikke tilbagekalde den. — Hans Prædiken vakte nu alt mere og mere Opsigt; Folk strømmede til fra fjerne Stæder og Byer. I Aaret 1412, da Paven udskrev et Korstog imod sin Fjende Kongen af Neapel, og forsikkrede enhver, som deltog deri, om en fuldkommen Syndsforladelse, da gjorde Huß sit Hovedanfald mod Paven. I Forening med sin Ven Hieronymus beviste han overalt i Prædikener og Disputatser, hvor aldeles aabenbart Paven handlede imod Guds Ord, idet han dels vilde ophidse Folk til Blodsudgydelse og dels forsikkre dem om Syndernes Forladelse som Løn for Krigstjeneste, medens dog ingen uden Gud kan forlade Synder m. m. Folket kom i stor Bevægelse. Nu blev ogsaa det før nævnte Interdikt bragt i Udførelse, da der var udnævnt en ny Erkebiskop, som virkelig vovede at udtale det. Da nu al Gudstjeneste var forbudt, og der opstod stor Forvirring i Staden, reiste Huß derfra, men desto mere og ivrigere prædikede han paa andre Steder, ofte under Himmel. Saaledes vedblev han til og med 1414.

Men i dette Aar var et stort Kirkemøde bestemt at holdes d. 1 November i Kostniz, det nuværende Konstanz ved Bodensøen. Hovedhensigten med Mødet var egentlig at afgjøre, hvem der skulde være Pave, da der var opstaaet tre Paver paa engang. Huß fik nu Befaling af Keiser Sigismund at indfinde sig til dette Møde, men fik ogsaa Løfte om sikkert Leide af Keiseren. Han erklærede sig nu villig og beredt til at reise. Ved sin Afsked afleverede han et Sendebrev til sine Venner i Kristo, hvoraf man kan see hans Sindsstemning. Den sidste Halvdel af Brevet lyder saaledes: „Jeg forlader

mig paa Gud min almægtige Frelser; han vil for sine Løfters og Eders brændende Bønners Skyld give mig Mund og Visdom til at staa dem imod, ja give mig sin Helligaand til at staa saa fast i Sandheden ved hans Kraft, at ikke Helvedes Porte skulle kunne drive mig derfra. Ja han skal give Naade til, at jeg med uforskrækket Mod skal kunne møde alle Forfølgelser, Fængsel og selve Døden, ligesom vi see, at Kristus selv har lidt for sine Venner og givet os et Exempel, at ogsaa vi skulle taalmodigt lide alting for hans Villies og vor Saligheds Skyld. Thi **han** er jo Gud, vi **hans** Skabninger; han er Herren, vi hans Tjenere; han er Herskeren over hele Verden, vi ere svage Menneskebørn. Da nu han har lidt, hvorfor skulde da ikke ogsaa vi lide? især da „den, som har lidt i Kjødet, har ladet af fra Synden". Sandelig, det er umuligt, at en eneste gaaer fortabt, som troer paa ham og bliver i hans Sandhed. Derfor, mine Elskede, beder uden Afladelse, at han giver mig sin Helligaand, som giver mig Standhaftighed og bevarer mig fra at forsee mig i nogen Maade. Beder videre, at om min Død kan tjene til hans Æres Forherligelse, han da vil lade den komme ret snart og give mig Naade til med villigt Hjerte at tage imod alt, hvad mig forestaaer. Men om det er mig nyttigere at vende tilbage til Eder, saa ville vi bede Gud, at jeg maa vende tilbage fra Kirkemødet med ukrænket Troskab, og at vi i den kommende Tid maa endnu renere bekjende Sandheden, helt udrydde Antikristens Lære og give vore Brødre et godt Exempel til Efterfølgelse. Jeg tvivler imidlertid om, at I see mig mere i Prag. Vor Fryd skulde ogsaa være størst, om Gud vilde forene os i sin evige Herlighed. Han er barmhjertig og retfærdig og skjænker sine troende Fred og Ro baade her og der. Han, som har tvættet os, sine Faar, med sit hellige dyrebare Blod, som er vor Saligheds eneste Grund og Vidne, han bevare Eder og forlene Eder, at I kunne udrette, hvad ham kjært er, og naar Eders Arbeide er sluttet, I da maa nyde evig Fred og Herlighed hos vor Herre Jesum Kristum tilsammen med alle, som ere blevne bestandige i hans Sandhed. Ham være Ære i al Evighed! Amen.

Den 11te Oktober 1414 begav Huß sig paa Reisen til Kostniz. I alle de Byer, han kom igjennem, løb Folket sammen i Hobetal for at see den Mand, om hvem der taledes saa meget. Den 3die Novbr. ankom han til Kostniz tilligemed sine Ledsagere, Adelsmændene Wensel von Duba, Johan v. Chlum og Henrik v. Laczenbock, som Kongen havde givet ham med paa Reisen. Ved disse lod Huß sig den følgende Dag melde hos Paven, Johan den 23de, som allerede var kommen til Staden. Ved Mødet var desuden en stor Skare Kardinaler, Erkebiskopper, Biskopper, Prælater og Doktorer i Theologien; ligeledes Keiser Sigismund og med ham mange Kurfyrster, Grever og Herrer. Kortelig, der var ikke mindre end 18,000 Præster og 80,000 fornemme Lægmænd. — Da Huß og hans keiserlige Leide blev anmeldt for Paven, talede denne meget gunstigt og forsikkrede: „Om Huß end havde kvalt min kjødelige Broder, skulde dog intet ondt vederfares ham, saalænge han er i Kostniz“. Han ophævede ogsaa Banlysningen over ham. Men see, hvad de Stores Forsikkringer betyde, ja selve Keiserens og selve Pavens! O, hvor plat intet ere dog alle Mennesker! Paven blev omgiven af en Mængde høie Geistlige, som afmalede Huß paa det værste, og strax var den gode Stemning forbi.

Den 28de Novbr. blev Huß fremkaldt for Paven og et Antal Kardinaler, og man betydede ham, at han var anklaget for at have udbredt falske Lærdomme. Dertil svarede han, at han hellere vilde dø end med sit Vidende udbrede en eneste falsk Lærdom, men at han ogsaa var beredt til at lade sig rette, saasnart man viste ham hans Vildfarelser. Uagtet Kardinalerne syntes at være tilfredse med dette Svar, lod man ham dog ikke vende tilbage til sin egen Bolig, men satte Vagt for ham og lod ham om Aftenen bringe til en af de høiere Præsters Hus for der at forvares indtil videre. Ridder von Chlum, hans troeste og ivrigste Ven, som havde ledsaget ham til Forhøret, besværede sig høilydt over Kardinalernes List og Voldsgjerning samt over, at Keiserens Leide var blevet brudt. Han gik allerede samme Nat til Paven, men fik glatte, undvigende Ord til Svar. Han skrev til Keiseren, som endnu ikke var kommen til

Staden, og klagede; denne befalede vel, at Huß skulde frigives, men Paven forbød det. Alle Chlums kraftigste Protester bleve frugtesløse. Da Keiseren ankom Juleaften, sagde de aandelige Herrer ham, at han ikke var berettiget til at beskytte en Mand, som var anklaget for Kjætteri.

Huß blev nu flyttet fra sit taalelige Fængsel til et fugtigt og stinkende i et Dominikanerkloster ved Rhinfloden, og der faldt han i en haard Sygdom. Ifølge hans Fjenders idelige Anklagelser nedsatte Paven en Kommission af Kardinaler og geistlige for at udføre Rettergangen imod ham. Huß' Begjæring om en retskyndig Bistand blev ham nægtet som den, der var anklaget for Kjætteri. Efter to Maaneders Forløb blev han atter flyttet til et andet Fængsel i et Fransiskanerkloster. Endelig førtes han ogsaa derfra til Biskoppen af Kostniz' faste Slot paa den anden Side Rhinen. I den Taarnhvælving, hvor han nu befandt sig, kunde han om Dagen gaa fængslet omkring, men om Natten blev han fastlænket med Hænderne til en Mur ved hans Leie. Under hele sit pinlige Fangenskab, som varede over 6 Maaneder, skrev han adskillige korte theologiske Afhandlinger og Tid efter anden Breve til sine Venner i Bøhmen for at styrke dem i Troen, opmuntre dem til Gudfrygtighed og underrette dem om den Trængsel, han led for Kristi Skyld. Disse Breve, hvori hele hans Hjerte taler, ere livlige Beviser paa hans Standhaftighed i Sandheden, hans Tro og Taalmodighed, hans gudhengivne Sind samt hans hjertelige Kjærlighed til den Herre Jesum og alle hans sande troende.

Imidlertid vedblev Adelen i Bøhmen og Mæhren at besvære sig paa det kraftigste hos Keiseren og Kirkemødet over, at man lod deres høitvurderede, falskelig anklagede Lærer forsmægte saa længe i Fængsel uden engang at lade ham komme til et eneste Forhør. De i Kostniz værende bøhmiske Herrer fornyede ogsaa idelig deres Forestillinger derom. Følgen blev endelig, at d. 5. Juni bestemtes til hans Forhør for en Kommission af Kardinaler, Biskopper og andre Geistlige. Da man nu først forelagde ham hans Bøger, erkjendte han disse for sine og sagde atter, at han var beredt til at for-

andre det urette, man kunde vise ham deri. Men da han begyndte at svare paa de Punkter, der forekastedes ham som kjætterske, og da han paaberaabte sig den hellige Skrift og Kirkefædrene, opstod et saa vildt brølende Skrig og Tumult af Forsmædelser og Haansord, at han derved blev nødsaget til at tie. Nu maatte Keiseren selv overvære de følgende Forhører den 7. og 8. Juni for at opretholde Skik og Orden. Da nu Anklagepunkterne atter bleve foredragne, svarede han, at han erkjendte nogle af dem som sin virkelige Mening, men viste, at andre vare opkomne ved Fordreielse, og søgte at fremstille deres sande Betydning ved at paapege Sammenhængen, hvorved den falske Mening, hvori hans Modstandere havde fremstillet dem, bortfaldt. Men man vilde ingen Forklaring høre; man fordrede, at han ubetinget skulde ydmygt underkaste sig Kirkemødets Afgjørelse, offentlig tilbagekalde alle Artiklerne og med Ed bekræfte, at han aldrig mere vilde foredrage saadanne Lærdomme. Huß erklærede atter som saa ofte før, at han gjerne vilde lære noget bedre, bad om Tilladelse til at tydeliggjøre sin Mening endnu nøiagtigere og bad Forsamlingen, at den for Guds Skyld ikke maatte tvinge ham til at afsværge falske Lærdomme, som han ikke troede at have ført, og derved at handle imod Gud og sin Samvittighed. Da saaledes alle Forestillinger af Keiseren og Præsterne ikke kunde bevæge ham til en ubetinget Tilbagekaldelse, erklærede man ham for en haardnakket Kjætter og truede ham med de Straffe, der ere bestemte for en saadan. Han derimod henskjød sin Sag til **Gud**, den himmelske Dommer, og blev derpaa atter ført til sit Fængsel. Chlum rakte ham venligt Haanden, trøstede ham og opmuntrede ham til Bestandighed; men Keiseren lod falde de Ord, at han var skyldig til Ilddøden, om han ikke tilbagekaldte. Adskillige Prælater, som havde noget billigere Sind imod ham, gjorde sig al Umage for endnu i Fængslet at bevæge ham til Tilbagekaldelse. Men han vægrede sig standhaftigt imod, at han for at redde sit Liv skulde antage endog kun et Skin af at have foredraget Kjætterier.

I et af sine sidste Breve, som han stilede til alle

de Troende i Bøhmen, da han allerede imødesaa sin nær forestaaende Død, skrev han iblandt andet:

„Jeg beder Eder at holde fast ved den guddommelige Sandhed, som jeg efter Guds Ord og de hellige Fædres Skrifter har fremstillet for Eder i Prædiken og Skrift. Men om nogen af Eder enten i mine offentlige Taler eller i Samtaler skulde have hørt eller i mine Skrifter læst noget af mig, som er imod den guddommelige Sandhed, saa beder jeg, at han ikke følger saadanne Ord, ihvorvel jeg ikke erindrer nogensinde at have talet eller skrevet noget saadant. Ligeledes beder jeg Enhver, som i min Tale eller Handling maaskee har seet noget utilbørligt, ikke at følge mig deri, men bede Gud for mig, at han forlader mig disse Synder."

Efterat han videre i Brevet har givet sine sidste hjertelige Formaninger til de særskilte aandelige og verdslige Stænder, og dette med en apostolisk Aand, samt anbefalet dem Adelsmændene von Duba og von Chlum med varm Taksigelse, fordi de trolig havde holdt ud med ham i hans Trængsler, modigt forsvaret den guddommelige Sandhed og gjort alt for hans Redning, saa slutter han med de Ord:

„Dette Brev skriver jeg til Eder i Lænkerne og fra Fængslet i den Forventning, at Kirkemødet imorgen vil udtale Dødsdommen over mig, og i den fulde Tillid til Gud, at han ikke skal forlade mig. Han skal ikke tillade, at jeg fornægter hans Sandhed og tilbagekalder Vildfarelser, som falske Vidner have opfundet imod mig. Men hvor naadigt Herren min Gud handler med mig og staaer mig bi i mine underfulde Anfægtninger, det skulle I engang erkjende, naar vi ved Jesu Kristi Naade og Hjælp komme sammen i det evige Livs Glæde. — **Elsker hverandre indbyrdes!** det er min sidste Bøn; hindrer ingen fra den guddommelige Sandhed, og bærer Omsorg for, at de fromme ikke blive undertrykkede med Vold."

Da alle gjentagne Forsøg paa at bevæge ham til at tilbagekalde vare frugtesløse, sendte Keiser Sigismund den 5. Juli de tvende Herrer v. Chlum og v. Duba tilligemed 4 Biskopper til ham for at høre hans sidste Erklæring, om han efter Kirkemødets Forskrift vilde

tilbagekalde og afsværge sine falske Lærdomme eller haardnakket vedblive med sin Vægring. Disse begave sig da til Fransiskanerklosteret, hvor Huß holdtes fangen. Da han nu blev udført af sine Lænker til dem, tiltalede Johan v. Chlum ham med disse Ord:

„Kjære Hr. Magister! vi ulærde Lægmænd kunne ikke raade Dig i denne vigtige Sag. See derfor selv til, om Du i Din Samvittighed finder Dig skyldig i det, som Kirkemødet anklager Dig for. Og er Du skyldig, saa, Kjære, blues da ikke ved at afstaa fra Din Mening og give Rum for en bedre. Men om Din Samvittighed vidner med Dig, at Du er uskyldig, saa vogt Dig for at gjøre det ringeste imod Din Overbevisning eller lyve for Guds Ansigt! Lad Dig hellere berøve Livet end den guddommelige Sandhed!"

Huß' Øine fyldtes med Taarer ved denne Tale af hans Ven, og han svarede med bløð, dæmpet Stemme: „Ærede Herre! Gud er mit Vidne, at jeg gjerne vilde vige og tilbagekalde, om jeg blot havde lært og skrevet noget urigtigt, som ikke stemte overens med den hellige Skrift og Kirken. Jeg forlanger ingenting mere end at blive bedre og grundigere undervist af den hellige Skrift. Dersom I gjøre dette, er jeg af Hjertet beredt til at tilbagekalde." En af de nærværende Biskopper udtydede denne hans Erklæring som Formastelighed og spurgte, om han vilde være klogere end hele Kirkeforsamlingen. Huß svarede: „Giv mig blot et eneste Menneske, ja den aller ringeste i hele Kirkeforsamlingen, som udvikler Sandheden bedre for mig, saa vil jeg gjerne antage det af ham." „See der", faldt nu Biskopperne ind, „hvor forstokket og halsstarrig han er i sit Kjætteri!" hvorpaa de lod føre ham tilbage til Fængslet og gave Keiseren Svar.

Følgende Dag, den 6. Juli, som var en Lørdag og Huß' 43de Fødselsdag, kom hele Kirkeforsamlingen sammen til deres 15de almindelige Session for at holde Rettergangen over Huß. Keiseren selv viste sig i al sin Pragt, fulgt af Rigsfyrsterne og hele Ridderskabet. Biskoppen fra Riga lod ved bevæbnede føre den anklagede fra hans Fængsel til Domkirken, hvor Kardinalerne, Biskopperne, Abbederne, den hellige Skrifts

Doktorer, den verdslige og geistlige Ret samt en stor Folkemængde var forsamlet. Kardinalen af Ostia førte Ordet i Forsamlingen. Keiseren sad med en gylden Krone paa en kongelig Stol, Kurfyrste og Falsgreve Ludvig stod paa hans ene Side med Rigsæblet og Borggreve Frederik af Nyrnberg paa den anden med Sværdet. Erkebiskoppen af Gnesen læste Messen og bad under Taarer den hellige Jomfru om hendes Forbøn hos Gud, at han vilde give sin Bistand til Kjætteriernes Udryddelse. Derefter blev Litaniet sunget med Indledningen: „Hør os, o Herre!" Derpaa oplæstes Texten: **„Vogter Eder for de falske Profeter"** osv. og sluttedes med den Sang paa Latin: „Kom, Gud Skaber, o Helligaand!" Huß maatte under Messen blive staaende udenfor Kirkedøren, for at Gudstjenesten ikke skulde vanhelliges ved hans Nærværelse. Da Ceremonierne vare tilende, blev han indført for Kirkeforsamlingen. Det var første og sidste Gang, han saaes i nogen af deres offentlige og almindelige Sessioner. Man stillede ham paa en Forhøining, for at han kunde sees af alle.

Nu optraadte Biskoppen af Lodi og holdt en latinsk Tale over Pauli Sprog i Rom. 6, 6: **„paa det Syndens Legeme skal blive til intet"**. Disse Ord udtydede han nu om Udryddelsen af Kjætterierne i Almindelighed og Huß' i Særdeleshed, ja han sluttede sin aandelige Tale med de Ord: „Uovervindeligste Keiser! Eders Majestæt forstyrre saaledes ifølge min Text Kjætterierne og Vildfarelserne, men i Særdeleshed denne her staaende forstokkede Kjætter, ved hvis Ondskab saa mange Steder i Verden ere blevne besmittede med Kjætteriets Pest. Dette hellige Arbeide er Eder, glorværdigste Keiser, forbeholdt. Ved denne herlige Gjerning skal Eders Majestæt forhverve sig en udødelig Pris hos den seneste Efterverden".

Huß havde imidlertid ligget paa Knæ med foldede Hænder og bedet til Gud. Efter Talens Slutning, og efter at Wiklefs Læresætninger endnu engang vare blevne fordømte, begyndte man nu at oplæse Anklageartiklerne mod Huß. Under Oplæsningen forsøgte han at svare paa en eneste Artikel, men man lod ham ikke tale, man befalede ham at tie; han var allerede tilstrækkelig hørt,

og da han dog forsøgte at modsige nogle af de groveste Løgne og Fordreielser, som nu oplæstes om ham, befalede man Retsbetjentene at forhindre ham i at tale. Da han saaledes uagtet sine indstændigste Bønner ikke fandt noget Gehør, faldt han paa Knæ med Øine og Hænder rettede imod Himlen og anbefalede med høi Røst sin Sag til sin Herre og Frelser Jesus Kristus.

Efter at Klagemaalene over ham vare oplæste, optraadte Biskoppen af Konkordia paa Talerstolen og kundgjorde den af Kirkemødet udtalte Fordømmelsesdom over Huß og hans Skrifter. Kirkemødet erklærede deri de af Huß' Skrifter uddragne Artikler for kjætterske og fordømmelige, befalede at opbrænde hans Bøger offentlig baade i Kostniz, og hvor man fandt dem, og erklærede ham selv for at være en aabenbar Kjætter, der saavel ved sine Vildfarelser som ved sin Foragt for Kirkens aandelige Straf og ved sin Halsstarrighed havde paa det høieste forarget de troende og brudt mod den katholske Troesbekjendelse. For disse Aarsagers Skyld fastsætter det hellige Kirkemøde, at han skal dømmes og forbandes som en Kjætter og derhos forsmædelig afsættes fra sit præstelige Embede.

Huß hørte denne Dom med Ro og bad siden: „Herre Gud, jeg beder Dig, at Du for Din Barmhjertigheds Skyld vil forlade alle mine Fjender!" Biskopperne udtydede dette som Skinhellighed og tilkastede ham forbittrede Blikke.

Kirkemødets Dom blev nu strax udført paa ham, og Begyndelsen var hans Afsættelse fra Præsteembedet. Erkebiskoppen af Mailand og 6 andre Biskopper traadte nu frem og førte ham hen til et Bord, hvorpaa Messedragten laa; denne iførte de ham, ligesom han skulde læse Messe. Da man iførte ham den hvide Korskjorte (Alba) sagde han: „Min Herre Jesus Kristus blev ogsaa til Spot iført et hvidt Klædebon af Herodes og sendt til Pilatus". Da han nu stod der i den præstelige Dragt, forestillede Biskopperne ham endnu engang, at det endnu var Tid at afsværge sine Vildfarelser og redde sit Liv; men Huß sagde fra sin ophøiede Stilling med Bevægelse og Taarer i Øinene til Folket: „Disse Biskopper formane mig til at tilbagekalde mine Vild-

farelser; dersom dette var noget, som kunde skee med kun et Menneskes Vanære, nemlig min egen, saa kunde de lettere overtale mig; men nu staaer jeg her for min Guds Ansigt, hvor jeg ikke kan efterkomme deres Villie; thi da skulde jeg saare min egen Samvittighed, samt bespotte og laste min Herre i Himlen; thi jeg har altid drevet det modsatte, skrevet, prædiket og lært det modsatte af de Ting, som de nu falskeligen paaføre mig. Med hvilket Ansigt skulde jeg da vove at skue op imod Himlen? med hvilke Øine skulde jeg vove at see paa de mangfoldige, som jeg har lært, om jeg nu skulde drage de Lærdomme i Tvivl, som jeg hidtil har prædiket for dem, og hvilke de have troet som virkelige Sandheder? Skulde jeg nu ved et saa ondt Exempel bedrøve og forvirre saa mange Sjæle og Samvittigheder, som ere underviste i vor Herres Jesu Kristi sande Evangeliums reneste Lære ved de stærkeste Skrifter og befæstede deri imod alle Satans Storme og Anløb? Nei det vil jeg ikke gjøre eller lade mit Liv, som desuden er indviet til Døden, være mig kjærere end deres Frelse og Salighed, som jeg har lært".

Biskopperne og det øvrige Præsteskab raabte nu overlydt: „Nu see vi, hvor halsstarrig han er i sin Ondskab, hvor haardnakket han er i sit Kjætteri! Stig ned! stig strax ned!"

Da han var nedstegen, begyndte de dertil bestemte 7 Biskopper at fratage ham Embedet. Erkebiskoppen af Mailand og Biskoppen af Besankon traadte frem og toge Kalken ud af hans Hænder med de Ord: „O, Du forbandede Judas, som har forladt Fredens Raad og forbundet Dig med Jøderne! Vi fratage Dig denne Kalk, hvori Jesu Kristi Blod offres til Verdens Frelse (!). Du er den aldrig mere værdig". Huß svarede med høi Stemme: „Men jeg sætter al min Tillid og Fortrøstning til Gud min Frelser, at han aldrig skal fratage mig Salighedens Kalk, men at jeg med hans naadige Hjælp skal endnu idag drikke den med ham i hans Rige". Nu fremtraadte ogsaa de andre Biskopper, og idet hver især fratoge ham en særskilt Del af den præstelige Dragt, udøste de en særskilt Forbandelse over ham, hvortil han svarede: „Jeg modtager hjertelig gjerne al denne Haan

for min Herres Jesu Kristi Navns og Sandheds Skyld".

Da det kom dertil, at man skulde forstyrre Tonsuren (den ragede Plet paa hans Hoved) opstod en heftig Strid, om man skulde benytte en Kniv eller Sax dertil. Huß kunde ikke afholde sig fra at see paa Keiseren og sige: „Er det ikke en sælsom Sag, da I dog alle ere lige grumme, at I ikke kunne blive enige om Maaden at udøve Eders Grumhed paa?" Efter en lang Ordstrid beholdt Saxen Fortrinnet, og dermed afklippede man nu Haaret i Form af et Kors. Sluttelig bleve ogsaa hans Fingre skrabede med en Kniv for ved denne Ceremoni at berøve ham den hellige Salveolie (chrisma) og dermed den præstelige Værdigheds ellers uudslettelige Tegn (caracteres indelebiles). Da Ceremonierne for den præstelige Værdigheds Afførelse vare afsluttede paa denne Maade, sagde de: „Nu udkaster det hellige Kirkemøde i Kostnitz Johan Huß fra Præstestanden og fra det herlige Embede, hvormed han var prydet, og viser derved, at den hellige Kirke og Guds Menighed frasiger sig dette Menneske, berøver ham Kirkens Beskyttelse og overleverer ham til den verdslige Magt". Men forend dette skete, satte de en Papirskrone paa ham i Form af en Bispehue, men næsten en Alen lang. Paa denne havde de malet tre Djævle og skrevet med store Bogstaver det Ord »Hæresiarcha« (Erkekjætter). Men da Huß saa denne, trøstede han sig med de Ord: „Min Herre Jesus Kristus har baaret en meget smerteligere Tornekrone for mig arme Menneske indtil sin forsmædelige Død paa Korset; derfor vil jeg arme Synder gjerne for hans Skyld bære denne meget lettere Krone, hvormed man forhaaner mig". Sluttelig sagde Bisk opperne: „Nu overgive vi Din Sjæl til Djævelen i Helvede". „Men jeg", svarede Huß, „anbefaler den til min naadigste Herre **Jesus Kristus**". Nu vendte Biskopperne sig til Keiseren og sagde: „Dette hellige Kirkemøde i Kostnitz overantvorder nu Johan Huß, som ikke mere har noget Embede i Kirken, til den verdslige Magt og Domstol".

Keiseren reiste sig og modtog som høieste Dommer den til ham overleverede Johan Huß idet han sagde til Kurfyrste og Falsgreve Ludvig: „Efterdi, vi kjære Fyrste,

ikke bære Sværdet forgjæves, saa før nu denne Johan Huß bort og lad ham i vort Navn skee, hvad der tilkommer en Kjætter". Falsgreven aflagde den fyrstelige Prydelse, hvori han stod for Keiseren, og udførte den modtagne Befaling, idet han overleverede ham til Byfogden i Kostniz med de Ord: „Paa vor naadigste Herres, den romerske Keisers Dom og særlige Befaling, før denne Magister Huß bort og brænd ham som en Kjætter". Byfogden overleverede ham til Skarpretteren og hans Knægte med den udtrykkelige Befaling, at man ikke maatte afføre ham hans Klæder eller Bælte, Penge, Kniv eller noget, som han bar hos sig, men brænde ham tilligemed hans tvende sorte Kjoler, det sølvbeslagne Bælte osv. Og saaledes blev han ført ud til Rettерstedet, hvortil man havde bestemt en Eng ved en Have udenfor Staden i Egnen ved Slottet Gottleben.

To af Falsgreve Ludvigs Betjente toge ham imellem sig, to Bøddelknægte gik foran og to efter. Foruden Fyrster og Herrer ledsagedes han desuden af 800 bevæbnede. Og Mængdens Tilløb vor saa stort, at man maatte tillukke Stadsporten og lade nogle ad Gangen gaa ud, for at Broen ikke skulde briste under den store Mængde.

Hans Bortgang var opbyggelig og glædelig. Da han kom foran det biskoppelige Pallads og saa, at man brændte hans Bøger, smilede han derved. Han formanede det omkringstaaende Folk, at de ikke skulde tro, at han led dette for noget Kjætteri, men at hans og Sandhedens forbittrede Fjender havde anklaget ham af Had. Under sin videre Fremskriden raabte han meget alvorligt: „**O, Jesu Kriste, Du den levende Guds Søn, forbarm Dig over mig!**" Og med lignende Bønner vedblev han til Retterstedet. Mængdem, som hørte hans Tale og ivrige Bønner, sagde indbyrdes: „Hvad dette Menneske forhen har lært og prædiket, det vide vi ikke; men nu høre vi intet andet af ham end hellige Taler og fromme Bønner".

Da han var kommen til det Sted, hvor han skulde lide Ilddøden, faldt han paa Knæ, opløftede sine Øine og bad med mildt, oplyst Ansigt og høi Stemme af den 31te og 51de Psalme, i Særdeleshed det Vers: „**I dine**

Hænder befaler jeg min Aand; Du har forløst mig, Herre Du trofaste Gud!" Under Bønnen faldt den med Djævle bemalede Papirshue af hans Hoved; men nogle Drabanter, som omgave ham, sagde: „Huen bør sættes paa ham igjen, at han maa blive brændt tilligemed Djævelen hans Herre, som han har tjent". Men Huß bad: „Herre Jesu, jeg vil gjerne lide denne grusomme og forskrækkelige Død for Dit hellige Evangeliums og Dit hellige Ords Prædikens Skyld". Paa Falsgrevens Befaling blev han afbrudt i denne Bøn, tagen af Bøddelen og ført tre Gange rundt omkring Baalet, hvorunder han vedblev at bevidne sin Uskyldighed for Folket. Derpaa bad han om at tale med sine Fangevogtere endnu engang; da disse kom frem, sagde han: „Jeg takker Eder ret meget, mine kjære, for alle de Velgjerninger, I have bevist mig; thi I have vist Eder imod mig som mine elskede Brødre, ikke som mine Vogtere. I skulle ogsaa vide, at jeg troer fast paa min Frelser, for hvis Navns Skyld jeg gjerne lider denne Død og har den Fortrøstning, at jeg allerede idag skal være med ham i Paradis".

Imidlertid toge Bødlerne og bandt ham med Hænderne paa Ryggen fast til et stærkt, i Jorden nedrammet, opretstaaende Brædt, med 6 vaade Strikker, ved Anklerne, under Knæerne, om Livet og under Armene. Men da hans Ansigt var vendt mod Øster, anmærkede nogen, at Kjætteren ikke var dette værdig, hvorfor de maatte forandre det og vende hans Ansigt mod Vester. Derpaa fastgjorde de hans Hals med en sort, sodet Lænke, hvorover han smilende sagde: „Min kjæreste Herre og Frelser har for min Skyld været bunden med en meget haardere og værre Lænke, hvorfor skulde jeg arme da skamme mig ved at bindes med denne sodede Kjæde for hans hellige Navns Skyld!" — Nu begyndte Bøddelknægtene at gjøre Baalet i Orden. Under hans Fødder lagde de et Par Risbundter og desuden saameget Brænde og Halm, at det naaede ham helt til Hovedet. Da han saa en Bondedreng at hjælpe til med at slæbe Brænde frem, udraabte han smilende den hellige Hieronymus' Ord: „O hellige Enfoldighed!" Men førend Baalet antændtes, red Falsgreve Ludvig og Rigsmarskalk von

Pappenheim endnu engang hen til ham og forestillede ham, at han for at frelse sit Liv endnu kunde tilbagekalde de Lærdomme, han havde ført. Da begyndte Huß at tale med høi Røst ud af sin Brændehob: „Jeg kalder Gud til Vidne paa, at jeg aldrig har lært eller skrevet det, som I ved falske Vidner have paadigtet mig; men jeg har med alle mine Lærdomme, Prædikener og Skrifter søgt at redde Menneskene fra Syndens Tyranni. Derfor vil jeg idag med denne min Død glad beæsegle denne Sandhed, som jeg har lært, skrevet og udbredt". — Da de hørte dette, sloge de Hænderne sammen og rede derfra.

Nu antændte Bøddelen Baalet; men Huß sang og bad paany med høi Røst: „**Kriste, Du Guds Søn, forbarm Dig over mig!**" Men da han vilde begynde tredie Gang, drev Vinden Luerne og Røgen hen i hans Ansigt, saa han tabte Mælet; dog saa man endnu hans Hoved og Læber at bevæge sig bedende, saa længe man kan bede et Fader vor to eller tre Gange, da Herren forkortede denne sin tro Tjeners Lidelse og hentede hans Sjæl til evig Fred og Vederkvægelse, hvilket skete Klokken 11 om Middagen.

Da nu Brændet var opbrændt, og det døde Lig endnu hængte paa Pælen, stødte Bødlerne ham med Stænger ned i Ilden tilligemed Pælen, lagde nyt Brænde paa og opbrændte det hele med raa Grusomhed. Da Falsgreve Ludvig fik at vide, at en Bøddelknægt havde beholdt Martyrens Kappe og Bælte, befalede han, at alt, hvad der fandtes efter ham, skulde opbrændes, for at Bøhmerne ikke skulde bevare det som en Helligdom, og lovede han at godtgjøre Bøddelen med Penge. Tilsidst, da alt var opbrændt, lagde de Asken og den nærmeste og dybt opgravede Jord paa Karrer og kastede det i den nær forbiflydende Rhin, for at der ikke skulde blive et Støv tilbage af ham for hans Venner, men at det sidste Spor af dette Sandhedens hellige Vidne skulde for altid være borttaget.

Men Asken hviler ikke, nei,
den trindt om Lande ryger,
og Strøm og Grav forhindrer ei,
en Ild af den opstiger.

Har Fjenden end Guds Vidners Røst
med Baalet vidst at hæmme,
det bli'er ham kun til ringe Trøst;
thi mægtig deres Stemme
gjenlyder trindt paa Jorden.

I Erl. Dryselius' Kirkehistorie (15de centurian, Side 478) tillægges, at da Huß gik til Baalet, yttrede han i profetisk Aand: „Idag stege I en Gaas (det bøhmiske Ord Huß betyder Gaas) men om 100 Aar skal af min Aske opvore en Svane, den skulle I ikke kunne stege". — Bøhmerne lode ogsaa slaa en Mindepenge med Huß' Billede paa samt den Indskrift paa Latin: „Om hundrede Aar skulle I staa Gud og mig til Ansvar derfor". Dette opfyldtes i den dyrebare Guds Mand **Luther**, som optraadte just 100 Aar efter Huß med samme Prædiken.

---

2. Henrik Boes og Johan Esch.

Vi flytte os nu med vor Betragtning til Reformationens Dage. **Henrik Boes** og **Johan Esch** vare, som Luther beretter, „**de første**, der med deres Blod bekræftede og beseglede" det ved Reformationen for Lyset bragte Evangelium. De vare to unge Augustinermunke fra Antwerpen og bleve offentlig brændte i Brüssel den 1. Juli 1523. I dette Aar var en gruelig Forfølgelse udbrudt i Nederlandene imod de evangeliske. Man regner indtil 100,000 — siger: hundrede Gange Tusinde — som i Nederlandene alene bleve dræbte for Kristi Skyld af den romerske Antikrist. — Om de to nævnte Kristi Bekjenderes Lidelse og Død giver et Dienvidne følgende Beretning:

„Af den Hob Augustinere, som man hentede fængslede fra Antverpen til Vilforden, ere de tre forblevne ved deres Kjætteri; de øvrige have tilbagekaldt. Man har forsøgt alt muligt for at formaa ogsaa disse dertil, men da man intet kunde udrette, besluttede man at lade Dommen gaa over dem. De førtes altsaa til Brüssel. Dagen før Marias Besøgelse droge de tre derværende Tiggerordener ud med Korsets Fane foran sig, som sæd-

vanligt er ved en offentlig Procession. Derpaa indtoge de theologiske Professorer og Abbederne, som traadte i Biskoppernes Sted, med høie Huer og Stave, som glimrede af Juveler, deres Sæder paa en stor Skueplads, der var bleven opreist foran Raadhuset. Henimod Kl. 11 blev den yngste, Henrik Voes, afhentet til Skuepladsen i præstelig Dragt. I Midten stod et Bord, som lignede et Alter; ved dette faldt han paa Knæ. Man kunde ikke spore det mindste Tegn hos ham til Frygt eller Uro. Ceremonierne ved hans Afsættelse vedvarede en hel Time; men han beholdt stadig samme Sjælero. Hans jævne, rolige og fredfulde Udseende tilkjendegav ikke blot Foragt for Døden, men ogsaa en overordentlig Fred i Sindet. Han lignede et Menneske, som beder og er fuld af hellig Andagt. Hvad man bad ham gjøre, gjorde han uden ringeste Modsigelse. Da Ceremonierne vare sluttede, og han var nedsat fra Præst til Lægmand, samt iført verdslig Dragt, saa aftraadte han. Derpaa fremtraadte de to andre, og man saa hos dem samme Standhaftighed og Frimodighed. De bleve afsatte paa samme Maade og gik derpaa ligeledes bort fra Tribunen. Kort derefter førte man den første tilligemed Johan Esch, den ene af de to andre, til Ilden, som var tilberedt paa Torvet tæt ved. Under deres Bortgang, og medens de bleve afklædte, hørte man meget af dem, hvoraf man med Sikkerhed havde kunnet slutte, at de vare redelige og fromme Kristne, som glædede sig til snart at opløses og være med Kristus, dersom man ikke forud havde havt den Mening, at de vare overbeviste om Kjætteri. De bevidnede ofte, at de døde som Kristne og troede en hellig almindelig Kirke. De sagde, at dette var den Dag, som de længe havde ventet. De snarere omfavnede Pælen, end de vare bundne til den. Ilden antændtes langsomt, men de lode ikke Modet falde, end ikke da Røgen slog i Veiret. Af deres Ansigtstræk og Fagter kunde man ikke slutte andet, end at deres Standhaftighed og Frimodighed tiltog jævnt, jo nærmere de vare ved Døden. Der udstraalede en saadan Glæde fra dem, at det forekom mange, som om de smilede. De bade iblandt andet den apostoliske Troesbekjendelse og Psalmen: „O, store Gud, vi love Dig", og dette omvexlede, indtil

Luerne gjorde dem maalløse. Den tredie, som her var Tale om, var **Lampertus Thorn**; han saaes ikke mere nu, da han havde udbedet sig Betænkningstid; men ogsaa han valgte siden Døden og blev ligeledes brændt. Da Voes under Forhøret blev spurgt, hvorfra han havde sin nuværende Tænkemaade, tilstod han frit, at han var bleven ført dertil ved Luthers Skrifter. „Altsaa er Du forført af Luther", sagde man til ham; „Ja", sagde han, „aldeles ligesom Apostlene vare forførte af Kristus".

I Anledning af denne Mordgjerning skrev Luther kort efter et Sendebrev til de Kristne i Holland, Brabant og Flandern, hvilket Brev vi her ville optage; det lyder saaledes:

„Alle kjære Brødre i Kristo, som ere i Holland, Brabant og Flandern, samt alle troende i Kristo, Naade og Fred fra Gud vor Fader og vor Herre Jesus Kristus!

Lov og Tak være al Barmhjertigheds Fader, som i denne Tid atter lader os se sit beundringsværdige Lys, der hidtil har været skjult for vore Synders Skyld, saa at vi have været Mørkets græsselige Magt underkastede samt tumlet ynkelig omkring og tjent Antikrist. Men nu er Tiden kommen, at vi atter høre Turtelduens Røst, og at Blomsterne atter begynde at udfolde sig i vort Land.

I denne Glæde ere I, mine Elskede, ikke alene blevne delagtige, men I ere ogsaa de første, hos hvem vi have oplevet en saadan Fryd og Salighed. Thi Eder er det givet fremfor hele Verden ikke alene at høre Evangelium og bekjende Kristus, men ogsaa at være de første, som nu lide Trængsel og Forsmædelse, Angest og Nød, Fængsel og Fare for Kristi Skyld, og ere blevne saa opfyldte af Frugtbarhed og Styrke, at I have bekræftet og beseglet det med Eders eget Blod, ligesom de tvende ædle Klenodier i Kristo, **Henrik** og **Johannes** i Brøssel, have agtet deres Liv ringe, paa det at Kristus maatte blive priset ved sit Ord. O, hvor foragteligt blev ikke disse tvende Brødre henrettede; men hvor herligt skulde de ikke komme igjen med Kristus i evig Fryd og dømme de samme, som nu uretfærdigt have dømt dem! Ak, hvor

det er en ringe Ting at skjændes og dræbes af Verden, for dem som vide, at deres Blod er kosteligt og deres Død dyrebar i Guds Öine, som vi synge i Psalmen: Hvad er al Verden imod Gud?

Hvor have ikke alle Engle seet deres Lyst og Glæde paa disse tvende Sjæle! Hvor gjerne maatte ikke Luerne hjælpe dem fra dette arme syndige Liv til det evige, fra Forsmædelse til evig Herlighed! Gud være lovet og priset i al Evighed, at vi have oplevet dette at see rette Helgene og sande Martyrer, vi, som hidindtil have ophøiet og tilbedet saa mange falske Helgene.

Vi heroppe ere endnu ikke blevne værdige til at frembære Kristus et saadant dyrebart og værdigt Offer, ihvorvel mange af vore Brødre hverken have været eller ere uden Forfølgelse.

Derfor, mine Kjære! værer trøstige og glade i Kristus og lader os prise hans store Tegn og Undere, som han har begyndt at gjøre iblandt os. Han har nu vist os nye Exempler af sit Liv. Nu er det Tid, at Guds Rige bestaaer ikke i Ord, men i Kraft.

Her viser det sig, hvad det vil sige: **Værer glade i Trængslen!** „Jeg har forladt Dig et lidet Öieblik, men jeg vil tage Dig til mig med stor Barmhjertighed", siger Esaias Kap, 54, og Ps. 91: „Efterdi han har holdt sig til mig, vil jeg udfri ham — jeg er hos ham i Nød; jeg vil fri ham og herliggjøre ham; thi han kjender mit Navn". Da vi have disse trøstelige Forjættelser, saa lader os fornye vort Hjerte, være ved godt Mod og med Glæde lade os slagte for Herren.. Han har sagt det, han skal ikke lyve. Endog alle Eders Hovedhaar ere talte.

Og ihvorvel Modstanderne ville udskrige disse Helgene for Hußiter, Wiklefiter og Lutheraner og berømme sig af deres Mord, saa skal det ikke forundre os, men styrke os desto mere; thi Kristi Kors maa have Bagtalere. Men vor Dommer er ikke fjern; han skal fælde en anden Dom, det vide vi og ere fuldt visse paa.

Beder for os og for hverandre, kjære Brødre, paa det den ene maa række den anden en trofast Haand, og vi alle i en Aand maa holde os til vort Hoved Jesus Kristus; han styrke Eder med sin Naade og fuldende

Eder til sit Navns Ære, hvilket være Lov, Pris og Ære hos Eder og alle Skabninger i Evighed!" Amen.

Martinus Luther. Dr.

Foruden dette Brev forfattede Luther ogsaa følgende

Sang

om de tvende Kristi Martyrer, som bleve brændte i Brysſel af Sofisterne fra Løwen, Aar 1523.

Hvad Gud har gjort, vi synge nu
i denne Martyrvise,
derved hans Navn maa bredes ud,
og vi hans Under prise.
I Bryssel han i Lys har bragt
ved tvende unge Vidner
sin Naades underfulde Magt,
hvormed han kroner sine
og lader Ondskab blues.

Den første, som Johannes hed,
i Gud var rig paa Naade;
hans Broder Henrik delte med
hans Sind, hans Nød og Vaade.
Til Gud de faret har fra Jord
og Seirens Krone vundet;
thi deres Blod for Herrens Ord
har varmt og trofast rundet;
de Guds Martyrer bleve.

Her Satan listig, snu og grum
dem søgte at bevæge
ved Svig og Trusel, Vold og Dom
til Herrens Ord at nægte.
Sofister mange han dertil
fra Løwen kalder sammen;
men deres Kunst ei hjælpe vil,
det blev dem liden Gammen;
dem Aanden gjør til Daarer.

De synge bittert, synge sødt,
sig snige frem saa sagte;
men Drengene staa fast paa et,
Sofisterne foragte.
Den gamle Fjende maa med Gru
sin egen Afmagt kjende
og fuld af Harm beslutter nu
de Drenge at opbrænde,
som trodsed' saa hans Styrke.

Man klædte af dem Klostrets Skrud,
dem Vielsen afhændte;
de sagde: „Amen", og til Gud
sig deres Hjerter vendte:
„O Gud, vær Du vor Trøst og Del,
maa vi blot Dig behage,
men Satans Kunst og Gjøglespil
han selv maa gjerne tage,
hvormed han Verden daarer".

I Kristi Orden disse maa
nu helt optagne blive,
for Herren selv som Præster staa,
sig selv til Offer give,
fra Verden dø, aflægge grandt
Skinhellighedens Sminke,
foragte Munkedigt og Tant,
men fri og rene svinge
sig op til Engles Bolig.

Et Skrift for dem man satte op
om hvad de mon bekjende,
der skrev de deres Tro og Haab;
Vildfarelsen var denne:
„Paa Herrens eget Ord sin Tro
man bør alene grunde;
ei Menneskepaafund give Ro".
Det var da intet Under,
de derfor maatte brændes.

To store Baal nu tændes an,
de unge to fremtrine;
med stor Forundring saa hver Mand
kun Fred i hver en Mine;
med Fryd de give sig deri,
høit deres Gud de prise. —
De ondes Mod var nu forbi,
da Herren saa mon vise
sin Kraft udi de Svage.

De see sin Skam og ville den
nu gjerne overhylle;
ei Værket priser Mesteren,
det søge de at skjule.
En Orm i deres Hjerter er,
som gnaver dybt i Grunden,
og Aanden kan ei tie her;
naar Abels Blod er rundet,
det høit mod Kain raaber.

Og Asken hviler ikke, nei
den trindt om Lande ryger,
og Strøm og Grav forhindrer ei,
en Ild af den opstiger.
Har Fjenden end Guds Vidners Røst
med Baalet vidst at hæmme,
det bli'er ham kun til ringe Trøst;
thi mægtig deres Stemme
gjenlyder trindt paa Jorden.

End standser ei de ondes Gift,
de ville Mordet smykke,
de give ud et Løgneskrift;
Samvittigheden trykker.
Guds Helg'ne de forsmæde end
og haane efter Døden,
som skulde disse unge Mænd
til aller sidst i Nøden
besindet sig og angret.

De maa dog lyve idelig,
det kan dem intet baade.
Guds Ord gaaer frem, vi takke Dig,
o Gud, for al Din Naade.
Nu Sommeren liver op vort Haab,
og Vint'ren bort sig skynder,
de spæde Blomster spire op,
og han, som det begyndte,
skal Værket vel fuldende.

---

3. Adolf Clarenbach og Peter Flysteden.

Clarenbach blev født i Lennep ved Rhinen og skal samtidigt med Luther have indseet og bekæmpet Pavekirkens Vildfarelser og sædelige Fordærvelse. Fra Aaret 1523 optraadte han i Særdeleshed som .Reformator, virkede og vidnede. Da han i en Disputation 1525 seirede over Minoriten Georg von Dorsten, blev han af de geistlige anklaget som Kjætter, afsat fra sit Embede og forvist fra Wesel. Han flyede til Osnabryk, hvor han hjalp til at befordre Reformationsværket og holdt bibelske Forelæsninger. Men da han blev anklaget af Præsterne, maatte han flygte ogsaa herfra. Derpaa prædikede han i Meldorf i Ditmarsken, hvor den ædle

Henrik von Zytphen kort forud havde lidt Døden under usigelige Marter — 1527 vendte han tilbage til sit Fædreland og forkyndte Herrens Ord i adskillige Stæder. Det katholske Præsteskab lod ved den verdslige Magt forbyde ham det. Da han nu skriftlig fortsatte Reformationen og kom til Køln i 1528, blev han greben der og udspurgt om sin Tro og Lære i mangfoldige Forhører. Iblandt andet spurgte Kantsleren, „om han holdt med den nye Skriftfortolkning eller med Konsilierne og den gamle Exegese". Clarenbach svarede: „Med ingen af dem, men med Kristus, efter hvem jeg er nævnet. Forsaavidt Lutheranerne og Konsilierne stemme overens med Kristus, holder jeg med dem; ellers ikke". Kantsl. „Men her er jo tvende Sekter; I maa dog holde med en af dem! Sig os, med hvilken? Gjør I ikke det, saa maa vi overlevere Eder til andre, som vel skulle lære Eder at tale". Clarenb. „Det sømmer sig ikke for en Kristen at holde sig til Sekter eller berømme sig af noget Menneske; men han skal holde sig til Kristi Læres visse Ord".

I det andet Forhør blev spurgt: „Er Paven Kirkens Hoved?" Clarenb. „Kristus er den hellige Kirkes Hoved. Dersom da Paven ogsaa skulde være det, saa var Kirken et Vidunder med to Hoveder". Dommeren: „Gud forbarme sig! Hvad siger I? Jeg vilde ikke have sagt saadant for hele dette Rum fuldt af Gylden". Man spurgte videre, „om man burde lyde Paven og Biskopperne". Cl. „Om de prædike og befale i Overensstemmelse med Guds Ord, ellers ikke; man bør da lyde Gud mere end Mennesker". Han vægrede sig standhaftigt imod at aflægge Ed for at bekræfte Sandheden; „vor Tale maa jo være ja, ja, nei, nei". Dette udlagdes ham til det værste. — I det fjerde Forhør blev spurgt: „Kjender I en, som hedder **Martin Luther?**" Cl. „Personlig ikke; men jeg har hørt meget om ham". Dommeren: „Har I nogensinde ønsket, at Luthers Skrifter maatte udbredes og forsvares?" Cl. „Ja, forsaavidt de stemme overens med Kristi Evangelium; videre ikke". Dommeren: „Troer I det, som de hellige Konsilier have approberet angaaende Troen og Sjælenes Salighed, samt at alle Kristne maa tro det og derimod fordømme, hvad disse have fordømt som stridende mod

Troen og Skriften?" Cl. „Saafremt det er fastsat efter Guds Ord; ellers ikke". Dommeren: „Troer I, at Luther med rette er bleven fordømt af den hellige Stol, og at enhver Kristen maa betragte det saaledes?" Cl. „At han er fordømt, veed jeg; om det er med rette, kan jeg ikke sige; er han fordømt ifølge Skriften, saa er det ret, ellers ikke". Dommeren: „Kjender I Personer, som eie Luthers Skrifter?" Cl. „Vel tusinde, som jeg dog ikke kan opregne alle". Domm. „Begaaer den, som trodsigt foragter Ceremonierne, Vievandet, Saltet, Lysene og Krydderierne, en Dødssynd?" Cl. „Den, som af Trods foragter saadant, han gjør ikke vel; om han begaaer en Dødssynd, veed jeg ikke". Domm. „Er der materielt Brød og Vin under Brødet og Vinen i Alterets Sakramente efter Præsternes Konsekration (Forvandling) eller er det i alt den samme Kristus, som har lidt for os paa Korset?" Cl. „Jeg troer, at det er Kristi sande Legeme og sande Blod; men om Brødet og Vinen endnu forblive Brød og Vin, det veed jeg ikke. Herren har heller ikke befalet mig at forske videre derefter". Domm. „Kan den skriftende og angerfulde fyldestgjøre for sine Synder ved den paalagte Poenitense?" Cl. „Den sande Poenitense er: **gaa hen og synd ikke mere!** For øvrigt troer jeg, at der findes ingen anden Fyldestgjørelse for Synden end ene og alene **Jesu Kristi Død**; det er ifølge Skriften". Domm. „Er Maria forbleven Jomfru, siden hun undfangede Kristus?" Cl. „Ja". Domm. „Det er dog vel, at I indrømmer os saa meget; men troer I ogsaa, at Maria som Guds Moder bør æres, anraabes og paakaldes af alle troende?" Cl. „Man skal ære hende og fremstille hende som et Exempel paa Tro og Kjærlighed, men ikke anraabe hende, ikke rette nogle Bønner til hende". — Med Forsigtighed og Klogskab svarede Clarenbach ogsaa paa Spørgsmaalene, om Luther var en Kjætter og Luthers Skrifter urigtige, om han havde skrevet og udbredt Skrifter efter Luthers Lære, om man ogsaa kunde skrifte for en Lægmand, om Lægfolk kun burde have Brødet i Nadveren osv.

Otte og tyve Uger sad han nu atter fangen, da sammentraadte hans Dommere paany og deriblandt en pavelig og en kølnsk Inkvisitor. De begyndte fra St.

Petrus, til hvem Herren havde sagt: **Du er Petrus, og paa denne Klippe** m. m. Fra St. Petrus var denne Magt kommen til alle Paver og skulde i al Evighed forblive hos den romerske Kirke m. m. Clarenbach vilde forklare sig, men sluttelig tillod man ham det ikke. Han bad endnu engang om Undervisning af Skriften, hvorpaa man svarede, at man ikke vilde disputere eller indlade sig i Ordstrid med ham. Sluttelig oplæste Inkvisitoren Dommen paa Latin, hvoraf Slutningen lød saaledes: „Altsaa skille vi denne Adolf Clarenbach fra Kirkens Samfund som et skabbet Faar og et stinkende raadbent Lem og overantvorde ham til den verdslige Ovrighed, dog bedende, at den ikke maa tilføie ham nogen Skade til Liv og Blod". Det var de aandelige Inkvisitorers sædvanlige hykkelske Bøn, naar Offeret skulde falde.

Clarenbach sad i Fængsel fra Marts til om Efteraaret 1529. Forgjæves søgte man at bringe ham paa andre Tanker. Præsten i Lennep talede mest bevægeligt til ham: „Adolf!" sagde han, „jeg har endnu en gammel Gylden; den faaer den første, som bringer mig den Efterretning, at I har omvendt Eder. Gjør det dog min kjære Adolf! gjør det, jeg beder Eder for Guds og Jesu Kristi Skyld!" Han sagde dette med en saa rørende Stemme, at Clarenbach havde maattet bevæges, om Gud ikke havde opholdt ham. I Begyndelsen sad han taus og stum; derpaa bad han ved Guds Barmhjertighed, at de dog vilde undervise ham; han vilde jo gjerne lade sig undervise som et Barn! — Da de saaledes intet udrettede, begyndte de at true ham. „Magt gaaer for Ret", sagde de. Dommeren sagde: „Jegg frygter, Adolf, at det koster Eders Hals". „Her er deen", svarede Clarenbach; „om I end faa den, opnaa I dog ikke Eders Onske; men jeg faaer det evige Liv, og engang skal I erfare, hvad I har gjort".

Om Clarenbachs Medfange, **Peter Flysteden**, have vi kun faa Underretninger. Han synes at have været mere djerv og heftig. Ogsaa han blev forhørt, dømt og overleveret til den verdslige Magt. I de to sidste Dage af deres Fangenskab udbredte sig en ukjendt, ondartet Sygdom og bortrykkede mange Mennesker. Præ-

sterne i Køln erklærede, at dette onde var en Guds Straf over det indbrydende Kjætteri. Nu kunde intet mere hindre begges Undergang, ihvorvel Senatet i Køln nødig vilde dømme dem til Døden; Præsternes Nidkjerhed var for ihærdig. Man raadede Clarenbach at lade en Munk komme til sig for at skrifte for ham. Han svarede smilende: „Som I vil! Have vi syndet imod denne Munk, saa ville vi bede ham om Forladelse. Men — om nu Munken kommer, saa have vi jo ingen Penge at betale ham med for Skriftemaalet, og hvad skulle vi da gjøre?"

Saa kom deres Dødsdag. Glad sagde Clarenbach: „**Vi ønske ikke andet end Døden**, paa det vi maa blive forløste fra vore Fjender, det er, fra vort Kjød, fra Synden, Djævelen og Helvede. Maa det ikke være os en herlig Trøst, at vi blive fri fra den Fjende, som daglig bekriger os? Saalænge vi vandre hernede paa Jorden, ophører ikke Kjødets Strid imod Aanden eller Aandens imod Kjødet, og vi kunne ikke blive fuldkomne, som vi gjerne vilde. Vi længes ogsaa efter at blive fri fra Modstandernes Fjendskab, som uafladelig frister os til at falde fra vor Tro. Vi ønske at dø og ere kaldte af Gud til disse Lidelser, efterdi Kristus led for os og efterlod os et Exempel". Han oplæste her hele Stedet 1 Pet. 2, 21—25. hvorpaa han slog Hænderne sammen og udraabte med Glæde: „Er det ikke sandt!" De tvende dømte plagedes især af to Augustinere, af hvilke den ene, en døbt Jøde, haanlo og bespottede endnu paa Retterstedet. Clarenbach sagde: „Vi holde os til vor Herre Jesus Kristus og til hans Ord, da kunne vi ikke fare vild. Hans Ord ville vi bekjende, saalænge vor Mund er aaben; ham, vor Herre, ville vi bekjende for Menneskene, da skal han ogsaa bekjende os for sin himmelske Fader. Vi forlade os ikke paa nogle Mennesker, de maa have været nok saa hellige, heller ikke paa vore gode Gjerninger; thi vi have ingen saadanne. Da vi nu ingen have og dog skulle dø idag, hvorhen skulle vi da tage Veien? Til Djævelen ville vi ikke, Menneskétrøst hjælper os ikke, og al vor Gjøren er forgjæves, da vi kun ere unyttige Tjenere, naar vi have gjort alt, hvad vi kunne. Vi forlade os derfor billigvis **ene og alene**

paa vor Frelsers Død, som han har lidt **for os**, og ellers paa ingen Ting i Verden, det maa lyse og glimre, saa meget det vil". Augustineren: „I foragte alle ydre Ceremonier og holde Eder til Troen alene. Men hvorfor har Gud befalet at døbe med Vand og den Helligaand, om det var nok med Troen?" Clarembach: „Det har saaledes behaget den himmelske Fader. Hvem er hans Raadgiver, eller hvem kan sige til ham: hvorfor gjorde Du det saaledes og ikke anderledes? Men det er vist, at om Troen ikke er der, saa er det hele intet. **Den, som ikke troer, han skal blive fordømt, enten han er døbt eller ikke**". — Nu gik Munkene bort. De fangne bleve førte ud af Fængslet og bundne af Bødde- len. Paa Veien sagde en til dem: „Tænk paa vor Herre, hvorledes han gik til Pilati Hus". — Clarenbach til Dommeren: „Ja, Pilatus kan undskyldes; thi han vidste ikke, hvad han gjorde; men I vide det". Flysteden ogsaa til Dommeren: „Du er værre end Pilatus; thi Du havde gjerne villet pine og plage os bort fra Kristus; men vid, at der ikke kan optænkes nogen Martter, som kan skille os fra ham". Trods Stød og Slag talede de endnu meget til Folket, som fulgte dem; da raabte en Mand af Hoben til dem: „Vær ved godt Mod, Adolf!" Clarenbach blev meget oplivet derved; han smilede og havde gjerne rakt den kjære Mand sin Haand. Ved Vagtporten sagde han til en Vexelerer: „Vær hilset, Broder, og sig de andre kjære Brødre god Nat. Forman dem, at de ikke slippe Kristus og hans Ord af Frygt for Døden; thi det maa skee, at **alle de, som ville leve gudeligen i Kristo Jesu, skulle forfølges**. Derfor vil jeg efterfølge Kristus og foregaa Eder". — „O, Køln! Køln!" vedblev han, „hvor Du forfølger Guds Ord! En Sky hænger i Luften, den skal falde ned endnu engang". Alle Mennesker forundrede sig over den Frihed og Fasthed, hvormed han talede, men nogle af Præsterne sagde: „Han har taget vel meget til sig, derfor er hans Tunge saa løs". — Flysteden talede kun lidet med Munden, men desto mere talede den Glæde, som straalede i hans Ansigt. De kom til et Sted, hvor de maatte afvente **Dødsklokkens** Ringning, og da den hørtes, udraabte **Clarenbach**: „Gud vor Herre være lovet, at den Stund

er kommen, da vi skulle lide Døden for hans Skyld!" Stærke i Herren gik de fremad og talede til mange, f. Ex.: „Saaledes bør vi efterfølge den nye Adam, Kristus, i Lidelse, om han skal blive hos os. Jo mere Undertrykkelse og Forfølgelse, desto større Tilvæxt for det nye Menneske og Død for det gamle, for Kjødet, Synden, Djævelen og Verden. Denne bespotter os nu og lader os uden Trøst; men imod Verden sætte vi den eneste **Kristus**, vor Trøster Forsoner og eneste Midler, som vel skal forsvare os for sin himmelske Fader. Ved ham formaner jeg Eder, kjære Brødre, at I maa leve broderlig og kristelig sammen i Kjærlighed, og uden Opør være al Øvrighed underdanige. Vor Herre Kristus skal vende alt til det bedste og give Eder sin Naade og sit guddommelige Ord". — Under Bøn gik de videre ud af Staden. Clarenbach bad: „O, Jesu Kriste! Du er Verdens Lys, som skinner i Evighed! O, Herre! Dig være Ære, Lov og Tak, at Du har ladet denne Dag opgaa for os. Du alene er Herren; Dig beder jeg, at Du indtil min Død forøger den Gnist af guddommelig Kjærlighed, som Du har optændt i mit Hjerte!" — Peter Flysteden: „O, Du, som har skabt Himlen, Jorden og alle Elementer, staa os bi idag!" Han vilde sagt mere, men Dommeren raabte: „Ti, Din Hund! Dig troer dog ingen; Du er en forbandet Kjætter". Flysteden: „Hvorfor er jeg en Kjætter?" Dommeren: „Fordi Du troer hverken paa en kristelig Kirke eller paa Sakramenterne". Flysteden: „Da I taler saaledes, maa jeg dog offentlig for Folket bekjende, hvad jeg troer. Den hellige Kirke, kjære Brødre, er bygget paa Kristus og hans Ord. Hvor dette Ord trænger ind i Menneskenes Hjerter, der er den hellige Kirke, det være nu i Køln eller i Trier; saadanne Mennesker ere da forenede til et Legeme, hvis Hoved Kristus er. Men man skal tro paa Gud alene, ikke paa denne Kirke; om denne skal man kun tro, at den er til og er hellig. Eders romerske Kirke derimod er bygget paa Menneskepaafund, den er en Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Dens Overhoved vil sætte sig over Kristus, som dog er den kristelige Kirkes eneste Hoved; han indfører sin Lære, paa det at hans Stol, Bug og Vederstyggelighed maa opretholdes, men Kristi Ord blive til

intet. Derfor, kjære Brødre, beder jeg Eder for Kristi Skyld, at I skulle afstaa fra det kronede Vilddyr i Rom og blive ved Kristus og hans Ord alene. Han skal ikke vise Eder bort eller støde Eder fra sig; thi han siger: **Kommer hid til mig, alle I, som arbeide og ere besværede; jeg vil give Eder Hvile.** Han støder ikke en eneste fra sig; thi han siger: **Kommer alle!**" Ved denne Tale trængte Folket sig frem, men en af Politiet huggede ind iblandt Folket og raabte: „St. Job maa anfægte Eder!" Man forbød Flysteden at tale.

Nu kom de til Rettersteddet. Da de gik der op ad, bad Clarenbach: „O Herre, giv mig Din Aand, at jeg af Hjertets Grund kan forlaide alle mine Fjender!" En Begharder spurgte: „Ville I skrifte?" Clarembach: „Nei, vi have allerede skriftet hver Dag". Munken: „Have I da havt Præst hos Eder hver Dag?" Clarenbach: „Vi have havt Herren hos os hver Dag". — Der blev sluttet en Kreds omkring dem. Begge Augustinerne og to Begharder traadte hen til dem: „Kjære Venner, lader Eder dog undervise; endnu er det Tid!" Clarenbach: „Hvad andet have vi villet? Vi have altid gjerne villet undervises af Guds Ord; men vore Theologer have aldrig gjort det, fordi de ikke kunne bevise, at vi fare vild". Folket trængte sig nærmere for at høre. „Tilbage, tilbage!" skreg den kommanderende; „hvad have I her at gjøre? ville I høre Prædiken, kunne I gaa i Kirken". „Man kunde vel høre en lige saa god Prædiken her som i Kirken", raabte en Stemme. De fangne vilde tale, men bleve med Magt forhindrede deri, indtil man endelig maatte give efter for det knurrende Folk. Flysteden berørte strax begge Hovedanklagepunkterne: deres Mening om Jomfru Maria og Sakramenterne. „I skulle vide", sagde han, „at vi tro, at Maria baade før, ved og efter Undfangelsen har været en Jomfru, ved Guds Naade funden værdig til at blive vor Frelsers, Jesu Kristi Moder. Men derfor skulle vi ikke tilbede hende eller anraabe hende om Naade, da hun dog selv kun af Naade er bleven Kristi Moder; men vi skulle ære hende med den Ære, som Engelens Hilsen i Evangelium tillægger hende. Saa vid altsaa, at vi mene og tro, at Guds Moder har været en ædel Skabning; vissselig skabt af

Gud som andre Mennesker, men benaadet med den Helligaands Gaver. Vi skulle ikke love og prise hende anderledes, end Gud har lovet og priset hende; vi skulle tilskrive **Gud** hendes Pris og prise Gud for hende, ligesom hun selv i sin Lovsang tilskriver **Gud alt** og sig selv **intet**. Om Sakramentet tænke vi ligeledes intet andet, end hvad Herren siger i de Ord, hvormed han indstiftede Nadveren. — — Dommeren til Bøddelen: „Bind den Skjelm fast!" Flysteden: „Hr. Dommer! I forfølger Kristne, men see til, hvorledes I vil kunne forsvare det for Gud. Pilatus vidste ikke, hvad han gjorde, men I veed det og veed, hvorfor I gjør det. I kan ikke gaa bort og sige: Jeg toer mine Hænder i Uskyldighed. Der staaer skrevet: **I Dommere, dømmer en retfærdig Dom!"** Dette forbittede Dommeren saaledes, at han befalede Bøddelen strax at afklæde Flysteden og føre ham paa Baalet, hvor han skulde brændes. Nu tog Clarenbach til Ordet og talede til Folket: „Kjære Brødre og Borgere i Køln! siger den ene til den anden, hvad jeg taler; thi alle kunne ikke høre det. Først bede vi Eder, at ingen maa hævne vor Død paa Papisterne i Køln, og videre, at I ikke maa tale andet om os, end hvad I have hørt af os, og hvad jeg nu vil sige. Hør, hvad vi tro. Derpaa oplæste han Troens Artikler og udlagde dem kortelig. „Paa disse Artikler troer vel Djævelen ogsaa, men han troer ikke, at de angaa ham og hans Salighed; men jeg troer fuldt og fast, at alt, hvad de indeholde, kommer **min og alle troende Sjæle til Nytte og gode"**. „Der hører man intet urigtigt", sagde Folket; „hvad beskylder man dem før?" Clarenbach vedblev: „Vi maa dø, som I see, og skilles fra Eder; men naar den Dommer kommer, som skal stille enhver af os enten paa sin høire eller venstre Side, da skulle vi alle gjensee hverandre. Paa det vi da maa være iblandt dem, som staa paa hans høire Side, saa ville vi taalmodigt og villigt lide denne Død, om Gud vil. Der skal det da vise sig, hvad enhver har troet, og hvad vi tro; da skal det blive aabenbart, om vi have Ret eller Uret. Derfor maa enhver see vel til, hvad han har at gjøre, og holde sig til Gud og hans Ord alene". — Begge Vennerne bade nu Herren om Forladelse for deres

Synder. Efter Bønnen tilsagde Peter sin Ven Syndernes Forladelse i Jesu Kristi Blod og spurgte ham: „Troer Du, at dette Blod gjør Dig ren fra alle Dine Synder?" Clarenbach: „Ja, det er min Trøst". Peter: „Saa forlad nu ogsaa mig alt, hvad jeg kan have gjort imod Dig i den Tid, vi have været sammen". Clarenbach: „Inderlig gjerne; forlad Du ogsaa mig, om jeg maaskee har fortørnet Dig". De kyssede hverandre og skiltes broderligt ad. Peter blev afklædt og fastbunden af Bøddelen. Endnu engang traadte Clarenbach hen til ham og sagde: „Broder, vær stærk i Herren og forlad Dig paa ham; thi idag komme vi til Kristus og skulle være hos ham i Evighed. Derfor, vær standhaftig i Troen og lad ikke Ilden forskrække Dig. Ogsaa jeg vil forlade mig paa Herren, og hans Ord skal være min Borg". Peter: „Jeg vil dø som en Kristen, og som vi have lovet Kristus at dø for hans Navns Skyld". Han vilde tale mere, men Bøddelen stødte ham bort med Magt, og Augustineren spyttede efter ham. Imidlertid sagde en Begharder til Clarenbach: „Veed Du ikke, at der findes mange lærde Herrer og Doktorer i Køln, som vel forstaa sig paa Skriften; holder Du Dig visere end alle dem?" Clarenb. „Det siger jeg ikke, men at de forfølge Jesu Kristi Evangelium, især Theologerne, som omgaaes mest med Skriften og lade sig tykke, at de forstaa den". Herpaa udøste Begharderen en Strøm af Skjældsord. Men en from Augustiner talede mildt og raabte: „**Jeg er Opstandelsen og Livet; dem som troer paa mig, skal leve, om han end døer**". Clarenbach bad ham gjentage det og sagde: „Hav Tak, at I forkynder mig Evangelium, og hils alle Brødre i Kristo Jesu". Da Bøddelen havde løst Lænkerne, afklædte Clarenbach sig selv og sagde til Dommeren: „Hr. Dommer! I vil dræbe mig; men jeg vil dog vide, hvorfor jeg skal dø, ikke for min egen Skyld, men for deres, som staa heromkring, at de kunne sige, hvorfor man har brændt mig. Thi omendskjøndt jeg er en Synder, har jeg dog ikke fortjent denne Død. Men om I mene at kunne skræmme og forvilde mig med denne Ild, saa tage I feil; mig anfægter den ikke; thi jeg veed, at I ikke kunne krumme et Haar paa mit Hoved uden Herrens

Villie. Naar I ogsaa have dræbt mig, saa have I dog ikke vundet, hvad I vilde, men jeg har vundet det **evige Liv**. Døden forskrækker mig ikke; thi Kristus har overvundet Død, Djævel og Helvede med alt, hvad deri er. Denne min himmelske Broder vil jeg bede, at han vil styrke min Sjæl, saa at jeg af Hjertet kan forlade dem, som tilføie mig denne Død. Hjertelig gjerne vil jeg dø". Dommeren taug. — Clarenbach gik op paa Baalet, opløftede sine Øine mod Himlen og bad: „O Herre! dette har jeg længets efter; thi saaledes maa det skee, at vi fuldkommes gjennem Lidelse". Nu saa han, at Flysteden allerede var kvalt, og udraabte: „Broder, har Du kæmpet ud?" Saa være Herren Dig naadig og barmhjertig! Jeg følger Dig strax". Han blev fastbunden paa Baalet, og der hængtes en Pose Krudt om hans Hals. Endnu raabte en: „Adolf, betænk dog Din Sjæls Velfærd!" Men den kommanderende befalede at antænde Baalet. Paa Begharderens Spørgsmaal, om han vilde dø som en Kristen, svarede Clarenbach: „Det har jeg jo altid sagt; derfor læser Troens Artikler for mig, saa længe I kunne". Dette skete; han eftersagde alle Artikler og tillagde: „Det troer jeg; derved vil jeg blive, og derpaa vil jeg dø". Medens Ilden flammede høit, hørtes Clarenbachs Stemme: „Herre Jesu, i Dine Hænder befaler jeg min Aand!"

---

4. Peter Brylly.

Strasburg var en fri tydsk Rigsstad til Aaret 1681, da den kom under Frankrige. Allerede Aar 1538 aabnede Senatet her en Kirke for arme evangeliske Kristne af fransk Tungemaal, som havde maattet forlade deres Fædreland for den sande Troes Skyld, og mange fra de østerrigske Nederlande og Lothringen begave sig nu til Strasburg. En af de første Præster, som gjorde Tjeneste ved denne evangeliske Menighed, var **Peter Brylly**; men han prædikede kun nogle Uger her.

I Doornik eller Tournay i Nederlandene var Evangeli Prædiken ved flere Sandhedsvidner, som havde lidt

Martyrdøden for den, bleven saa velsignet, at de troendes Antal samt Hungeren og Tørsten efter Guds rene Ord tilvoxte Dag for Dag. For at blive end rigeligere nærede med Livets Ord afsendte de troende i Doornik en Deputation til Strasburg for at bede om en Præst, „som ikke blot skulde kunne prædike Livets Ord rent, men ogsaa uddele Sakramenterne og organisere deres Menighed“. Strasburgernes Valg faldt paa Brylly, som med Glæde antog Kaldelsen og med kristelig Troesfrimodighed strax tiltraadte Reisen til Belgien, forsynet med egenhændigt Vidnesbyrd af Martin Bucer, Luthers Ven og daværende første Pastor i Strasburg. — Brylly indtraf i Doornik i September 1538 og blev af de troende der modtagen med stor Glæde og hjertelige Beviser paa Agtelse. Da han havde prædiket her en Tid, begav han sig paa en Reise for at besøge ogsaa de smaa evangeliske Menigheder i de omkringliggende Stæder med Evangeli Ord, og tænkte at vende tilbage til sin Post i Doornik i Slutningen af Oktober. Brylly begav sig paa Veien. Men Mængden af dem, som elskede og lyttede til Guds Ord, var allerede saameget tilvoxet i Doornik, at forklædte katholske Præster kunde overvære Sammenkomsterne som Spioner uden at gjenkjendes. Da nu den Præst, som forestod Embedet, havde faaet Underretning om den Dag, da Brylly ventedes tilbage, saa nævnede han ham engang i Bønnen efter Prædiken og anraabte Herren om at føre den elskede Hyrde velbeholden tilbage. Men ogsaa ved denne Sammenkomst havde en spionerende katholsk Præst været tilstede forklædt, og han ilede strax til sin foresatte, Kanonikus ved Domkirken, med Underretningen om Bryllys Tilbagekomst paa den bestemte Dag. Paa dennes Begjæring lod Stadens Øvrighed Dagen efter Bryllys Ankomst tillukke Stadens Porte for tre Dage, og ingen maatte gaa ud af Staden, uden han først paa Raadhuset lod sig betegne med et vist Mærke. Denne Foranstaltning maatte mange hundrede underkaste sig, blot for at man sikkert skulde kunne fange den ene forhadte „Præst fra Tydskland“ — saaledes kaldte man Brylly, fordi han prædikede det i Tydskland fremdragne rene Evangelium og var kommen fra det dengang tydske Strasburg. I denne Tid blev

han tillige eftersøgt overalt; man lyste offentlig efter ham og satte en Pris paa hans Hoved, enten han udleveredes levende eller død. Under den store Uro og heftige Forvirring, som opstod herved, var det vanskeligt at holde den kjære Mand skjult, skjøndt man havde forklædt ham og afraget det lange Skjæg, som den Tids Præster og Theologer pleiede at bære. Den lille forskrækkede Hjord førte i sin Raadvildhed den kjære Hyrde fra et Sted til et andet, som for Tilfældet var sikkrest, men da han ikke længe kunde være sikker paa noget Sted, saa var der ingen anden Udvei end at tænke paa om muligt at skaffe ham ud af Staden. Men Brylly selv ansaa alle Forslag som utilraadelige og tilstedte kun det ene, at han om Natten nedhissedes over Stadsmuren.

Og just dette Middel betjente Herren sig af til offentlig at vise, at han havde udvalgt denne Mand ikke blot til at prædike hans Sandhed, men ogsaa at besegle den ved en herlig Martyrdød. — Tidlig om Morgenen Allehelgensdag d. 2 Novbr. førend Dagen grydede, hissede hans Venner ham med et Reb ned over Muren paa det hemmeligste Sted, man kunde finde. Men da den reddede allerede var nede paa Marken, vilde en af dem, som havde hjulpet ham, endnu halvhøit tilraabe ham et **Farvel**, og da han støttede sig mod Muren, faldt en løs Sten, som ved Rebets Gnidning var bleven endnu løsere, ned og knuste vor Bryllys Ben, førend han endnu havde løst Rebet. — Et huldt Farvel af en Ven, ligesom forhen en Forbøn af Præsten ved Andagtsstunden, skulde blive Veiledning for Fjenderne til at fange den retfærdige Mand. Pint af Smerten i Saaret og skjælvende af Kulde i den raa Novemberdags første Gry, udstødte han dybe Sukke og en jamrende Klagelyd, idet han anraabte Herren, at han vilde hjælpe ham i denne yderste Nød. Men Herren havde besluttet anderledes. Skildvagten, som stod paa Muren et Stykke derfra, hørte den ulykkeliges Jamren; den skyndte sig frem og — fængslede ham. Saasnart Slottets Guvernør, Hr. de Ognie, fik Underretning herom, lod han føre Brylly gjennem en Bagport i Slotsfængslet paa det nuværende Citadel i Tournay. Endnu da Brylly ankom der, bad han: „O Gud, Du er retfærdig og har holdt

mig tilbage, da jeg vilde undfly Din fattige Hjords Trængsler. Styrk Du mig i denne Sjælens og Legemets Svaghed, at Dit hellige Navn maa forherliges, og Din Sandhed blive befæstet!"

Nu besøgte mange ham i Fængslet, nogle af Nysgjerrighed, andre for at disputere med ham om den kristelige Lære og endelig nogle for at undervises om Evangelium; og Brylly fandt paa denne Maade, her hvor han mindst formodede det, den bedste Anledning til at vidne om sin Tro. En Dag indfandt ogsaa tvende Biskopper sig, Biskopperne af Doornik og Cambray, med et stort Følge for at see den tydske Præst og dermed fordrive Tiden efter endt Middagsspisning. Brylly var forud ved Fangevogteren underrettet om det høie Besøg og tillige formanet til at vise en ydmyg og ærbødig Opførsel. Da nu de aandelige Herrer traadte ind, forelagde de ham mangehaande Spørgsmaal, men fik hurtigere Svar, end de turde have ventet. Thi de troede nu at have ham i deres Hænder, da han var i deres Vold som en arm Fange, og de vilde nu blænde ham ved det ydre Skin og gjøre ham forsagt. Men Brylly lod dem tilstrækkeligt forstaa, at hans Aand var fri, skjøndt Legemet holdtes fængslet og led utaalelige Smerter af Benbruddet. — „Sig os, elendige", sagde Prælaterne til ham, „paa hvis Foranstaltning er Du kommen hid fra fremmede Lande til Din egen Ulykke?'" — „Om I gjorde", svarede han, „hvad Biskopper burde gjøre, hvis Navn I bære, saa behøvede hverken jeg eller nogen af mine Lige at komme hid fra fremmede Lande". — „Usling!" svarede Biskoppen af Cambray, „man skal snart lære Dig at tale anderledes, og man skal fordre Regnskab af Dig for Dine Handlinger". — „Ak", svarede Brylly, „I, som mene at være Biskopper, I have engang et tungt Regnskab at aflægge for den Herre, som jeg tjener". Dette Ord stak de høiærværdige Herrer saaledes, at deres Vrede, som de hidtil med Møie havde holdt tilbage, blussede op i fuld Lue, og især Biskoppen af Cambray udbrød i et saa forskrækkeligt Raseri, at det syntes, som han paa Stedet vilde tage Livet af den stakkels Brylly. Han havde vist ogsaa virkelig mishandlet ham, dersom ikke Guvernøren, de Ognie, havde holdt ham tilbage,

idet han bemærkede, at denne, som vovede at fornærme ham, jo var i Retfærdighedens Hænder, og at Keiseren, som da var i Brysſel, allerede var underrettet om hans Forbrydelse. Strax derpaa forlod de høiærværdige Fængslet, da Bryllys evangeliske Bekjendelse var bleven dem **„en Dødens Lugt til Død"** (2 Kor. 2, 16.).

Snart anstilledes Eftersøgninger i alle Stadens Kvarterer efter „den tydske Præsts" Tilhørere for at kaste dem i Fængsel, baade Mænd og Kvinder. Flere af dem lede endog Døden for deres Tro, allerede førend Bryllys Proces var afgjort. Da mange af Dommerne i Doornik vare Evangeli Bekjendere meget bevaagne og derfor mistænkte af det romerske Klereſi, saa sendte Overdomstolen i Brysſel en derværende Lovkyndig, Carl Dizenar, til Doornik for at føre Rettergangen imod de fangne og deres medskyldige, som vare anklagede for Kjætteri eller overbeviste om Lutheranisme, samt for at bringe Keiserens Befalinger imod dem til Udførelse. Brylly trøstede dem ved Breve og opmuntrede dem til Fasthed og Standhaftighed. Om hans egen Historie have vi Oplysning i tre herlige Breve, som han skrev til sin Hustru og sine Venner, det sidste Dagen før sin Død, og hvilke Breve vi her meddele i tro Oversættelse.

Da man indledede hans Proces i Fængslet, spurgte Munkene ham i Øvrighedens Nærværelse om adskillige Punkter i hans Lære. Derom skrev han i det første Brev til sin Hustru saaledes:

„Min dyrebare Søster i Kristo Jesu! Brevet, som Du sendte mig ved Margaretha, har rørt mig dybt, da jeg deraf seer, hvor bekymret og urolig Du tilligemed alle Brødrene er for mig. Du skriver, at jeg burde glæde mig over mine Lænker — af det Brev, som jeg har skrevet til mine for Guds Ords Skyld fangne Brødre, kan Du finde, om jeg er glad eller bedrøvet. Du vil deraf see, at jeg søger at lægge de andre paa Hjerte, hvad jeg selv har erfaret, og at jeg intet andet begjærer af dem, end hvad jeg har foresat mig selv, og det er — Herren kjender det — at holde ud indtil Enden i hans Sandheds rette Bekjendelse under hans egen Beskyttelse. Min Husfjende (det gamle Menneske) ansætter mig vel haardt; men han skal blive overvunden

ved den Helligaands Kraft; thi Jesus Christus, paa hvem jeg haaber, skal bevise mig godt langt over alt, hvad jeg kan bede eller tænke. Til hans Ære er jeg beredt til at underkaste mig Ild, Vand og enhver anden Kval, som Fjenderne — dog kun med Guds Tilladelse — kunne optænke.

Du beder mig at give Dig Underretning om Forhøret, man har holdt over mig, og om de Svar, jeg har givet Biskopperne og Doktorerne. Jeg vil derved indskrænke mig til det, som angaaer Troen og den kristelige Lære. — Man tog først fat paa Spørgsmaalet om den **fri Villie** og udforskede nøie, hvad jeg tænkte derom. Jeg svarede: For at kunne tale ret om dem fri Villie maa man betragte Menneskene i forskjellig Tillstand. For det første er min Tro, sagde jeg, at det første Menneske, som var skabt efter Guds Billede, havde fri Villie saavel til det gode som til det onde, og at **ham alene** har vidst, hvad fri Villie i Ordets fulde Betydning er. Men den ulykkelige bevarede ikke længe denne Gave af Gud; han tabte den ved Synden, og ikke han alene, men ogsaa alle hans Efterkommere, saa at de af Naturen ere udueligre til at tilfredsstille Guds Retfærdighed i noget eneste Stykke, men at der tvertimod kun findes ondt hos dem. Altsaa have — for at sige Sandheden — Adams Børn nu ingen Gnist af godt hos sig mere; altsaa har heller ingen en fri Villie. Alle Mennesker løbe af Naturen efter det onde, hvorfor Apostelen siger: **„det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til; thi de ere ham en Daarlighed, og han kan ikke kjende dem; thi de dømmes aandelig“** (1 Kor. 2, 14.). Og **„Kjødets Sands er Fjendskab imod Gud“** m. m. (Rom. 8, 7.). Disse Vidnesbyrd ere Beviser nok for, at Mennesket nu ikke mere har nogen fri Villie til at gjøre det, som er ret for **Gud** — jeg siger: for **Gud**; thi for Menneskers Øine kan meget synes skjønt og lovligt, som dog ikke duer for Guds Domstol, men er Synd. Men hvad jeg her har sagt, maa man forstaa om den, som endnu ikke er født paany ved den Helligaand; thi den, som er renset med Jesu Kristi Blod og vandrer i det nye Liv, han vinder atter ved Jesum Kristum en god Villie og bliver dreven til allehaande gode Gjer-

ninger. Men af sig selv kan Mennesket ikke gjøre en eneste god Gjerning osv.

Derpaa spurgte de: Naar Mennesket nu ikke kan gjøre det gode, som det vil, er det da heller ikke istand til at gjøre **nogle** gode Gjerninger? — Jeg svarede, at Mennesket ikke af sig selv, men vel med den Helligaands Bistand kan gjøre gode, Gud velbehagelige Gjerninger; men disse hidrøre da ingenlunde fra det naturlige Menneske, men fra Jesus Kristus, som boer i Hjertet. Jeg tillagde, at det forholder sig med Mennesket som med et Træ; det maa først gjøres godt, forend det kan bære gode Frugter.

Derpaa kom man til at tale om **Retfærdiggjørelsen.** Jeg sagde dem, at min Overbevisning herom ogsaa var den samme som Apostelen Pauli, der siger i Brevet til de Romere: **„Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger“** (Kap. 3, 28.). Derpaa sagde de: Hvorledes? ved Troen alene? Blive vi ikke ogsaa retfærdige ved Kjærligheden og vore gode Gjerninger? Jeg svarede, at der findes hverken Kjærlighed eller gode Gjerninger hos et Menneske, som endnu ikke er gjort retfærdig. Hvorledes? — sagde de — om et Menneske nu lever i Dødssynder, skulde det da ikke kunne give en Almisse til Guds Ære, „som det elsker over alle Ting?“ Nei! svarede jeg, vel kan en Synder give sit Gods til de fattige, men ikke til Guds Ære, men kun af menneskelig Blødhed og Medlidenhed; thi om han „elskede Gud over alle Ting“, saa skulde hans Synd ikke blive behagelig for ham, men han skulde bede Gud om Forladelse for den.

Nu spurgte de, hvad denne mægtige **Tro** er, som alene kan gjøre retfærdig. Jeg svarede: Troen er en vis og af den Helligaand virket Tillid til Guds Barmhjertighed og hans gode Villie imod os; og den grunder sig paa Evangeli Forjættelser, som have fundet deres Opfyldelse i hans Søn Jesus Kristus. Ved denne Tro, sagde jeg, vide vi, at Gud vil forlade os vore Synder for sin Søns Skyld, paa hvem vi tro.*)

---

*) Den oplyste Læser finder, at den augsburgske Bekjendelse lærer aldeles ligesom Brylly, nemlig om den fri Villie i sin 18de,

Jeg beder Dig, min Søster, og alle Brødre: beder vor himmelske Fader i hans Søns Jesu Kristi Navn, at han ved sin Helligaand maa bevare mig i sit Ords Sandhed, samt skjænke mig Tilvæxt i Troen og alt himmelsk godt. Jeg skal paa min Side bede for hele hans Menighed og i Særdeleshed for Dig og min gode Søster Margaretha. Maatte Herren mindes de Tjenester, hun hidindtil har gjort mig! Vor Herres Naade være med Eder! Peter Brylly.

Da Authoriteterne i Strasburg fik Kundskab om den mod Brylly indledede Rettergang, indgave Stadens Borgere et Bønskrift til Keiseren om hans Befrielse. Det samme gjorde ogsaa de protestantiske Fyrster som ved denne Tid vare samlede i Vorms. Man afsendte Breve i Landgreven af Hessens og Hertugen af Saksens Navn for at udvirke Bryllys Frigivelse. Men enten de afsendtes for sent, eller den keiserlige Statholder listelig holdt dem skjulte, indtil Henrettelsen var skeet — idetmindste gik det Rygte i Nederlandene, at han gjorde dette — alt var forgjæves. Da Brylly havde været fængslet omtrent fire Maaneder, og Modstanderne havde af hans Papirer opsnappet tilstrækkelige Anledninger til nye Processer, mod andre troende, blev han dømt til Døden. Dommen lød, at **han skulde brændes levende,** fordi han havde overtraadt Keiserens Befaling.

Da Brylly blev underrettet om Dødsdommen, skrev han til sine Venner:

„Mine Brødre! jeg vil ikke dølge for Eder, at jeg glæder mig hjertelig over den Trængsel, som os vederfares, paa det at I tilligemed med mig maa takke vor Herre og være glade over vore Baand og Lidelser. Det er Frugterne af den Lære, vi have annammet, da vi lærte at kjende Jesus Kristus den korsfæstede. Værer standhaftige og vaager! **Der er endnu en liden Tid, saa kommer han, som skal komme, og han skal ikke tøve. Den retfærdige skal leve ved Troen; men dersom nogen unddrager sig,** siger Herren, **har min**

---

om Retfærdighed og gode Gjerninger i sin 20de, og om Retfærdiggjørelsen i sin 4de Artikel. Jævnfør Art. 2 om Arvesynden; 6 om gode Gjerninger; 11 og 12 om Omvendelse.

Sjæl ikke Behagelighed til ham. Kun den, som staaer fast indtil Enden, skal blive salig, og ingen bliver kronet, uden han kæmper redelig. Viser Eder altsaa som gode Jesu Kristi Stridsmænd, og staaer ikke i nogen Ting tilbage for dem, der kæmpe paa en jordisk Konges Befaling og opoffre sig for deres Herres Ære, naar de engang have svoret til hans Fane. De foragte de dybeste Grave, de høieste Mure, det hedeste Batteri og Fjendens sluttede Rækker, for at gjøre deres Pligt. Men I have frasagt Eder Djævelen og Verden og ere nu hvervede til Kristi Stridsmænd, det er, indskrevne i Livsens Bog. Maa ingen Ting mere forhindre Eder i at træde frem i Marken som Eders Konges tappre Kæmper. Han staaer paa Vagttaarnet og har sin Lyst i Eders Strid, og ere I ikke stærke nok, saa stiger han ned for at hjælpe Eder som det engang skete med den hellige Stefanus. Hvad Jesus engang har lidt i hed Strid, det har han lidt, paa det I skulde overvinde og faa Seir over Eders Fjender. **I Verden skulle I have Trængsel,** siger han, **men værer frimodige; jeg har overvundet Verden.** Og hans Apostel siger os: **Vor Tro er den Seier, som har overvundet Verden.** Findes der hos Eder noget, som kunde hindre Eder i at gjøre Eders Pligt, saa kast det fra Eder, om det end var Eders Øie, Haand, eller Fod, det er, noget, der var Eder saa dyrebart som Øiet, saa nyttigt som Haanden og nødvendigt som Foden. Dette er de Lærdomme, som Anføreren gav sine Stridsmænd, da han sagde: **Den, som elsker Fader eller Moder mere end mig, er mig ikke værd, og den, som elsker Søn eller Datter mere end mig, er mig ikke værd** — med et Ord: **hver den, som ikke forsager alt det, han haver, kan ikke være min Discipel.** Mine Brødre! dette synes altfor underligt for mange, men ikke for Eder, som have fattet Jesum Kristum, som har lidt meget haardere end noget Menneske, førend han gik ind i sin Herlighed; I, der have fattet ham for ogsaa at korsfæstes med ham som hans Lemmer. I have lært af ham, at Guds Børn maa forsage sig selv, tage deres Kors paa og følge ham. Derfor, den, som bliver ræd og viger tilbage samt hykler for Verden og paastaaer, at han kan være Kristi Discipel uden at

bære hans Kors, han — det siger ikke jeg, men Herren selv — **han taber sig selv. Den, som finder sit Liv, skal miste det, og den, som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det** (Math. 10, 39.). Dette vidste den hellige Paulus, denne Jesu Kristi værdige Apostel, meget vel, da han sagde til dem, som bade ham ikke at gaa til Jerusalem: **Jeg er rede til ikke alene at bindes, men ogsaa at dø i Jerusalem for den Herres Jesu Navns Skyld** (Apg. 21, 13.). Og til Filippenserne skriver han: **forglemmende det, som er bagved, og rækkende efter det, som er foran, iler jeg mod Maalet, til det Klenodie, som hører til Guds Kald her oven fra i Kristo Jesu** (Fil. 3, 14.).

Man anklager os vel for, at vi selv ere Skylden til vor Ulykke og selv forkorte vore Dage; men dette er Bagtalelse. Thi om en, der af sin Keiser er betroet et Hverv at udføre, støder paa Fjender undervejs i sin Herres Tjeneste, og disse saare eller dræbe ham, er han da selv Skylden til sin Ulykke eller Død? Tvertimod skal han berømmes som en god og tro Tjener, der ikke vilde skaane sit Liv, for at Keiserens Villie skulde udføres. Saaledes er det ogsaa med os; i Sandhed, det er Kristi Fjender, der ikke kunne taale, at vi staa i hans Tjeneste og udføre hans Villie, og just derfor mishandle de os og forkorte vore Dage og Aar. Men de gjøre os intet, som de ikke allerede have gjort Guds Tjenere før os, ja Herren selv. Komme vi ikke ihu, at de kaldte ham en Fraadser og Dranker, en Samaritan, en Forfører, besat af Djævelen, at Præsterne overantvordede ham i de Romeres Hænder, som forhaanede ham, spyttede ham i Ansigtet, hudflængede ham, kronede ham med Torne og dømte ham til Korsets Død! Og for at vanære ham endnu mere hængte de ham imellem tvende Røvere, ligesom han havde været disses Hovedmand. Og det gjorde de ved **ham**, som gav de blinde Synet, de døve Hørelsen, rensede de spedalske, opvakte de døde og gjorde alle Slags gode Gjerninger iblandt dem! Da nu Jesus, som var det grønne Træ, det er, retfærdig for Gud og Mennesker, har lidt alt dette, hvad have da vi at vente, som ere det tørre Træ, der (af Naturen) ikke duer til andet end at brændes? Tænke vi at komme

i Paradiset uden at lide noget? Lad os ikke bedrage os selv! Vi maa gaa derind igjennem mange Trængsler.

Vi vide, at der gives kun to Veie og ingen tredie. Den ene er smal og fuld af Farer, men **den fører til det evige Liv**; den anden er bred og rummelig og synes liflig og behagelig; der møder man ingen Farer som paa den forrige; men ved Enden kommer Sorg og Pine; thi den fører til evig Fordømmelse. Den første Veis Farer ere Fattigdom, Trængsel, Forsmædelse og Bagtalelse, haard Behandling, Landsforvisning, Fængsel, Ild, Vand, Sværd, vilde Dyr osv. **Men denne Tids Gjenvordighed er ikke at ligne ved den Herlighed, som skal aabenbares paa os, og den føder i os en vigtig og over al Maade stor Herlighed.** — —

Om den, som skriver dette til Eder, var en, som endnu ikke havde erfaret Nøden, saa kunde I sige: Han taler smukt om Trængsel og Gjenvordighed, medens han selv sidder behageligt hjemme i sit Hus med sin Familie; men om han selv skulde nødes til at gaa det igjennem, saa vilde han vel tale anderledes. Men jeg haaber, at I ikke skulle sige dette om mig, da jeg deltager i samme Lidelser, drikker med Eder af samme Kalk og venter intet andet end en gruelig Død. Hvad siger jeg, en gruelig Død? Jeg tager feil, naar jeg kalder den saaledes; thi den er jo kun min Faders Velbehag, som vil gjøre en Ende paa dette legemlige Liv for at optage mig i et aandeligt, tage dette timelige Liv fra mig for at skjænke mig et evigt. Derfor være han høilovet i al Evighed! Beder Herren om min Frelse! beder ham, at han lader mig holde ud i Bekjendelsen af hans hellige Ord indtil det Øieblik, da han skal anvise mig en sikker Bolig i sit Rige. Jeg skal gjøre det samme for Eder. Vor Herres Jesu Kristi Fred være med Eder alle! Amen."

Peter Brylly.

Til sin Hustru skrev han kort før sin Død:

„Min dyrebare Søster! Du skal vide, at jeg glædedes inderligt i vor Herre, da jeg ved det Brev, som Din Fader skrev til mig i Dit Navn, erfarede, at Du er glad i Gud — ikke over mit Fangenskab; thi jeg veed, at dette er meget bittert for Dig — men fordi den gode Gud og Fader har givet Dig en Mand, som han har

udvalgt til at lide for sit Navn og for sin Søns Jesu Kristi Evangelium. Glæd Dig endnu mere i ham, og pris ham endnu inderligere end før; thi nu behager det ham at opfylde paa mig, hvad jeg saa ofte har ønsket, nemlig som Du veed, den Naade at dø for hans Evangelium og til hans Folks Opbyggelse. Dette skal nu skee om nogle Dage, hvorved han da skal befri mig fra alle Lidelser og optage mig i sit himmelske Rige. — Bliv ikke modløs og lad ikke min Død forvilde Dig, men fat Mod og mand Dig op i Herren; han skal sørge for Dig, sin Tjenerinde. Viis, at Du har sat al Din Lid og alt Dit Haab til ham. Den Dødsmaade, som venter mig, er, som jeg troer, ingen anden end den, som har været deres Del, der før mig have aflagt Vidnesbyrd om Jesus Kristus, nemlig at gaa levende igjennem Ild. Ilden skal vedligeholdes, indtil alt er blevet til Aske, og Asken skal siden kastes i Vandet. Men naar jeg skriver dette til Dig, saa imødeseer jeg dog ikke min Dødsdag med Forskrækkelse; thi ihvorvel jeg veed, at den Dag skal medføre Legemets Undergang, saa veed jeg dog tillige — og dette gjør, at jeg foragter Døden — at den ogsaa skal medføre Aandens Liv, som før Legemets Ødelæggelse ikke kan herske fuldkomment med Jesus Kristus, sin Brudgom; thi **saalænge vi ere tilhuse i Legemet, ere vi ikke hjemme hos Herren.**

Saa glæd Dig da i Gud, min dyrebare Søster! og sæt alt Dit Haab til ham under Din Enkestand. Hold ud i Bøn og gode Gjerninger, som en Enke bør behage Gud i alle Ting. See til, at Du ikke ligner de Enker, om hvilke den hellige Paulus siger, at „de løbe ørkesløse omkring i Husene, dog ikke alene ørkesløse, men ogsaa med Skvalder og unøden Handel, talende, hvad der ikke sømmer sig". Herren skal i sin Tid give Dig en anden Mage, som skal sørge for Dig, og Du paa Din Side skal lyde, frygte og agte ham, som det sømmer sig en Hustru. Jeg stoler paa Herren, som skal hjælpe Dig dertil; imidlertid maa jeg skriftlig undervise og oplyse Dig om dette Punkt, da jeg ikke kan gjøre det mundtlig.

Hædre Din Broder og undervis Dine Søstre om Guds Veie, saavidt det staaer til Dig. Jeg siger Dig dette i Herrens Navn. Om nogen af mine Brødre be-

søge Dig, saa modtag dem venligt af Kjærlighed til mig. Jeg anbefaler Dig ogsaa vor Søster Margaretha, som jeg overleverer dette Brev til Dig. Hun har erklæret for mig, at hun vil drage sig tilbage tilligemed Dig for at hellige sine tilbagestaaende Dage til Herren. Du skal understøtte hende efter Evne og anbefale hende til hele Jesu Kristi Menighed. Mig synes, at Du og Menigheden er hende Bistand skyldig, da hun selv har været saa mange og i Særdeleshed mig til Bistand. Herren bevise hende Barmhjertighed! Hils Menigheden fra mig, men især mine og Dine Slægtninge. Vor Herres Jesu Kristi Naade være med Din Aand!" Amen.

Doornik d. 18. Februar 1545.

Din tro Mage
Peter Brylly.

Dagen derefter, d. 19. Februar 1545, blev Dommen udført — netop et Aar før Luthers Død, da jo han gik ind til sin Herres Glæde d. 18 Fbr. 1546. Henrettelsen var gyselig, da man for at forøge det skrækkelige i Indtrykket forbrændte den dyrebare Martyr ved svag Ild paa et høit Baal, som var opreist paa Torvet. Det blev ham ikke tilladt at tale til Folket, men han bad indtil sit sidste Suk.

---

5. Gregor Carpentarius.

Aar 1527 blev G. Carpentarius i Münken brændt. Da han førtes til Døden, læste Præsten, M. Conrad, Fader vor over ham, som han andægtigt ledsagede med følgende Ord: Præsten: Fader vor, Du, som er i Himlene! — Carpent. „Ak, Fader, hvor hjerteligt jeg længes efter at bo hos Dig!" — Pr. Helliget vorde Dit Navn! — Carpent. „Min Gud, af hvor koldt og søvnigt Dit Navn helliges i hele Verden! — Pr. Tilkomme Dit Rige! — Carpent. „Jeg veed, min Gud, at jeg idag skal see Dit Rige." — Pr. Skee Din Villie, som i Himlen saa og paa Jorden! — Carpent. „Her er jeg, kjære himmelske Fader, maa Din Villie skee idag, ikke min!" — Pr. Giv os idag vort daglige Brød! — Carpent. „Jesus Kristus, det rette Himmelbrød, være min Mad idag; det legem=

lige Brød skal jeg ikke spise mere.“ — Pr. Og forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere! — Carpent. „Ja, alle mine Venner og Fjender af Hjertens Grund.“ — Pr. Led os ikke i Fristelse, men frels os fra det onde!“ — Carpent. „Ak, Du fromme Gud, Du skal visselig naadigen forløse ogsaa mig fra alt ondt!“ — Derpaa sluttede han sit Liv med glad Frimodighed, under Paakaldelse og Lovprisning af Jesu Kristi Navn.

---

6. Anna van der Hoven.

Den 19. Juli 1597 saa man et sørgeligt Tog at skride ud af Løvenerporten i Bryssel. Magistratspersoner samt nogle Jesuiter og Fransiskaner, beskyttede af en Trop Soldater og ledsagede af det nysgjerrige Folk, droge ud til Barenheivelt, en Plads udenfor Staden. Midt iblandt dem ledede tvende Jesuiter en ung Jomfru, **Anna van der Hoven,** en Pige fra Staden. Hun var bleven opvakt og havde vendt sig til den evangeliske Lære. — Hun var ikke en af disse stolte, stærke Naturer, som i heltemodig Trods foragte Død og Marter. Allerede i Staden havde hun ligget paa Knæ for Magistraten saavelsom for Jesuiterne og med grædende Taarer og vridende sine Hænder bedet dem om Forandring i sin Dødsmaade. Hun skulde nemlig — **levende begraves,** om hun ikke tilbagekaldte sin formentlige Vildfarelse og bekjendte en Tro, om hvis Sandhed og Renhed hun umulig kunde overbevise sig. Hendes Taarer faldt paa Sten, hendes Klage fandt intet Hjerte, hendes Bønner bortdøde i Fanatismens dybe, sataniske Afgrund. Hun skulde **tilbagekalde eller levende begraves!** — det var det forskrækkelige Valg, man gav hende. Men ihvorvel hun gruede for Dødens Marter, gav hun dog hellere sit Legeme end sin Sjæl til Pris. I Troen var hun stærkere end Døden, som den romerske Kirke havde taget til Bistand imod hende som den stærkeste og frygteligste Magt paa Jorden.

Saa blev da den unge Martyrinde udført. Da man kom til Pladsen, standsede Toget ved en Grav; den arme blev bunden af Bøddelen og lagt i den aabne

Grav. Man kastede Jord over hendes Fødder, og begge Jesuiterne spurgte, om hun vilde tilbagekalde. Grædende vedblev hun sin Vægring. Man kastede Jord til hendes Knæer, til hendes Liv, til hendes Bryst, og gjorde hende hver Gang samme Spørgsmaal, men fandt altid samme Standhaftighed. Endelig var kun Ansigtet fri, og nu gjentoge Jesuiterne før sidste Gang deres Spørgsmaal. Men omgiven af Dødens Forskrækkelser og Gravens Rædsler fornægtede hun dog ikke Troen, og da den sidste Skovlfuld Muld bedækkede ogsaa hendes Ansigt, udøvede Bøddelen sin Ret til Forbarmelse, idet han hastig sprang ned med sit Legems hele Vægt paa den Jord, som skjulte Pigens Bryst, og gjorde saaledes Ende paa hendes Lidelser, førend Graven var helt fyldt.

Vi slutte nu ogsaa dette Tillæg. De her anførte Martyr-Exempler ere tilstrækkelige for at lære os, hvad denne Del af Martyrhistorien har at lære. Maatte enhver, som har læst dette, have taget Lærdommen til **Hjertet** — til Selvprøvelse, til Alvor i Kristendommen og Kjødets Korsfæstelse, til Taalmodighed og Tilfredshed i alle Gjenvordigheder, som ere et Intet i Sammenligning med Martyrernes, til Styrke for Troen og Kjærligheden, naar man seer Herrens Herlighed og Kraft saaledes aabenbaret i Svagheden, ja til Guds og vor Frelsers Lov og Pris!

Maaskee der ogsaa iblandt dem, som læse dette, findes nogle, som engang i deres Barndom følte deres Hjerte at banke underligt og anede, at der dog fandtes et høiere Liv end dette lille, lave og sønderrevne, naar de læste eller hørte Historien om de hellige Martyrer, som med Glæde gik til Døden for Kristi Skyld og hellere lod deres Legemer martres, sønderslides og steges, end de vilde fornægte ham, deres Herre, Frelser og Ven. Men ak! Børnene voxte op, det kjødelige Sind tog Overhaand, Verden og Forfængeligheden indtog og bedøvede Hjertet, Mørkets Aand forblindede og fortryllede Sjælen, saa at de gik bort og saa intet, følte intet, tænkte intet af det høiere og bedre, som de engang saa og følte af

dette høiere Liv paa Jorden! O, at de endnu engang maatte komme til sig selv igjen og ved de blodige Scener, som her ere fremstillede for dem, vaagne op og betænke, at **her findes dog et Guds Rige paa Jorden, som bestaaer ikke i Ord, men i Kraft!** og at **enhver**, som vil indgaa i det Herlighedens Rige, som Kristus har forhvervet os med sit Blod, maa her i Tiden komme til dette Naadens og Kraftens Rige og idetmindste i aandelig Strid, i Kjødets Korsfæstelse og Verdens Forsagelse efterligne Jesum, det store Blodvidne.

Men her vil vel ogsaa mangen troende Sjæl, som under daglig Øvelse af Omvendelse og Tro føler sin egen Svaghed, næsten med et Slags Fortvivlelse sukke, idet den seer paa Martyrernes Kraft: „Ak jeg arme kunde umulig staa fast i saadanne store Prøver!" En saadan bør vide, at saasandt som han virkelig er forenet med Frelseren, skulde han ogsaa faa Kraft til at lide Døden for hans Skyld; thi disse, som bleve Martyrer ved en blodig Forfølgelses Udbrud, vare forud kun sædvanlige Kristne. Vi have ogsaa i vore Dage seet herlige Prøver paa Martyrmod iblandt helt unge og uerfarne Kristne, saasom paa **Madagaskar**, hvor mange i de sidste 10 Aar (før 1860) have lidt Marter og Død for Kristi Skyld. Kraften til Martyrlidelse gives os af Herren selv og just i den Stund, vi behøvede den.*) Men her gjælder ogsaa den Sandhed: „de, som frygte, bør ikke frygte, og de, som ikke frygte, de maatte vel frygte". De, som sige med Petrus: **Jeg skal aldrig fornægte Dig, Herre, om jeg end skulde dø med Dig,** de blive de første, som fly. Men de som føle og frygte

*) Her turde mange erindre den Martyr i England, som under Dronning Marias blodige Forfølgelsestid var dømt til at brændes, og medens han sad i Fængslet, beklagede sin Modløshed for en Ven, idet han udraabte: „Jeg kan ikke brændes, jeg kan ikke brændes, jeg har ikke Mod til at brændes!" Vennen trøstede den bævende Martyr med de Ord: „Dødsnaaden behøver Du jo ikke, saalænge Du skal leve; hav nu blot Mod til at leve, saa skal Du siden faa Mod til at dø". — Og saa skete det. Da Timen slog, og Martyren kom paa Pladsen og saa Tilberedelserne, Pælen, Risknipperne m. m. saa blev han opfyldt af himmelsk Mod og raabte: „Jeg kan brændes, jeg kan brændes!"

for deres Svaghed, de skulle faa **„Guds Vældes Kraft".** Maatte vi blot være Kristi retsindige Efterfølgere og **offre os selv til Gud** i den daglige **aandelige Korsfæstelse,** hvorved Kjødet og dets Lyster korsfæstes! Dette er imidlertid et Martyrium, en Lidelse, som ved sin Bestandighed bliver os lige saa bitter som de blodige Martyrers og skal blive kronet med lige saa stor Herlighed i Himlen, om vi blot lige saa trolig holde ud deri (Rom. 8, 13—17. See ogsaa v. 31—39.). Betænker dette, I velmenende Sjæle, som tænke: „Ak, hvorved kæmpe vi for Kronen?" Jo, Apostelen siger: **Efterdi vi have en saadan Skare af Vidner** (Martyron) **omkring os, saa lader os aflægge al Byrde og Synden, som lettelig overrasker os** og gjør os træge, **og med Taalmodighed gjennemløbe den os anviste Bane.** (Mærk, det gjælder blot at løbe med Taalmodighed og Standhaftighed paa **den Bane, som er os anvist.** Enhver har sin Kamp.) **Idet vi see hen til Troens Begynder og Fuldkommer, Jesum, hvilken istedetfor den Glæde, han havde for sig, led taalmodeligen Korset, idet han foragtede Forhaanelsen, og sidder nu ved høire Side af Guds Trone** (Hbr. 12,). Lader os aldrig glemme, at det er for **hans** Lidelse, vi blive salige, ikke for **vor.** Men da **„tvinger Kristi Kjærlighed"** os, at **„efterdi han har lidt for os",** maa vi ogsaa **„væbne os med det samme Sind",** at ogsaa vi vilde lide med ham, saa **at vi skulle leve den øvrige Tid i Kjødet, ikke fremdeles efter menneskelige Lyster, men efter Guds Villie"** (1 Pet. 4,). Og dette er en bestandig Kamp; men den, som seirer, siger Herren, ham vil jeg gjøre til en Piller i min Guds Tempel, og han skal ikke ydermere gaa ud derfra, og jeg vil skrive min Guds Navn paa ham og min Guds Stads, det nye Jerusalems Navn. Den, som seirer, ham vil jeg give at sidde med mig paa min Trone, ligesom og jeg har seiret og sidder hos min Fader paa hans Trone (Aab. 3, 12. 21.). **Hvo, som haver Øren, høre, hvad Aanden siger til Menighederne!** Amen.

De Lidelser, Pine- og Dødsmaader,

hvorpaa her forekommer Exempler i denne Bog.

De vedføiede Tal angive de Sider, hvor de staa at læse.

De Kristne bleve erklærede for „fuglefri“, det er, de nøde ikke Lovens Beskyttelse, 56. 57. 125. De bleve nøgne fremstillede paa Gader og Torve for at bespottes og forhaanes af de forbigaaende, 17. 53. 78. Deres Eiendom ødelagdes og konfiskeredes 88. 93. De selv bleve drevne i Landflygtighed til øde og ubeboede Egne, 24. 32. 39. 89. 93. 101. De maatte ikke forsvare sig imod de haardeste og løgnagtigste Beskyldninger 29. 48. 52. 107. De plagedes i mørke, kolde og stinkende Fængsler, 52. 76. 143. De bleve strakte paa Pinebænke og underkastedes mange pinlige Forhører, 46. 87. 89. 108. 119. 122. Kjødet blev revet dem af Benene ved visse dertil indrettede Instrumenter, saa at man kunde see dem ind i Indvoldene, 64. 91. 111. 112. 118. 126. De bleve pryglede, pidskede eller hudstrøgne, 91. 107. og siden blev det hudflængde Legeme overgydt med Eddike og bestrøet med Salt samt endelig stegt paa Rist over svag Ild, 91. 107. De bleve overstænkede med smeltet Metal og kogende Beg, 54. 76. Deres Legeme blev overalt besmurt med Honning, bundet til Hænder og Fødder og saa henkastet i Solskinnet for at pines og stikkes af Fluer og andre Insekter, indtil de døde, 85. De bleve indsvøbte i Linned eller Papir, dyppet i Olie eller oversmurt med Vox, Beg og Harpix, hvorpaa der siden tændtes Ild, og de maatte da, befæstede ved Pæle, brænde som Fakler hele Nætter paa Gader og Torve, 17. 116. De bleve indebrændte i deres Huse 38. satte

i glødende Jernstole, 55. levende brændte paa Baal, 62. 63. 102. 118. 153. 155. 156. 170. 182. 183. m. fl. St. eller i gloende Ovne. 46. 99. Tænderne sloges dem ud af Munden, 113. Tungen blev skaaren dem ud af Halsen og Haar og Hud trukket af Hovedet, 114. De bleve pidskede ihjel, 46. De slæbtes nøgne af Heste og Mennesker paa Gader og skarpe Stene, indtil de døde, 88. 89. 91. 118. De bleve kvalte eller sultede ihjel i Fængsler, 89. 115. De bleve indsvøbte i vilde Dyrs Huder og kastede for glubske Hunde, 17. eller ogsaa bleve de paa offentlige Skuepladse fæstede til Pæle eller fremførte til vilde Dyr, Løver, Leoparder og andre Rovdyr, for at rives ihjel og opædes, 34. 35. 53. 55. 57. 64. 77. 79. 108. De bleve levende flaaede 108. halshugne med Sværd eller Øxe, 19. 38. 54. 57. 67. 76. 79. 94. 98. 99. 117. 122. 125. eller gjennemstukne med Spyd eller Sværd, 63, 90. De bleve stenede, 38. 87. korsfæstede, 18. 32. 91. 109. De bleve dræbte ved giftige Slanger, 101. sønderslidte af Heste, 91. ophængte ved Fødderne, indtil de døde af Hunger, 109. De bleve bundne med en Fod ved hvert af to stærke, sammenbøiede Træer, som da, naar de slap løs, sled Legemet i to Dele, 109. De druknedes i Have og Floder, bundne til Skibsankere og Møllestene 33. 119. 120. eller de stoppedes i Sække eller Dyrehuder tilligemed Slanger, Øgler og andet giftigt Kryb og nedsænkedes i Havet, 116. 126. Man gjennemborede deres Fødder med gloende Jern, stak det ene Øie ud og sendte dem til Metalgruberne for at arbeide hele deres Livstid, 116. Endelig udøvedes ogsaa Voldsomheder mod deres døde Legemer, idet de ikke maatte begraves, 58. 63. men kastedes for Hunde, 57. eller i Floder 58. 121. 153. 181. ja de begravede Lig bleve atter opgravede og brændte, 107.

Register,

hvori tillige gives korte Oplysninger om de her forekommende mindre bekjendte Steder og Personer.

A.

Nogle Vidnesbyrd

om de Troendes betrængte Tilstand, dels under Hedningene, dels under den antikristelige Kirkes Tyranni.

Kristus siger: „Frygt ikke for det, Du skal lide! See, Djævelen skal kaste nogle af Eder i Fængsel, paa det I skulle fristes, og I skulle have Trængsel i **ti Dage.** Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give Dig Livsens Krone!" (Aab. 2, 10.)

„Salige ere I, naar Menneskene hade Eder, og naar de udstøde Eder og bespotte Eder og forskyde Eders Navn som ondt for Menneskenes Søns Skyld. Vee Eder, naar alle Mennesker tale vel om Eder; lige det samme gjorde deres Fædre ved de falske Profeter" (Luk. 6, 22. 26.).

„Dersom nogen samler til Fængsel, han gaaer i Fængsel; dersom nogen dræber med Sværd, ham bør det at dræbes med Sværd. Her er de **Helliges** Taalmodighed og Tro" (Aab. 13, 10.).

David siger: „Han skal fri den fattige, som raaber, samt den elendige, som ingen Hjælper har. Han skal spare den ringe og fattige og frelse de fattiges Sjæle. Han skal udløse deres Sjæl fra Undertrykkelse og Vold, og **deres Blod skal være dyrebart for hans Øine**" (Ps. 72, 12—14.).

Augustinus in Ps. 127: „Om nogen Kirke er den rette, saa er det just den, der **lider** Forfølgelse, ikke den, der **udøver** den".

Lactantius L. 5. div. inst. c. 20: „Vold og Uretfærdighed sømmer sig ilde her; thi **Religionen kan ikke tvinges.** Med Ord, ikke med Mord bør denne Sag fremmes, paa det at Religionen maa være **Hjertets** Sag.

Religionen bør forsvares, ikke ved at dræbe, men ved at dø, ikke med Voldsomhed men med Taalsomhed, ikke med Rænker, men med Redelighed; thi det første tilhører det onde, det sidste det gode".

Hilarius: „Nu forskrækker Kirken med Fængsler og Landsforvisning, siden den er bleven antikristelig — før, da den var Kristi Kirke, var den selv underkastet Fængsel og Landsforvisning".

Luther i Kirkepostillen 1 Bind, Præd. 56. § 33: „Her fordres altsaa Forstand til at kunne see den Forskjel, som Kristus her angiver, nemlig at her er **to Slags Kirke** paa Jorden, **en**, som ikke har Navn derfor af Verden, men bliver det berøvet og i dets Sted banlyst; en **anden**, som har Navn og Berømmelse som den rette og i Kraft heraf forfølger den lille Hob. Ja det gaaer saa forvendt til herved, at Modsætningen finder Sted paa begge Sider; den Kirke er den rette, som ikke har Navn derfor; derimod er den **ikke** den rette, som dog sidder ved Styret og Kirkeregeringen samt har og forvalter alle de Embeder, som man maa kalde den hellige Kirkes Embeder og Forretninger. Derfor bør man heller ikke agte dens Dom eller Banlysning". See og d. 92de Præd. § 77 og 88.

I 44de Præd. § 13: „Om Biskopperne eller deres Medhjælpere ville sætte nogen i Ban, saa maa Synden være vitterlig for hele Menigheden; ellers bør man ikke agte deres Banlysning, men vise Brevbæreren paa Døren. Den verdslige Magt bør ligeledes see til, om den aandelige Magt vil gribe for vidt om sig til Sjælenes Skade; thi da bør man aldeles forhindre den og ikke tillade, at Biskopperne eller deres Medhjælpere, naar de lyste, drive nogen ud af Menigheden imod dens Vidende og Villie; saadant bør Menigheden endrægtigen sætte sig imod".

Religionen bør [illegible] ikke ved at [illegible], men ved at du, ikke med [illegible] men med Taalmodighed, ikke med Skarphed, men med Medlidenhed; thi det [illegible] det onde, det [illegible] det ikke".

Polonius: „[illegible] og [illegible]. Men det er blevet [illegible] — [illegible] og [illegible]".

Luther i [illegible] § 33: „Der [illegible] til at [illegible] Ting [illegible] Tro, men [illegible] og [illegible] [illegible] Gud [illegible] og [illegible] See og s. Hvide Bruun § 77 og 78.

J. Hvide Bruun § 231. „En Christen [illegible] og [illegible] Hjertet [illegible] man [illegible] ikke [illegible] Gud [illegible] og [illegible] at [illegible] med [illegible] ikke [illegible] og [illegible] med [illegible]".

Denne bok kan beholdes i

4 uker

(til sidste datum som er stemplet på denne liste).
Efter den tid betales **5 øre pr. dag** i overdagspenge.

Rosenius. Martyrhist ien.